BETÄNKANDE

AF

DEN UTAF KONGL. MAJ:T DEN 10 JULI 1899 TILLSATTA

EGNAHEMSKOMITÉN.

II.

BILAGOR.

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.
1901.

INNEHÅLL.

Sid.

Bil. A. Förslag till instruktion för den i § 5 i lagen om egnahemslån af statsmedel omförmälda egnahemsnämnd 1

» B. Förslag till formulär till ansökan om egnahemslån af statsmedel med flera i och för sådana lån erforderliga handlingar 9

» C. P. M. angående egnahemsfrågan vid 1899 års riksdag 27

» D. Sammandrag af svar å egnahemskomiténs frågeformulär och cirkulär . . . 41

» E. Reseberättelser 117

» F. Utredning angående egnahemslåns förenande med lifförsäkring 141

» G. Utredning angående hemman åliggande utskylder och besvär, som utgå efter mantal 181

» H. Försäljning af mindre kronoegendomar samt upplåtelse af lägenheter från kronans mark 187

FÖRSLAG

TILL

INSTRUKTION

för den i § 5 i lagen om egnahemslån af statsmedel omförmälda egnahemsnämnd.

FÖRSLAG

till

instruktion för den i § 5 i lagen om egnahemslån af statsmedel omförmälda egnahemsnämnd.

§ 1.

Egnahemsnämnden har till hufvudsakligt åliggande att i enlighet med föreskrifterna i lagen om egnahemslån af statsmedel och denna instruktion pröfva inkomna ansökningar om sådana lån samt bestämma den ordning de sökande emellan, i hvilken dessa skola erhålla andel af de lånemedel, som för året varda tillgängliga.

Det tillkommer vidare egnahemsnämnden att besluta om anstånd med erläggande af årsbetalning å egnahemslån äfvensom angående uppsägning af sådana lån.

Slutligen har egnahemsnämnden, hvars ledamöter böra, så vidt ske kan, söka för länets olika delar utröna behofvet och möjligheten af egna hems bildande samt dervid särskildt beakta de tillfällen till åstadkommande af sådana, som kunna erbjudas å kronans egendomar, jemväl att till pröfning upptaga till nämnden inkommande eller af dess ledamöter väckta förslag om åtgärder med syfte att främja egnahemsfrågans utveckling inom länet samt att hos vederbörande myndigheter göra de framställningar, som nämnden efter verkställd utredning af frågorna finner vara af förhållandena påkallade.

§ 2.

Vid bestämmande af den ordning, i hvilken sökandena upptagas till bekommande af lån, bör gälla:

att arbetare på landsbygden går före arbetare i stad;

att företräde lemnas åt den, som vill förvärfva jordbrukslägenhet, framför den, hvilken vill förskaffa sig bostadslägenhet;

att lånesökande, som genom arbetsamhet och sparsamhet förvärfvat sina tillgångar, eger företrädesrätt till lån framför den, som annorledes bekommit dem;

att vid jemförelse mellan sökande, hvilka med hänsyn till deras tillgångar och arbetsförtjenst befinna sig nära den gräns, der statslån till eget hem måste anses obehöfligt, den, som står närmare denna gräns och således får antagas lättare kunna reda sig utan statslån, sättes efter den, som eger mindre tillgångar; samt

att der ett eller flera af ofvannämnda eller andra skäl tala till förmån för en sökande och annat eller andra för en annan, nämnden har att pröfva, hvilken betydelse som i det särskilda fallet kan tillmätas det ena eller andra skälet.

§ 3.

Beträffande brandstodsbolag, i hvilka åbyggnaderna å egnahemslägenheter skola hållas brandförsäkrade, är utom den i § 18 i lagen om egnahemslån gifna föreskriften, att försäkring må godkännas endast i sådant bolag, som genom sitt reglemente eller särskildt åtagande är förpligtadt att vid utbetalning af brandskadeersättning tillgodose inteckningshafvares rätt, att iakttaga, att försäkring helst bör ega rum i bolag, hvars afgifter indrifvas i sammanhang med kronoutskylderna.

§ 4.

Bland anledningar, hvilka enligt § 17 i lagen om egnahemslån må kunna föranleda till anstånd med erläggande af årsafgift för egnahemslån, har egnahemsnämnden särskildt att beakta sjukdom, missväxt, förlust af värdefullare kreatur eller annat olycksfall.

§ 5.

Uppsägning af lånets stående del, efter det amorteringsdelen blifvit gulden, bör ske vid nämndens nästa sammanträde, i fall gäldenären antages kunna utan olägenhet infria lånet. Anses detta ej vara händelsen, och visar sig gäldenären fortfarande väl förtjent af lånet, skall uppsägningen uppskjutas till läglig tid för gäldenären, eller ock den lagbestämda tiden af fem år tillämpas.

§ 6.

Har genom besigtning eller på annat sätt utrönts, att lägenhet, som häftar för egnahemslån, i följd af vanvård eller eljest befinner sig i bristfälligt skick, må egnahemsnämnden, der den ej anser skäl att genast uppsäga lånet, förelägga gäldenären viss tid, inom hvilken bristerna böra vara afhjelpta, vid äfventyr att lånet eljest helt eller delvis uppsäges.

§ 7.

Då uppsägning af lån på grund af § 21 i lagen om egnahemslån pröfvas nödig, iakttages:

att uppsägning af lånet i dess helhet bör ega rum såväl vid tillämpning af bestämmelserna i mom. f), g) och h), som när lägenheten i fall, hvarom i mom. e) sägs, i sin helhet eller till största delen öfvergått till ny egare;

att försummelse af gäldenär att i rätt tid erlägga årsbetalning å lånet eller brandstodsafgift för lägenheten icke ovilkorligen skall genast föranleda uppsägning af lånet, utan bör sådan i allmänhet ske, först om gäldenär upprepade gånger, och utan att goda skäl såsom ursäkt kunna åberopas, gjort sig skyldig till dylik försummelse;

att såsom anledning till uppsägning enligt mom. h) bör räknas: att låntagare annorledes än genom eget arbete, t. ex. genom arf, gåfva eller dylikt, kommit i sådan förmögenhetsställning, att låneunderstödet måste anses för honom alldeles obehöfligt, att gäldenären å lägenheten idkat eller låtit idka oloflig försäljning af spirituösa drycker, vin eller maltdrycker eller inhyst lösaktiga personer, eller att han sjelf för ett uppenbarligen lastbart lefverne; samt

att uppsägning i öfriga fall icke bör ske i vidsträcktare mån, än som för bevarande af kronans säkerhet är erforderligt.

§ 8.

Vid nämndens sammanträden föres protokoll, innehållande uppgift å de närvarande ledamöterna och angifvande hvarje föredraget ärendes beskaffenhet och deraf föranledda beslut samt, vid afslag å låneansökning, skälen dertill, så framt de icke afse sökandens personliga egenskaper.

I protokollet må ledamöternas yttranden icke i vidsträcktare mån inflyta, än att ledamot eger att, derest hans mening afviker från nämndens beslut, få detta till protokollet antecknadt.

Justering af protokollet skall, der sådan ej skett i omedelbart sammanhang med sammanträdet, sist inom åtta dagar från sammanträdets slut å tid, som af nämnden bestämmes, ega rum inför nämndens ordförande och landskamreraren jemte den eller de öfriga ledamöter, som nämnden dertill utser.

Öfver inkomna låneansökningar skall hos nämnden föras liggare, upptagande sökandens och lägenhetens namn, lånebeloppet, nämndens beslut i ärendet äfvensom uppgift, huruvida lån å ansökningen utfallit eller icke.

§ 9.

Efter justeringen skall genom ordförandens försorg utan dröjsmål till Konungens befallningshafvande öfverlemnas:

a) sådan uppgift å de godkända låneansökningarna, som omförmäles i § 11 i lagen om egnahemslån;

b) utdrag af egnahemsnämndens protokoll, rörande icke godkända låneansökningar särskildt för hvarje ansökning;

c) samtliga af lånesökande ingifna handlingar, af hvilka de till godkända ansökningar hörande dessförinnan böra förses med påteckning såväl om deras företeende hos egnahemsnämnden, som huruvida handlingen skall, derest lånet i fråga utfaller, till sökanden återställas eller icke;

d) uppgift å de enligt § 17 i lagen om egnahemslån beviljade anstånd med erläggande af årsafgift för egnahemslån;

e) uppgift å de enligt § 20 i lagen om egnahemslån skedda öfverflyttningar af lån.

Af egnahemsnämndens beslut eljest föranledda skrifvelser skola, så fort ske kan, öfverlemnas till Konungens befallningshafvande för vidtagande af de åtgärder, som i anledning af desamma böra ega rum.

§ 10.

Egnahemsnämnden eger att hos Konungens befallningshafvande göra framställning om förordnande af biträde ej mindre till protokollsföring vid nämndens sammanträden samt uppsättande af de af nämndens beslut föranledda skrifvelser och öfriga expeditioner, än äfven för verkställande af undersökning eller besigtning, som nämnden på grund af förslag till åtgärder för egnahemsfrågans främjande, framställning om anstånd med årsafgifts erläggande enligt § 17 i lagen om egnahemslån, vanvård af lägenhet, underlåtenhet att följa den fastställda byggnadsplanen, oskäligt

dröjsmål med nyodlingsarbete, för hvilket gäldenären erhållit anstånd med låneafgiftens erläggande, eller andra försummelser i fullgörande af de med egnahemslån följande förpligtelser någon gång kan finna skäl föreskrifva.

FÖRSLAG

till

formulär till ansökan om egnahemslån af statsmedel med flera i och för sådana lån erforderliga handlingar.

1. Ansökan om egnahemslån ..... sid. 11.
2. Qvitto å emottagandet af sådan ansökan ..... » 14.
3. Köpekontrakt ang. egnahemslägenhet ..... » 14.
4. Köpebref ang. egnahemslägenhet ..... » 16.
5. Invisning å egnahemslån, utfärdad till gäldande af köpeskillingen för lägenhet, afsedd till eget hem ..... » 16.
6. Skuldebref för egnahemslån ..... » 17.
7. Borgensförbindelse enl. § 14 i lagen om egnahemslån af statsmedel ..... » 18.
8. Intyg enl. samma paragraf för utbekommande under byggnadstiden af egnahemslån ..... » 18.
9. Ansökan om egnahemslåns förenande med lifförsäkring ..... » 19.
10. Uppgifter och läkareutlåtande i och för sådan ansökan ..... » 20.
11. Uppgift till Kongl. Maj:t å godkända ansökningar om egnahemslån ..... » 25.

1. Ansökan om egnahemslån af statsmedel.

Till egnahemsnämnden i ..... län.

Undertecknad får härmed vördsamt anhålla, att i enlighet med bestämmelserna i lagen om egnahemslån af statsmedel den ..... 190..... bekomma statslån till belopp af ..... kronor.

Till stöd för min ansökan får jag *dels* hänvisa till omstående uppgifter med dertill hörande bilagor, *dels och* bifoga följande andra handlingar, nemligen:

a) köpekontrakt (eller annan fångeshandling) angående den lägenhet, hvarom fråga är;

b) i två exemplar plan till nybyggnad å lägenheten jemte dertill hörande kostnadsförslag;

c) beräkning angående kostnaden för anskaffande af kreatur, inventarier och husgeråd;

d) —

e) —

Slutligen får jag, med åberopande af bilagda intyg om behofvet af nyodling å det inköpta området, hemställa, att egnahemsnämnden måtte medgifva mig tillstånd att börja erlägga årsbetalning å amorteringsdelen först efter förloppet af ..... år från nästkommande års början.

N. den ..... 19.....

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

Namnteckningen bevittnas af

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

N:o	Frågor	Svar	Bil.
1	Sökandens fullständiga förnamn, tillnamn samt gårdsnamn, der sådant brukas? Sökandens bostad?		
2	Sökandens födelseort? Sökandens födelseår och födelsedag? (Prestbevis bifogas.)		
3	Är sökanden svensk medborgare? (Har sökanden varit utländsk undersåte, bilägges bevis, att sökanden upptagits till svensk medborgare.)		
4	Är sökanden gift? Sedan hvilken tid? Hustruns namn och ålder? Antal barn? Barnens ålder?		
5	Med hvilka penningemedel kan sökanden bidraga till det egna hemmets åstadkommande? Huru stor del deraf kan anses utgöra sökandens besparade arbetsförtjenst, och på hvad sätt är återstoden förvärfvad?		
6	Har sökanden andra egna tillgångar, och hvilka äro dessa? (Värdet å lösegendom angifves. Eger sökanden jord utan åbyggnad eller med endast ofullständig sådan eller hus på ofri grund, skall beskrifning företes och värdet uppgifvas.) Huru äro dessa tillgångar förvärfvade? (Genom arf, gåfva, testamente eller egen besparing.)		

Bil. **B.**

N:o	Frågor	Svar	Bil.
7	Af hvilket slags arbete har sökanden under de senaste åren haft sin utkomst? Årlig arbetsinkomst under dessa år? Ämnar sökanden fortfarande försörja sig med hufvudsakligen samma slags arbete?		
8	Har sökanden skulder och, om så är förhållandet, till hvilket belopp? (Tillfälliga smärre skulder till sammanlagdt belopp af högst 50 kronor behöfva ej uppgifvas.)		
9	Har sökanden tillförene erhållit statslån för eget hems förvärfvande? I sådant fall: inom hvilket län och hvilken socken? vid hvilken tid? till hvilket belopp? Af hvilken orsak har sökanden afyttrat detta hem?		
10	Har sökanden tillförene sökt sådant lån, utan att detta utfallit? (Meddeladt besked bifogas i sådant fall.)		
11	I hvilket bolag ämnar sökanden brandförsäkra åbyggnaderna å lägenheten?		
12	Hvilka upplysningar utöfver de ofvannämnda önskar sökanden lemna angående sina förhållanden?		

Att samtliga här ofvan lemnade uppgifter äro med sanningen öfverensstämmande, får jag på heder och tro försäkra.

N. den ..... 19 ..

N. N.

(Derest arbetaren önskar att om sina personliga egenskaper förete intyg af ojäfvige och trovärdige personer, torde detta kunna affattas ungefärligen sålunda:)

Undertecknade, som väl känna N. N., få härmed intyga, att han är känd för sparsamhet, nykterhet, arbetsamhet och en hedrande vandel och således enligt vår öfvertygelse väl förtjent af att medelst statslån förhjelpas till eget hems förvärfvande.

N. den ..... 19.....

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

---

2. Qvitto å emottagandet af ansökan om egnahemslån.

Att N. N. denna dag till mig såsom egnahemsombud i ..... kommun aflemnat ansökan om statslån enligt lagen om egnahemslån af statsmedel jemte i ansökningen åberopade bilagor, erkännes.

N. den ..... 19 .....

.....

---

3. Köpekontrakt angående lägenhet, afsedd till eget hem.

Köpekontrakt.

Emellan oss undertecknade, af hvilka jag N. N. för åstadkommande af eget hem å nedannämnda lägenhet ämnar söka lån enligt lagen om egnahemslån af statsmedel, är följande köpeaftal träffadt:

Jag N. N. upplåter och försäljer härigenom till N. N. för everdelig ego .....

(Här införes så noggrann beskrifning å lägenhetens storlek, läge och gränser, att någon osäkerhet derom ej kan uppstå, äfvensom uppgift om lägenheten är särskildt lagfaren eller skall genom köpet i fråga frånskiljas annan viss fastighet. Är karta upprättad öfver lägenheten, bör densamma omnämnas.)

Bil. **B.**

Vid detta köp skola nedannämnda vilkor gälla:

1:o) i köpet ingå följande å lägenheten befintliga, till ..... kronor uppskattade byggnader .....

(Är å lägenheten möjligen uppförd byggnad redan förut köparens tillhörighet, anmärkes detta förhållande i köpekontraktet med orden:)

Å fastigheten finnes följande, köparen förut tillhöriga åbyggnad, nemligen .....

2:o) köpeskillingen för lägenheten (med de i köpet ingående byggnader) utgör ..... kronor, och skall erläggas:

kontant med ..... kronor;

genom invisning å statslånet med ..... kronor;

3:o) säljaren förbinder sig att öfverlåta lägenheten fri från inteckningar samt att visa, att någon förbindelse å ogulden köpeskilling, som kan utgå med förmånsrätt framför blifvande inteckning för statslånet, icke finnes, äfvensom att hålla köparen tillhanda för vinnande af lagfart å lägenheten nödiga åtkomsthandlingar;

4:o) köpeaftalet går i fullbordan endast under förutsättning, att den ansökan om lån af statsmedel, hvilken köparen har för afsigt att till egnahemsnämnden i länet ingifva, varder vid dess nästa sammanträde godkänd, samt att detta lån vid närmast derpå följande fördelning af lånemedel tillfaller köparen;

(Är köpet afslutadt utan sådant vilkor, utgår detta moment.)

5:o) köpebref skall utfärdas, så snart köpeskillingen blifvit gulden;

6:o) — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

7:o) — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Förestående köpekontrakt med deri intagna vilkor varder härigenom af oss till alla delar godkändt.

N. den ..... 19... ..

N. N.
Säljare.

N. N.
Köpare.

Bevittnas:

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

4. Köpebref angående lägenhet, afsedd till eget hem.

Köpebref.

I enlighet med derom upprättadt köpekontrakt upplåter och försäljer jag N. N. härigenom till N. N. för everdelig ego ..... (Här införes lägenhetens namn samt tydlig beskrifning å densamma) för en köpeskilling af ..... kronor; och som denna köpeskilling blifvit till fullo gulden, så afhänder jag mig ofvannämnda lägenhet och tillegnar N. N. densamma.

Lägenheten är redan tillträdd (tillträdes den ..... 19.....).

N. den ..... 19.....

N. N.

Bevittnas:

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

---

5. Invisning å egnahemslån, utfärdad till gäldande af köpeskilling för lägenhet, afsedd till eget hem.

Invisning.

Undertecknad, som af N. N. för en köpeskilling af ..... kronor inköpt en lägenhet (Här införes tydlig beteckning å lägenheten) och af berörda köpeskilling kontant guldit ..... kronor, berättigar härmed bemälde N. N. att hos vederbörande kronofogde lyfta återstående köpe-

skillingen ..... kronor af det mig för åstadkommande af eget hem å ofvannämnda lägenhet beviljade statslån.

N. ..... den ..... 19 .. . .

N. N.

Bevittnas:

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

---

6. Skuldebref för egnahemslån.

Skuldebref.

Som undertecknad för åstadkommande af eget hem å nedan angifna jordbruks-lägenhet / bostads- jemlikt lagen om egnahemslån af statsmedel den .. .. 190 .. .. tillerkänts statslån till belopp af ..... kronor, så förbinder jag mig härigenom att i enlighet med bestämmelserna i nämnda lag förränta och återbetala detta lån samt, derest lånet varder med lifförsäkring förenadt, jemväl erlägga stadgad försäkringsafgift; och underkastar jag mig samma lags föreskrifter om uppsägning af lånet.

Till säkerhet för denna förbindelse medgifver jag, att utan mitt vidare hörande inteckning må tagas uti mig tillhöriga lägenheten .....

.....

N. den ..... 19.....

N. N.

Bevittnas:

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

---

7. Borgensförbindelse enligt § 14 i lagen om egnahemslån af statsmedel.

Borgensförbindelse.

Såvida N. N. af det statslån, som enligt lagen om egnahemslån af statsmedel blifvit honom beviljadt för åstadkommande af eget hem å lägenheten ..... i ..... socken och ..... härad, utbekommer andel utöfver det till gäldande af köpeskillingen för lägenheten lyftade lånebelopp, gå vi undertecknade, en för båda och båda för en, i borgen såsom för egen skuld för återbetalande enligt bestämmelserna i nämnda lag af hvad sålunda till honom ytterligare utlemnas intill en summa af ..... kronor jemte ränta derå. Denna vår borgen upphör att gälla, när hela det gäldenären tillfallande lånet till honom utbetalts.

N. den ..... 19....

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

Bevittnas:

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

---

8. Intyg enligt § 14 i lagen om egnahemslån af statsmedel för utbekommande under byggnadstiden af sådant lån.

På begäran få undertecknade härmed på heder och tro intyga:
att N. N., som enligt oss förevisad handling beviljats statslån för åstadkommande af eget hem å honom tillhöriga lägenheten ..... i ..... socken och ..... härad, börjat å lägenheten uppföra (boningshus och vissa uppgifna uthus);

att detta arbete fortskridit så långt (här lemnas i korthet uppgift å det utförda arbetet, t. ex.: att grund lagts och väggar uppförts till en höjd af ..... meter); samt

att värdet å det sålunda uppförda enligt af oss verkställd uppskattning uppgår till ..... kronor.

N. den ..... 19.....

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

---

9. Ansökan om förenande af egnahemslån med lifförsäkring enl. § 16 i lagen om egnahemslån af statsmedel.

Till Konungens befallningshafvande i ..... län.

Undertecknad, åt hvilken enligt Konungens befallningshafvandes skrifvelse af den ..... 19..... beviljats egnahemslån till belopp af ..... kronor, får, med bifogande af läkareutlåtande angående mitt helsotillstånd, härigenom anhålla, att berörda lån måtte i enlighet med bestämmelserna i § 16 i lagen om egnahemslån af statsmedel den ..... 190..... varda med lifförsäkring förenadt.

N. den ..... 19.....

N. N.

Bevittnas:

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

N. N.
Titel eller yrke.
Postadress.

---

10. Uppgifter samt läkareutlåtande i och för ansökan om förenande af egnahemslån med lifförsäkring enligt § 16 i lagen om egnahemslån af statsmedel.

Läkareutlåtande.

I.

Frågor att inför läkaren besvaras af den, å hvars lif försäkring sökes.

1. Edert för- och tillnamn? Födelsedag? Yrke eller sysselsättning?	
2. Är ni gift? Har ni barn? Huru många?	
3. Har ni fullgjort eder värnpligt eller hvarför icke?	
4. Har ni lidit af: a) Slag, lamhet, fallandesjuka eller sinnessjukdom? b) Blodspottning, långvarig hosta eller andtäppa, lung- eller lungsäcksinflammation? c) Blodkräkning eller blindtarmsinflammation, rubbningar i matsmältningen, långvarigt diarré eller förstoppning? d) Ägghvita eller socker i urinen? e) Akut ledgångsreumatism med feber? Har den recidiverat? f) Syfilis? Har den recidiverat? När senast? Behandlingen? g) Körtelsjukdom, bensjukdom eller öronflytning? (Tiden för sjukdomen, dess långvarighet samt möjligen inträffade följder angifvas.)	

5. Har ni varit utsatt för någon svårare kroppsskada?	
6. Vet ni eder hafva lidit af någon annan allvarlig eller långvarig sjukdom?	
7. Anser ni eder för närvarande fullt frisk?	
8. Har hos någon af edra föräldrar eller syskon, hos maka eller barn förekommit lungsot? I så fall, hos hvilka?	

Förklaring.

Undertecknad, som för eget hems förvärfvande erhållit statslån och önskar att dermed förena lifförsäkring, förklarar härigenom på heder och tro, att de i förestående svar lemnade uppgifter äro sanna, samt underkastar mig, om jag bedrägligt uppgifvit något, den påföljd, lagen om egnahemslån af statsmedel den ..... 190.. ..... för sådant fall stadgar.

....

(Sökandens egenhändiga namnteckning i läkarens närvaro.)

II.

Frågor att besvaras af undersökningsläkaren beträffande ..... helsotillstånd.

9. Huru har ni öfvertygat eder om hans (hennes) identitet?	
10. Har han (hon) ett friskt utseende? Antyder utseendet sjuklighet eller allmän svaghet?	
11. Har han (hon) en {god / ordinär / klen} {kropps- / byggnad?} I händelse af korpulens angif längd, bröst- och bukomfång.	
12. Finnas sjukliga företeelser å huden, såsom utslag, sår, ärr, svulster eller åderbråck?	
13. Äro syn och hörsel normala eller i hvad hänseende abnorma? Finnes flytning ur öronen?	
14. Förekomma tecken på någon sjukdom i nervsystemet?	
15. Är bröstkorgen välbildad? Angifver undersökningen någon sjuklig förändring i lungorna?	

16. Äro hjertljuden normala eller i hvad hänseende abnorma? Angifver undersökningen i öfrigt någon sjuklig förändring i hjertat? Kännes radialarteren rigid?	
17. Utvisar palpation af buken svulstbildning eller annan abnormitet?	
18. Är urinen klar? Innehåller den ägghvita, socker eller var? Finnes någon sjukdom i urogenitalorganen?	
19. Gifver undersökningen anledning misstänka missbruk af spritdrycker?	
20. Har ni i öfrigt vid denna undersökning uppmärksammat något, som kan vara af vigt att känna för bedömande af den undersöktes helsotillstånd och lifslängd?	

Intyg.

Härmed förklarar jag på heder och samvete, att jag efter bästa öfvertygelse och vetande sanningsenligt besvarat ofvanstående frågor.

..... den ..... 19.....

.....

Utlåtande af förste provinsialläkaren.

1. Tillstyrkes försäkringen till normal premie?	
2. Tillstyrkes försäkringen mot åldersförhöjning, och hvilken?	
3. Afstyrkes försäkringen?	
4. I händelse af åldersförhöjning eller afstyrkande: hvilka äro skälen?	
5. Har ni eljest något att anmärka med afseende på det föreliggande fallet?	

..... den ..... 19.....

.....
Förste provinsialläkare i N. län.

11. Uppgift å godkända ansökningar om egnahemslån, som enligt § 11 i lagen om egnahemslån af statsmedel skall till Kongl. Maj:t insändas.

Uppgift å de af egnahemsnämnden i ..... län godkända ansökningar om egnahemslån af statsmedel år 19 .....

Låuens ordning enligt egnahems-nämndens beslut	Sökandens namn och hemvist	Lånebelopp		
		till jordbruks-lägenhet	till bostads-lägenhet	Summa
1	N. N.	000	—	000
2	N. N.	—	000	000
3	N. N.	000	—	000
	Summa	000	000	000

P. M.

ANGÅENDE

EGNAHEMSFRÅGAN

VID

1899 ÅRS RIKSDAG.

Egnahemsfrågan vid 1899 års riksdag.

Motioner.

Förslag om vidtagande af åtgärder från statens sida i ändamål att bereda arbetare och andra mindre bemedlade ökad möjlighet att förvärfva egna hem framställdes vid riksdagen år 1899 i fem särskilda motioner. Af dessa motioner väcktes en i Första Kammaren af herr G. Benedicks och de fyra återstående i Andra Kammaren af herrar M. Schenström, M. F. Nyström, H. Pantzarhielm och C. J. Jakobson.

Motion af G. Benedicks *(n:o 10)*.

Landtarbetare.

Motionären framhöll särskildt önskvärdheten af statens ingripande för att bereda arbetsklassen *på landet* egna hem, och anförde såsom skäl för förslagets begränsning till landtarbetarne hufvudsakligen:

att arbetarne på landet i många afseenden lefde under mindre lyckliga förhållanden än arbetarne i städerna, i följd hvaraf statens ingripande till förmån för de sistnämnde vore mindre behöfligt;

att en förbättring af landtarbetarens ställning kunde antagas motverka den allt mer tilltagande strömningen af arbetare till städerna och i någon mån råda bot å den redan förefintliga bristen på landtbruksarbetare;

att stadsarbetarne genom rikare tillgång på penningar och större lätthet att associera sig egde möjlighet att, i mån af behof, sjelfva förskaffa sig egna hem;

att de hygieniska fördelar, som med egna hem vore förenade, företrädesvis gjorde sig gällande å landet;

samt att ett allsidigt genomförande af den ifrågasatta reformen sannolikt skulle ställa alltför stora anspråk på statsverket.

Statslån m. m.

Att arbetare på landet i regeln lefde i afsaknad af egna hem, berodde enligt motionärens mening derpå, att erforderliga penningemedel icke funnes för dem tillgängliga, och vore det derför önskvärdt, att staten i

detta hänseende räckte arbetarne en hjelpsam hand genom att blifva deras förlagsgifvare på billiga vilkor. Dervid vore önskvärdt, att amortering tillätes ske på mycket lång tid, och att räntan sattes så lågt, som för staten vore möjligt. Rörande den säkerhet, som skulle erfordras för lånens beviljande och för desammas användande för uppgifvet ändamål, förestälde sig motionären, att praktiska bestämmelser utan svårighet skulle kunna träffas. Till större säkerhet för de låntagande arbetarnes familjer kunde lånerörelsen kombineras med lif- eller lifränteförsäkring af låntagarne.

Angående den sålunda ifrågasatta lånerörelsen, hvilken motionären ansåg böra omfatta alla slag af landtarbetare, både jordbruks- och industriarbetare, lemnades i motionen allmänna anvisningar angående bestämmandet af lånens maximibelopp och lägenheternas storlek äfvensom i fråga om statens rätt att pröfva de lokala betingelserna för egna hems upprättande. I sammanhang härmed framhölls såsom önskningsmål, särskildt vid arbetares förvärf af jord, att bestämmelserna rörande jords styckning och lagfart blefve enklare och billigare, än nu vore förhållandet.

Fördelar. Till stöd för framställningen åberopades i motionen, att förvärfvande af egna hem skulle på arbetsklassen utöfva en särdeles välsignelserik inverkan i moraliskt, ekonomiskt och socialt afseende, och skulle enligt motionärens åsigt möjligheten af ett sådant förvärf för flertalet bland arbetarne innebära ett förverkligande af deras käraste önskningar. Af motionären framhölls tillika, att landet i dess helhet skulle hafva fördel af egnahemsfrågans lyckliga lösning, i hvilket hänseende erinrades, att folkmängden och i samband dermed landets ekonomiska bärkraft och försvarskraft skulle ökas, under det att emigrationen skulle aftaga och landets uppodling befrämjas.

Hemställan. Motionären hemställde i enlighet härmed, att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i hvilken omfattning staten kunde anses böra medelst lån mot låg ränta och på lång amorteringstid understödja arbetarne på landsbygden i deras sträfvan att förvärfva egna hem, samt till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill denna utredning kunde föranleda.

M. Schenströms motion *(n:o 6).*

Af motionären anfördes hufvudsakligen:

Motivering. Genom föreskrifter rörande hemmansklyfning, egostyckning och dylikt hade från statsmakternas sida redan vidtagits åtgärder för att underlätta för mindre bemedlade och obemedlade att förvärfva jord, men så väl dertill som till bostäder på land och i stad fordrades penningar. Utan att

någon verklig hjelp i detta hänseende lemnades af staten, torde för mången en än så liflig önskan om ett hem i eget hus ej kunna genomföras. Vid frågans bedömande måste för stora delar af Norrland hänsyn tagas till der rådande särskilda förhållanden, men i öfriga trakter af Sverige kunde, såväl i stad som å landsbygden, gemensamma bestämmelser tillämpas. Staten borde för ändamålet lemna amorteringslån mot samma ränta och amortering, mot hvilken staten sjelf kunde erhålla penningar. Lånen kunde utlemnas af riksbanken mot inteckning inom tre fjerdedelar af fastighetens värde efter föregången utredning af Konungens befallningshafvande. Lånens sammanlagda belopp borde till en början ej understiga två millioner kronor om året.

Motionären, som fann utredning i frågan erfordras, föreslog, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag rörande lån af statsmedel åt mindre bemedlade för att skaffa sig egna hem, samt till de bestämmelser, som i sammanhang dermed kunde anses erforderliga. *Förslag.*

M. F. Nyströms motion *(n:o 146).*

I denna motion erinrades om den i Stockholm rådande bristen på bostäder för arbetare, med deraf föranledda faror för det allmänna helsotillståndet och den allmänna sedligheten; och anfördes af motionären, bland annat: *Motivering.*

Den enda slutgiltiga lösningen på arbetarebostadsfrågan vore, att arbetarne sattes i tillfälle att förskaffa sig egna hem med tillräcklig tillgång på luft och solljus för det uppväxande slägtet. Detta kunde ske allenast genom statens mellankomst, och måste för ändamålet tagas i anspråk områden utom Stockholm. Vilkoren för att en villastad för arbetare och mindre bemedlade skulle vinna framgång vore: närbelägenhet, goda kommunikationer, tillräcklig omfattning och framför allt billig och för arbetareförhållanden lämpad anskaffningskostnad. De tre förstnämnda af dessa vilkor uppfyldes af några i närheten af Järfva station belägna, kronan tillhöriga egendomar med en areal af sammanlagdt 240 $^1/_2$ hektar. Dessa egendomar skulle blifva arrendelediga, några redan under år 1901, andra år 1904 och en år 1908, samt kunde följaktligen till en del utan alltför stor tidsutdrägt tagas i anspråk. Att äfven det fjerde af nyss nämnda vilkor måtte blifva tillgodosedt, vore syftemålet med ifrågavarande motion.

Rörande sättet för upplåtelsen ansåge motionären, att ändamålet bäst främjades, om staten förblefve egare till marken emot en måttlig årlig

arrendeafgift eller, om formella svårigheter för en sådan anordning förefunnes, genom att försäljning egde rum på så lindriga afbetalningsvilkor, att det verkligen blefve möjligt för de med motionen afsedda samhällsklasser att inlåta sig på affären.

Upplåtelsen kunde icke tillskynda staten någon förlust utan måste tvärtom medföra en betydligt större inkomst än de nuvarande arrendebeloppen. Dertill komme den ojemförligt större inkomsten genom ökad persontrafik, som den ifrågasatta anläggningen skulle tillföra statens jernvägar.

För att en villastad, sådan som den föreslagna, skulle uppfylla sin bestämmelse, vore nödvändigt att fastställa vissa principer, hvilka, så vidt möjligt vore, skulle bevara dess karakter och skydda densamma från spekulationens förderfliga inflytande. Nödiga föreskrifter härutinnan skulle lämpligen kunna föreslås af Kongl. Maj:t.

Möjligheten att anskaffa förlagskapital till byggnadernas uppförande vore beroende på, huruvida staten qvarstode såsom byggnadstomternas egare eller om dessa komme att försäljas. I förra fallet syntes det oundvikligt, att staten finge träda emellan såsom förlagsgifvare; i senare fallet deremot torde byggnadskapital kunna på annat sätt anskaffas, ehuru äfven då staten till en början måste vara beredd på att lemna nödigt förlagslån. En vigtig omständighet i fråga om statens lånebidrag vore, att återbetalningen ställdes på tillräckligt lång tid, och att räntan blefve så låg som möjligt.

Hemställan. I motionen hemställdes på grund häraf, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbeta och till Riksdagen inkomma med förslag till upplåtelse af de i motionen omförmälda egendomarne till egna hem för arbetare och mindre bemedlade personer i Stockholm, på sådana vilkor och bestämmelser, som, efter vunnen utredning, kunde befinnas erforderliga för ett verksamt och kraftigt befordrande af det i motionen angifna syftet.

Motion af H. Pantzarhielm *(n:o 177)*.

I denna motion, i hvars syfte 24 af Andra Kammarens ledamöter förklarade sig instämma, utvecklade motionären arbetarebostadsfrågans — eller, såsom den jemväl benämndes, egnahemsfrågans — innebörd ur åtskilliga synpunkter. Tillika gafs en öfverblick öfver frågans ståndpunkt i vissa andra länder och i vårt eget land.

Enskilda åtgärder. Beträffande förhållandena i Sverige erinrade motionären om de ansatser, som i ett par städer, särskildt Göteborg och Stockholm, äfvensom

på landsbygden gjorts till att kalla egnahemsfrågan till lif och föra den framåt. Särskildt hade en i Östergötland bildad, sedermera till andra landskap utbredd förening sökt väcka intresse för saken.

Tidigare statsåtgärder.

Visserligen hade, yttrade motionären vidare, statsmakterna i vårt land haft uppmärksamheten hänvänd på önskvärdheten att åt mindre bemedlade bereda tillfälle att förvärfva mindre jordlotter, men syntes de hittills vidtagna åtgärderna mera hafva gått i riktning att kolonisera Norrland och andra aflägset belägna landsdelar samt genom utdikning och torrläggning af mossar och sanka utmarker bereda odlingslägenheter. Hufvudsyftemålet i de vidtagna åtgärderna syntes nästan mindre hafva varit en önskan att tillgodose arbetarebefolkningens trängtan efter egna hem än fastmera en önskan att så billigt och beqvämt som möjligt få våra vidsträckta utmarker och ödemarker koloniserade och uppodlade. Ifrågavarande åtgärder vore sålunda tillkomna mera af ren statsekonomisk än social hänsyn.

Motionären framhöll jemväl orsakerna till den för jordbruket menliga öfverflyttningen af arbetskraft från landet till städerna och andra industricentra, samt anförde derefter:

Motionens hufvudsyfte.

Man måste med- eller motvilligt, förr eller senare, ordna arbetareförhållandena på landsbygden så — och detta visserligen *ej minst* i jordegarnes eget intresse — att tillfälle kunde beredas den ordentlige och sköt-samme arbetaren att inom *sitt eget yrke, sitt eget verksamhetsområde kunna* klättra stegen uppför till en, i någon mån åtminstone, oberoende och självständig samhällsställning, såsom egare eller arrendator af eget hem. Härigenom skulle äfven bildas en fast stam af uppväxande jordbruksarbetare, som emot daglön biträdde vid sådana större jordbruk, som ej kunde skötas af egaren och hans närmaste. Äfven skulle utan tvifvel härigenom vår jord komma under intensivare bruk och kunna föda kanske dubbelt så många yrkesjordbrukare som nu.

Utvägar.

Hushållningssällskapen och landstingen kunde utan afsevärda kostnader i hög grad främja frågans framgång genom att hvar inom sitt område ställa sig i spetsen för rörelsen, med råd och dåd understödja den enskilda företagsamheten, väcka allmänhetens intresse för saken och genom folkskrifter och anordnande af föredrag sprida en allmännare kännedom om egnahemsfrågan och dess välsignelserika verkningar. Staten hade genom sin kring hela landet spridda jordegendom i vårt land, mera än hvad förhållandet torde vara i de flesta andra länder, redan i sin hand en naturlig möjlighet och på samma gång det förnämligaste medlet att genom en sannolikt ganska enkel egostyckning underlätta bildandet af egna hem och dermed äfven befordra skapandet af ett *statsarrendesystem* i vid omfattning till väsentlig fromma för jordbruket. Derjemte måste staten träda

emellan i och för åstadkommande af ett rationelt kreditväsende, genom hvilket å ena sidan genom billiga, kanske ofta räntefria lån möjlighet skulle beredas obemedlade statsborgare att förskaffa sig egna hem, på samma gång å andra sidan en olycksbringande skuldsättning skulle förekommas.

Hemställan. Med anledning af hvad i motionen anförts hemstälde motionären, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda den s. k. egnahemsfrågan, såväl med afseende å denna frågas betydelse för vårt fosterland i politiskt, socialt, ekonomiskt och sedligt hänseende, som ock med afseende å den form och de betingelser, under hvilka i vårt land egna hem åt mindre bemedlade kunde eventuelt genom statens mellankomst beredas, samt derefter till Riksdagen inkomma med de förslag till frågans lösning, hvartill denna utredning kunde gifva anledning.

I motionen föreslogs tillika, att Riksdagen måtte för detta ändamål ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag å 10,000 kronor.

C. J. Jakobsons motion *(n:o 132)*.

I denna motion instämde 17 ledamöter af Andra Kammaren, hvarförutom 5 andra ledamöter af kammaren förmälde sig instämma i motionens syfte.

Motivering. Under erinran att vissa mått och steg från statsmakternas sida tagits för att underlätta och göra det möjligt för mindre bemedlade arbetare att förskaffa sig egna jordbruk och egna hem, anförde motionären i fråga om lämpligaste sättet att betrygga den svenske arbetarens ålderdom, att man dervid borde iakttaga den riktning, hvari arbetarne sjelfva syntes vilja gå, i hvilket afseende motionären hänvisade till den inom landet redan existerande »Föreningen egna hem». Denna förening, som blott arbetat några få år, hade, yttrade motionären, i ständigt tilltagande omfattning utvecklat sin verksamhet. Om ett kraftigt stöd, ju förr desto hellre, lemnades denna arbetarerörelse, skulle densamma omfattas med största intresse samt medföra för vårt land och folk verkligt betydelsefulla fördelar.

Lämpligaste formen för understöd från statens sida åt mindre bemedlade, som ville förskaffa sig egna hem eller tilläfventyrs egde sådana, vore enligt motionärens mening lån mot ungefär samma ränta, som staten sjelf finge erlägga, eller högst $3^1/_2$ procent, att amorteras på 25 till 30 år, med rättighet för låntagare att, om han så önskade, få amortera på kortare tid. Säkerhet för lånet borde vara första inteckning, och kunde lån lemnas intill $^3/_4$ af egendomens värde, beräknadt efter taxeringsvärde eller köpe-

skilling. Kontrollen rörande säkerheten för lån kunde utöfvas af Konungens befallningshafvande eller deras underordnade.

Från statsmakternas sida vore, förmenade motionären, denna fråga en ren penningangelägenhet, dervid allenast måste tillses, att lånen utlemnades emot fullgod säkerhet, och syntes icke någon närmare utredning vara behöflig. Saken vore trängande och borde icke till en oviss framtid uppskjutas.

Motionären föreslog af dessa skäl, att Riksdagen måtte för år 1900 anslå ett belopp af en million kronor för ändamålet, med öfverlemnande åt Kongl. Maj:t att efter närmare utredning utanordna de anslagna medlen. *Förslag.*

Statsutskottets utlåtande *(n:o 93).*

Sedan ifrågavarande motioner blifvit remitterade till statsutskottet, afstyrkte detta i afgifvet utlåtande herrar Nyströms och Jakobsons motioner. I fråga om förstnämnda motion anförde utskottet:

Enligt skrifvelse den 9 maj 1894 hade Riksdagen beslutit, att styckning antingen i sin helhet eller delvis till smärre jordbrukslägenheter kunde ega rum af sådana mindre kronoegendomar, som vid arrendetidens utgång skulle försäljas, äfvensom att jemväl af öfriga under domänstyrelsens förvaltning stälda, för statsverkets räkning utarrenderade egendomar finge efter arrendetidens slut antingen genom styckning eller afsöndring beredas mindre jordbrukslägenheter. I samma skrifvelse förutsattes jemväl, att det någon gång kunde befinnas lämpligt att vid försäljning af kronodomän i större eller mindre mån stycka densamma till tomtplatser. Med anledning af Riksdagens beslut i detta ämne hade Kongl. Maj:t den 25 september 1896 fastställt särskilda bestämmelser om lägenheters upplåtande från kronans under domänstyrelsens förvaltning stående, för statsverkets räkning utarrenderade jordbruksdomäner. *Ang. M. F. Nyströms motion.*

Kongl. Maj:t torde icke underlåta, att, derest sådant befunnes lämpligt och af förhållandena påkalladt, vid de tider, då arrendena af de utaf motionären omförmälda kronoegendomarne utginge, vidtaga åtgärder till beredande å dessa egendomar af mindre jordbrukslägenheter eller tomtplatser.

Beträffande herr Jakobsons motion erinrade utskottet, hurusom vid 1898 års riksdag en motion i enahanda syfte af utskottet afstyrkts, af skäl, bland andra, att det icke ansetts tillrådligt, att en fond afsattes för ett visst ändamål, utan att någon som helst utredning förebragts, på hvad sätt denna fond skulle till förmån för ett sådant ändamål användas. *Ang. C. J. Jakobsons mot.*

I anledning af de öfriga motionerna yttrade utskottet i hufvudsak följande: *Ang. öfriga motioner.*

Tidigare åtgärder. Den fråga, som i motionerna berördes, vore utan tvifvel af stor vigt. Också hade den ej af Riksdagen lemnats obeaktad. Afsevärda åtgärder för beredande af egna jordbruk åt obemedlade och mindre bemedlade hade af Riksdagen vidtagits, i hvilket afseende borde erinras om Riksdagens beslut angående försäljning af mindre kronolägenheter samt dess år 1894 lemnade medgifvande i fråga om styckning af och afsöndring från kronodomäner. Önskligt vore dock, om ökade tillfällen till förvärfvande af egna hem kunde beredas den del af befolkningen, som deraf vore i behof.

Hem på landsbygden. Emellertid hade utskottet, i hufvudsaklig anslutning till hvad herr Benedicks i sin motion anfört, trott sig finna, att åtgärder i förenämnda syfte tills vidare borde inskränkas till underlättande af tillfälle för mindre bemedlade arbetare att å landsbygden förvärfva nämnda förmån. Frågor angående anordnande af arbetarebostäder inom städerna vore nemligen af helt annan innebörd än de, som afsåge beredande af egna hem å landsbygden. Dervid borde likväl erinras, att åtgärder till underlättande för arbetare att förskaffa sig egna hem å landet syntes böra afse äfven de obemedlade arbetare inom städerna, för hvilka förhållandena medgåfve, att de kunde bo å närliggande landsbygd.

Statslån. Hvad i motionerna anförts till stöd för att bereda dem, som sökte förvärfva sig egna hem, tillfälle att mot billiga vilkor erhålla lån af staten, funne utskottet värdt att uppmärksammas; men då någon utredning i detta ämne icke förelåge, hade utskottet icke velat inlåta sig på bedömande af de antydda åtgärderna. Att denna likasom öfriga på förevarande angelägenhet inverkande frågor underkastades en allvarlig pröfning, syntes emellertid utskottet vara önskvärdt. På grund af det anförda ansåge utskottet sig böra föreslå Riksdagen att med anledning af nu ifrågavarande motioner begära Kongl. Maj:ts åtgörande för vinnande af den utredning, som i ämnet kunde vara erforderlig.

Hemställan. Utskottet hemställde alltså i nu ifrågavarande del, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t behagade föranstalta om utredning, huruvida och i hvilket afseende ytterligare åtgärder kunde vidtagas för beredande af tillfälle för mindre bemedlade arbetare att på landsbygden förvärfva sig egna hem, samt derefter till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill denna utredning kunde föranleda.

Det i en af motionerna framstälda förslaget om beviljande af särskildt förslagsanslag för bestridande af kostnaderna för utredningen afstyrkte utskottet, af skäl att denna kostnad enligt utskottets mening kunde förskjutas af tillgängliga medel.

Öfverläggning i Riksdagen.

Inom Första Kammaren *(prot. 28: 26.)*

Herr *Wieselgren* framhöll, utan att göra något särskildt yrkande, önskvärdheten af, att Riksdagen äfven måtte hafva tanken fäst på stadsarbetarnes behof i förevarande hänseende.

Herr *Wærn* yrkade afslag å statsutskottets hemställan, i hvad den afsåg aflåtande af skrifvelse till Kongl. Maj:t. Till stöd för detta yrkande anförde talaren, bland annat:

att från såväl statsmakternas som arbetarnes sida hade härutinnan gjorts hvad skäligen kunnat göras;

att den ifrågasatta lånerörelsen skulle för statsverket medföra uppoffringar genom de för låntagarne förmånliga lånevilkoren, hvarförutom lånens handhafvande och nödig kontroll skulle ådraga staten dryga kostnader och ökadt arbete;

att direkt utlåning af statsmedel för ifrågavarande ändamål skulle försvaga den redan bildade egnahemsföreningens verksamhet;

samt att, derest för utlåningen skulle af statsmedel afsättas en fond, denna måste bildas på bekostnad af de skattskyldige, bland dem äfven de fattigaste, hvilka aldrig kunde tänka på att komma så långt som att få egna hem.

Grefve *Lewenhaupt* yrkade, under förmenande att statens mellankomst tills vidare icke vore erforderlig, likaledes afslag å utskottets ifrågavarande hemställan.

Herr *H. Tamm* anmärkte, att egnahemsfrågan finge hållas skild från andra, helt olika lösning kräfvande frågor, t. ex. frågorna om kolonisation af Norrbotten eller om en utsträckt styckning af jordegendomar. Egnahemsfrågan afsåge, huru arbetarne, såsom arbetare, skulle få ett eget hem, der de sutte sjelfständiga.

Talaren erinrade vidare, bland annat:

att man vid försöken att lösa denna fråga i hvarje fall måste gå försigtigt till väga;

att man dervid måste bygga på den grunden, att det vore arbetaren sjelf, som skulle skapa sig en egen fast bostad;

att lånevägen vore en farlig väg;

att egnahemsfrågans framgång vore beroende på, att för arbetaren funnes tillfälle till arbetsförtjenst, i följd hvaraf egna hem skulle kunna bildas kring städerna eller stora fabriker samt på stora gods;

att, om hindren för egna hems bildande borttoges, sådana hem skulle uppstå, der arbetsförtjenst funnes att få och i mån deraf;

att ett underlättande af köp utaf smärre lägenheter för billigt pris vore ett steg i rätt riktning;

samt att det största hindret vore svårigheten att få från hemman afskilda lägenheter frigjorda från inteckningarna i hemmanen.

Beslut. Efter votering blef utskottets hemställan i förevarande del med 51 röster mot 26 bifallen, hvarpå utskottets hemställan i öfrigt bifölls utan diskussion.

Inom Andra Kammaren *(prot. 36: 29)*.

Herr *Schenström* anmärkte, likväl utan att göra något yrkande, att då i förevarande hänseende samma förhållande rådde beträffande stadsmark utom stadens planlagda område som rörande landsbygden, den ifrågasatta utredningen borde afse att såväl på landsbygden som å stads utom planlagda området belägna mark bilda egna hem för mindre bemedlade.

Häruti instämde herr *Hammarström*.

Särskilde talare framhöllo derjemte, likaledes utan att göra bestämda yrkanden, synpunkter, som af talarne betecknades såsom vigtiga för lösningen af förevarande fråga. Sålunda erinrades:

af herr *Jansson* i Krakerud, att då jordegare icke vore villige att sälja byggnadstomter åt arbetarebefolkningen, en särskild expropriationslag i ämnet erfordrades, hvarigenom stadgades laglig rätt för en för hvarje särskildt fall tillsatt expropriationsnämnd att utse och uttaga byggnadstomter åt arbetarne öfverallt i hela riket, hvarförutom fideikommissinstitutionen borde upphäfvas, på det att den stora areal, som upptoges af fideikommissen, måtte blifva för ändamålet tillgänglig;

af herr *Johnsson*, med hvilken herrar *Centerwall* och *Nordin* i Sättna instämde, att sådana bestämmelser med afseende å förvärf af fast egendom borde fastställas, att lägenheter kunde förvärfvas och lagfart å dem meddelas, utan att alltför stora uppoffringar och kostnader behöfde vara dermed förenade; samt

af herr *Zetterstrand*, att vid den blifvande utredningen i ämnet torde böra tillses, huruvida det icke vore möjligt att äfven i städerna få till stånd egna hem åt arbetare, och det både inom städernas planlagda områden och å öfrig stadsmark.

Utskottets hemställan blef derefter i sin helhet af kammaren utan votering bifallen, i den del, som afsåg herr Nyströms motion, efter diskussion, derunder *dels* motionären, med återgifvande af de hufvudsakliga skälen för motionen, gjorde gällande, att de påpekade missförhållandena icke kunde förväntas blifva afhjelpta vare sig genom åtgärder af Stockholms kommun eller på enskildt initiativ, *dels ock* herr *Persson* i Stallerhult hufvudsakligen erinrade, hurusom, då utskottet föreslagit en skrifvelse till Kongl. Maj:t angående utredning af frågan i hela dess vidd, hvad motionären åsyftat kunde vinna behörigt afseende vid den blifvande utredningen. *Beslut.*

Riksdagens skrifvelse *(n:o 135)*.

I enlighet med kamrarnes sålunda fattade beslut aflät Riksdagen den 13 maj 1899 till Kongl. Maj:t i ämnet en skrifvelse, affattad i öfverensstämmelse med hvad statsutskottet derom hemstält och upptagande utskottets motivering, så vidt densamma afsåg skrifvelseförslaget.

SAMMANDRAG

AF

SVAR Å EGNAHEMSKOMITÉNS FRÅGEFORMULÄR OCH CIRKULÄR.

I. Frågeformulär och cirkulär, utsända af egnahemskomitén ..... sid. 43.
II. Sammandrag af länsstyrelsernas svar å frågorna 1, 2 och 12 i frågeformulär 1 » 49.
III. Sammandrag af hushållningssällskapens förvaltningsutskotts och underafdelningars, kronofogdarnes m. fl:s svar å frågorna 1, 2, 7, 8, 10, 11 och 12 i frågeformulär 1 ..... » 67.
IV. Sammandrag af inkomna svar å frågeformulär 2 ..... » 89.
V. Sammandrag af länsstyrelsernas svar å frågorna i cirkulär 3 ..... » 97.

I. Frågeformulär och cirkulär, utsända af egnahemskomitén.

Frågeformulär 1.

(Svar å frågorna skulle afgifvas *dels* af länsstyrelserna samt kronofogdar och länsmän, *dels och* af hushållningssällskapens förvaltningsutskott samt ordförandena i hushållningssällskapens underafdelningar. Tillika egde ej mindre å landsbygden varande arbetarekorporationer och arbetsgifvareföreningar än äfven enskilde industriidkare och andra intresserade att öfver samma frågor afgifva de yttranden, till hvilka de kunde finna sig befogade.

Enär beträffande frågorna 3, 4, 5, 6 och 9 de i svaren meddelade upplysningarna befunnits vara för komiténs arbete af mindre intresse eller ett statistiskt sammanförande visat sig icke lämpligen kunna ske, hafva sammandrag af svaren å dessa frågor icke utarbetats.)

Frågor:

1. Har i allmänhet inom edert område förhållandet emellan efterfrågan och tillgång å arbetskraft under de senast förflutna tio åren varit tillfredsställande:

a) inom jordbruket?

b) » industrien?

Äro de missförhållanden, som i angifna hänseenden möjligen förekomma inom området, att anse såsom beroende på tillfälliga omständigheter?

Eller kan det antagas, att nämnda missförhållanden skola visa sig varaktiga?

2. Om särskildt inom *jordbruket* är att befara stadigvarande brist på arbetare, kan då detta missförhållande anses i någon mån bero på svårigheten för arbetarne att förvärfva egna hem?

3. Huru äro inom edert område jordbruksarbetarnes bostadsförhållanden i allmänhet ordnade?

4. Hvilken jordareal innehafves inom edert område vanligen af en jordtorpare:

a) när denne sköter torpet med tillhjelp af hustru och hemmavarande minderåriga barn?

b) när torparen derjemte behöfver biträde af en fullvuxen dräng?

5. Hvilken areal, särskildt af åker, äng och hagmark, är inom edert område att anse såsom den minsta, på hvilken en skötsam jordbrukare må kunna, jemte familj, erhålla sin nödtorftiga bergning, ifall han är uteslutande hänvisad till det egna jordbruket?

6. För hvilket medelpris kan man inom edert område:
a) inköpa för en sådan jordbrukslägenhet erforderlig jordareal?
b) å lägenheten uppföra nödiga byggnader?

7. Är det antagligt, att inom edert område skall kunna beredas tillgång till jord för att sätta mindre bemedlade jordbruksarbetare i tillfälle att förvärfva egna hem:
a) på fri grund?
b) » ofri grund?

8. Hvilka upplysningar beträffande jordbrukslägenheter med mindre jordområde än de med frågorna 5 och 6 afsedda kunna af Eder lemnas dels i öfrigt dels särskildt angående de vanliga kostnaderna:
a) för jorden?
b) » byggnaderna?

9. Finnas inom edert område *industriella* anläggningar, och, i sådant fall, huru äro der bostadsförhållandena för arbetarne ordnade?

10. Är det antagligt, att i grannskapet till de industriella anläggningarna skall kunna beredas tillgång till jord för att sätta vid nämnda anläggningar sysselsatte, mindre bemedlade arbetare i tillfälle att förvärfva egna hem:
a) på fri grund?
b) » ofri grund?

11. För hvilket medelpris skulle man i fall, hvarom under 10 sägs, för upprättande af ett arbetarehem på fri grund kunna:
a) inköpa erforderlig byggnadstomt?
b) förse densamma med åbyggnad, afsedd för en familjs behof?

12. Kan ur ofvan anförda eller andra synpunkter, i hvad edert område angår, anses önskvärdt, att från statens sida åtgärder vidtagas i syfte att underlätta möjligheten att förvärfva egna hem:
a) för mindre bemedlade jordbruksarbetare?
b) för andra mindre bemedlade arbetare?

Frågeformulär 2.

(Svar å frågorna skulle afgifvas af öfverståthållare-embetet, länsstyrelserna, städernas magistrater, med undantag af magistraten i Stockholm, eller vederbörande stadsstyrelser äfvensom stadsfullmäktige, der sådana funnes. Tillika egde *ej mindre* i städerna varande arbetarekorporationer samt fabriks- och handtverksföreningar eller andra sammanslutningar af arbetsgifvare *än äfven* enskilde industriidkare och andra intresserade derstädes att öfver samma frågor afgifva de yttranden, till hvilka de kunde finna sig befogade.)

Frågor:

1. Betinga till arbetarebostäder afsedda lägenheter inom staden jemförelsevis höga hyror, eller hafva i andra afseenden yppat sig svårigheter för de i staden sysselsatte arbetarne att der erhålla lämpliga bostäder?

2. Äro nämnde arbetare till afsevärdt antal bosatte på den staden omgifvande landsbygden?

3. Kan ur ofvan anförda eller andra synpunkter anses önskvärdt, att från statens sida åtgärder vidtagas i syfte att för mindre bemedlade arbetare, hvilka hafva stadigvarande arbete i staden, underlätta möjligheten att förvärfva egna hem å den staden angränsande landsbygden; och är det antagligt, att tillgång på härför tjenlig mark kan beredas?

Cirkulär 3.

Till Konungens Befallningshafvande i _____ län.

Sedan egna-hems-komitén, med begagnande af komitén utaf Kongl. Maj:t gifvet tillstånd att från vederbörande verk och myndigheter infordra erforderliga uppgifter och meddelanden, genom cirkulär af den 1 december 1899 från samtliga länsstyrelser begärt upplysningar i åtskilliga hänseenden, närmare angifna i två särskilda, cirkuläret vidfogade frågeformulär, har komitén under fortgången af sina arbeten funnit nödigt att anhålla om meddelanden äfven beträffande här nedan utvecklade spörsmål.

Såsom bekant torde vara, har komitén till uppgift att verkställa af Riksdagen begärd utredning, huruvida och i hvilket afseende ytterligare åtgärder må kunna vidtagas för beredande af tillfälle för mindre bemedlade arbetare att på landsbygden förvärfva sig egna hem. Komitén har följaktligen icke att föreslå åtgärder för beredande af dylik förmån åt vare sig alldeles obemedlade arbetare eller sådana, som ega så stora tillgångar, att de anses kunna utan statshjelp förvärfva sig egna hem. Under komiténs öfverläggningar hafva emellertid, särskildt vid behandlingen af

vissa frågor beträffande omfattningen af det understöd, som från statens sida skulle åt arbetarne lemnas, olika meningar yppat sig angående hvad med mindre bemedlade arbetare, i motsats till de båda andra kategorierna, rätteligen bör förstås. Då antagas kan, att uttrycket »mindre bemedlad» i förevarande hänseende tillägges en väsentligen olika betydelse å skilda orter, har komitén funnit sig föranledd att genom införskaffande af uttalanden från de särskilda delarne af vårt land söka erhålla kännedom om hvad på hvarje ort kan anses vara den gängse uppfattningen af samma uttryck, äfvensom huruvida någon skilnad dervid bör göras emellan jordbruksarbetare och industriarbetare.

Af den redogörelse för arbetarnes bostadsförhållanden, som i svaren å de under 3 och 9 i komiténs förut utsända frågeformulär 1 upptagna frågorna lemnats, har komitén väl erhållit vissa upplysningar angående redan vidtagna åtgärder för att bereda mindre bemedlade arbetare tillfälle att på landsbygden förvärfva sig egna hem. Som det dock är af stor vigt för komitén att erhålla så fullständig kännedom som möjligt om hvad på enskildt initiativ, vare sig från arbetsgifvares sida eller genom särskildt för ändamålet bildade föreningar eller på annat sätt, hittills blifvit i detta hänseende åtgjordt, har komitén ansett sig böra derom framställa en direkt förfrågan.

Vid behandlingen af ett inom komitén framstäldt förslag om beviljande af statslån för egna hems bildande har komitén tagit under öfvervägande, hvilken myndighet borde i sista hand pröfva inkomna ansökningar om dylikt låneunderstöd. Inom komitén, som ansett en dylik pröfningsrätt böra tillkomma myndighet inom hvarje län, har dervid å ena sidan ifrågasatts, att nämnda uppdrag borde lemnas åt länsstyrelsen, hvaremot å andra sidan föreslagits, att för ändamålet borde inrättas en särskild nämnd för hvarje län. Denna nämnd, hvilken komme att sammanträda i länets residensstad två gånger om året, borde enligt berörda förslag utgöras af landshöfdingen eller, i händelse af förfall för honom, landskamreraren såsom ordförande samt tre ledamöter, utsedde en af landstinget, en af hushållningssällskapet eller dess förvaltningsutskott och en, hvilken borde vara kroppsarbetare, af Konungens befallningshafvande. Komitén har funnit det vara af synnerligt intresse att få erfara länsstyrelsernas mening, huruvida en dylik nämnd må anses vara för det med densamma afsedda ändamålet erforderlig och lämplig.

Slutligen har komitén funnit behöfligt att inhemta kännedom om antalet och beskaffenheten af de jordafsöndringar, å hvilka under den tid, som förflutit sedan lagen angående hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896 trädde i gällande kraft, af länsstyrelserna

meddelats fastställelse; hvarom erforderliga upplysningar redan lemnats komitén från ett län.

På grund af hvad ofvan anförts, tillåter sig komitén anhålla, att Konungens befallningshafvande behagade, der erforderlig utredning i ofvan omförmälda hänseenden ej redan blifvit af Konungens befallningshafvande till komitén afgifven, så snart ske kan till komitén inkomma med sådan; och hemställer komitén alltså, att Konungens befallningshafvande benäget måtte

dels afgifva yttrande, huru stora tillgångar en arbetare inom länet må anses få ega för att kunna i ofvan sagda mening räknas såsom mindre bemedlad;

dels lemna komitén upplysningar angående de särskilda åtgärder, som inom länet kunna vara på enskildt initiativ vidtagna för att tillgodose behofvet af egna hem på landsbygden för mindre bemedlade arbetare, och i sammanhang dermed yttra sig, huruvida i sådant syfte inom länet möjligen bildade föreningar äro så organiserade och ledda, att det kan anses rådligt och för syftemålet gagneligt att genom beviljande af statslån åt dessa föreningar söka befrämja egna-hems-tankens realiserande;

dels meddela, huruvida enligt Konungens befallningshafvandes uppfattning bestyret med pröfningen af inkomna ansökningar om statslån för egna hems upprättande bör inom hvarje län öfverlemnas åt länsstyrelsen eller åt en särskild nämnd med den ungefärliga sammansättning, som ofvan angifvits;

dels ock till komitén inkomma med uppgift å antalet af de jordafsöndringar, som under åren 1897—99 blifvit af Konungens befallningshafvande fastställda, hvilken uppgift bör vara så beskaffad, att deraf framgår, huru stor del af dessa afsöndringar afser beredande af lägenhet åt mindre hemmansegare eller arbetare, med såvidt möjligt särskild upplysning, om lägenheten är afsedd till jordbrukslägenhet eller endast till byggnadstomt, och huru stor del af afsöndringarna hufvudsakligen tillkommit i ändamål af skogsafverkning.

II. Sammandrag af länsstyrelsernas svar å frågorna 1, 2 och 12 i frågeformulär 1.

Frågan 1. Har i allmänhet inom edert område förhållandet emellan efterfrågan och tillgång å arbetskraft under de senast förflutna tio åren varit tillfredsställande

a) inom jordbruket? ..... sid. 51.
b) inom industrien? ..... » 53.

Frågan 2. Om särskildt inom jordbruket är att befara stadigvarande brist på arbetare, kan då detta missförhållande anses i någon mån bero på svårigheten för arbetare att förvärfva egna hem ..... » 54.

Frågan 12. Kan ur de i frågeformuläret anförda eller andra synpunkter, i hvad edert område angår, anses önskvärdt, att från statens sida åtgärder vidtagas i syfte att underlätta möjligheten att förvärfva egna hem:

a) för mindre bemedlade jordbruksarbetare?
b) för andra mindre bemedlade arbetare? ..... » 56.

Frågan 1 a.

Har i allmänhet inom edert område förhållandet emellan efterfrågan och tillgång å arbetskraft under de senast förflutna tio åren varit tillfredsställande inom jordbruket?

Svar på frågan, alla innehållande att tillräcklig arbetskraft för jordbruket saknats, hafva afgifvits af länsstyrelserna i *Jönköping*, *Kronobergs*, *Kalmar*, *Blekinge*, *Malmöhus*, *Hallands*, *Vermlands*, *Vestmanlands*, *Vesternorrlands*, *Jemtlands*, *Vesterbottens* och *Norrbottens* län, medan deremot öfrige länsstyrelser icke uttalat någon egen åsigt i ämnet.

Såsom hufvudsaklig anledning till bristen på arbetskraft för jordbruket, har i samtliga svaren angifvits den dragningskraft, som på arbetarebefolkningen utöfvas af industrien med dess höga kontanta dagslöner, lättare arbetsvilkor och större frihet samt tillfällen till hjelp ur understödskassor och dylikt. Industrigrenar, som särskildt inverka, äro enligt svaren, i *Blekinge* län stenindustrien samt i de *norrländska* länen skogsindustrien och grufdrift.

I flere svar har jemväl framhållits att jernvägsbyggandet i afsevärd mån tagit arbetskraft från jordbruket.

Från *Kalmar* och *Hallands* län nämnes såsom bidragande orsak till missförhållandet utvandring till Amerika, under det att länsstyrelsen i *Kronobergs* län, med förmälan att emigrationen från länet till nämnda land numera väsentligt aftagit och derför ej kan anses i betydande grad inverka uti ifrågavarande afseende, erinrar om den minskning af arbetskraft inom länet, som förorsakas deraf att den yngre befolkningen sommartiden söker arbete i Skåne och Danmark. Länsstyrelsen i *Hallands* län omnämner derjemte att inom vissa kustsocknar af länet en stor del af den manliga ungdomen af ålder egnar sig åt sjöfart.

Det rådande missförhållandet mellan efterfrågan och tillgång å arbetskraft för jordbruket anses allmänt komma att visa sig varaktigt. Länsstyrelsen i *Kronobergs* län säger på fråga härom att, derest minskade arbetstillfällen skulle uppstå vid allmänna byggnader, skogsarbeten och industriella anläggningar, de derigenom ledigblifna arbetarne antagligen skulle föredraga att utvandra framför att underkasta sig det strängare arbete och den minskade arbetsförtjenst, en återgång till jordbruksarbete skulle för dem medföra.

Frågan 1 b.

Har i allmänhet inom edert område förhållandet emellan efterfrågan och tillgång å arbetskraft under de senast förflutna tio åren varit tillfredsställande inom industrien?

På denna fråga afgifna svar, nemligen från *Kronobergs*, *Kalmar*, *Blekinge*, *Malmöhus*, *Hallands*, *Vermlands*, *Vestmanlands*, *Vesternorrlands* och *Jemtlands* län, äro alla *jakande*.

Frågan 2.

Om särskildt inom jordbruket är att befara stadigvarande brist på arbetare, kan då detta missförhållande anses i någon mån bero på svårigheten för arbetarne att förvärfva egna hem?

I *jakande* riktning svara länsstyrelserna i *Kalmar*, *Blekinge*, *Malmöhus*, *Vestmanlands* och *Jemtlands* län.

Bristen på jordbruksarbetare beror dock, enligt hvad uttalas från de tre förstnämnda länen, endast i mindre väsentlig mån på svårigheten för dessa arbetare att förvärfva egna hem, utan är den egentliga anledningen till densamma att söka i den, särskildt hos den yngre befolkningen, tilltagande benägenheten att ställa sig i industriens tjenst.

Större betydelse uti ifrågavarande afseende synas länsstyrelserna i *Vestmanlands och Jemtlands* län vilja gifva åt egnahemsfrågan. Så anser länsstyrelsen i Vestmanlands län det ligga i sakens natur, att den jordegare, som vill åt sin gård trygga en bofast arbetarestam, skall nå detta mål kanske i främsta rummet genom att der inrymma arbetare med egna hem, samt säger, att exempel inom länet icke saknas derpå att blicken vaknat för betydelsen häraf, i hvilket afseende framhålles, dels att egostyckning flerestädes eger rum i den grad, att hvarje lotts innehafvare måste förutsättas nödvändigt bero af sina arbetskrafter vid sidan af den lott han brukar, dels ock att nyligen en kommun vid försäljning af ett densamma doneradt hemman låtit uppdela jorden i en mängd, just för handtverkare och jordbruksarbetare afsedda, tegar.

Från *Jemtlands* län uttalas att de hinder, som resa sig mot bildande af egna hem, uppenbarligen i och för sig äro af beskaffenhet att utgöra tillräcklig förklaringsgrund till den ringa omfattning, i hvilken dylika hem hittills uppstått i länet. Länsstyrelsen anmärker dock på samma gång, att sistnämnda förhållande torde till väsentlig del hafva sin orsak i tidningspressens spridning bland arbetarne äfvensom i de lättade kommunikationerna, genom hvilka medel arbetarne äro i stånd och vant sig vid att uppsöka de ställen, der för tillfället den största kontanta arbetsförtjensten erbjudes, samt att mången derför torde finna fördelaktigare att lefva på rörlig fot än att binda sig fast vid egen torfva och dermed beröfva sig möjligheten att begagna sig af de fördelar konjunkturerna på arbetsmarknaden i andra orter kunna erbjuda. Lämpliga åtgärder för egna

hems bildande skulle emellertid, enligt länsstyrelsens mening, i hög grad bidraga till ökande af den bofasta befolkningen på landsbygden.

Såsom *nekande* kunna svaren betecknas från *Jönköpings*, *Kronobergs*, *Kristianstads*, *Hallands*, *Vermlands*, *Vesternorrlands* och *Norrbottens* län.

Af dessa svar äro de från *Kristianstads*, *Vesternorrlands och Norrbottens* län bestämdt *nekande* och enligt de öfriga kan bristen på jordbruksarbetare icke anses i någon mera afsevärd mån bero på frågan om egna hems anskaffande.

Från *Kristianstads* län åberopas i detta afseende att någon svårighet icke inom länet förefinnes för skötsamma arbetare att skaffa sig eget hem samt från *Jönköpings*, *Hallands* och *Vermlands* län att jordtorpen, hvilka torde få anses som det närmaste surrogatet för egna hem, ofta öfvergifvas eller endast med svårighet kunna vid ledighet återbesättas med brukare.

På samma gång ofvannämnda länsstyrelser uttalat, att frågan om tillfälle till det egna hemmets anskaffande icke, eller åtminstone icke i anmärkningsvärd grad, kan angifvas såsom orsak till bristen på jordbruksarbetare, hänvisa de, i enlighet med hvad rörande svaren å frågan 1 a) redan omförmälts, nästan enstämmigt till industriens nuvarande gynsamma ställning med deraf följande höga aflöningar och öfriga lockelser för arbetaren såsom den egentliga anledningen till berörda brist.

Frågan 12.

Kan ur de i frågeformuläret anförda eller andra synpunkter, i hvad edert område angår, anses önskvärdt, att från statens sida åtgärder vidtagas i syfte att underlätta möjligheten att förvärfva egna hem:

a) för mindre bemedlade jordbruksarbetare?

b) för andra mindre bemedlade arbetare?

	a		b		I svaren åberopade skäl m. m.
	Ja	Nej	Ja	Nej	
Stockholms län.	1		1		Någon hjelp från statens sida direkt till arbetarne synes icke lämplig, men deremot ändamålsenligt att statsmedel funnes att tillgå för att efter Kongl. Maj:ts beprõfvande användas för understödjande af sådana föreningar, som i orterna kunde bildas med ändamål att underlätta arbetares sträfvan efter egen bostad med eller utan jord. Särskilda speciella bestämmelser för anslagets användning böra ej fästas vid detsamma, utan åt Kongl. Maj:t lemnas frihet att besluta om de vilkor och den form, under hvilka förening skulle komma i åtnjutande af understöd. Tillvaron af sådant statsanslag skulle antagligen snart nog framkalla bildande af dylika föreningar.
Upsala län.	1		1		Inskränker sig i ärendets nuvarande skick till att uttala såsom sin åsigt att det i komitérades uppdrag angifna mål bäst främjas genom lagstiftning, syftande att underlätta såväl åstadkommande af jordafsöndringar som sådan afsöndrings befriande från å stamhemman hvilande inteckningar.
Transport	2		2		

	a		b		I svaren åberopade skäl m. m.
	Ja	Nej	Ja	Nej	
Transport	2		2		
Södermanlands län.					Länsstyrelsen har i egnahemsfrågans närvarande skede ej velat afgifva utlåtande utan allenast hänvisat till de svar, som lemnats af kronofogdar m. fl.
Östergötlands län.	1		1		[1])
Jönköpings län.	1		1		Understöd af staten för bildande af egna hem på landsbygden bör, liksom hittills, ske på den väg, att staten genom lagstiftning och administrativa förordningar underlättar afsöndringar från enskilda jordegendomar, äfvensom att staten fortgår i styckning af kronans vid industricentra eller eljest lämpligen belägna, till försäljning bestämda domäner samt i medgifvande af afsöndring från dylika kronans egendomar. Tryggare synes denna väg vara än att staten genom lån och penningebidrag skulle söka framkalla bemödanden af arbetare att skaffa sig egna hem. Åtminstone synes arbetaren böra först skaffa sig den sparpenning, för hvilken han köper jorden, hvarefter möjligen skäl kan finnas för staten att t. ex. genom förmedling af hushållningssällskapen i länen bereda arbetaren tillgång till lån mot billig ränta och inteckning i jorden för uppförande af bostad eller verkställande af odlingar.
Transport	4		4		

[1]) Svaret afgifvet utan särskild motivering.

	a		b		I svaren åberopade skäl m. m.
	Ja	Nej	Ja	Nej	
Transport	4		4		
Kronobergs län.	1		1		[1])
Kalmar län.					Då en sparsam, nykter och idog arbetare inom vare sig jordbruk eller industri bör med nuvarande arbetsförtjenster kunna i de flesta fall tidigt nog förfoga öfver medel, som sätta honom i stånd att förvärfva eget hem å en mindre lägenhet, synes ett ingripande från statens sida till förmån för dylika lägenheters förvärfvande mindre vara nödigt. Vida bättre behöfves statsunderstöd för anskaffande af sådana större lägenheter, som bereda innehafvaren med familj helt och hållet eller åtminstone i mera väsentlig mån en nödtorftig bergning, genom tillkomsten af hvilket slags lägenheter jordbruksnäringen jemväl skulle ur åtskilliga synpunkter erhålla fördelar. Åtgärder af staten i syfte att bereda mindre bemedlade arbetare å landsbygden egna hem synas derför i hvarje fall böra inskränkas till lägenheter af sistnämnda beskaffenhet. Med hänsyn till säkerheten för beviljade lån lärer endast arbetarehem på fri grund kunna blifva föremål för understöd. Upplåtelser från kronojord synas böra ega rum i vidsträcktare omfattning än hittills skett.
Gotlands län.	1		1		Ändamålsenligt synes vara att staten genom försäljning af smärre och styckning af större jordegendomar eller i vissa fall genom upplåtelse af sådan jord med allenast besittningsrätt under viss
Transport	6		6		

[1]) Svaret afgifvet utan särskild motivering.

	a		b		I svaren åberopade skäl m. m.
	Ja	Nej	Ja	Nej	
Transport	6		6		
					tid, underlättar anskaffandet af egna hem åt såväl jordbruks- som andra arbetare, vare sig bemedlade eller obemedlade, men att staten skulle med försträckning af penningar understödja arbetare, som önskade förvärfva egna hem, synes deremot ur principiel synpunkt betänkligt och med hänsyn till länets förhållanden icke nödigt eller lämpligt. Passande att på ofvan angifvet sätt användas äro kronoegendomarna Roma kungsgård, belägen i närheten af Roma sockerfabrik, der ett större antal arbetare sysselsättas, samt Visborgs kungsladugård invid Visby.
Blekinge län.	1		1		Lämplig åtgärd uti ifrågavarande syfte synes vara bildande af en fond till utlåning under billiga ränte- och betalningsvilkor åt arbetare å landsbygden, som vilja inköpa egna hem. Hvad särskildt fiskarebefolkningen inom länet angår, synes inköp böra ske i närheten af fiskelägena af områden, som sedermera kunna till fiskare på billiga vilkor försäljas.
Kristianstads län.	1		1		I *länet* förefinnes väl ingen svårighet för skötsamma arbetare att på landsbygden förvärfva sig egna hem vare sig i närheten af städerna eller på längre afstånd derifrån, hvadan statens ingripande icke torde vara af behofvet påkalladt, men då det måste vara af största vigt för staten att arbetarebefolkningen å landsbygden i så stor utsträckning som möjligt varder försedd med egna hem, synes det äfven i
Transport	8		8		

	a		b		I svaren åberopade skäl m. m.
	Ja	Nej	Ja	Nej	
Transport	8		8		
					hög grad önskvärdt att staten för befordrande af detta ändamål vidtager åtgärder i syfte att befordra arbetarnes egen sträfvan i denna rigtning.
Malmöhus län.	1		1		Betydelsen af statens mellankomst i syfte att genom billiga lån eller på annat sätt underlätta möjligheten att förvärfva egna hem bör icke underskattas, dock kan hysas tvifvelsmål, huruvida, under nu rådande förhållanden i näringslifvet, derigenom något nämnvärdt vinnes för att förhindra jordbruksarbetarnes tillströmning till industriella anläggningar å landsbygden och till städerna.
Hallands län.		1	1		Någon svårighet för jordbruksarbetarne att förvärfva egna hem förefinnes inom länet i allmänhet icke, hvadan statens ingripande i sådant syfte icke kan anses behöfligt. Deremot synes ett dylikt ingripande önskvärdt beträffande industriarbetarne, för hvilka det torde vara förenadt med synnerliga svårigheter, om ej stundom omöjligt, att endast med egna krafter åstadkomma ett eget hem.
Göteborgs och Bohus län.	1		1		Af synnerlig vigt är att lättnader beredas den talrika och i allmänhet mindre bemedlade fiskarebefolkningen att komma i besittning af egna hem. Deremot kan något behof af statsmagternas ingripande i fråga om anskaffande af egna hem åt mindre bemedlade arbetare, vare sig jordbruks- eller andra, på den egentliga landsbygden icke sägas vara för handen, om också medgifvas måste, att det skulle
Transport	10	1	11		

	a		b		I svaren åberopade skäl m. m.
	Ja	Nej	Ja	Nej	
Transport	10	1	11		
					vara af en viss betydelse, särskildt såsom motvigt mot den alltjemt pågående emigrationen till Amerika, om jordbruksarbetare skulle med större lätthet än för närvarande kunna förvärfva sig egna hem, äfvensom önskligt att fabriksarbetare kunde lättare än nu komma i besittning af eget bo.
Elfsborgs län.	1		1		Om också må anses önskligt att staten, om lämpligen så ske kan, vidtager åtgärder för beredande af tillfälle för mindre bemedlade arbetare att på landsbygden förvärfva egna hem, förekomma dock inom länet icke några förhållanden, som särskildt påkalla statens mellankomst i berörda hänseende.
Skaraborgs län.	1		1		Erfarenheten inom länet har visserligen visat att der arbetare användas i mera betydande antal och verkligt behof af arbetarebostäder, helst under eget tak, yppar sig, arbetsgifvarne sökt främja arbetarnes intresse i detta hänseende, men önskvärdt synes dock att, så vidt möjligt, äfven från statens sida åtgärder vidtagas i syfte att för mindre bemedlade arbetare underlätta förvärfvet af eget hem.
Vermlands län.	1		1		Länsstyrelsen antager, att ökad möjlighet att förvärfva egna hem skulle i viss mån bidraga att fästa arbetare vid jordbruket, samt anser att, om än beredande af egna hem åt industriarbetare icke erfordras för ökande af tillgång på arbetskraft inom industrien, denna fråga dock af hygieniska och sociala skäl har sin stora betydelse äfven beträffande sådana arbetare.
Transport	13	1	14		

	a		b		I svaren åberopade skäl m. m.
	Ja	Nej	Ja	Nej	
Transport	13	1	14		
Örebro län.	1		1		[1])
Vestmanlands län.	1		1		Åtgärder från statens sida för att underlätta möjligheten för mindre bemedlade personer att förvärfva egna hem synas i hög grad nyttiga. Dessa åtgärder böra bestå i enkla anordningar i rättsligt hänseende för jordstyckning och jordens frigörande från äldre gravationer samt jordupplåtelse från statens egendomar på förmånliga vilkor, Deremot torde penningeförsträckning af statsmedel åt enskilde icke vara hvarken för staten eller försträckningstagaren till verkligt gagn.
Kopparbergs län.	1		1		Idén om anskaffande af egna hem för fattiga arbetare är mycket tilltalande, på samma gång frågan har en stor socialpolitisk och ekonomisk innebörd. Genom sina många vattenfall och andra förhållanden eger Dalarna goda förutsättningar för stor industriell utveckling, och vore det ett betydande steg för en lycklig lösning af arbetarefrågan inom länet, om genom statens mellankomst eller på annat sätt åt den med en dylik utveckling följande stora arbetarebefolkningen kunde beredas utvägar att skaffa sig eget hem. Beträffande gagnet för jordbruket af åstadkommande af egna hem ställer sig länsstyrelsen mera tveksam.
Transport	16	1	17		

[1]) Svaret afgifvet utan särskild motivering.

	a		b		I svaren åberopade skäl m. m.
	Ja	Nej	Ja	Nej	
Transport	16	1	17		
Gefleborgs län.					Inga upplysningar äro att meddela utöfver hvad de öfverlemnade svaren från kronofogdar m. fl. innehålla.
Vesternorrlands län.		1		1	Något behof af statsmagternas ingripande i här ifrågavarande syfte kan, hvad länet angår, icke anses vara för handen. Arbetarnes ställning och lefnadsvilkor äro de mest gynsamma; någon särskild klass af jordbruksarbetare finnes ej, utan massan af arbetare tillhör industrien. De i denna industri fast anställde åtnjuta i allmänhet hyresfri bostad utom en mängd andra förmåner och kunna knappast finna för sig lockande att med frånträdande af sina nuvarande lugna bostads- och lefnadsförhållanden söka bereda sig egen bostad, äfven om understöd härtill af staten kunde förväntas. Den öfriga arbetarebefolkningen är af särdeles rörlig natur och jägtande efter de bäst aflönade arbetsanställningar, hvarför vanskligt är att förutsäga om utsigten att erhålla egen fast bostad skulle i väsentlig mån förändra dess karakter i nu nämnda afseende. Möjligen skulle arbetaren af den egna bostaden till och med finna sig hindrad i sitt sträfvande efter förvärf. Föga antagligt är att en lagstiftning i den nu ifrågasatta rigtningen skulle mera än förr qvarhålla arbetare vid platsen för hans bostad. Möjligen skulle dock skogsbygdernas befolkning befinnas mera mottaglig för lagstiftningen i fråga. Sin hufvudsakliga betydelse synes egnahemsfrågan kunna få genom att bereda fattiga jordbruks-
Transport	16	2	17	1	

	a		b		I svaren åberopade skäl m. m.
	Ja	Nej	Ja	Nej	
Transport	16	2	17	1	
					arbetare från södra delarne af riket tillfälle till inflyttning till Norrland och derigenom bidraga till kolonisation och uppodling af Norrlands ofantliga, dertill lämpliga jordvidder.
Jemtlands län.	1		1		Lämpliga åtgärder för bildande af egna hem på landet skulle otvifvelaktigt bidraga till ökande af den bofasta befolkningen på landsbygden och landets uppodling och bebyggande, men till vinnande häraf är af nöden ej blott att tillfälle beredes till förvärfvande för billigt pris af lämpliga jordområden samt att understöd för deras uppodlande och bebyggande gifves, utan ock att genom lag fastställas sådana bestämmelser att ifrågavarande små hem ej kunna annat än vid försummadt fullgörande af vilkoren för möjligen erhållet understöd frånhändas egarne och ej heller kunna blifva föremål för spekulation utan bibehållas vid deras karakter af egna hem. De böra således icke kunna intecknas eller utmätas för gäld och ingen bör ega rätt att ega mer än en fastighet af ifrågavarande slag.
Vesterbottens län.	1		1		Staten bör å densamma tillhöriga vidsträckta kronoparker och andra områden för billigt pris upplåta smärre, jemväl med skog försedda jordstycken, som vore lämpliga till byggnadstomter och som, i fråga om områden för jordbruksarbetare, derjemte kunde egna sig för jordbruk. För inköp af jord och uppförande af byggnader böra lån mot låg ränta och lång amortering
Transport	18	2	19	1	

	a		b		I svaren åberopade skäl m. m.
	Ja	Nej	Ja	Nej	
Transport	18	2	19	1	
					beviljas, hvilka lån dock ej få disponeras förr än arbetaren visat sig hafva vidtagit en del förberedande åtgärder för jordens bebyggande och uppodling.
Norrbottens län.		1		1	Den inom länet rådande bristen på jordbruksarbetare kan icke i någon mån tillskrifvas svårighet för arbetarne att förvärfva eget hem och ur den synpunkt, från hvilken frågeformuläret uppsatts, kan svaret på frågan, huruvida några åtgärder från statens sida må vara önskvärda för att bereda jordbruksarbetarne inom länet ofvannämnda förmån, utan tvekan besvaras med nej. Snarare erfordras åtgärder för att bereda jordbrukare från annat håll tillfälle att tillgodogöra sig de ofantliga vidderna odlingsbar mark, som i Norrbotten ligger obrukad. Frånsedt sågverken vid kusten, der arbetarnes bostadsförhållanden ej gifva anledning till anmärkning, finnas för närvarande inom länet endast två större industricentra, Gellivare samt Luossavaara-Kiirunavaara malmfält. Å båda dessa ställen äro områden att användas till byggnadsplatser för arbetare upplåtna af staten och några ytterligare åtgärder från dess sida för förverkligandet af syftet med markupplåtelsen anses icke för närvarande af behofvet påkallade.
Summa	**18**	**3**	**19**	**2**	

III. Sammandrag af hushållningssällskapens förvaltningsutskotts och underafdelningars, kronofogdarnes, länsmännens, föreningars och enskildes svar å frågorna 1, 2, 7, 8, 10, 11 och 12 i frågeformulär 1.

(Länsstyrelsernas svar jemväl införda summariskt.)

Frågan 1. Har i allmänhet inom edert område förhållandet emellan efterfrågan och tillgång å arbetskraft under de senast förflutna tio åren varit tillfredsställande
a) inom jordbruket? ..... sid. 69, 70.
b) inom industrien? ..... » 71.

Frågan 2. Om särskildt inom jordbruket är att befara stadigvarande brist på arbetare, kan då detta missförhållande anses i någon mån bero på svårigheten för arbetarne att förvärfva egna hem? ..... » 72, 73.

Frågan 7. Är det antagligt, att inom edert område skall kunna beredas tillgång till jord för att sätta mindre bemedlade jordbruksarbetare i tillfälle att förvärfva egna hem
a) på fri grund? }
b) på ofri grund? } ..... » 74—76.

Frågan 8. Hvilken är den vanliga kostnaden för
a) inköp af jord till en mindre jordbrukslägenhet? ..... » 77.
b) uppförande af nödiga åbyggnader å en dylik lägenhet? ..... » 78.

Frågan 10. Är det antagligt, att i grannskapet till de industriella anläggningarna inom eder ort skall kunna beredas tillgång till jord för att sätta vid nämnda anläggningar sysselsatta, mindre bemedlade arbetare i tillfälle att förvärfva egna hem
a) på fri grund? }
b) på ofri grund? } ..... » 79—81.

Frågan 11. För hvilket medelpris kan i grannskapet till de industriella anläggningarna inom orten

a) byggnadstomt för upprättande af ett arbetarehem på fri grund inköpas? ..... sid. 82.

b) en sådan tomt förses med åbyggnad, afsedd för en familjs behof? » 83.

Frågan 12. Kan, ur de i frågeformuläret anförda eller andra synpunkter, i hvad edert område angår, anses önskvärdt, att från statens sida åtgärder vidtagas i syfte att underlätta möjligheten att förvärfva egna hem

a) för mindre bemedlade jordbruksarbetare? } ..... » 84–88.

b) för andra mindre bemedlade arbetare? }

Frågan 1 a.

Har i allmänhet inom edert område förhållandet emellan efterfrågan och tillgång å arbetskraft under de senast förflutna tio åren varit tillfredsställande inom jordbruket?

(Ja = tillräcklig arbetskraft för jordbruket har funnits.
Nej = » » » » » saknats.)

	Länsstyrelsen		Hushållnings-sällskapets förvaltnings-utskott		Kronofogdar, länsmän, hushållnings-sällskapets under-afdelningar, föreningar och enskilde	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Stockholms län	—	—	—	1	4	37
Upsala »	—	—	—	—	5	39
Södermanlands »	—	—	1	—	7	16
Östergötlands »	—	—	1	—	21	32
Jönköpings »	—	1	—	—	10	35
Kronobergs »	—	1	—	1	3	28
Kalmar »	—	1	—	2	2	47
Gotlands »	—	—	—	—	3	16
Blekinge »	—	1	—	—	3	19
Kristianstads »	—	—	—	1	4	34
Malmöhus »	—	1	—	1	11	35
Hallands »	—	1	—	1	3	20
Göteborgs och Bohus län	—	—	—	1	4	30
Elfsborgs län	—	—	—	[1])1	15	54
Skaraborgs »	—	—	—	—	12	38
Vermlands »	—	1	—	1	8	28
Örebro »	—	—	—	1	18	21
Vestmanlands »	—	1	—	1	6	22
Kopparbergs »	—	—	—	1	29	51
Gefleborgs »	—	—	—	1	14	37
Vesternorrlands »	—	1	—	1	14	60
Jemtlands »	—	1	—	1	11	52
Vesterbottens »	—	1	—	—	7	45
Norrbottens »	—	1	—	—	8	31
Summa	—	12	2	16	222	827

[1]) Norra hushållningssällskapet.

Beträffande de under rubriken *ja* upptagna svaren är att märka *dels* att i ett afsevärdt antal svar, hvilka med hänsyn till deras uttalande om tioårsperioden i dess helhet ansetts böra betecknas såsom jakande, emellertid förklarats, att tillgången på jordbruksarbetare under de sista åren af perioden visat sig mindre tillfredsställande, och *dels* att i åtskilliga svar, särskildt från *Kopparbergs* län, meddelats, att jordbruket å mindre hemman i den ort, svaret omfattade, i allmänhet skötes af egarne sjelfva med tillhjelp af deras hemmavarande barn, hvilket förhållande i en del fall synes hafva föranledt, att svaret blifvit jakande.

Hvad angår frågan, huruvida det i de nekande svaren vitsordade missförhållandet emellan efterfrågan och tillgång på arbetskraft för jordbruket kan antagas skola visa sig varaktigt, så har i det långt öfvervägande antalet fall förklarats, att någon afsevärd förändring till det bättre ej vore att förvänta uti ifrågavarande afseende, åtminstone icke så länge nu pågående omfattande jervägsbyggnader med tillfällen till goda arbetsförtjenster fortfara och framför allt ej så länge industrien, skogsafverkning, särskildt för de nordliga länen, deri inbegripen, blomstrar såsom nu är fallet och i följd häraf kan erbjuda aflöning och andra förmåner vida utöfver dem jordbrukaren förmår lemna sina arbetare. Svar finnas visserligen, der tillfället till arbetsförtjenst vid ortens industriella anläggningar, skogsafverkningar eller jernvägsanläggningar angifves såsom sannolikt mera kortvarigt, och bristen på jordbruksarbetare derför förmenas vara öfvergående, men å andra sidan förekomma svar, der denna brist förväntas långt ifrån att förminskas, komma att under framtiden mer och mer tilltaga.

I sammanhang med konstaterandet af bristen på jordbruksarbetare har från *Kronobergs* samt nordligaste delen af *Göteborgs och Bohus* län omförmälts, att sommartiden utvandring i betydande omfattning eger rum af den yngre befolkningen, från Kronobergs län till Skåne och Danmark samt från norra Bohuslän till Norge. Till sistnämnda land säges jemväl den vuxna ungdomen från gränstrakterna i *Vermland* vid tillfällen af god arbetsförtjenst i grannlandet begifva sig, och minskad tillgång å arbetskraft i hemorten derigenom tidtals uppkomma.

Frågan 1 b.

Har i allmänhet inom edert område förhållandet emellan efterfrågan och tillgång å arbetskraft under de senast förflutna tio åren varit tillfredsställande inom industrien?

(Ja = tillräcklig arbetskraft för industrien har funnits.
Nej = » » » » » saknats.)

	Länsstyrelsen		Hushållningssällskapets förvaltningsutskott		Kronofogdar, länsmän, hushållningssällskapets underafdelningar, föreningar och enskilde	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Stockholms län	—	—	—	—	22	8
Upsala »	—	—	—	—	22	5
Södermanlands »	—	—	1	—	17	—
Östergötlands »	—	—	1	—	30	—
Jönköpings »	—	—	—	—	31	5
Kronobergs »	1	—	1	—	22	2
Kalmar »	1	—	2	—	26	8
Gotlands »	—	—	—	—	4	5
Blekinge »	1	—	1	—	15	3
Kristianstads »	—	—	1	—	30	1
Malmöhus »	1	—	—	—	30	5
Hallands »	1	—	1	—	15	1
Göteborgs och Bohus län	—	—	1	—	22	4
Elfsborgs län	—	—	[1])1	—	42	5
Skaraborgs »	—	—	—	—	18	11
Vermlands »	1	—	—	1	25	3
Örebro »	—	—	1	—	30	5
Vestmanlands »	1	—	1	—	24	2
Kopparbergs »	—	—	1	—	46	7
Gefleborgs »	—	—	1	—	35	8
Vesternorrlands »	1	—	—	—	41	12
Jemtlands »	1	—	1	—	27	7
Vesterbottens »	—	—	—	—	20	16
Norrbottens »	—	—	—	—	20	5
Summa	9	—	15	1	614	128

[1]) Norra hushållningssällskapet.

Frågan 2.

Om särskildt inom jordbruket är att befara stadigvarande brist på arbetare, kan då detta missförhållande anses i någon mån bero på svårigheten för arbetarne att förvärfva egna hem?

	Länsstyrelsen		Hushållnings-sällskapets förvaltnings-utskott		Kronofogdar, länsmän, hushållnings-sällskapets under-afdelningar, föreningar och enskilde	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Stockholms län	—	—	1	—	12	27
Upsala »	—	—	—	—	13	30
Södermanlands »	—	—	—	1	7	16
Östergötlands »	—	—	1	—	20	27
Jönköpings »	—	1	—	—	20	19
Kronobergs »	—	1	—	1	5	26
Kalmar »	1	—	[1])1	[2])1	29	17
Gotlands »	—	—	—	—	6	11
Blekinge »	1	—	—	1	1	18
Kristianstads »	—	1	—	1	19	16
Malmöhus »	1	—	1	—	14	31
Hallands »	—	1	1	—	7	16
Göteborgs och Bohus län	—	—	1	—	5	28
Elfsborgs län	—	—	—	[2])1	18	46
Skaraborgs »	—	—	—	—	16	32
Vermlands »	—	1	—	1	10	26
Örebro »	—	—	1	—	10	23
Vestmanlands »	1	—	1	—	5	20
Kopparbergs »	—	—	—	1	10	51
Gefleborgs »	—	—	1	—	6	37
Vesternorrlands »	—	1	—	1	17	52
Jemtlands »	1	—	1	—	37	21
Vesterbottens »	—	—	—	—	24	25
Norrbottens »	—	1	—	—	10	25
Summa	5	7	10	9	321	640

[1]) Södra hushållningssällskapet.
[2]) Norra »

I flertalet af de *nekande* svaren anföres, att bristen på jordbruksarbetare nästan uteslutande eller åtminstone till den hufvudsakligaste delen är beroende derpå att industrien med dess högre aflöning, mindre tunga arbete och större frihet drager arbetaren bort från jordbruket. Svårighet att förvärfva eget hem förefinnes icke, enligt hvad i många svar påstås, och kan således icke utgöra förklaring för den bristande tillgången på arbetskraft för jordbruket. Såsom stöd för den mening, att egnahemsfrågan icke spelar någon mera nämnvärd rol uti berörda afseende, åberopas i flere svar från olika län jemväl dels det förhållandet, att arbetare, oaktadt de innehafva egna hem, likväl ej sällan begifva sig till andra orter, der bättre förtjenst erbjudes, och dels den svårighet, som ofta möter att få jordtorp besatta med brukare. Från *Skaraborgs* län anföres till bevis för riktigheten af sistnämnda uppfattning att drängar, som legas till soldater, i de flesta fall icke vilja hafva torp, ej ens bostad, utan blott kontant lön, i följd hvaraf också byggnaderna å många soldattorp blifvit försålda och nedtagna.

Å andra sidan uttalas i de *jakande* svaren:

att arbetaren icke kan förväntas hysa något vidare intresse af att nedlägga arbete och kostnader på sitt hem, så länge han, såsom oftast nu är fallet, endast disponerar detsamma, vare sig i egenskap af torpare eller på annat mer eller mindre tillfälligt sätt,

att hos arbetaren förefinnes en bestämd önskan att förvärfva ett eget hem samt att ifall han såge sig hafva utsigt att kunna förverkliga sin sträfvan efter ett sådant, han sannolikt skulle i många fall stanna qvar vid jordbruksarbetet i hemorten såsom lemnande ett tryggare tillfälle till utkomst, äfven om arbetsförtjensten dervid blefve mindre än den han kunde vinna genom att uppsöka det för tillfället bäst aflönade industriella arbetet, samt

att eget hem på fri grund emellertid i allmänhet icke kan af den mindre bemedlade jordbruksarbetaren utan särskildt bistånd anskaffas och att just svårigheten i detta afseende med all säkerhet bidragit till utflyttningen till Amerika, der emigranten trott sig med lätthet komma i besittning af egen jord.

Frågan 7 a.

Är det antagligt, att inom edert område skall kunna beredas tillgång till jord för att sätta mindre bemedlade jordbruksarbetare i tillfälle att förvärfva egna hem på fri grund?

	Länsstyrelsen		Hushållningssällskapets förvaltningsutskott		Kronofogdar, länsmän, hushållningssällskapets underafdelningar, föreningar och enskilde	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Stockholms län	—	—	1	—	24	15
Upsala »	—	—	—	—	21	18
Södermanlands »	—	—	—	1	7	16
Östergötlands »	—	—	1	—	41	8
Jönköpings »	1	—	—	—	35	8
Kronobergs »	1	—	—	1	27	3
Kalmar »	—	—	[1])1	[2])1	35	12
Gotlands »	1	—	—	—	16	1
Blekinge »	—	—	1	—	14	3
Kristianstads »	—	—	1	—	28	7
Malmöhus »	1	—	—	—	32	13
Hallands »	—	—	1	—	15	6
Göteborgs och Bohus län	—	—	1	—	23	11
Elfsborgs län	—	—	[2])1	—	49	16
Skaraborgs »	—	—	—	—	27	21
Vermlands »	—	—	1	—	28	7
Örebro »	—	—	1	—	33	4
Vestmanlands »	—	—	1	—	23	4
Kopparbergs »	—	—	—	1	48	21
Gefleborgs »	—	—	1	—	35	15
Vesternorrlands »	1	—	1	—	61	14
Jemtlands »	—	—	1	—	53	8
Vesterbottens »	—	—	—	—	49	3
Norrbottens »	—	—	—	—	34	1
Summa	5	—	14	4	758	235

[1]) Södra hushållningssällskapet.
[2]) Norra »

Frågan 7 b.

Är det antagligt, att inom edert område skall kunna beredas tillgång till jord för att sätta mindre bemedlade jordbruksarbetare i tillfälle att förvärfva egna hem på ofri grund?

	Länsstyrelsen		Hushållnings-sällskapets förvaltnings-utskott		Kronofogdar, länsmän, hushållnings-sällskapets under-afdelningar, föreningar och enskilde	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Stockholms län	—	—	1	—	31	10
Upsala »	—	—	—	—	26	12
Södermanlands »	—	—	—	1	18	4
Östergötlands »	—	—	1	—	43	4
Jönköpings »	—	—	—	—	35	7
Kronobergs »	—	—	1	—	25	3
Kalmar »	—	—	2	—	37	11
Gotlands »	—	—	—	—	14	1
Blekinge »	—	—	1	—	17	—
Kristianstads »	—	—	1	—	31	5
Malmöhus »	—	1	—	—	26	17
Hallands »	1	—	1	—	16	4
Göteborgs och Bohus län	—	—	1	—	28	4
Elfsborgs län	—	—	[1])1	—	57	8
Skaraborgs »	—	—	—	—	33	15
Vermlands »	—	—	1	—	32	3
Örebro »	—	—	1	—	24	5
Vestmanlands »	—	—	1	—	25	1
Kopparbergs »	—	—	—	—	43	21
Gefleborgs »	—	—	1	—	33	16
Vesternorrlands »	1	—	1	—	53	14
Jemtlands »	—	—	1	—	51	11
Vesterbottens »	—	—	—	—	50	3
Norrbottens »	—	—	—	—	33	2
Summa	2	1	16	1	781	181

[1]) Norra hushållningssällskapet.

(Hör till både frågan 7 a och frågan 7 b.)

I åtskilliga fall har svarats att tillgång till jord för egna hem icke syntes kunna beredas annorlunda än genom styckning af mindre hemman, i andra att inteckningsförhållandena i allmänhet lade bestämda hinder i vägen för lägenheters upplåtande från hemmanen i orten.

Beträffande områden på enskild mark, som för ifrågavarande ändamål syntes passande, har påpekats att soldattorpen, ifall de efter en eventuel förändring af arméorganisationen i större omfattning icke vidare blefve för sitt nuvarande ändamål erforderliga, skulle lämpa sig väl till egnahemslägenheter och, såsom äfven flerstädes redan skett, kunna så mycket lättare härtill förvärfvas som jordegarne vant sig att betrakta dessa torp såsom från hemmanen skilda egoområden. Från *Öland* hafva der förekommande, vid utmarksindelningen för allmänt behof flerestädes afsatta planer framhållits såsom för ändamålet lämpliga; hvarjemte från *Kronobergs* län erinrats, att inom Vrå socken af Sunnerbo härad funnes stora vidder af till odling synnerligen lämplig mossmark, som kunde med nödig hjelp från statens sida till lägenheter för arbetare användas.

I många svar har förklarats att jord för ändamålet icke lärer kunna erhållas annat än å kronans egendomar, dervid anmärkts dels att isynnerhet de mindre eller låg arrendeafkastning lemnande domänerna borde fördelas till egna hem, dels att härtill jemväl borde användas sådana å kronoegendomar befintliga torplägenheter, som icke kunde brukas tillsammans med hufvudgården.

Särskildt från de nordligare länen har uttalats att såväl den enskilde jordegaren som isynnerhet skogs- och trävarubolagen vore af fruktan för oloflig skogsfångst från nybyggares sida särdeles obenägna att åt sådana upplåta jord samt att egna hem för arbetare af detta skäl torde stå att erhålla endast från kronoparker eller andra kronans egendomar, der emellertid tillgången på för ändamålet passande områden vore synnerligen stor bland annat å de s. k. myrmarkerna.

Såsom egendomar, lämpliga att komma i åtanke vid fråga om upplåtande af jord till egna hem, hafva nämnts följande kronoegendomar, nemligen i *Kalmar* län Borgholms och Horns kungsladugårdar å Öland, i *Gotlands* län Roma kungsgård och Visborgs kungsladugård, i *Göteborgs och Bohus* län vissa inom Orusts och Tjörns fögderi belägna boställen samt i *Gefleborgs* län indragna militieboställena Alfta i Alfta socken ock Rolfsta i Forssa socken.

I svaren på frågan 7 b har ofta uttalats att anläggande af egna hem på ofri grund icke vore tillrådligt samt i allmänhet ej heller torde förefalla arbetaren lockande.

Frågan 8 a.

Hvilken är den vanliga kostnaden för inköp af jord till en mindre jordbrukslägenhet?

(Mindre jordbrukslägenhet = lägenhet, afsedd för egentligt jordbruk, men mindre än att dess brukande ensamt lemnar nödtorftig bergning åt en arbetarefamilj.)

	Länsstyrelsen	Hushållningssällskapets förvaltningsutskott	Medeltalet af afgifna svar från			
			kronofogdarne	länsmännen	hushållningssällskapets underafdeln.	föreningar och enskilde
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Stockholms län	—	1,000—1,500	—	630	970	—
Upsala »	—	—	—	360	460	450
Södermanlands »	—	—	420	300	370	—
Östergötlands »	—	[1]) 300—400	510	650	620	—
Jönköpings »	—	—	510	750	600	500
Kronobergs »	200—300	400	810	490	350	—
Kalmar »	300—1,000	—	570	690	480	280
Gotlands »	—	—	300	510	380	—
Blekinge »	—	500	500	860	350	500
Kristianstads »	—	—	420	750	—	400
Malmöhus »	—	—	1,290	1,250	1,490	—
Hallands »	—	900	250	360	—	—
Göteborgs o. Bohus »	—	—	710	830	—	—
Elfsborgs »	—	[2]) 1,500	360	540	480	760
Skaraborgs »	—	—	280	580	600	500
Vermlands »	—	—	470	540	700	520
Örebro »	—	400—800	400	480	550	590
Vestmanlands »	—	—	710	620	620	—
Kopparbergs »	—	50—700	350	840	640	—
Gefleborgs »	—	250—500	500	490	580	300
Vesternorrlands »	300—600	—	820	1,180	600	800
Jemtlands »	—	300—400	650	450	460	550
Vesterbottens »	—	—	—	410	410	650
Norrbottens »	—	—	380	460	560	550

[1]) jemte kostnad för betesmark.
[2]) Norra hushållningssällskapet.

Frågan 8 b.

Hvilka äro de vanliga kostnaderna för uppförande af nödiga åbyggnader å en mindre jordbrukslägenhet?

(Angående betydelsen af uttrycket: mindre jordbrukslägenhet, se anm. vid frågan 8 a.)

	Länsstyrelsen	Hushållnings-sällskapets förvaltnings-utskott	Medeltalet af afgifna svar från			
			kronofogdarne	länsmännen	hushållnings-sällskapets underafdeln.	föreningar och enskilde
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Stockholms län	—	1,000—1,500	1,250	2,060	1,600	—
Upsala »	—	—	1,570	1,270	1,350	1,290
Södermanlands »	—	—	1,380	1,160	1,120	1,750
Östergötlands »	—	2,000	1,450	1,940	1,940	—
Jönköpings »	—	—	1,000	1,170	1,120	1,000
Kronobergs »	1,000	1,800	960	880	900	—
Kalmar »	500—1,000	—	1,060	1,030	900	550
Gotlands »	—	—	950	900	710	—
Blekinge »	—	1,200—1,500	600	960	1,300	1,000
Kristianstads »	—	—	860	850	1,000	1,500
Malmöhus »	—	—	1,220	1,620	1,380	1,000
Hallands »	—	900	1,200	1,050	1,000	—
Göteborgs o. Bohus »	—	200—800	750	980	850	—
Elfsborgs »	—	[1]) 700	1,030	1,020	920	970
Skaraborgs »	—	—	1,030	1,200	900	770
Vermlands »	—	—	1,310	1,920	1,460	1,270
Örebro »	—	—	1,380	1,180	1,420	1,200
Vestmanlands »	—	—	1,470	1,690	2,150	—
Kopparbergs »	—	1,500—2,300	1,310	1,830	1,410	—
Gefleborgs »	—	1,500—2,000	1,710	1,220	1,910	1,500
Vesternorrlands »	500—900	—	1,150	990	1,170	1,210
Jemtlands »	—	1,000—1,200	1,250	1,060	1,060	1,430
Vesterbottens »	—	—	1,000	1,000	1,050	1,350
Norrbottens »	—	—	980	1,000	1,040	1,350

[1]) Norra hushållningssällskapet.

Frågan 10 a.

*Är det antagligt, att i grannskapet till de industriella anläggningarna inom eder ort skall kunna beredas tillgång till jord för att sätta vid nämnda anläggningar sysselsatta, mindre bemedlade arbetare i tillfälle att förvärfva egna hem på **fri** grund?*

	Länsstyrelsen		Hushållningssällskapets förvaltningsutskott		Kronofogdar, länsmän, hushållningssällskapets underafdelningar, föreningar och enskilde	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Stockholms län	—	—	—	1	14	14
Upsala »	—	—	—	—	13	14
Södermanlands »	—	—	1	—	11	7
Östergötlands »	—	—	—	—	20	10
Jönköpings »	—	—	—	—	38	2
Kronobergs »	—	1	—	1	20	6
Kalmar »	—	—	—	[1])1	18	16
Gotlands »	—	—	—	—	9	2
Blekinge »	—	—	1	—	13	2
Kristianstads »	—	—	—	—	21	6
Malmöhus »	1	—	1	—	38	6
Hallands »	1	—	1	—	14	3
Göteborgs och Bohus län	—	—	1	—	16	8
Elfsborgs län	—	—	—	—	39	17
Skaraborgs »	—	—	—	—	19	9
Vermlands »	—	—	1	—	23	10
Örebro »	—	—	—	—	25	9
Vestmanlands »	—	—	—	—	17	4
Kopparbergs »	—	—	—	—	30	19
Gefleborgs »	—	—	1	—	24	17
Vesternorrlands »	1	—	—	—	31	14
Jemtlands »	—	—	1	—	20	4
Vesterbottens »	—	—	—	—	15	4
Norrbottens »	—	—	—	—	18	4
Summa	3	1	8	3	506	207

[1]) Norra hushållningssällskapet.

Frågan 10 b.

Är det antagligt, att i grannskapet till de industriella anläggningarna inom eder ort skall kunna beredas tillgång till jord för att sätta vid nämnda anläggningar sysselsatta, mindre bemedlade arbetare i tillfälle att förvärfva egna hem på ofri grund?

	Länsstyrelsen		Hushållnings-sällskapets förvaltnings-utskott		Kronofogdar, läns-män, hushållnings-sällskapets under-afdelningar, före-ningar och enskilde	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Stockholms län	—	—	—	1	18	11
Upsala »	—	—	—	—	20	8
Södermanlands »	—	—	1	—	8	9
Östergötlands »	—	—	—	—	24	6
Jönköpings »	—	—	—	—	39	1
Kronobergs »	—	—	1	—	25	1
Kalmar »	—	—	[1])1	—	28	6
Gotlands »	—	—	—	—	9	2
Blekinge »	—	—	1	—	17	—
Kristianstads »	—	—	1	—	27	3
Malmöhus »	—	—	1	—	26	13
Hallands »	1	—	1	—	13	3
Göteborgs och Bohus län	—	—	1	—	20	4
Elfsborgs län	—	—	[1])1	—	51	6
Skaraborgs »	—	—	—	—	20	7
Vermlands »	—	—	1	—	24	9
Örebro »	—	—	—	—	21	6
Vestmanlands »	—	—	—	—	18	3
Kopparbergs »	—	—	—	—	29	18
Gefleborgs »	—	—	1	—	22	18
Vesternorrlands »	—	—	—	—	31	12
Jemtlands »	—	—	1	—	19	5
Vesterbottens »	—	—	—	—	15	5
Norrbottens »	—	—	—	—	15	4
Summa	1	—	12	1	539	160

[1]) Norra hushållningssällskapet.

(Hör till både frågan 10 a och frågan 10 b.)

Såsom grund för nekande svar har ofta angifvits att jorden i närheten af de industriella anläggningarna stode i allt för högt pris att kunna till bostadstomt för arbetare användas, liksom äfven anförts att egarne till sådana anläggningar, till hvilka den omgifvande marken hörde, i allmänhet icke torde vara benägna att, åtminstone med eganderätt, upplåta delar deraf till arbetare och derigenom i väsentlig mån förminska sitt inflytande på platsen.

Frågan 11 a.

För hvilket medelpris kan i grannskapet till de industriella anläggningarna inom orten byggnadstomt för upprättande af ett arbetarehem på fri grund inköpas?

	Länsstyrelsen	Hushållnings-sällskapets förvaltnings-utskott	Medeltalet af afgifna svar från			
			krono-fogdarne	läns-männen	hushåll-nings-sällska-pets under-afdeln.	före-ningar och enskilde
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Stockholms län	—	500	870	380	320	—
Upsala »	—	—	350	260	250	260
Södermanlands »	—	500	400	470	400	200
Östergötlands »	—	—	520	390	480	600
Jönköpings »	—	—	450	360	390	510
Kronobergs »	200—300	—	300	270	230	300
Kalmar »	250—350	[1]) —	330	300	330	125
Gotlands »	—	—	100	100	180	—
Blekinge »	—	1,000	470	400	660	500
Kristianstads »	—	500—800	380	330	420	480
Malmöhus »	600	[2]) —	480	440	560	—
Hallands »	350	400	670	240	180	—
Göteborgs o. Bohus »	—	300	230	310	200	—
Elfsborgs »	—	[3]) 350	390	360	350	380
Skaraborgs »	—	—	330	310	280	320
Vermlands »	—	—	390	340	480	470
Örebro »	—	600—1,200	360	480	320	470
Vestmanlands »	—	—	560	360	480	500
Kopparbergs »	—	200—300	320	280	340	—
Gefleborgs »	—	400	370	370	460	300
Vesternorrlands »	200—400	—	310	340	310	410
Jemtlands »	—	150—200	420	390	210	230
Vesterbottens »	—	—	320	250	240	200
Norrbottens »	—	—	280	270	380	—

[1]) Norra hushållningssällskapet svarar: 200 kr. för tomter på mera afsides belägna platser i närheten af jernvägsstationer o. dyl. flerdubbelt högre.
[2]) 1—3 kronor pr qv.-meter.
[3]) Norra hushållningssällskapet.

Frågan 11 b.

För hvilket medelpris kan en i frågan 11 a omförmäld byggnadstomt förses med åbyggnad, afsedd för en familjs behof?

	Länsstyrelsen	Hushållnings-sällskapets förvaltnings-utskott	Medeltalet af afgifna svar från			
			krono-fogdarne	läns-männen	hushåll-nings-sällska-pets under-afdeln.	före-ningar och enskilde
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Stockholms län	—	2,000	2,750	1,660	2,400	—
Upsala »	—	—	1,600	1,220	1,100	1,600
Södermanlands »	—	2,000—3,000	1,420	1,250	2,320	1,500
Östergötlands »	—	—	1,700	1,650	2,100	2,000
Jönköpings »	—	—	1,000	1,100	1,800	—
Kronobergs »	1,500	—	1,000	1,020	930	—
Kalmar »	600—1,200	[1])1,200—1,500	980	1,030	1,490	850
Gotlands »	—	—	950	920	1,200	—
Blekinge »	—	1,200—1,500	1,050	1,070	1,200	1,500
Kristianstads »	—	1,000	1,110	1,110	1,370	1,500
Malmöhus »	2,000	1,200—1,500	1,760	1,930	1,710	—
Hallands »	1,300	900	1,430	1,080	1,180	—
Göteborgs o. Bohus »	—	800—1,200	1,090	1,180	1,010	—
Elfsborgs »	—	[1]) 1,200	1,350	930	1,000	1,480
Skaraborgs »	—	—	1,150	1,210	1,390	1,300
Vermlands »	—	—	1,290	1,220	1,860	1,410
Örebro »	—	1,200—1,500	1,530	1,580	1,260	1,960
Vestmanlands »	—	—	1,670	1,620	2,050	1,200
Kopparbergs »	—	1,200	1,630	1,500	1,440	—
Gefleborgs »	—	1,200	1,330	1,490	1,840	2,000
Vesternorrlands »	1,000—1,500	—	1,310	1,130	1,360	1,290
Jemtlands »	—	1,000	1,450	1,770	1,150	1,360
Vesterbottens »	—	—	1,000	1,050	1,020	600
Norrbottens »	—	—	1,260	1,350	1,390	—

[1]) Norra hushållningssällskapet.

Frågan 12 a.

Kan ur de i frågeformuläret anförda eller andra synpunkter, i hvad edert område angår, anses önskvärdt, att från statens sida åtgärder vidtagas i syfte att underlätta möjligheten att förvärfva egna hem för mindre bemedlade jordbruksarbetare?

	Länsstyrelsen		Hushållningssällskapets förvaltningsutskott		Kronofogdar, länsmän, hushållningssällskapets underafdelningar, föreningar och enskilde	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Stockholms län	1	—	—	—	27	14
Upsala »	1	—	—	—	23	20
Södermanlands »	—	—	1	—	13	8
Östergötlands »	1	—	1	—	45	8
Jönköpings »	1	—	—	—	30	13
Kronobergs »	1	—	1	—	15	14
Kalmar »	—	—	2	—	37	8
Gotlands »	1	—	—	—	16	1
Blekinge »	1	—	1	—	10	10
Kristianstads »	1	—	1	—	31	5
Malmöhus »	1	—	1	—	25	20
Hallands »	—	1	1	—	18	5
Göteborgs och Bohus län	1	—	1	—	16	16
Elfsborgs län	1	—	—	[1])1	40	28
Skaraborgs »	1	—	—	—	36	13
Vermlands »	1	—	1	—	18	13
Örebro »	1	—	1	—	22	16
Vestmanlands »	1	—	1	—	22	6
Kopparbergs »	1	—	1	—	35	34
Gefleborgs »	—	—	1	—	39	10
Vesternorrlands »	—	1	1	—	52	16
Jemtlands »	1	—	1	—	60	2
Vesterbottens »	1	—	1	—	46	4
Norrbottens »	—	1	—	—	28	9
Summa	18	3	18	1	704	293

[1]) Norra hushållningssällskapet.

Frågan 12 b.

Kan ur de i frågeformuläret anförda eller andra synpunkter, i hvad edert område angår, anses önskvärdt, att från statens sida åtgärder vidtagas i syfte att underlätta möjligheten att förvärfva egna hem för andra mindre bemedlade arbetare?

	Länsstyrelsen		Hushållningssällskapets förvaltningsutskott		Kronofogdar, länsmän, hushållningssällskapets underafdelningar, föreningar och enskilde	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Stockholms län	1	—	—	—	25	17
Upsala »	1	—	—	—	14	19
Södermanlands »	—	—	1	—	10	11
Östergötlands »	1	—	1	—	38	9
Jönköpings »	1	—	—	—	30	12
Kronobergs »	1	—	1	—	13	16
Kalmar »	—	—	2	—	31	8
Gotlands »	1	—	—	—	13	2
Blekinge »	1	—	—	—	9	10
Kristianstads »	1	—	1	—	25	9
Malmöhus »	1	—	1	—	17	27
Hallands »	1	—	1	—	14	6
Göteborgs och Bohus län	1	—	1	—	15	16
Elfsborgs län	1	—	—	[1])1	40	29
Skaraborgs »	1	—	—	—	31	14
Vermlands »	1	—	1	—	18	13
Örebro »	1	—	1	—	21	17
Vestmanlands »	1	—	1	—	21	7
Kopparbergs »	1	—	1	—	40	27
Gefleborgs »	—	—	1	—	38	11
Vesternorrlands »	—	1	1	—	52	17
Jemtlands »	1	—	1	—	53	8
Vesterbottens »	1	—	1	—	42	8
Norrbottens »	—	1	—	—	19	11
Summa	19	2	17	1	629	324

[1]) Norra hushållningssällskapet.

(Hör till både frågan 12 a och frågan 12 b.)

I de *jakande* svaren har hufvudsakligen framhållits:

att såväl för jordbruk som industri vore af synnerlig vigt och betydelse att erhålla en bofast arbetarestam, hvarigenom de nu, i synnerhet på landsbygden, vanliga täta ombytena af arbetare skulle minskas;

att åtgärder i detta syfte erfordrades så mycket hellre som särskildt hos den yngre arbetarebefolkningen visade sig en tilltagande håg att söka arbete utom hemorten;

att arbetaren, framför allt hvad jordbruksarbetaren anginge, i allmänhet icke egde förmåga att utan bistånd från annat håll åstadkomma eget hem, samt att utsigterna för arbetaren att förvärfva sådant och medvetandet, att han nedlade sitt arbete på den egna grunden otvifvelaktigt skulle mana honom till sparsamhet och omtanke;

att erfarenheten också visat, att de arbetare, som lyckats komma i besittning af eget hem, vanligen hopspara tillgångar till underhåll på äldre dagar, under det att s. k. statfolk och andra arbetare utan egen bostad alltför ofta måste, då deras arbetsförmåga är slut, anlita allmän eller enskild hjelp till sitt uppehälle;

att bistånd vid sträfvandena efter eget hem syntes särskildt påkalladt i fråga om jordbruksarbetare jemväl af det skäl, att jordbruksarbete såsom tyngre och mindre lönande än arbete i industriens tjenst naturligen förefölle arbetaren mindre lockande;

att åtgärder med ändamål att förmå arbetaren att fortfarande egna sig åt jordbruk vore så mycket mera af behof som en jordbruksarbetare, hvilken en gång öfvergifvit detta yrke, sällan eller aldrig återginge dit, än mindre hans barn egnade sig deråt; samt

att det derför vore af stor betydelse att genom jordens fördelning söka åstadkomma ett ökadt antal mindre jordbrukarehem, då nämligen en förstärkning af jordbruksarbetarnes klass endast ur sådana vore att påräkna.

Vidkommande storleken af dessa jordbrukarehem har framhållits att, derest bristen på jordbruksarbetare skall genom åtgärder i nyssnämnda riktning afhjelpas, emellertid är nödigt, att lägenheterna ej erhålla sådan storlek, att deras skötande taga egarens hela tid i anspråk. Äro deremot lägenheterna mindre och deras innehafvare i följd häraf för sin existens hänvisade till arbetsförtjenst hos andra, bör från dessa hem kunna påräknas en god och pålitlig tillökning af arbetskraft för närboende större jordbrukare.

Beträffande åtgärder från statens sida i syfte att befordra tillkomsten af egna hem, har, utom hvad vid svaren å frågan 7 blifvit omförmäldt, framhållits lämpligheten af beviljande af lån mot låg eller

ingen ränta och med lång amorteringstid, i fråga om hvilka lån jemväl dels föreslagits att anstånd med amortering under vissa år borde medgifvas, dels i ett svar erinrats att till vinnande af trygghet angående lånens rätta användande, desamma icke borde utlemnas förr än byggnaderna å det egna hemmet vore fullfärdiga och brandförsäkrade samt af vederbörande kronobetjent besigtigade. I sammanhang härmed har äfven uttalats önskvärdheten af att normalritningar med beskrifningar och kostnadsberäkningar uppgjordes och fastställdes till ledning vid husens uppförande samt afsyning.

Förslagsvis har också hemstälts, att egnahemslägenheter borde, tills amorteringen fullbordats, vara att räkna såsom statens egendom, hvilken icke finge intecknas, och först efter lånets fulla gäldande blifva en arbetarens privata egendom, samt att ett på detta sätt tillkommet hem borde vara skyddadt för utmätning för gäld.

Angående erfarenheter i fråga om den med beviljandet af lån för åstadkommande af hem åt arbetare förenade risk, har meddelanden lemnats från *Östergötlands* och *Kalmar* län. Så säges från Kinda hushållningsgille i förstnämnda län, att många arbetare inom gillets område med medel, upplånade i ortens sparbanker, skaffat sig egna hem med dertill hörande uppsättning af kreatur och redskap, samt att högst få af dessa låntagare visat sig försumliga med återgäldande af lånen, som vanligen meddelats med vilkor om tioårig amortering. Och från södra delen af Kalmar län upplyses likaledes, att sparbankerna, till stor hjelp för arbetare och småhandtverkare i deras sträfvan efter eget hem, beviljat lån på liknande vilkor som de nyssnämnda, utan att bankerna på dessa lån, hvilka vanligen lemnats mot borgen af låntagarnes arbetsgifvare eller jordegande granne, under en lång följd af år gjort någon förlust.

Såsom af högsta vigt för egnahemsfrågans utveckling har slutligen i många svar framhållits åvägabringande af förenkling i gällande stadganden angående dels lägenhets afsöndrande från stamhemmanet, dels ock dess frigörande från stamhemmanet tilläfventyrs besvärande inteckningar.

Såsom skäl för *nekande* svar har i de flesta fall åberopats att sparsamma och ordentliga arbetare, i synnerhet bland industriarbetare med nuvarande arbetsförtjenster och med den hjelp en så qvalificerad arbetare i allmänhet hade att påräkna från sin arbetsgifvare eller andra, icke vore i behof af statens bistånd för anskaffande af eget hem.

Derjemte har, hvad anskaffande af egna hem åt jorbruksarbetare angår, i många fall uttalats den farhågan, att underlättande häraf icke skulle medföra en förstärkning af arbetskrafter åt jordbruket utan snarare

motsatsen, i det den arbetare, som förvärfvat sig lägenhet med full egande-rätt och derigenom tillförsäkrat sin familj stadig bostad, vore alldeles oförhindrad att, och sannolikt äfven skulle, nedlägga sin arbetskraft på andra orter, der bättre betaldt arbete möjligen stode till buds, och först, när efterfrågan på arbetskraft eller hans egen arbetsförmåga minskades, återvända till hemorten, der vederbörande kommun då kanske blefve nödgad att bidraga till arbetarens försörjning.

I åtskilliga nekande svar, särskildt från *Kopparbergs* län, har förmälts att genom redan befintlig fördelning af jorden i små brukningsdelar egnahemsidén vore för den trakt svaret afsåge nästan fullständigt genomförd, och någon statens åtgärd i detta syfte derför icke erforderlig.

IV. Sammandrag af magistraters, stadsfullmäktiges, arbetarekorporationers m. fl:s svar å frågeformulär 2 äfvensom af länsstyrelsers svar å frågan 3 i samma formulär.

Frågan 1. Betinga till arbetarebostäder afsedda lägenheter inom staden jemförelsevis höga hyror, eller hafva i andra afseenden yppat sig svårigheter för de i staden sysselsatte arbetarne att der erhålla lämpliga bostäder? ..... sid. 91.

Frågan 2. Äro nämnde arbetare till afsevärdt antal bosatte på den staden omgifvande landsbygden? ..... » 92.

Frågan 3. Kan ur ofvan anförda eller andra synpunkter anses önskvärdt, att från statens sida åtgärder vidtagas i syfte att för mindre bemedlade arbetare, hvilka hafva stadigvarande arbete i staden, underlätta möjligheten att förvärfva egna hem å den staden angränsande landsbygden; och är det antagligt, att tillgång på härför tjenlig mark kan beredas?

A. Magistraters m. fl:s svar ..... » 93.

B. Länsstyrelsers svar ..... » 93.

Frågan 1.

Betinga till arbetarebostäder afsedda lägenheter inom staden jemförelsevis höga hyror, eller hafva i andra afseenden yppat sig svårigheter för de i staden sysselsatte arbetarne att der erhålla lämpliga bostäder?

	Magistrater och stadsfullmäktige		Arbetarekorporationer, fabriks- och handtverksföreningar, enskilde industriidkare m. fl.	
	Ja	Nej	Ja	Nej
Stockholms stad	1	—	5	—
Stockholms län	4	5	3	1
Upsala »	2	2	—	1
Södermanlands »	8	2	4	—
Östergötlands »	1	11	1	1
Jönköpings »	2	3	—	—
Kronobergs »	—	2	—	—
Kalmar »	—	10	1	1
Gotlands »	1	—	1	—
Blekinge »	6	2	4	—
Kristianstads »	4	2	—	1
Malmöhus »	8	5	1	—
Hallands »	3	6	—	—
Göteborgs och Bohus län	—	9	—	3
Elfsborgs län	4	6	3	2
Skaraborgs »	4	7	3	—
Vermlands »	2	4	2	—
Örebro »	1	5	—	1
Vestmanlands »	1	6	—	—
Kopparbergs »	3	1	—	—
Gefleborgs »	4	2	2	1
Vesternorrlands »	4	2	—	—
Jemtlands »	2	—	—	—
Vesterbottens »	4	—	1	—
Norrbottens »	2	4	2	—
Summa	71	96	33	12

Frågan 2.

Äro i staden sysselsatte arbetare till afsevärdt antal bosatte på den staden omgifvande landsbygden?

	Magistrater och stadsfullmäktige		Arbetarekorporationer, fabriks- och handtverksföreningar, enskilde industriidkare m. fl.	
	Ja	Nej	Ja	Nej
Stockholms stad	—	1	—	5
Stockholms län	1	6	2	1
Upsala »	—	4	—	1
Södermanlands »	3	8	2	2
Östergötlands »	2	10	1	1
Jönköpings »	5	1	—	—
Kronobergs »	—	2	—	—
Kalmar »	—	10	1	1
Gotlands »	1	1	—	1
Blekinge »	7	1	4	—
Kristianstads »	4	2	—	—
Malmöhus »	7	6	—	1
Hallands »	—	10	—	—
Göteborgs och Bohus län	—	9	—	3
Elfsborgs län	2	6	—	—
Skaraborgs »	4	5	3	—
Vermlands »	—	6	1	1
Örebro »	2	4	1	—
Vestmanlands »	2	4	—	—
Kopparbergs »	1	3	—	—
Gefleborgs »	2	4	3	—
Vesternorrlands »	4	2	—	—
Jemtlands »	2	—	—	—
Vesterbottens »	4	—	2	—
Norrbottens »	3	3	2	—
Summa	56	108	22	17

Frågan 3.

Kan ur de i frågeformuläret anförda eller andra synpunkter anses önskvärdt att från statens sida åtgärder vidtagas i syfte att för mindre bemedlade arbetare, hvilka hafva stadigvarande arbete i staden, underlätta möjligheten att förvärfva egna hem å den staden angränsande landsbygden; och är det antagligt att tillgång på härför tjenlig mark kan beredas?

A. Magistraters, stadsfullmäktiges, arbetarekorporationers m. fl:s svar.

I de svar å frågeformuläret, der frågan 1 besvarats jakande, har i allmänhet också samma svar gifvits å frågan 3. Vid afgifvande af sådant svar har emellertid med få undantag det i frågan förekommande uttrycket »staden angränsande landsbygd» tagits i betydelse af den stadens område tillhörande, men utanför sjelfva den indelade stadsplanen belägna marken d. v. s. i många fall s. k. stadsjord. Och i flera svar har uttryckligen framhållits olämpligheten af tillkomsten af arbetaresamhällen invid stadens gräns men dock utom dess område.

Särskildt har från Norrköping och Malmö, med hänsyn till erfarenheterna från dervarande s. k. förstäder, erinrats om de svåra olägenheter, som uppstå med afseende å kyrklig vård, skolundervisning, sjuk-, helso- och fattigvård, när arbetare, som hafva sitt arbete i stad, i större antal bosätta sig utom dess område, äfvensom om svårigheten att med staden inkorporera på sådant sätt uppkomna samhällen.

Hvad angår frågan om tillgång på tjenlig mark för arbetarebostäder i städernas närhet, synes, så vidt svaren gifva vid handen, sådan mark i allmänhet kunna erhållas, ofta nog på stadens eget område, eller, der tillfälle härtill icke gifves, å den angränsande landsbygden.

B. Länsstyrelsers svar.

Kalmar län. Någon anledning för staten att vidtaga åtgärder i syfte att för arbetare i städerna underlätta möjligheten att förvärfva egna hem finnes, hvad länet angår, ej för närvarande.

Blekinge län. Anskaffande af områden för bostäder på landsbygden åt städernas mindre bemedlade arbetare bör lämpligast ske på kommunalt eller enskildt initiativ. Dock kan ifrågasättas, huruvida icke staten bör understödja sådant initiativ t. ex. genom lån på billiga vilkor till stadssamhälle eller korporation i stad, som bildas för uppförande af egna hem åt arbetare.

Malmöhus län. Tillskapandet af byggnadskomplexer invid staden men utanför dess gränser är i hög grad att afråda, enär erfarenheten gifvit vid handen att inom dylika samhällen ordnings-, byggnads- och helsovårdsförhållanden icke kunna på ett tillfredsställande sätt ordnas. Deremot vore utan tvifvel önskvärdt att staten underlättade möjligheten för mindre bemedlade arbetare att inom stadens gränser förvärfva egna hem, för hvilket ändamål samtliga städer inom länet äro i tillfälle att erbjuda lämpligt belägna jordområden.

Hallands län. Frågan besvaras jakande, dock med framhållande att, enär å de icke planlagda delarna af städerna i länet tillräcklig plats finnes för arbetarebostäder, länsstyrelsen saknar anledning att tillstyrka det de egna hemmen förläggas annorstädes än å städernas egna områden.

Göteborgs och Bohus län. Några omständigheter föreligga icke, på grund hvaraf kan anses nödigt eller önskvärdt att, hvad länet beträffar, från statens sida åtgärder vidtagas i det i frågan angifna syfte.

Vermlands län. Af hygieniska och sociala skäl synes högeligen önskvärdt att arbetarebefolkningen i städerna sättes i tillfälle att förvärfva egna hem. Att å den kring städerna liggande landsbygden bilda större komplexer af arbetarebostäder är emellertid icke lämpligt, med mindre dylika områden öfverflyttas till stadskommunen.

Vestmanlands län. Allt, som kan medverka till utvecklingen af benägenheten hos folket att bereda sig bofasta hem, synes i hög grad nyttigt; följaktligen äfven åtgärder från statens sida för att underlätta möjligheten för mindre bemedlade personer att förvärfva egna hem. Att genom förlag af penningar understödja enskildes bemödanden att blifva lägenhetsegare, anser länsstyrelsen dock ej tillhöra statsändamålet. Erfarenheten vittnar tydligt derom, att åtminstone industrien såväl på landet som i städerna är mägtig och villig att ordna denna angelägenhet utan statens mellankomst; och detta gäller ej blott om målsmännen för industrien utan om arbetarne sjelfva. Ett talande exempel härpå är Vesterås stad, der under loppet af mindre än tjugu år flere förstadsliknande samhälligheter vuxit upp invid stadens yttre delar, bebygda hufvudsakligen af kroppsarbetare; hvarförutom under de senare tio åren tillkomna industriella etablissement sjelfva låtit uppföra flere tiotal välordnade arbetarebostadshus till uthyrning

Vesterbottens län. Med hänsyn till svårigheten för arbetare i stad att erhålla lämpliga och billiga bostäder vore synnerligen önskvärdt att staten äfven beträffande dessa arbetare ville vidtaga åtgärder, som underlättade möjligheten för dem att förskaffa sig egna hem.

Norrbottens län. Länsstyrelsen anser statens ingripande för ordnande af stadsarbetarnes bostadsförhållanden icke vara af behofvet påkalladt, hvad länet angår.

V. Sammandrag af länsstyrelsernas svar å frågorna i cirkulär 3.

Frågan 1. Huru stora tillgångar må en arbetare anses få ega för att kunna räknas såsom mindre bemedlad, och bör härvid någon skilnad göras emellan jordbruksarbetare och industriarbetare? ..... sid. 99.

Frågan 2. Hvilka särskilda åtgärder äro inom edert län på enskildt initiativ vidtagna för att tillgodose behofvet af egna hem på landsbygden för mindre bemedlade arbetare, och äro i sådant syfte möjligen bildade föreningar så organiserade och ledda, att det kan anses rådligt och för syftemålet gagneligt att genom beviljande af statslån åt dessa föreningar söka befrämja egnahemstankens realiserande? ..... » 106.

Frågan 3. Bör bestyret med pröfningen af inkomna ansökningar om statslån för egna hems upprättande inom hvarje län öfverlemnas åt länsstyrelsen eller åt en särskild nämnd? ..... » 111.

Frågan 4. Till hvilket antal hafva jordafsöndringar blifvit under åren 1897—1899 af länsstyrelsen fastställda? ..... » 116.

Frågan 1.

Huru stora tillgångar må en arbetare anses få ega för att kunna räknas såsom mindre bemedlad, och bör härvid någon skilnad göras emellan jordbruksarbetare och industriarbetare?

Stockholms län.

Med afseende å de inkomna yttrandena, hvilka utvisa en skiljaktig uppfattning hos kronofogdarne såväl om komiténs mening, som om den inkomst eller samlade tillgång arbetare bör ega för att anses såsom mindre bemedlad, finner länsstyrelsen sig ej vara i tillfälle att uttala något eget omdöme i frågan.

(Af kronofogdarne anser *en* att med mindre bemedlad arbetare bör förstås arbetare med tillgångar mellan 350 kronor och 1,500 kronor; *en* angifver motsvarande siffror till 400 kronor och 1,000 kronor, under det en tredje uppgifver minimibeloppen till 800 kronor för industriarbetaren samt 1,500 kronor för jordbruksarbetaren.

En af kronofogdarne förstår med mindre bemedlad arbetare den, som under vanliga förhållanden kan utan fattigvårdens hjelp försörja sig och familj, medan en annan fogde räknar till mindre bemedlade arbetare den, hvars årsinkomster uppgå till minst 700 kronor, högst 1,000 kronor, dock med någon reducering för jordbruksarbetare.)

Upsala län.

Med mindre bemedlade arbetare bör förstås sådana kroppsarbetare, som ega nödtorftigt husgeråd och besitta full arbetskraft att försörja sig och de sina, men sakna besparingar.

Södermanlands län.

Till mindre bemedlade arbetare torde kunna hänföras arbetare, som utöfver sitt bohag ega en sparad penning af omkring 1,000 kronor. Att angifva visst minimi- eller maximibelopp af tillgångar synes så mycket mindre lämpligt som det i hvarje fall erforderliga beloppets storlek bör vara beroende af arbetarens duglighet och kunnighet i byggnaders uppförande, i jordbruksarbete m. m. Någon skilnad mellan jordbruks- och industriarbetare synes ej böra göras.

Östergötlands län.

Enär emellan länets kronofogdar råda högst skiljaktiga meningar angående hvad med mindre bemedlad arbetare bör förstås, saknar länsstyrelsen ledning för ett fullt exakt bestämmande af nämda uttryck.

(Kronofogdarne uppgifva:

	Minimum af tillgång. Kronor.	Maximum af tillgång. Kronor.
1	500 jemte en årlig inkomst af 600 kr. eller ock en årlig inkomst af 800 kr.	
1	500	700
2	500	1,000
1	600	1,000
1	800—1,000 jemte en årlig inkomst af 600 kr.	
1	.....	1,500

En kronofogde anser, att till mindre bemedlade arbetare uti ifrågavarande mening böra räknas arbetare med årsinkomster mellan 400 kronor och 800 kronor.)

Jönköpings län.

Såsom mindre bemedlad torde inom detta län en vare sig jordbruks- eller industriarbetare anses, om han utom sin arbetsförtjenst eger en tillgång af mellan 500 kronor och 800 kronor jemte lösörebo och nödiga arbetsredskap.

Kronobergs län.

Med beräknande af kostnaden för anskaffande af eget hem till 1,000—2,000 kronor anser länsstyrelsen, som finner någon åtskilnad uti ifrågavarande afseende ej böra göras mellan jordbruks- och industriarbetare, att den sparpenning, som arbetaren minst bör ega såsom grundplåt för det egna hemmets anskaffande, skäligen kan bestämmas antingen i öfverensstämmelse med föreskriften i Kongl. brefvet angående försäljning af mindre kronolägenheter den 29 maj 1874 till $^1/_6$ eller möjligen i analogi med Kongl. skrifvelsen till domänstyrelsen angående bestämmelser att tjena till efterrättelse i fråga om lägenheters upplåtande från kronans jordbruksdomäner den 25 september 1896 till $^1/_{10}$ af det egna hemmets verkliga

värde. Till mindre bemedlad bör följaktligen räknas hvarje i öfrigt qvalificerad arbetare, som, utan att ega nödig tillgång till sjelfständigt förvärfvande af eget hem, kan af egna medel bidraga med åtminstone ofvannämnda qvotdel af det egna hemmets värde.

Kalmar län.

Länsstyrelsen allenast öfverlemnar yttranden från kronofogdarne,

(Af dessa hafva fem, utan att uttala sig om minimigränsen, såsom maximum angifvit, *en* 300 kronor, *en* 500 kronor, *en* 500—800 kronor, *en* 1,000 kronor och *en* 1,000—2,000 kronor. *En* kronofogde vill såsom mindre bemedlad beteckna den arbetare, som, utöfver sitt lösörebo af högst 500 kronors värde, ej har större årsinkomst än 500 kronor, om han är jordbruksarbetare, och 750 kronor, om han är industriarbetare. *En* kronofogde anser såsom mindre bemedlad arbetare den, som eger minst $^1/_6$ högst $^1/_2$ af den beräknade kostnaden för det egna hemmet.)

Gotlands län.

Den arbetare, som med egna och hemmavarandes arbete ej kan förvärfva mera än hvad som åtgår till dagligt uppehälle, utan att kunna bereda sig någon besparing för mötande af utgifter till följd af inträffande sjukdom eller annat hinder eller för ålderdomsbehof, synes vara att anse såsom mindre bemedlad. Till huru stort belopp en arbetares inkomst i penningar bör sättas, för att han må kunna anses mera eller mindre bemedlad, derom är länsstyrelsen ej i tillfälle att lemna upplysning.

Blekinge län.

Den, som eger 1,000—1,500 kronor, torde utan statens hjelp kunna förvärfva ett eget hem, värdt 2000—3,000 kronor. Mindre bemedlad kan derför icke den anses, som utöfver nödiga lösören eger tillgångar till värde af 1,000—1,500 kronor. Hvad angår gränsen emellan mindre bemedlade och obemedlade, synes, för att den ifrågasatta lagstiftningen angående egna hem må blifva till verklig nytta för ett större antal arbetare, till mindre bemedlade böra räknas alla, som, med mindre tillgångar än ofvan nämnts, hafva nödigt bohag samt förmåga och lust till arbete, och till obemedlade endast de, som i följd af bristande arbetsförmåga, lättja eller dylikt icke utan bidrag från fattigvård eller välgörenhet kunna försörja sig och de sina.

Kristianstads län.

Länsstyrelsen åberopar innehållet i kronofogdarnes yttranden.

(Af desse synas två hålla före att en arbetare, som eger en tillgång af omkring 500 kronor, kan betecknas såsom mindre bemedlad. Två kronofogdar besvara frågan, ej från synpunkten af arbetarens tillgång, utan af hans årsinkomst. Den ene anser härvid att en ogift arbetare med en årsinkomst under 300 kronor och en gift med en inkomst under 650—700 kronor äro att såsom mindre bemedlade anse; den andre vill till denna kategori i allmänhet räkna den arbetare, som har en årlig inkomst af 800—1,000 kronor.)

Malmöhus län.

Arbetare bör, för att berättigas till statshjelp, ega beskattningsbar inkomst samt förfoga öfver eget kapital af minst 400 kronor. Statshjelp kan deremot icke anses erforderlig, om arbetaren eger 1,000 kronor eller inkomst till sådant belopp. Att dervid göra skilnad emellan jordbruks- och industriarbetare synes ej vara anledning.

Hallands län.

Med en mindre bemedlad arbetare torde böra förstås en arbetare, som eger nödigt bohag samt har sådan arbetsförtjenst, att han deraf ej blott har bergning för sig och familj utan äfven, om han lefver sparsamt, kan årligen aflägga något mindre belopp. Med denna uppfattning anser länsstyrelsen att till mindre bemedlad arbetare icke kan hänföras, å ena sidan, den, som ej eger bohag till värde af 150 kronor och årlig arbetsförtjenst af 600 kronor, samt, å andra sidan, den, hvars arbetsförtjenst öfverstiger 900 kronor, eller som eger besparade medel till högre belopp än 500 kronor. Någon skilnad emellan jordbruks- och industriarbetare synes ej böra göras.

Göteborgs och Bohus län.

Med afseende å de olika lefnadsbehofven och lefnadskostnaderna synes en bestämd gräns böra göras mellan jordbruksarbetare och industriarbetare, när det gäller att bestämma, hvad med mindre bemedlad arbetare bör förstås. För att såsom mindre bemedlad betecknas, bör i allmänhet en jordbruksarbetare ega tillgångar till värde af minst 500 kronor och en industriarbetare till värde af minst 750 kronor, i båda fallen jemte vanlig arbetsförtjenst.

Elfsborgs län.

En fullt arbetsduglig arbetare, som eger 500 kronors kapital, får under vanliga förhållanden anses såsom mindre bemedlad eller med andra ord vara i den ställning, att han med något understöd kan förvärfva eget hem. För arbetare, som äro bosatta i närheten af städerna eller större stationssamhällen, torde erfordras ett kapital af minst 1,000 kronor.

Skaraborgs län.

I allmänhet torde såsom mindre bemedlad kunna anses den arbetare, vare sig jordbruks- eller industriarbetare, som eger bohag värdt 600—1,000 kronor samt dessutom kan påräkna stadig arbetsförtjenst till belopp af 500—800 kronor.

Vermlands län.

Såsom mindre bemedlad torde böra räknas arbetare, hvars årsinkomst uppgår till 500—700 kronor.

Örebro län.

Såsom mindre bemedlad bör anses den, som utom god arbetskraft eger tillgångar af 500—1,000 kronors värde, dervid någon skilnad emellan jordbruks- och industriarbetare ej bör göras.

Vesterås län.

Kapital lärer en arbetare vanligen icke ega, och frågan gäller då, huru stor årliga arbetsförtjensten bör vara för att räcka till att förränta och amortera den genom anskaffandet af egen bostad uppkomna skulden. Härvid äro dock så många omständigheter, såsom lefnadsomkostnaderna i orten, arbetstillgång, arbetspris, arbetarens familjeförhållanden och förmåga af hushållning, inverkande, att det icke lärer vara möjligt att i siffror angifva det ekonomiska läge, der statens mellankomst skäligen kan påfordras för beredande af eget hem åt arbetare.

Kopparbergs län.

Något generelt, för hela provinsen tillämpligt omdöme kan svårligen afgifvas, utan hänvisas till kronofogdarnes yttranden.

(Af desse uppgifva tre — i fråga om storleken af den tillgång, hvaröfver en arbetare bör disponera för att kunna betecknas såsom mindre bemedlad — belopp emellan 700 kronor och 1,500 kronor. *En* kronofogde anser att en person för att kunna kallas mindre bemedlad bör ega tillgångar »för några hundra kronors värde». *En* säger, att såsom mindre bemedlad anses den, som genom sitt arbete förtjenar hvad till hans och hans familjs nödtorftiga uppehälle erfordras.)

Gefleborgs län.

Frågan i hvad mån en arbetare kan anses såsom mindre bemedlad är beroende af så många faktorer, att den största svårighet möter att härvid räkna med bestämda siffror.

Vesternorrlands län.

Med afseende å den väsentliga olikheten i jordbruksarbetarens och industriarbetarens lefnadsförhållanden är alldeles uppenbart och nödvändigt att skilnad göres emellan dessa två grupper vid bedömandet af frågan. Att generelt för länet bestämma den förmögenhet, som må anses liknämnig med uttrycket mindre bemedlad, tilltror länsstyrelsen sig ej, utan hänvisar till länsmännens yttranden.

(Den af länsmännen uppgifna maximitillgången för en mindre bemedlad arbetare — någon minimisumma angifves ej — vexlar mellan 200 kronor och 3,000 kronor, i flertalet svar omkring 300—500 kronor. Somlige länsmän uttala sig endast om den årliga inkomst, som en arbetare bör ega för att anses såsom mindre bemedlad, och nämnas härvid belopp mellan 400 kronor och 800 kronor.)

Jemtlands län.

Begreppet mindre bemedlad i förevarande omfattning kan ej begränsas inom en viss kapitaltillgång eller en viss årsinkomst, utan bör med en mindre bemedlad arbetare förstås en sådan arbetare, som, utan att ega något besparadt kapital, åtminstone ej öfver 1,000 kronor, men äfven utan anlitande af andras hjelp och utan att lida nöd, med sitt arbete försörjer sig och de sina. Börja kapitalbesparingarna närma sig nämnda belopp, kan arbetaren med hjelp deraf och utan äfventyrlig skuldsättning, blifva egare af en mindre jordbruksfastighet jemte några husdjur eller åtminstone bostad på egen grund, och lär han då, så länge hans krafter räcka och arbetstillfälle gifves, få anses bemedlad i den i cirkuläret antydda

mening. Svårare är att angifva gränsen mellan obemedlade och mindre bemedlade arbetare. En arbetare, som åtnjuter fattigunderstöd, är gifvetvis att anse såsom obemedlad; deremot torde på pröfning i hvarje fall få bero om en person, som utan sådant understöd drager sig fram och, om än med svårighet, med sitt arbete uppehåller sitt och de sinas lif, ovilkorligen bör betraktas som alldeles obemedlad och således uteslutas från möjligheten att erhålla statshjelp till bildande af eget hem. Jordbruks- och industriarbetare böra i förevarande afseende ställas lika.

Vesterbottens län.

En arbetare bör ega tillgångar af 800—1,000 kronor för att kunna här i länet räknas såsom mindre bemedlad. Arbetare med tillgångar derutöfver torde utan statshjelp kunna förvärfva sig eget hem. Någon skilnad emellan jordbruks- och industriarbetare bör ej göras.

Norrbottens län.

Till kategorien mindre bemedlad (kropps-)arbetare synas under för närvarande inom länet rådande efterfrågan och pris på arbetskraft böra hänföras *dels* ogifta arbetare utan försörjningspligt, som väl ega oförminskad arbetskraft men icke några afsevärda tillgångar, *dels* ock familjeförsörjare, som utom arbetskraft icke ega andra nämnvärda tillgångar än nödigt husgeråd, deri inbegripet för yrkeskunniga arbetare nödiga verktyg.

Frågan 2.

Hvilka särskilda åtgärder äro inom edert län på enskildt initiativ vidtagna för att tillgodose behofvet af egna hem på landsbygden för mindre bemedlade arbetare, och äro i sådant syfte möjligen bildade föreningar så organiserade och ledda, att det kan anses rådligt och för syftemålet gagneligt att genom beviljande af statslån åt dessa föreningar söka befrämja egnahemstankens realiserande?

Stockholms län.

Åtgärder uti ifrågavarande syfte äro vidtagna af
1:o) aktiebolaget »Hem på landet», som verkar inom Spånga socken,
2:o) »Aktiebolaget Egen Härd» inom Solna socken, samt
3:o) »Sparkassan Egna hem utan personlig ansvarighet».

Om de två sistnämnda förklarar länsstyrelsen sig sakna närmare kännedom samt hänvisar beträffande bolaget »Hem på landet» till vederbörande kronofogdes yttrande, deri denne med tillkännagifvande, att mot organisationen och ledningen af bolaget ej vore något att anmärka, erinrar, att de af bolaget erbjudna förmånerna syntes hufvudsakligen tillgodogöras af personer med sysselsättning i hufvudstaden, hvarföre beviljandet af statslån åt bolaget icke torde komma att verka i den riktning, som väl vore den af egnahemskomitén egentligen afsedda, eller befrämjande af egnahemstankens utbredning bland landsbygdens arbetarebefolkning och dennas qvarhållande på landet.

Upsala län.

Sådana åtgärder äro icke vidtagna i afsevärd utsträckning. En för något år sedan uti ifrågavarande syfte bildad förening upplöstes, innan den utöfvat någon verksamhet.

Östergötlands län.

Inga andra åtgärder vidtagna än genom »Föreningen egna hem utan personlig ansvarighet» med säte och styrelse i Motala, om hvars verksamhet länsstyrelsen i anledning af föreningens underdåniga framställning om understöd af statsmedel för vidare utveckling af sin verksamhet förut

uttalat sig och dervid förklarat sig finna föreningens ändamål synnerligen behjertansvärdt samt hemstält, att åtgärder för att bereda föreningen understöd för dess framtida verksamhet måtte under vissa förbehåll af Kongl. Maj:t vidtagas.

Jönköpings län.

Beträffande vidtagna åtgärder hänvisar länsstyrelsen till kronofogdarnes svar.

(Af dessa inhemtas, att sådana åtgärder förekomma endast:

vid Husqvarna och Norrahammars fabrikssamhällen, der genom vederbörande styrelses eller egares försorg arbetare fått mot synnerligen låg köpeskilling af brukens jord tillhandla sig byggnadstomt samt till uppförande af byggnad å tomten erhållit hjelp genom vare sig kontant lån eller bemedling för erhållande af sådant i bankinrättning, af hvilka tillfällen till förvärfvande af eget hem, underlättade genom lång amorteringstid för såväl köpeskilling som lån, ett stort antal arbetare begagnat sig; samt

vid Sandsjö jernvägsstation, hvarest från hemmanen Hornaryd, Boda och Slättefall ett stort antal tomter under 49 års besittningstid upplåtits till arbetare, särskildt sådana vid Bodafors stol- och möbelfabrik, och af dem bebygts).

Någon förening med ifrågavarande syfte och af beskaffenhet, att dess verksamhet lämpligen borde genom statslån understödjas, finnes ej, men utsigten att erhålla sådant lån skulle sannolikt bidraga till uppkomsten af dylika föreningar. Sådana lån borde meddelas för inköp af jord eller för betäckande af de för jordens indelning i tomter m. m. köpet åtföljande kostnader. Sattes räntan lågt och medgåfves räntefrihet under de 5 första åren, vunne föreningen tid att ordna och försälja tomterna, innan afbetalning å lånet behöfde börja. Lånets amortering borde nemligen ej begynna förrän vid första ränteliqviden samt ränta och amorteringsbeloppet ej öfverstiga 4 procent. Såsom säkerhet borde lemnas första inteckning, och skulle föreningen vara skyldig att såsom mellanhand ansvara för ränta och amortering.

Kalmar län.

Inga åtgärder vidtagna annat än af två inom Vestra Eds socken befintliga filialer af den i Motala bildade »Föreningen egna hem utan personlig ansvarighet».

Malmöhus län.

Någon förening med syfte att bereda arbetare egna hem finnes icke. Ett eller annat bolag på landsbygden såsom Höganäs stenkolsverk lemnar i sådant syfte arbetare penningehjelp på billiga vilkor.

Hallands län.

Intet annat åtgjordt för beredande af tillfälle åt mindre bemedlade arbetare att på landsbygden förvärfva egna hem än att

dels Halmstads stenhuggeriaktiebolag inom Söndrums socken uppfört bostäder, som arbetarne lära ega rätt att genom afbetalning tillösa sig såsom sin egendom,

dels två föreningar för ekonomisk verksamhet å landsbygden inom länet bildats, nemligen »Enslöfs Goodtemplares af I. O. G. T. Byggnadsförening utan personlig ansvarighet» samt »National goodtemplarlogen Oskarströms Framgångs byggnadsförening utan personlig ansvarighet», båda med ändamål, bland annat, att bereda eller uthyra bostäder åt föreningens medlemmar eller företrädesvis åt desse. Ingendera föreningen har dock ännu nått den utveckling att berörda syften vunnits, och synes för öfrigt — med hänsyn dertill, dels att inträde i nämnda föreningar står öppet för andra personer än arbetare och bland arbetarne äfven för sådana, som icke kunna räknas såsom mindre bemedlade, dels att nämnda föreningars syfte jemväl, och kanske förnämligast, är att åstadkomma församlingslokaler — beviljande af statslån för befrämjande af egnahemstanken åt dessa föreningar icke kunna ifrågakomma.

Göteborgs och Bohus län.

Föreningar med ifrågavarande uppgift finnas icke. Beträffande åtgärder för egna hem åt arbetare anmärkes,

att vid åtskilliga stenhuggerier inom länet arbetsgifvarne beredt bostäder åt arbetarne genom försträckning mot säkerhet af lösöreköp af nödiga medel till uppförande af bostadshus samt genom upplåtelse, dock endast med nyttjanderätt, af bostadstomter; och

att Munkedals aktiebolag genom utarrendering mot årlig afgift af bostadstomt och beredande af penningelån sökt skaffa egna hem åt sina arbetare samt derjemte genom anskaffande af penningelån satt en del arbetare i tillfälle att åt sig uppföra bostäder å bolaget icke tillhörig mark.

Skaraborgs län.

Förening med ifrågavarande syfte finnes ej. Atgärder i den afsedda riktningen äro vidtagna af Tändsticksfabriksaktiebolaget Vulcan vid Tidaholm, Katrinefors aktiebolag vid Mariestad samt Hellekis aktiebolag vid Hellekis station.

Å förstnämnda plats hafva tomter hittills af bolaget upplåtits till arbetarne allenast med nyttjanderätt, men fråga om tomters öfverlåtelse med full eganderätt har på senaste tiden uppstått.

Vid Katrinefors har med understöd af bolaget sedan år 1894 bildats 33 egna hem å ett för detta ändamål särskildt afsatt område. Arbetarne erhålla — mot inteckning i tomt och hus samt deponerande af brandförsäkringsbrefvet — amorteringslån, hvilka vexlat mellan 300 och 2,000 kronor, med en räntefot af 5 % och en amorteringstid af högst 10 år.

Vid Hellekis upplåtas tomter till arbetarebostäder med 49 års besittningsrätt.

Vermlands län.

Några föreningar af ifrågavarande art finnas icke, och inga andra åtgärder äro vidtagna än

att Liljedahls aktiebolag i Eds socken erbjudit sig att upplåta mark för arbetarne för uppförande af egna bostäder, deraf hittills 3 arbetare begagnat sig, samt

att Töcksfors bruk, Håns pappersbruk och Koppoms bruk, alla i Nordmarks fögderi, i mindre omfattning börjat af arbetarnes aflöning efter hand afdraga och afsätta smärre belopp för inköp åt arbetarne af jord och uppförande af bostadslägenheter derå.

Örebro län.

Föreningar med syftemålet i fråga finnas icke. Åtgärder för främjande af tillkomsten af egna hem att nämna äro,

att Skyllbergs bruks aktiebolag under de senare åren åt ett trettiotal arbetare anskaffat medel till inköp af jord och uppförande af bostadsbyggnad derå, hvilka medel återbetalas medelst amortering, samt

att bolaget Vieille Montagne vid Ammeberg åt en stor del af sina arbetare på vissa år upplåtit byggnadsplatser, hvarå arbetarne för lånta medel tillåtits uppföra boningshus.

Vestmanlands län.

I Vesterås har under de senare åren tid efter annan bildats ett tiotal föreningar af arbetare i ändamål att i stadens omedelbara närhet förvärfva

egoområden för styckning till byggnadstomter föreningsmedlemmarne emellan, hvarefter och sedan hvar medlem fått sig tomt tilldelad och guldit densamma, föreningsverksamheten upphört. Hvarken föreningarna eller deras medlemmar hafva rönt någon svårighet att hos ortens penningeinrättningar erhålla härvid nödiga lån.

Gefleborgs län.

Föreningar finnas icke och inga andra åtgärder vidtagna än af Sandvikens jernverksaktiebolag, som år 1897 låtit uppdela ett område i tomter, hvilka sedermera upplåtas till bolagets arbetare på det sätt att så stor del af tomten, som erfordras för sjelfva bostaden, försäljes med full eganderätt, medan den öfriga delen utarrenderas på 50 år, det senare för att af hälsoskäl och till skydd mot eldfara förhindra ett för tätt bebyggande af tomterna genom deras ytterligare sönderdelande i spekulativt intresse. Den arrenderade delen får bebyggas endast med nödiga uthus eller begagnas till trädgård, allt under bolagets kontroll. Af de 48 indelade tomterna hafva sedan 1898 års början försålts ett tjugutal, hvaraf de flesta redan äro bebygda; och uppgår köpeskillingen för en med full eganderätt upplåten tomt om 240 qvadratmeter till 144—240 kronor. Årliga arrendesumman för den öfriga delen vexlar mellan 25 kronor och 66 kronor.

Vesternorrlands län.

Några särskilda åtgärder i ifrågavarande rigtning äro länsstyrelsen veterligen icke vidtagna, dock torde möjligen byggnadsföreningar, som bildats inom åtskilliga goodtemplarloger, i sina föreningsstadgar hafva bestämmelser, som må kunna anses hänförliga under förevarande fråga.

Jemtlands län.

Några andra åtgärder för tillgodoseende af behofvet af egna hem för mindre bemedlade arbetare äro icke vidtagna, än att till en kommun inom länet donerats ett belopp af 5,000 kronor, deraf årliga räntan skall användas för att bereda jordbruksarbetare inom kommunen någon hjelp att bilda egna hem.

Från *öfriga län* har meddelats, att inga åtgärder af ifrågavarande art vidtagits, samt att ej heller några föreningar med ofvanberörda syfte finnas.

Frågan 3.

Bör bestyret med pröfningen af inkomna ansökningar om statslån för egna hems upprättande inom hvarje län öfverlemnas åt länsstyrelsen eller åt en särskild nämnd?

(Enligt hvad i cirkulär 3 ifrågasattes, skulle denna nämnd, hvilken borde sammanträda två gånger om året, bestå af landshöfdingen eller, i händelse af förfall för honom, landskamreraren såsom ordförande samt tre ledamöter, utsedde en af landstinget, en af hushållningssällskapet eller dess förvaltningsutskott och en, hvilken borde vara kroppsarbetare, af länsstyrelsen).

	Bör öfverlemnas åt länsstyrelsen.	Bör öfverlemnas åt särskild nämnd.	Svar i annan riktning samt motiv vid afgifvande af svar m. m.
Stockholms län.			Är i frågans närvarande skick ej i tillfälle att yttra sig vidare, än att bestyret ej bör anförtros åt de redan förut med olikartade tjensteåligganden betungade länsstyrelserna.
Upsala län.	1		
Södermanlands län.	1		Vare sig pröfningen öfverlemnas åt länsstyrelsen eller en särskild nämnd, har man att förvänta en allsidig och opartisk pröfning af ansökningarna. Af bestyrets uppdragande åt länsstyrelsen skulle dock följa mindre kostnader samt större trygghet för att vid olika pröfningstillfällen samma principer komme att ligga till grund för besluten.
Östergötlands län.		1	
Jönköpings län.		1	Nämndens beslut om lån böra underställas någon centralmyndighet. I annat fall synes för bevarande af kronans rätt nödigt att landshöfdingen eller hans ställföreträdare erhåller rätt till veto mot beslut om låns beviljande, intill dess, efter beslutets underställande, Kongl. Maj:t afgjort frågan.
Transport	2	2	

	Bör öfverlemnas åt länsstyrelsen.	Bör öfverlemnas åt särskild nämnd.	Svar i annan riktning samt motiv vid afgifvande af svar m. m.
Transport	2	2	
Kronobergs län.		1	Antalet ledamöter bör ökas utöfver det föreslagna, så att landsting och hushållningssällskap utse hvartdera två ledamöter och länsstyrelsen likaledes två, af hvilka en bör vara jordbruks- och en industriarbetare.
Kalmar län.		1	
Gotlands län.	1		
Blekinge län.		1	För hvarje län bör till vinnande af den för ansökningarnas pröfning nödiga personkännedom finnas flere nämnder, i regeln en för hvart härad, med landshöfdingen, eller vid förfall för honom, landssekreteraren såsom sjelfskrifven ordförande, landskamreraren såsom ledamot och föredragande samt 3 andra ledamöter, utsedde såsom af komitén ifrågasatts.
Kristianstads län.		1	
Malmöhus län.	1		Svaret beroende på beskaffenheten af den pröfning, som bör egnas åt ansökningarna. Densamma torde dock kunna på tillfredsställande sätt utöfvas af länsstyrelsen, hvarigenom vunnes att lån kunde utlemnas i mån af behof, då åter i annat fall beviljandet af lån kunde ske blott två gånger om året.
Transport	4	6	

	Bör öfverlemnas åt länsstyrelsen.	Bör öfverlemnas åt särskild nämnd.	Svar i annan riktning samt motiv vid afgifvande af svar m. m.
Transport	4	6	
Hallands län.			Pröfningen bör icke öfverlemnas åt länsstyrelsen, för så vidt ej uppgiften skall inskränka sig till en blott formel granskning af ansökningen och derpå grundadt beslut om afslag derå eller utdelande af visst lånebelopp till den, som visat sig hafva uppfylt uttryckligen angifna vilkor för låns erhållande. Betänkligheter synas möta att till en myndighet med den ifrågasatta sammansättningen, hvars ledamöter icke handla under embetsmannaansvar, lemna uppdrag att i sista hand bestämma öfver användningen af statsmedel. Nämndens sammanträden torde i sökandenas intresse böra ega rum oftare än i förslaget förutsatts.
Göteborgs- och Bohus län.		1	Nämnden torde böra erhålla rättighet att anlita kronobetjening och presterskap för vinnande af erforderliga upplysningar angående sökandes ekonomiska vilkor och andra på frågan inverkande förhållanden.
Elfsborgs län.		1	Den af länsstyrelsen utsedde ledamoten bör icke ovilkorligen vara kroppsarbetare.
Transport	4	8	

	Bör öfverlemnas åt länsstyrelsen.	Bör öfverlemnas åt särskild nämnd.	Svar i annan riktning samt motiv vid afgifvande af svar m. m.
Transport	4	8	
Skaraborgs län.		1	Blir lagen om egnahemslån så fullständig att pröfningen af låneansökningar allenast blir en tillämpning af lagen och anvisas medel så att *alla* ansökningar, i afseende å hvilka stadgade vilkor fullgjorts, kunna och skola beviljas, torde bestyret med ansökningarnas pröfning böra öfverlemnas åt länsstyrelsen. Skall deremot pröfningen innebära att bland flere sökande utvälja dem, som företrädesvis behöfva och äro förtjenta af lån, och erfordras således personlig kännedom om de på hvarje fråga inverkande förhållanden, bör bestyret öfverlåtas åt en särskild nämnd af den ifrågasatta sammansättningen. (Då komitén tänkt sig pröfningen blifva af sistnämnda art, har svaret ansetts böra upptagas såsom förordande tillsättandet af särskild nämnd.)
Vermlands län.		1	
Örebro län.		1	
Vesterås län.		1	
Kopparbergs län.		1	
Gefleborgs län.		1	
Transport	4	14	

	Bör öfverlemnas åt länsstyrelsen.	Bör öfverlemnas åt särskild nämnd.	Svar i annan riktning samt motiv vid afgifvande af svar m. m.
Transport	4	14	
Vesternorrlands län.			Skulle mot förmodan bestyret med lånens utlemnande och indrifvande läggas på länsstyrelsen, torde pröfning af ansökning om lån jemväl böra tillkomma samma myndighet. I annat fall eller om ifrågavarande bestyr öfverlemnas åt t. ex. riksbanken, synes pröfningen lämpligen böra öfverlemnas åt den ifrågasatta nämnden.
Jemtlands län.		1	Pröfningen af dylika ansökningar torde böra ske under större frihet från byråkratiska former än möjligt är, om densamma skall verkställas af ett embetsverk. En nämnd har större möjlighet att taga hänsyn till åtskilliga förhållanden, som ej direkt framgå ur handlingarna utan på annat sätt äro för nämndens ledamöter kända. Den föreslagna sammansättningen af nämnden synes innebära tillräcklig garanti mot misstag och orättvisor.
Vesterbottens län.		1	
Norrbottens län.		1	Den brokiga och ständigt sig ökande mångfald af göromål, hvarmed länsstyrelsen redan nu är belastad, borde utesluta tanken på att öka denna myndighets embetsbörda med ifrågavarande ärenden, om hvilkas omfattning man på förhand svårligen kan göra sig något begrepp. På sin höjd borde länsstyrelsens befattning bestå i utseende af ordförande i den ifrågasatta nämnden.
Summa	**4**	**17**	

Frågan 4.

Till hvilket antal hafva jordafsöndringar blifvit under åren 1897—1899 af länsstyrelsen fastställda?

(Uppgiften å desamma borde enligt komiténs begäran vara så beskaffad att deraf framginge, huru stor del af afsöndringarna afsåge beredande af lägenhet åt mindre hemmansegare eller arbetare, med, så vidt möjligt, särskild upplysning, om lägenheten vore afsedd till jordbrukslägenhet eller endast till byggnadstomt, och huru stor del af afsöndringarna hufvudsakligen tillkommit i ändamål af skogsafverkning).

	1. För beredande af lägenhet åt mindre hemmansegare eller arbetare.			2. I ändamål af skogsafverkning.	3. I annat ändamål.	Summa.	Anmärkningar.
	a. Jordbrukslägenhet.	b. Byggnadstomt.	c. Summa.				
Stockholms ..... län	72	[1]1,045	1,117	—	329	1,446	1. Bland de i kol. 1 b. upptagna ingå ett stort antal lägenheter, hufvudsakligen afsedda till sommarvillor.
Upsala ..... »	89	81	170	—	18	188	
Södermanlands »	—	[2]319	319	2	[2]20	341	2. Fördelningen mellan kol. 1 b. och 3 approximativ.
Östergötlands .. »	48	335	383	—	142	525	3. I de i kol. 3 upptagna ingå 13, om hvilkas användning någon upplysning ej lemnats.
Jönköpings ..... »	88	260	348	—	[3]51	399	
Kronobergs ..... »	127	10	137	1	202	340	4. Af de i kol. 3 upptagna äro några afsedda till kalkstensbrott, men de flesta utgöras af myrjord, som antagligen afses för jordbruks drifvande.
Kalmar ..... »	34	116	150	—	172	322	
Gotlands ..... »	—	164	164	—	[4]80	244	
Blekinge ..... »	33	26	59	—	77	136	5. Tillförlitlig utredning, huruvida i kol. 1 c. upptagna lägenheter äro afsedda till jordbruk eller byggnadstomt, kan ej erhållas. Flertalet dock antagligen *hufvudsakligen* afsedt till byggnadstomter.
Kristianstads ... »	49	212	261	—	319	580	
Malmöhus ..... »	—	—	[5]1,092	—	56	1,148	
Hallands ..... »	10	46	56	—	85	141	
Göteborgs och Bohus ..... »	20	100	120	—	170	290	6. I de i kol. 1 b. upptagna ingå en del lägenheter, som afsetts till utvidgning af kyrkogårdar, till skolhustomter och dylikt.
Elfsborgs ..... »	107	193	300	—	34	334	
Skaraborgs ..... »	89	[6]222	311	—	—	311	7. Någon tillförlitlig fördelning har ej kunnat ske. Största delen antagligen afsedd till egna hem åt jordbruks- eller andra yrkesarbetare, ett fåtal till skolhustomter och dylikt samt industriella anläggningar. Få, om ens någon för skogsafverkning.
Vermlands ..... »	58	100	158	1	79	238	
Örebro ..... »	—	—	—	—	—	[7]761	
Vestmanlands ... »	10	140	150	2	75	227	
Kopparbergs ... »	8	39	47	72	153	272	
Gefleborgs ..... »	227	677	904	48	135	[8]1,087	8. En afsevärd del af dessa afsöndringar har skett, innan nu gällande lag angående afsöndring tillkom, ehuru fastställelse å desamma sökts först senare.
Vesternorrlands »	155	123	278	13	130	421	
Jemtlands ..... »	131	94	225	10	120	355	
Vesterbotten ... »	142	105	247	4	78	329	
Norrbottens ..... »	173	591	764	—	53	817	
Summa	1,670	4,998	7,760	153	2,578	11,252	

RESEBERÄTTELSER.

Innehåll:

1. Berättelse öfver en resa till fiskelägen inom Blekinge län af H. Pantzarhielm sid. 119.
2. » » » » » England af P. Waldenström ..... » 123.
3. » » » » » Tyskland och Schweiz af P. Waldenström ..... » 130.

Till egnahemskomitén.

I enlighet med komiténs mig lämnade uppdrag, nämligen: att under juni månad besöka fiskelägena inom Blekinge län och därvid undersöka samt i sinom tid till komitén inberätta, huruvida i och för åstadkommande af egna hem åt fiskarebefolkningen inom denna provins några särskilda åtgärder syntes erforderliga utöfver dem, komitén har för afsigt att föreslå beträffande mindre bemedlade arbetare i allmänhet; har jag under tiden 12—19 sistlidne juni besökt Blekinge skärgård och får öfver mina där gjorda iakttagelser härmed vördsamt afgifva följande

Berättelse.

Under den 12, 13 och 14 juni besöktes nedannämnda fiskelägen i Karlskrona, Blekinges östra, skärgård, nämligen: Långören, Ungskär, Stenshamn, Inlängan, Ytterön, Flakaskär, Aspö Hyttor, Bergagården, Hasslö-Horn, Hasslö-Fiskagårda, Hasslö-Hallar och Näset.

Vid samtliga dessa platser tillstädeskommo efter budande en del hemmavarande fiskare och på ett par ställen äfven jordegare, med hvilka jag öfverlade angående de på stället rådande bostadsförhållandena. Fiskarebefolkningens klagomål voro visserligen ganska allmänna, men torde i många fall hafva haft sin grund mera i de mycket tryckta ekonomiska förhållanden, under hvilka denna befolkning i allmänhet framsläpar sitt sträfsamma lif, än i obillig och hård behandling från tomtegarnes sida. Att sådan dock på sina ställen förekommer, exempelvis på Flakaskär, Ytterön m. fl. platser, torde vara obestridligt, hvarför också statens mellankomst för ordnandet af bostadsförhållandena på dessa platser med skäl kan påkallas. Då emellertid den egentliga fiskarebefolkningen i denna skärgård årligen lärer förminskas, dels genom utvandring och dels genom öfvergång till andra näringsfång, i synnerhet stenhuggeri, som här bedrifves i stort omfång, samt utvidgade eller nya byggnadstomter för fiskarebefolk-

ningens behof sålunda icke för den närmaste tiden här synas vara erforderliga, och då, såvidt jag kunnat utröna, vederbörande jordegare icke i allmänhet äro obenägna att, där ett ordnadt köp kan åvägabringas på för dem antagliga vilkor, till fiskarena försälja af dessa nu brukade eller eljes behöfliga byggnads- och nättorkningsplatser; så anser jag för min del att inom denna del af provinsen förhållandena icke påkalla några särskilda åtgärder i och för åstadkommande af egna hem åt dervarande fiskarebefolkning.

Hvad här sagts angående fiskelägena i östra skärgården, torde efter hvad jag af fiskeriöfveruppsyningsmannen inhämtat äfven i hufvudsak gälla för de mindre fiskelägena i Hällaryds och Ronneby skärgårdar, Blekinges mellersta skärgård, hvarför dessa platser icke af mig besöktes.

Under den 16 och 17 juni besöktes nedannämnda fiskelägen i Blekinges vestra skärgård, nämligen: Hanö, Hörvik, Krokås, Nogersund, Hellevik och Torsö, hvarjämte jag i Sölvesborg hade sammankomst med en hel del fiskare från Vestra Näs m. fl. ställen, hvilka voro samlade där af någon anledning. Efter kallelse tillstädeskommo villigt på hvarje ställe hemmavarande fiskare i ganska stort antal för öfverläggning, hvarjämte på en del platser äfven en och annan jordegare infann sig.

Sistnämnda fiskelägen äro de största inom Blekinge län, med en i ekonomiskt hänseende relativt bättre situerad befolkning än vid de förut besökta lägena. Olägenheterna af den rådande osäkerheten i bostadsförhållandena ha emellertid just inom dessa större fiskelägen gjort sig mäst kännbara och slutligen, då fiskrarna icke själfva ansågo sig kunna finna någon utväg till åstadkommande af drägligare förhållanden, tagit sig uttryck i den underdåniga hemställan om statens mellankomst, som af fiskare i Mjellby socken till Konungen ingifvits, och hvilken sedan blifvit till komitén öfverlämnad. I denna hemställan framhålles ingalunda något förefintligt behof af ekonomisk hjälp, utan petitionärerna önska endast laglig rätt att, där godvillig uppgörelse ej kan ske, få medelst expropriation tillösa sig det jordområde, som de behöfva och delvis redan hafva bebyggt. Af uttalandena i såväl nämnda inlaga, som i Kongl. Maj:ts befallningshafvandes i Blekinge län däröfver afgifna utlåtande samt i synnerhet i kronofogden Söderlunds yttrande i ämnet synes jämväl framgå: dels att jordegarne mångenstädes äro särdeles obilliga i sina fordringar för jordupplåtelser till fiskarebefolkningen i och för byggnadstomter och torkplatser m. m., samt dels att endast ringa utsigt skulle förefinnas att på öfverenskommelsens väg bereda fiskrarna tillfälle att förvärfva eganderätt till de tomtplatser, som de nu mot afgäld disponera.

Denna allmänt rådande uppfattning framhölls äfven vid mitt besök med synnerlig skärpa både af fiskarebefolkningen och af andra för saken intresserade. Med hänsyn härtill och med fästadt afseende därjämte vid den omständigheten, att ett ej ringa antal af de på dessa ställen bosatta fiskrarna icke lärer kunna i ekonomiskt afseende likställas med sådana mindre bemedlade arbetare, för hvilka komitén har för afsigt att föreslå vissa lättnader i och för förvärfvandet af egna hem, så kan det synas som skulle i denna del af provinsen fiskeribefolkningens allmänt öfverklagade bostadsförhållanden icke kunna på egnahemsvägen, sådan komitén tänkt sig densamma, ordnas på ett tillfredsställande sätt, utan andra, särskilda åtgärder härför erfordras.

Härvid torde dock erinras: *att*, såvidt jag kunnat utröna, hvarken från fiskarebefolkningens egen sida, ej heller af Kongl. Maj:ts befallningshafvande eller någon annan myndighet någonsin något allvarligt försök blifvit gjordt att på den frivilliga öfverenskommelsens väg söka ordna mellanhafvandet mellan fiskare och jordegare, ifråga om fiskrarnas förvärfvande af eganderätt till vederbörliga tomtplatser; samt *att* äfven sådana jordegare, som allmänt utpekas såsom de mäst hänsynslösa och omedgörliga i själfva verket icke äro omöjliga att öfverenskomma med, hvilket oförtydbart torde framgå däraf, att jag under mitt tillfälliga besök på Hanö uppgjorde preliminärt köpekontrakt med hemmansegaren Bengt Knutson, angående förvärfvande åt staten af 10 tunnland jord, omfattande hela det där belägna fiskeläget, på ingalunda obilliga vilkor. Anmärkningsvärdt torde i detta afseende vara innehållet af det bref, som jag nyligen fått emottaga från fiskeriöfvertillsyningsmannen i Blekinge län herr Anders Pehrsson. Herr Pehrsson var vid tiden för vårt första sammanträffande i skärgården af den öfvertygelsen, att en uppgörelse under hand med jordegarne var otänkbar och att en för fiskeribefolkningen antaglig, betryggande lösning af bostadsfrågan endast kunde åstadkommas på så sätt, att staten exproprierade tomtplatserna för fiskrarnas räkning. Han synes nu vara af annan mening.

Beaktas bör i sammanhang härmed äfven, att den åsigten tycktes vara ganska allmän i Blekinge, att jordegarne borde sälja tomtplatserna icke efter tomtvärdet, beräknadt efter den vid tiden för köps afslutande erlagda tomthyran, utan efter jordvärdet. Och då nu jorden såsom sådan knappast kan anses ega något värde alls, så borde också jordegarne afstå densamma till fiskarena för snart sagdt ingenting. Sannt är visserligen, att på flera ställen enskilda, förmögnare fiskare erbjudit sig att för sin tomtplats om cirka 1½ skäppland betala ända till 500 kronor kontant, men fått afslag af jordegaren, men jag har skäl förmoda, att detta berott på andra om-

ständigheter än ren vinningslystnad. Vid Helleviks fiskeläge synes dock som skulle bönderna vara särskildt omedgörliga och fordrande, men jag föreställer mig — jag har samtalat i saken med en hemmansegare — som skulle äfven dessa låta tala med sig, om man med kraft och energi går till verket, och framför allt om en mera allmän försäljning af tomtplatser på en gång kunde komma till stånd under fullkomlig säkerhet för köpeskillingens erläggande och under fullt lagliga former.

I allra främsta rummet torde emellertid — innan man kan ens tänka på att söka nöjaktigt ordna den blekingska fiskarebefolkningens bostadsförhållanden — erfordras att i vår lag lättnader åvägabringas i tillvägagångssättet för att frigöra frånstyckad hemmansdel eller afsöndrad lägenhet från stamhemmanet besvärande inteckning.

Under förutsättning: *att* en sådan lagändring på komiténs förslag eller eljes kommer till stånd; *att* bland de allmänna åtgärder, som komitén kommer att föreslå i och för åstadkommande af egna hem åt mindre bemedlade arbetare, jämväl inrymmes rättighet för staten att i vissa särskilda fall från enskilde inköpa större jordområde, för att styckas och till enskilde återförsäljas, samt *att* i allmänhet fiskeribefolkningen inom landet, i fråga om rätt till statsunderstöd för förvärfvande af egna hem, likställes med landtbruksarbetare; så får jag såsom min mening med stöd af det ofvan anförda förklara, att jag äfven vidkommande fiskarebefolkningen i denna del af Blekinge län icke anser, att några särskilda åtgärder äro erforderliga i ifrågavarande syfte utöfver dem, komitén har för afsigt att föreslå beträffande mindre bemedlade arbetare i allmänhet.

Jag anhåller vördsamt att muntligen få framföra hvad som möjligen kan vara att vidare tillägga.

Landskrona den 23 juni 1900.

H. Pantzarhielm.

Till herr ordföranden i egnahemskomitén.

Enligt nådigt uppdrag, som på Eder tillstyrkan blifvit mig gifvet och genom Kongl. jordbruksdepartementets skrifvelse den 8 sistl. juni meddeladt, har jag gjort en resa till England, där jag dels i London dels i Northumberland försökt taga reda på rådande arbetarebostadsförhållanden. Och anser jag mig härmed böra i allra största korthet gifva Eder del af, hvad jag erfarit.

I England är arbetarebostadsfrågan f. n. en högst brännande fråga, hvad de stora städerna och i synnerhet London angår. Som bekant, hafva de engelska arbetarne — liksom andra engelsmän — af gammalt icke gärna velat bo tillsammans med andra såsom hyresgäster i samma hus, utan hvar och en har velat hafva ett hus för sig och sin familj. Denna önskan är nog ännu rådande hos det stora flertalet. Arbetarekvarteren utgöras därför i regeln af en ofantlig mängd små hus. Till hvart och ett sådant hör en liten egen gård. Detta system har emellertid äfven åtskilliga rätt stora olägenheter med sig. De stora städerna få därigenom en allt för stor utsträckning. Afståndet mellan arbetarens hem och hans arbetsplats blir onaturligt långt, och att dagligen tillryggalägga en sådan väg fram och tillbaka kostar både tid och penningar, huru goda kommunikationerna än må vara. Det alltjämnt växande priset på tomtplatser gör ock sådana hus oskäligt dyra, hvilket har till följd, att hyrorna ständigt stiga, medan egaren ändå är tvungen att bygga själfva husen så billiga och dåliga som möjligt. Hyrornas stigning har åter till följd, att familjen antingen måste hyra ett mindre och sämre hus eller flytta längre bort eller taga inneboare, hvilket sistnämda lärer bli allt mer och mer vanligt.

Till husens fördyrande bidrager vidare enligt samstämmiga vittnesbörd tre andra omständigheter: 1:o) växande pris på materialier, 2:o) arbetslönernas ständiga stegring, 3:o) att arbetarne, trots de högre arbetslönerna, nu uträtta vida mindre arbete pr dag än förr.

För att åstadkomma en bättring af arbetarebostadsförhållandena i London hafva flere sällskap bildat sig, som utöfvat en ytterst vidsträckt verksamhet. Det äldsta torde vara *Metropolitan Association for Improving the Dwellings of the Industrious Classes*, stiftadt år 1841. Det har f. n. 1,426 hyreslägenheter, i hvilka bo 6,241 personer. Ett af de största är *Peabody Donation Found*, i hvars hus bo omkring 20,000 människor. Det största af alla är det år 1867 stiftade s. k. *Artisans, Labourers and General Dwellings C:y limited*. Det eger för närvarande i olika delar af staden omkring 6,300 hus, afsedda hvart och ett för endast en familj.

Emellertid hafva härofvan påpekade omständigheter börjat så småningom tvinga till ett öfvergifvande af det gamla systemet samt byggande af stora, kolossala hus för att hyra ut åt arbetare. Sålunda har Artisans, Labourers and General Dwellings C:y lim. utom nyss nämnda hus uppfört i olika delar af staden väldiga block med en stor mängd lägenheter till uthyrning. Dess största egendom: Northampton Buildings, Rosoman Str. E. C., innehåller ända till 468 hyreslägenheter. Andra sällskap hafva också inslagit på samma väg. I ett hus, som jag besökte i East End, bodde sålunda omkring 130 arbetarefamiljer. Huset var fem våningar högt och omslöt en mycket stor cementerad gård. Hvarje våning var inåt gården försedd med en balkong, som lopp omkring hela huset. Till denna hade alla våningens lägenheter utgång, och från densamma gingo husets trappor ned. Balkongen utgjorde sålunda för flertalet hyresgäster en förmedlingspassage mellan deras bostad och närmaste trappuppgång. Samma sällskap egde flere liknande hus.

I hus af detta slag ser man naturligtvis omsorgsfullt till, att man får endast ordentligt folk till hyresgäster. Och efter hvad man sade i de hus, som jag besökte, hade man ganska väl lyckats i dessa sina bemödanden.

Hyran växlar naturligtvis efter rummens beskaffenhet, läge o. s. v. Enkla rum betinga 2 sh.—4 sh. i veckan, 2-rumslägenheter 3 sh.—7 sh., 3-rums- 5 sh. 6 d.—7 sh. 6 d., hvilket i jämförelse med Stockholmsförhållanden måste anses ganska moderat. Ty ingenstädes lärer en arbetare i Stockholm kunna erhålla 2 rum och kök för en årlig hyra af 275—400 kr.

Emellertid har det icke stannat vid dylika företag af den enskilda hjälpsamheten — en hjälpsamhet, som dock inbringar hjälparen en efter engelsk måttstock skälig ränta på utlagdt kapital. Äfven det allmänna har gripit in. År 1890 antogs af parlamentet en lag, benämd Housing of the Working Classes Act 1890. Den består af 103 §§ i sju kapitel och innehåller ganska stränga bestämmelser rörande den sanitära beskaffenheten af såväl grund som byggnader till hus afsedda för arbetare. Befinnes ett sådant hus vara så beskaffadt, att det medför fara för deras hälsa,

som där bo, så kan egaren vid vite af 2 pund pr dag åläggas att sätta det i tillfredsställande skick. Lagen gifver ock de lokala myndigheterna en mycket vidsträckt befogenhet att sörja för uppförande af sunda arbetarehus. Däraf har isynnerhet London County Council begagnat sig med stort allvar. Massor af hus har det inköpt, rifvit ned, reparerat, ombyggt, nybyggt o. s. v. Smala usla gränder har det förvandlat till breda gator, öppna platser har det anlagt m. m. Det hyrde ut sitt första hus den 4 april 1892. Detta bestod af 56 hyreslägenheter om tillsammans 87 rum. Den 16 april 1894 uthyrdes n:r 2 med 50 lägenheter (120 rum), 7 maj s. å. n:r 3 med 78 lägenheter (232 rum) o. s. v. I mars 1898 hade det uthyrt tillsammans 36 hus med 1,586 hyreslägenheter. Rummens antal var 4,023. Planlagda voro dessutom 9 hus, afsedda att inhysa 7,650 personer. — Allt detta under loppet af 8 à 10 år. Att erhålla hyresgäster i de stora husen har ej heller mött någon svårighet. Nöden lär den engelske arbetaren, hvad han ej förr velat, och det går så mycket lättare, som bostäderna i dessa hus i allmänhet äro vida bättre och sundare än i de små kåkarne.

Jag tillåter mig att här ur Post- och Inrikes Tidningar den 15 sistlidne juni anföra följande skildring, som torde kunna anses karakteristisk för London County Councils uppträdande i denna sak öfverallt, dit det sträckt ut sin verksamhet:

"Arbetarebostäder i London.

För några år sedan utgjorde Bethnal Green ett af de sämsta kvarteren — om ej rent af det sämsta — i London. I trånga, smutsiga gränder, dit knappast en solstråle banade sig väg, bodde här en befolkning af 6,000 människor på ett område, som utgjorde föga mer än 6 har. Af bostäderna voro, enligt sanitetsrapporterna, endast 9 proc. i beboeligt skick. De öfriga voro antingen helt eller delvis olämpliga att bebos af människor. Några voro usla hålor, som vid flodens stigande voro utsatta för att öfversvämmas af vatten. Hurudant helsotillståndet här skulle vara, är lätt att tänka sig. Dödligheten utgjorde också i själfva verket 40 på 1,000.

Med det moraliska tillståndet var det föga bättre beställdt. Engelska tidningar skildra det som det sämsta tänkbara. Öfverfall och plundringar hörde till ordningen för dagen. På en enda gata bodde samtidigt 64 förbrytare, hvilka endast under sträng polisuppsikt fingo vistas på fri fot.

Den förste, som försökte göra något för denna olyckligt lottade del af den stora världsstaden, var den nuvarande kyrkoherden i församlingen

Holy Trinity, dit trakten hör, Rev. A. O. Jay. Han byggde missionshus, inrättade en klubb och en skola och utöfvade ett synnerligen godt inflytande på befolkningen. Men det onda var för djupt rotadt för att kunna verksamt motarbetas, med mindre man tillgrep de mest energiska medel. Olyckan var, att lokalförhållandena ej tillåto några väsentliga sanitära förbättringar. Skulle något vinnas, måste de gamla nästena rifvas ned till grunden och nya, sunda bostäder uppföras.

Nu grepo sig Londons stadsfullmäktige an med saken. Ett omfattande program för företaget uppgjordes, och mot slutet af år 1891 började man rifningen af de gamla kåkarne. Småningom växte där upp nya breda, trädplanterade gator med stora hus, bygda så, att de rymde det största möjliga antal människor, men likväl motsvarade hygieniska kraf. Så har man tillsett, att hvarje våning är så belägen, att den under någon tid af dagen får sol. Äfven i öfriga afseenden har man haft invånarnes trefnad i ögonsikte. Man har inrättat klubbrum, där de kunna samlas. Man har vid hvarje hus uppfört tvättstugor med de mest praktiska apparater för kläders tvättning och torkning, man har sörjt för badrum, där tillfälle gifves att få såväl varma som kalla bad. Mellan de olika byggnaderna har man lemnat stora öppna ytor, hvilka utgöra lekplatser för barnen. En af dessa platser har man förvandlat till en prydlig trädgård. Den är cirkelrund till formen och utlagd i terrasser samt försedd med soffor och bänkar. Dessa bostäder upplåtas nu åt traktens arbetarebefolkning på särdeles billiga vilkor. Hyrorna komma ej att öfverstiga dem, som äro rådande i de kringliggande kvarteren. Och dock har man beräknat, att företaget skall både bära och ränta sig. Det har i sin helhet kostat ungefär 12 millioner kronor.

Invigningen egde rum för någon tid sedan i närvaro af prinsen och prinsessan af Wales. Prinsen höll vid tillfället ett tal, ur hvilket vi anföra följande:

'Det finnes — sade han — för närvarande ingen fråga af större social betydelse än den beträffande de arbetande klassernas bostäder. Vi måste alla sympatisera med dem, som beklaga, att icke större framsteg gjorts för undanrödjandet af de svårigheter, som hindra denna frågas lösning. En sak är dock viss: svårigheterna måste öfvervinnas. Jag är glad öfver, att ej blott det allmänna medvetandet vaknat upp i fråga om denna sak, utan äfven den allmänna opinionen fordrar — och alltjämt skall fordra — kraftig handling, då det gäller att skaffa bort dessa eländiga gränder, som äro en skamfläck för vår civilisation, och i stället uppföra goda och sunda bostäder, sådana som dem, vi nu se rundt omkring oss, och att draga försorg om, att de arbetande klasserna kunna få dessa bostäder mot

rimliga hyror. Frågan om arbetarebostäder har jag alltid omfattat med lifligt intresse, och jag har genom besök i skilda delar af London öfvertygat mig om nödvändigheten däraf.'

Prinsen framhöll till slut, som anledning till att arbetarne ofta finge nöja sig med så dåliga bostäder, den omständigheten, att de vore tvungna att bo nära sina arbetsplatser. Det funnes, fortfor han, ett sätt att upphäfva denna olägenhet. Nu, då talrika järnvägsförbindelser finnas mellan Londons centrum och dess utkanter, borde talrika arbetaretåg inrättas, så att arbetarne sattes i stånd att utan stora kostnader tillryggalägga långa afstånd. För sin del ville prinsen medverka till att söka förmå järnvägsbolagen att taga hänsyn till detta kraf.»

En olägenhet hafva dock dessa åtgärder icke förmått afhjelpa, och det är öfverbefolkningen i arbetarebostäderna. De nedrifna husen hafva lämnat rum för nya och höga, men då så stor del af den mark, hvarpå de förra stått, blifvit lagd till gator och öppna platser, så rymma de nya, öfver hufvud taget, icke flere invånare än de nedrifna. Ja, County Councils egen årsrapport för 1899 uppgifver deras antal, som genom husrifning blifvit utan bostad, till 15,618, medan antalet af dem, som i de nya husen fått rum, icke utgjort mer än 11,178, hvadan alltså genom de under året skedda förbättringarna 4,440 eller 28 % blifvit husvilla och måst söka sig åt annat håll. Dessa hafva delvis måst flytta längre ut, delvis söka bostad i redan förut öfverbefolkade hus. Dessutom ha dessa Councils arbeten slukat oerhörda kostnader. Sålunda slutar årsrapporten för 1899 på en summa af 793,276 pund eller 70 pund *pr person* af dem, som fått plats i de nya husen.

Det har vidare visat sig, att husbyggnaderna blifva vida dyrare, när de utföras af Council, än annars. Systemet har därför blifvit underkastadt en ganska sträng kritik. The London Charity Organisation Society, hvaraf »Föreningen för välgörenhetens ordnande» i Stockholm väl är en efterbildning, har under sistlidne vinter vid 3 möten grundligt behandlat saken, hvaröfver en redogörelse förekommer i dess tidskrift The Charity Organisation Review febr. 1900, och omdömet har därvid icke utfallit synnerligen gynsamt. I sistl. juli höll The Sanitary Institute ett möte i London, där denna fråga utgjorde ämne för diskussionen. Ordföranden, sir Sydney Waterlow, meddelade, att han jämte några vänner år 1862 hade bildat ett privat sällskap för inrättande af bättre arbetarebostäder. För detta sällskap hade han hela tiden varit chef. Till närvarande stund hade sällskapet utgifvit 1¼ million pund, det egde 5,600 hyreslägenheter, i hvilka bodde 30 tusen människor. Af lägenheterna stode i närvarande stund

mindre än 1½ % outhyrda, och hyrorna betalades med beundransvärd regelbundenhet. Sällskapet började sin verksamhet med att bygga fyra hus, af hvilka hvart och ett innehöll 70 rum. Kostnaden pr rum uppgick till 42 pund. I de hus, som sällskapet för närvarande bygger, stiger kostnaden till 75 pund pr rum. Men County Council kan ej bygga under 84 pund pr rum. Hänvisande till ett yttrande af lord Salisbury i parlamentet, att arbetarebostadsfrågan icke kunde lösas utan genom biträde af den enskilda företagsamheten, ansåg han den enda utvägen vara, att det allmänna med lån mot låg ränta och lång amorteringstid understödde enskilda föreningar, som åtoge sig att bygga arbetarebostäder. Statslån beviljas äfven nu, genom ett nyligen fattadt parlamentsbeslut, mot inteckning till en ränta af 3⅛ proc. och en amorteringstid af 30 år. Men man önskar amorteringstidens utsträckning till 80, ja 100 år.

Den ofvan nämda Housing Act 1890 gaf de lokala myndigheterna makt att genom köp eller expropriation förvärfva mark och hus för uppförande af arbetarebostäder, dock endast inom det område, öfver hvilket deras myndighet sträckte sig. Tomtprisernas stegring inom de stora städerna m. fl. omständigheter vållade dock så stora kostnader, att det allmänna måste göra kännbara förluster, ifall hyrorna icke skulle blifva större, än hvad arbetare i allmänhet kunde betala utan att anlita inneboaresystemet, hvilket man ju förnämligast ville motarbeta. Därför väcktes vid innevarande års parlamentssession ett förslag, som gaf de lokala myndigheterna rätt till landförvärfning för arbetarebostäder genom expropriation äfven *utanför* det egna området. Det är, som synes, idén om arbetarehem »på landet». Diskussionen om detta förslag (»andra läsningen») pågick i parlamentet just under en af de dagar, då jag var i London. Sedan har jag sett, att det blifvit antaget vid tredje läsningen.

I sammanhang med denna fråga kom också under diskussionen frågan om lättade kommunikationer på tal, och mr Balfour, som kallade bostadsfrågan »den mest maktpåliggande och mest svårlösta fråga, som statsmän hade att göra med» (the most important and most difficult question, with which statesmen have to deal), trodde, att man inom en nära framtid skulle med elektricitetens tillhjälp åstadkomma förbindelselinier, som med stor hastighet kunde »taga arbetaren från dörr till dörr» och föra honom till arbetsplatsen, utan att han behöfde förlora mycken tid eller offra mycket pänningar. Vid det nyss omnämnda mötet af the Sanitary Institute framhöll dock gent häremot mr Waterlow, att de långa afstånden alltid skulle vålla förlust af tid och pänningar, att priset på lifsförnödenheter sannolikt komme att bli dyrare på dessa aflägsna platser än i London, där tillförseln vore riklig, samt att bostäder där till sist skulle bli lika dyra att

bygga som i staden, hvarförutom han icke ansåg det för någon god socialpolitik att sålunda afsöndra de arbetande, af veckolön beroende arbetarne från de mera burgna delarna af samhället.

De åtgärder, som jag här omnämnt, afse, såsom synes, icke alls att sätta arbetarne i tillfälle att förvärfva egna hem, utan endast att genom enskilda sällskaps eller det allmännas försorg uppföra sunda och väl ordnade hus, där arbetarne kunna för rimligt pris få hyra bostäder, inom hvilka »ett bättre och lyckligare familjelif må kunna komma till stånd samt husliga dygder uppöfvas och utvecklas». Under diskussionen i parlamentet yrkade en ledamot (mr Wilson från Norfolk) på en sådan reform af landlagarne, att de arbetande klasserna kunde bli i stånd att för billigt pris köpa land, hvarpå de kunde bygga egna hus. Men han blef stående alldeles allena. Ingen af de öfriga talarne vidrörde hans förslag under diskussionen.

Från London reste jag till Northumberland.

I de rika koldistrikten där bo ofantliga massor af arbetare. Där har också frågan om beredande af hem för arbetare nyligen kommit på tal, men endast för *åldriga grufarbetare*. En komité har varit tillsatt för att utreda frågan, och den afgaf, just när jag var där, den 30 sistl. juni, ett betänkande af innehåll, att den efter noggrann undersökning af saken i alla dess konsekvenser kommit till det resultat, att den kunde realiseras. Dock ansåg den nödvändigt, att dessa hem spriddes i olika delar af countyet och icke sammanfördes på *en* plats. Därigenom kunde de bli billigare. Komitén, som redan inledt förberedande underhandlingar med egare af land och hus, ansåg, att lämpliga hus sålunda kunde uppföras för en kostnad af 85 pund, hvartill komme priset på land, varierande mellan 5 och 15 pund. Där skulle alltså grufarbetare, som icke vidare kunde arbeta i grufvorna, finna ett stilla hem på sin ålderdom. Angående sättet att åstadkomma detta har komitén tänkt sig, att hvarje medlem af grufarbetare-associationen skulle bidraga med 1 sh. och hvarje »half medlem» med 6 d. till bildande af en fond för ändamålet. Om statslån talar betänkandet icke. När en innehafvare af ett sådant hem med döden afginge, stode det ledigt att tillträdas af en annan. Under den egentliga arbetsåldern är alltid arbetaren i tillfälle att i närheten af grufvorna erhålla lämplig bostad efter behof och till pris, som han kan betala.

Jag reser nu till Tyskland för att där studera motsvarande förhållanden.

Gefle 8. 8. 1900.

Med största högaktning

P. Waldenström.

Till herr ordföranden i egnahemskomitén.

Sedan jag nu återkommit från min resa i Tyskland, anser jag mig böra meddela Eder en kortfattad redogörelse äfven för dessa mina färder och därunder gjorda erfarenheter.

Först stannade jag i Berlin, där jag satte mig i förbindelse med Verband Deutscher Arbeitsnachweise, 41 Klosterstrasse. Föreståndaren, d:r Freund, var bortrest, men hans sekreterare lämnade mig allt det biträde jag behöfde.

Tillståndet i Berlin med afseende på arbetarebostadsförhållanden är mycket dåligt och har under de senare åren försämrats. Enligt tillgänglig statistik bodde år 1890 i Berlin 118 tusen människor (= 7,7 % af befolkningen) i källarvåningar. I staden funnos 3,400 bostadslägenheter utan någon eldstad och 183,000 med en enda sådan. I dessa bodde 685 tusen personer eller 45 % af stadens hela invånareantal. Omkring 90 tusen hushåll hade inneboare till ett antal af mer än 143 tusen personer. Affärernas utveckling och tomtprisernas stegring leder alltjämt till nedrifning af mindre hus och hus med billigare lägenheter, hvarigenom bostadsförhållandena för arbetare ständigt försämras.

För att delvis afhjälpa dessa missförhållanden har staten byggt och bygger fortfarande bostadshus för arbetare, som äro anställda vid statens egna industrier, såsom järnvägar m. fl. Men därutöfver gör den ingenting. Staden Berlin gör icke heller något. Allt är öfverlåtet åt den enskilda företagsamheten och spekulationen, som ständigt stegrar hyrorna och försvårar förhållandena. Man sade, att kejsaren personligen visat sig intresserad för »egnahemstanken», men utom att priserna å tomtplatser i och omkring Berlin äro så höga, att en arbetare, som är hänvisad uteslutande till inkomsten af sitt arbete, omöjligen kan tänka på att förvärfva ett eget hem, lära arbetarne själfva ställa sig alldeles likgiltiga, ja afvoga mot saken, emedan de genom besittningen af ett eget hem tro sig blifva mer bundna, så att de icke kunna lika lätt som nu begagna sig af de fördelar, som ett ombyte af arbetsplats stundom erbjuder.

Berlins arbetare bo delvis inom, delvis utom stadens område. Inom staden är deras hufvudmassa samlad i särskilda stadsdelar (östra och norra Berlin). För deras förflyttande till sina resp. arbetsplatser (och tillbaka) äro goda kommunikationsanstalter träffade genom särskilda tåg å de elektriska spårvägarne för mycket billiga priser.

De större arbetsgifvare, som hafva sina fabriker utanför Berlins stadsområde, hafva till en del byggt bostäder för sina arbetare, alldeles såsom vanligt är hos oss. De som i den delen gjort mest, äro Borsig och Schwarzkopf, hvilka sysselsätta flere tusen arbetare hvardera. De arbetsgifvare däremot, hvilkas fabriker äro belägna inom staden, befatta sig icke alls med sina arbetares bostadsförhållanden. Så besökte jag t. ex. firman Siemens & Halske, 94 Markgrafenstrasse. Den sysselsätter i Berlin och Charlottenburg mellan 9 och 10 tusen arbetare men gör ingenting för att bereda dem bostäder. Det få de sköta om själfva. Ej heller visste man hos den firman om någon annan arbetsgifvare inom Berlin, som gör något för den saken.

Under riksdagen 1898—1899 väcktes af enskilda framstående riksdagsledamöter en motion om en »Heimstättengesetz für das Deutsche Reich». Motionen afsåg dock endast bildandet af små jordbruk — ungefär såsom i Danmark. Den understöddes af ett stort antal representanter men föranledde ingen åtgärd från riksdagens sida.

Från Berlin reste jag till Magdeburg och Leipzig. I Magdeburg syntes förhållandet vara ungefär detsamma som i Berlin, churu i mindre skala. Däremot kunde jag ej nog beundra, hvad som var gjordt i Leipzig. Den genom sitt Conversationslexikon vidt bekante bokförläggaren Meyer har där nedlagt många millioner mark på uppförande af sunda, trefliga och i allo väl inrättade bostäder för arbetare — ej blott sina egna utan arbetare i allmänhet. Det var någonting alldeles kolossalt. I sammanhang med dessa hus stå s. k. Kinderbewahranstalten, där man tar hand om de små, ännu ej skolpligtiga barnen och sysselsätter dem, medan föräldrarne äro borta på arbete. Jag besökte dessa hus och var äfven inne i en Kinderbewahranstalt, där omkring 80 barn för tillfället hvilade middag.

Hyrorna i dessa hus belöpa sig för en våning på 2 rum och kök till 130 à 160 mark, för en sådan om 3 rum och kök till 155 à 200 pr år. För barnen betalas till Kinderbewahranstalten 20 pfennige *i veckan*. De erhålla då ej blott tillsyn och vård utan äfven tre mål mat om dagen.

Efter vissa år skola alla dessa hus tillfalla staden utan betalning för att af denna användas till det ändamål, för hvilket de äro byggda.

En annan man, som gjort ofantligt mycket för åstadkommande af

sunda och billiga bostäder åt arbetare i Leipzig, är generalkonsul Gustav de Liagre, en stor affärsman, hvars bekantskap jag också gjorde. Han är lifligt intresserad i allehanda välgörenhetsföretag till de arbetande klassernas bästa. Rik som han är, har han också *kunnat* göra mycket. Han följde mig välvilligt och visade mig en del af sina anstalter.

Mest anmärkningsvärdt i här ifrågavarande afseende syntes mig dock vara ett företag af en helt ung förening, kallad »Verein Ostheim Leipzig». Föreningen började sin verksamhet i april 1898. Några för arbetarnes bostadsnöd ömmande personer slöto sig då tillsammans för att göra något till nödens afhjälpande. Penningar skaffades dels genom gåfvor dels genom ouppsägbara lån af enskilda personer à 3 procent dels genom sparbankslån à 3 ½ procent, hvaraf ½ procent utgjorde amortering. Föreningen inköpte i juli 1898 för 120 tusen mark ett område af omkring 32 tusen kvadratmeter i östra delen af Leipzig. Där upptogs en bred gata, som nu är planterad med akasiaträd. Genast grep man sig an med husbygge. Husen äro utomordentligt trefliga, fyra våningar höga. Hvarje hus är ett dubbelhus, som delas genom en brandmur. I ett sådant dubbelhus finnas 16 hyreslägenheter à 3 rum och kök och balkong men så inrättade, att rum i samma våning kunna behändigt förläggas från den ena lägenheten till den andra, hvarigenom lägenheter på 1, 2, 3, 4 rum kunna åstadkommas. Husen ligga på ett afstånd af 8 meter från hvarandra. Redan den 1 april 1899 voro några hus färdiga och där inflyttade då 58 familjer med 250 barn. Innan årets slut voro 6 hus färdiga med 96 »normalvåningar» (= 3 rum och kök), hvilka på sätt, som nyss är sagdt, voro indelade så, att de lämnade bostäder åt 115 familjer. På allt har man tänkt: bibliotek, badrum, lekplatser, lexöfverläsningsrum, rum för kroppsarbete för både gossar och flickor, Kinderbewahranstalter, butiker för allehanda förnödenheter m. m.

Till grundreglerna för denna förening hör, att i dess hus antagas som hyresgäster endast arbetarefamiljer *med minst fyra barn* och med högst 1500 marks årsinkomst. Den 1 april 1900 voro åtta dubbelhus färdiga, och där bodde då 154 familjer, bestående af 965 personer, af hvilka 690 voro minderåriga barn. Byggandet af nya hus pågår alltjämt med stor hastighet, och innan första stenen är lagd, är hvarje lägenhet uthyrd.

Hyran för en »normalvåning» är 208 mark eller 187 kr. pr år. För mindre lägenheter betalas i förhållande därtill. Sålunda kostar ett rum med kokinrättning, vatten- och afloppsledning endast 52 mark. Hyrorna betalas hvarje vecka och uppbäras af framstående damer i Leipzig, som äro intresserade för de arbetande klasserna. Hvarje dubbelhus har

sålunda en »husfru», som kommer på bestämd dag hvarje vecka för att inkassera hyran, inspektera våningar, trappor, källare, tvättstuga o. s. v., göra sig underrättad om familjernas förhållanden, gå dem till handa med goda råd eller annan hjälp m. m.

Till hvarje »normalvåning» finnes ett trädgårdsland om 30 kvadratmeter, för hvilket betalas en särskild hyra af 10 pf. i veckan eller omkring 5 kr. per år.

Ledaren af denna byggnadsförening är en Baurath Rossbach, som har stor arkitektbyrå i Leipzig. Från hans byrå sändes en ingeniör med mig, som på det allra mest förbindliga sätt tog hand om mig, förde mig ut till Ostheim och visade mig allt. Att därvid iakttaga alla små bekvämligheter, som man dragit försorg om, och höra uttrycken af de där boendes glädje och belåtenhet var riktigt rörande.

Från Rossbachs byrå lämnades mig också kopior af de byggnadsritningar, efter hvilka husen i Ostheim äro uppförda.

En Leipziger Spar- und Bauverein har utanför Leipzigs stadsområde byggt en mängd små hus för arbetare, hvart och ett afsedt endast för en à två familjer. Men dessa hann jag icke att besöka.

Den ledande grundtanken i alla dessa företag har enligt deras program varit ej blott en ekonomisk utan förnämligast en moralisk, hvars bästa uttryck jag funnit i följande ord af den ofvan nämnde herr de Liagre: »I en dålig bostad kan intet familjelif trifvas. De husliga dygderna kunna icke slå rot, om den plats, där de skola vårdas, är mer frånstötande än inbjudande. Finner arbetaren i sitt hem intet behagligt, som kan hålla honom fast i kretsen af de sina, så söker han naturligtvis andra förströelser, besöken på värdshusen blifva honom en vana, och hans egen härd har snart för honom ingen annan betydelse än att vara hans sofplats. Men blir husfadern främmande för sin familj, så lösa sig familjebanden mer och mer. Och blir husmodern till följd af brist på bostad likgiltig för snygghet och ordning, så sjunker äfven hon steg för steg, och det dåliga inflytandet af en så sjunken familj inverkar med naturnödvändighet äfven på grannskapet».

Från Sachsen hade jag ämnat att resa till Würtemberg men ändrade denna plan och for i stället till Schweiz, där jag besökte Zürich och Basel. I Zürich var från statens eller kantonens eller kommunens sida ingenting gjordt i syfte att bereda arbetare goda hem. Fabriksegarne göra i allmänhet icke heller något, därest deras fabriker ej ligga så till, att de, för att få arbetare, *måste* förse dessa med bostäder. Jag besökte t. ex. den i Sverige vidt bekante Hennebergs stora sidenfabriksaffär därstädes, som har ett mycket stort antal arbetare. Men där menade man, att en

ordentlig arbetare förtjänar så mycket, att han utan svårighet kan hyra sig lämplig bostad, utan att någon behöfver träda emellan. Tanken på »egna hem» för arbetare finner man skön, ja idealisk, men under nu rådande förhållanden, med få undantag, omöjlig att genomföra. Någon egentlig arbetarebostadsnöd syntes man ej känna till, hvad Schweiz angår.

Hyrorna i Schweiz tycktes ock vara ganska billiga. I Basel slog jag mig i språk med en arbetare, som jag träffade i en park, och som förekom mig att vara en ordentlig och förståndig karl. Han sade, att arbetarne där hafva det bra, ock att de kunna få en enkel våning på tre rum och kök för en årlig hyra af 100 francs. Då jag uttryckte min förvåning öfver detta, så förklarade han, att han själf egde ett litet hus, där han hyrde ut två dylika lägenheter en för 100 och en för 90 francs, hvilket han påstod icke vara något ovanligt. Själf bodde jag i Zürich i ett stort trefligt hotell — Augustinerhof — i en af stadens bästa delar. Där betalade jag för ett mycket propert rum två tr. upp 1½ franc pr dygn.

I Basel besökte jag direktören för »la Banque Commercial de Bâle», herr Mähly, en för de sociala frågorna mycket intresserad man, som mottog mig med mycken tjenstaktighet, när han fick höra mitt ärende. Jag har läst, att staden Basel på de senare åren skall hafva gjort försök att bygga bostäder för arbetare. Men något sådant visste han ej om. Han ansåg icke heller någon egentlig bostadsnöd existera för den egentliga arbetareklassen men däremot för den s. k. medelklassen. Därför hade i Basel för några få år tillbaka bildat sig »Schweizerische Baugesellschaft», som gjort till sin uppgift att i olika städer i Schweiz bygga tillsammans 200 hus för en kostnad af 20—22 tusen francs per hus eller inalles 4,200,000 frcs, afsedda att för billigt pris säljas eller uthyras till personer af nu nämnda klass. Huru långt bolaget framskridit i sin verksamhet, kunde han icke säga, och den egentliga ledaren — en byggmästare — som han gaf mig rekommendation till, kunde jag ej träffa. Något särskildt intresse för mitt ändamål hade ju saken icke heller.

Från Schweiz gick min färd till Westfalen. Där besökte jag först städerna Elberfeld—Barmen. Mot min förmodan tycktes arbetarebostadsförhållandena i denna stora industriort vara ovanligt dåliga, utan att man syntes vara betänkt på att vidtaga några synnerliga åtgärder till deras förbättrande. Staden Elberfeld eger några för arbetare afsedda gamla hyreskaserner, som icke äro några mönster. De kallas med det betecknande namnet: »die langen Häuser». Och i Barmen är fråga om, att staden skall mot låg ränta och billig amortering låna medel åt en bygg-

nadsförening, som skulle hafva till uppgift att bygga arbetarebostadshus. En arbetare, med hvilken jag samtalade, skildrade arbetarebostadsförhållandena i mycket mörka färger.

Helt annat fick jag erfara, när jag kom till Essen. På förhand hade jag skrifvit till direktionen för Krupps fabriker om min ankomst och mitt ärende samt anhållit om tillåtelse att taga hans arbetarebostadsanläggningar i betraktande. När jag på angifven tid anlände till fabriken, stod redan en landå för porten. Jag blef på det mest förekommande sätt mottagen samt fick en ingeniör Herrman von Eichen, en synnerligen intelligent och angenäm person, till förare. I den nämnda landån anträddes nu färden till fyra af Krupps arbetarekolonier. Åtskilligt hade jag väl hört om dessa, men verkligheten var något så öfverväldigande, att jag ofta hade svårt att behärska den rörelse jag kände, och i mitt inre lifligt beklagade — liksom förut i Leipzig — att ej hela egnahemskomitén var med.

Krupps fabrik är den största fabrik, som finnes på jorden. Den senaste tryckta berättelsen öfver dess arbetareförhållanden är af år 1891, hvartill kommer ett tillägg af år 1896. Fabriken, som år 1850 hade 237 arbetare, hade år 1888 ej mindre än 20,960. De gifta arbetarne hade hustrur och barn till ett antal af 52,809; af barnen voro 15,520 i skolåldern. I juni 1891 uppgick arbetarnes antal till 24,084, af hvilka 15,935 voro anställda vid Krupps verkstäder i Essen, de öfriga på Krupps verk utom Essen. Sedan dess har antalet ständigt ökats, så att den Kruppska befolkningen nu utan öfverdrift kan uppskattas till mer än 100 tusen personer eller i det närmaste Malmö stads invånareantal två gånger om.

År 1862 byggde Krupp de två första bostadshusen. De voro afsedda för verkmästare och innehöllo tillsammans tio bostadslägenheter om 6 rum.

År 1863 byggde han sin första »arbetarekoloni» kallad Alt-Westend. Hela hans arbetareantal uppgick då till omkring 4,200. På tre månader byggdes 9 hus, af hvilka hvart och ett innehöll 16 bostadslägenheter om 3 à 4 rum. År 1871—1872 byggdes tre kolonier med tillsammans 424 bostadslägenheter om 2—5 rum. Den största af dessa med 162 lägenheter byggdes på 7 månader, den näst största med 154 på 6 månader. Under åren 1872—1874 byggdes en hel stad — Kolonie Cronenberg — på 221 boningshus med 1,356 bostäder om 2 à 5 rum. Dessutom inköptes och uthyrdes till arbetare en stor mängd främmande hus, som Krupp fann lämpliga.

När jag uttalade min förvåning öfver denna snabba byggnadsverksamhet, svarade min ledsagare: »Ja, Krupp har ett sådant hufvud, att när han fått en idé, så skall den utföras strax. Han är en kung utan riksdag.»

Mitt första besök gällde nu kolonien Cronenberg. Där bo omkring 1500 familjer med 6 à 7 tusen medlemmar. Husen äro stora, gatorna breda, gårdarne rymliga. Midt i kolonien ligger en stor park, där Krupp under sommaren låter gifva två gratiskonserter i veckan. Vid ena änden af parken är ett stort salutorg, invid hvilket postkontor är beläget, äfvensom en stor »Consum-anstalt.» I denna få arbetarne köpa alla sina förnödenheter af god beskaffenhet. All risk hvilar på Krupp, men all vinst utdelas efter förrättadt bokslut på arbetarne i mån af deras inköp. I kolonien finnas flere stora skolor, förlagda i olika delar af densamma.

År 1874 begynte Krupp bygga en stad — Alfredshof — efter ett nytt system. I Cronenberg äro husen 3 våningar höga, hyresgästerna bo öfver hvarandra, till hvarje trappuppgång hafva i hvarje våning två lägenheter utgång. I Alfredshof har hvarje hushåll sitt hus för sig med en liten trädgård. Dessa hus ligga dels enstaka — alla sådana hafva 5 rum — dels sammanbyggda: två och två eller fyra och fyra men alltid genom brandmurarne fullständigt skilda från hvarandra. Hvarje bostad i dessa innehåller 3 à 4 rum med veranda, källare, klosett o. s. v. Alla möjliga bekvämligheter finnas här såsom i Cronenberg, och här gifvas äfven gratiskonserter såsom där.

Från Cronenberg gick min färd hit, och jag kan icke beskrifva den beundran jag kände, när jag såg dessa vid breda gator belägna, af blomsterrika trädgårdar omgifna, alla i villastil med de mest vexlande former byggda bostäder. Planläggningen af det hela omfattar c:a 500 hus. Huruvida alla dessa ännu äro byggda, kan jag ej säga, men icke upptäckte jag några tomma kvarter.

Emellertid har detta byggnadssätt visat sig särdeles dyrbart, då på hvarje familj kommer en tomtyta 3½ gånger större än i Cronenberg. Därför har Krupp öfvergifvit det och i en alldeles ny koloni Holsterhausen, gått en medelväg. Jag fördes nu dit. Det är en dels färdig, dels under byggnad varande stad af de vackraste och med största bekvämlighet inredda hus af medelstorlek, byggda efter engelskt mönster i temligen enahanda stil. I ett sådant hus, som jag särskildt besåg, bodde sex familjer med tillsammans 42 barn. Till hvarje lägenhet hörde ett rum utan vägg åt gatan till, en ovanligt treflig veranda.

Kronan af alla Krupps verk i denna del är dock Altenhof, en koloni för invalider, uttjänta arbetare och arbetareenkor. Det är en stad på några hundra hus, byggda i villastil, det ena icke likt det andra — jag spejade förgäfves för att upptäcka två, som voro lika hvarandra. Husen äro alla för en familj, de flesta enstaka, somliga dock dubbelhus, inrättade ungefär så som husen i Alfredshof. Hvarje hus är på alla sidor omgifvet af en

trädgård, där innehafvaren planterar grönsaker, fruktträd och blommor. Här bor han hyresfritt, har fria kol och en för honom och hans gumma tillräcklig pension. Jag var inne i några af dessa hus. Allt var som en saga eller en dröm. »Detta är Krupps älsklingsstad; idén fick han i arf efter sin fader», sade min ledsagare, som tillika berättade, att Krupp, när han kommer hem från resor, alltid först besöker Altenhof.

De hus i Altenhof, som äro afsedda för enkor, göra från den allmänna planen det undantag, att i hvarje hus bo två enkor, den ena ofvanpå den andra, med hvar sin lägenhet på ett rum och kök, dock så att den ofvanpå boendes trappa icke berör den andras lägenhet. För enkor, som ej orka att sköta sig själfva, bygges f. n. ett stort hus, där de skola få allt, hvad de behöfva, från ett därintill liggande konvalescenthem, hvarom jag snart skall tala.

För att bereda åldringarna och invaliderna tillfälle till något lättare arbete utom deras hem var just nu färdigbyggdt ett stort arbetshus, där de med verktyg, som Krupp håller, få fläta korgar eller göra annat smått, som de orka och duga till. Hvad de genom försäljningen förtjäna, få de behålla utan minskning i sin pension. Arbetet där hade just nyss begynt med tillverkning af stora grofva korgar, som fabriken köper.

För själavården i denna de åldriges stad har Krupp sörjt genom att där bygga två kyrkor, en katolsk och en protestantisk (något mer än halfva antalet af hans arbetare äro katoliker). Dessa kyrkor höllo just på att bli färdiga, när jag var där.

Intill Altenhof ligger ett nybyggdt, utomordentligt väl inrättadt konvalescenthem, som Krupp låtit uppföra för sina arbetare. Till detsamma hör en stor grön plan med sandade gångar samt en härlig park. Från långa, breda verandor har man den präktigaste utsigt. Sofsalarna äro för flera sängar, hvilka dock genom höga skärmar äro afskilda från hvarandra, så att hvarje patient har sitt eget rum. Mat, matsalar, kök, källare, badrum o. s. v. — allt är förstklassigt. Jag höll en riktig husvisitation där från ofvan och ner igenom. Anstalten förestås af en ung, särdeles älskvärd prästenka. Till densamma hör kägelbana, biljard, velocipeder m. m., som är egnadt att vederkvicka eller stärka de svaga.

För att tillförsäkra sina arbetare godt och felfritt kött, har Krupp byggt ett stort slagthus. Äfven ett stort ångbageri har han låtit uppföra. Att till hans arbetarekolonier höra, utom folkskolor, äfven fortsättningsskolor, hushållsskolor, industriskolor, lekplatser, restauranter o. s. v., säger sig själft, för att ej tala om stora lasarett och epidemisjukhus, badinrättningar m. m.

Alla bostäder och inrättningar, gator och torg inom Krupps anlägg-

ningar upplysas med kolgas eller elektricitet. På hvarje person komma i det närmaste två gaslågor och på hvar sjunde person en gatu-gaslykta. Krupps lysgasverk levererade år 1890 nära $12^1/_2$ million kubikmeter gas eller mer än $^3/_4$ af den kvantitet gas, som Stockholms gasverk vid Värtan tillverkade år 1899.

Hyrespriserna i Krupps anläggningar äro synnerligen billiga. För en bostad på ett rum och kök med källare betalas pr år 90—108 mark, för 2 rum och kök och källare 120 à 162 mark, för tre rum och kök och källare 180 à 200 mark och för fyra rum och kök och källare 210—330 mark. För en barackbostad på 2 rum betalas 60 à 90 mark. Hyran erlägges i förskott hvar 14:de dag på det sätt, att den afdrages af aflöningen.

På samma gång som Krupp utfört dessa jätteverk till sina arbetares bästa — och utom här ofvan nämnda »kolonier» finnas flera andra — har han äfven haft öppet öga för arbetares behof af egna hem. Därför anslog han år 1889 en half million mark till lån åt arbetare, som för gjorda besparingar ville bygga ett eget hus, hvarförutom han lofvade hvarje sådan arbetare att gratis på hans byggnadskontor erhålla all den tekniska hjälp han behöfde för husets åstadkommande. Vilkoren för låns erhållande äro: 1:o) att arbetarens årsinkomst icke öfverstiger 3,000 mark, 2:o) att han arbetat ordentligt hos Krupp i minst 3 år, 3:o) att han är gift samt mellan 25 och 50 år gammal, 4:o) att han fullgjort sin första värnpligt eller blifvit befriad från militärtjänst, 5:o) att han kan af egna medel till husbygget lämna minst 300 mark.

Ränta betalas efter 3 %, och därtill lägges en amortering, så att lånet är fullständigt återbetaldt på 25 år. Räntan och amorteringen betalas liksom hyrorna, genom afdrag på den hvar 14:de dag skeende aflöningen. Att denna inrättning fallit arbetarne i smaken, synes däraf, att redan inom två år 75 sådana hus voro uppförda till ett värde, som växlade mellan 1 och 13 tusen mark.

Hvad angår arbetet vid Krupps verkstäder, kan jag ej underlåta att nämna, att barn- och kvinnoarbete där icke får förekomma. Däremot beredes kvinnan tillfälle till annat arbete såsom tvätt, rengöring af lokaler, förfärdigande af arbeten för »Consumanstalten» o. s. v.. Sålunda hade under år 1890 ej mindre än 449 enkor och döttrar af arbetare från sistnämnda anstalt en förtjänst af tillsammans öfver 43 tusen mark.

Det var med verklig saknad jag lämnade Essen för att styra min färd till Bremen. Där trädde jag i beröring med en af stadens största affärsmän, konsul Johann Smidt, som med största beredvillighet ställde sig till min tjänst. Han är en af ledarne för Gemeinnütziger Bremer

Bauverein, som bildades i slutet af år 1887 i afsigt att, såsom det heter i stiftelseurkunden, »åt mindre bemedlade invånare i staden Bremen och på därtill angränsande, Bremen tillhöriga mindre platser anskaffa billiga, sunda, väl inrättade, ett godt familjelif befordrande bostäder». Grundkapitalet skaffades genom stiftande ledamöters tillskott. Dessa utgjorde vid föreningens början 321 tusen mark, men ökades år 1896 upp till 800 tusen, då ett nytt större byggnadsområde köptes. Stiftarne erhålla på sina tillskott 4 % ränta, dock endast *ifall* affären lämnar därtill erforderligt öfverskott. Deras fordringar äro från deras sida ouppsägbara, och deras rättigheter komma först efter alla andra fordringsegares. De hafva emellertid till dato ingenting behöft förlora.

Det första område, som föreningen inköpte, ligger ganska nära frihamnen, det andra ej synnerligen långt därifrån. Intill slutet af år 1899 hade den byggt 440 hus och under innevarande år byggas 50—60. Alla husen äro särdeles trefligt byggda, hvart och ett afsedt för en, högst två familjer: de förra med 4 rum och kök, de senare med en lägenhet på 2 rum och kök samt en på 3 rum och kök.

Husen hyras ut på det sätt, att ett visst försäljningspris åsättes hvart och ett, så snart det är byggdt. »Hyresgästen» betalar strax fem procent å detta pris såsom afbetalning och sedan en årlig hyra af 6 procent. Af dessa sex beräknas en procent såsom ytterligare afbetalning. Likviden sker med $^1/_{12}$ hvarje månad. Det belopp, som utgör afbetalning, godtskrifves hyresgästen och beräknas däråt 4 % ränta, som årligen lägges till hans tillgodohafvande. Vill han öka afbetalningen, så står det honom fritt. Om han af en eller annan anledning lämnar huset, innan han kan bli dess egare, återfår han de först erlagda 5 % samt möjligen gjorda extra afbetalningar jämte upplupna räntor, men den årligen erlagda ena procenten beräknas såsom ersättning för husets värdeminskning. Fortsätter han däremot att betala sina 6 %, tills hans tillgodohafvande motsvarar 25 % — från början var det 20 % — af det å huset satta priset, så skrifves han såsom egare af huset samt lämnar inteckning för återstående belopp, å hvilket han sedan betalar 7 % årligen, hvaraf 4 % räknas som ränta, 3 % såsom amortering, tills huset är fullständigt betaldt. På detta sätt blir han husegare utan att årligen betala mer, än hvad han annorstädes skulle nödgas att utgifva såsom hyra för en vida mindre god bostad.

Af det ofvan sagda följer, att hyresgästen aldrig kan befara någon stegring af hyresbeloppet eller någon uppsägning, ifall han uppfyller sina förbindelser. Men där han, hvad afbetalningar angår, detta af en eller annan anledning icke *förmår*, visas honom stor fördragsamhet. Bland hyres- och köpvilkoren må märkas, att hyresgästen måste förbinda sig att

icke i huset idka något slags försäljning af starka drycker, hvilken förbindelse gäller intill 10 år, sedan han blifvit egare af huset.

De nu färdiga 440 husen utgöra två rätt ansenliga och riktigt vackra stadsdelar med breda och trefliga gator. Redan hafva 133 st. öfvergått i resp. arbetares ego, och af dem voro vid förra årets slut 76 fullständigt betalda. Detta allt på summa 11 år.

Från Bremen reste jag öfver Hamburg—Kiel—Korsör—Köpenhamn hem till Sverige och ankom till Stockholm sistlidne fredag.

Stockholm den 11 sept. 1900.

Med utmärkt högaktning

P. Waldenström.

UTREDNING

ANGÅENDE

EGNAHEMSLÅNS FÖRENANDE MED LIFFÖRSÄKRING.

Innehåll:

1. Utredning och förslag af K. Dickman . . . . . sid. 143.
2. Utlåtande af professorn E. Phragmén. . . . . » 177.

Till egnahemskomitén.

På anmodan af komitén ber jag få meddela efterföljande utredning.

För att kunna bereda »egna hem» åt arbetare torde en oundgänglig fordran vara att låta dem köpa en tomt med bostad och genast få ett lån å större delen af köpesumman. Detta problem faller under det äldre och allmännare om jordegendomskreditens lämpliga ordnande. Det synes mig därför kunna vara till gagn att kasta en blick på de olika principer, som följts eller föreslagits för detta problems lösning. Jag håller mig därvid hufvudsakligen till Dr. Felix Hechts förtjänstfulla arbete: »Der Europäische Boden-Kredit» (Leipzig 1900).

Den ursprungliga formen för jordegendomskredit var ett uppsägbart lån. En dylik låneform, hvilken fortfarande ofta förekommer, visar sig emellertid olämplig på grund af svårighet med lånets återbetalning. Om detta gäller i allmänhet, torde det gälla i än högre grad, då såsom här fråga är om mindre bemedlade personer. Ett från långifvarens sida ouppsägbart amorteringslån är därför otvifvelaktigt den lämpligaste formen. För att undvika olägenheten för låntagaren af den allmänna räntefotens fall kan det likväl vara önskvärdt, att möjlighet finnes att i framtiden konvertera lånet mot en lägre räntefot. Amorteringslånet har därjämte den uppfostrande betydelsen att sporra till sparsamhet genom regelbundna afsättningar för framtiden.

Sambandet mellan amorteringstidens längd och annuitetens storlek, då räntefoten är 4, $3^{3}/_{4}$ eller $3^{1}/_{2}$ %, synes af medföljande tabell 1.

För att möjliggöra en ungefärlig föreställning om hvilken utsigt kan förefinnas för personer i olika åldrar att under sin lifstid amortera ett lån med den ena eller andra annuiteten, kan nämnas, att återstående medellifslängden enligt 1881—1890 års svenska dödlighetstabell är:

för	en	20-årig	man	44,18	år
»	»	25	»	40,57	»
»	»	30	»	36,87	»
»	»	35	»	33,07	»
»	»	40	»	29,27	»
»	»	45	»	25,57	»

Utgående från principen att hvarje generation bör betala de skulder, som den åsamkat sig, skulle man kunna afpassa annuiteten efter låntagarens återstående lifslängd — visste man blott huru lång den blefve. Enda möjligheten att säkerställa skuldens amortering under låntagarens lifstid är att kombinera lånet med en lifförsäkring, hvilken för att vara noga afpassad efter ifrågavarande behof bör lyda å ett belopp motsvarande den återstående skulden och sålunda aftaga år för år.

Man skulle kunna tycka att, för det fall att lånet kombineras med lifförsäkring, samma mål kunde uppnås genom ett lån, å hvilket endast ränta betalas, och som förfaller till betalning efter viss på förhand bestämd tid, eller vid låntagarens död, om den inträffar dessförinnan. Kombineras ett dylikt lån med en blandad lif- och kapitalförsäkring på motsvarande tid och belopp, har detta alldeles samma verkan, nämligen att låntagaren blir skuldfri vid sin död eller efter viss tid, och han borde sålunda ha att erlägga samma årliga afgift som vid den förut nämnda låneformen[1]. D. v. s. annuiteten + premien enligt det förstnämnda sättet borde vara = räntan + premien enligt det senare sättet (allt under förutsättning att i båda fallen premien är konstant för hvarje år eller varierar enligt samma princip). Detta är emellertid i allmänhet icke fallet. För det första är nämligen räntefoten för lifförsäkringen vanligen mindre än den för lånet, hvilket i allmänhet lämnas af en annan anstalt. Detta bidrager till att göra den senare låneformen dyrare. Och äfven om räntefoten vore densamma, skulle afgiften för förvaltningskostnader verka i samma riktning. Äfven vid låntagarens bristande betalningsförmåga och däraf följande annullation af försäkringen blir i allmänhet hans förlust större i senare fallet.

Den förra låne- och försäkringsformen synes därför oaktadt sin större komplikation vara att föredraga framför den senare. — Att under hela amorteringstiden låta låntagaren betala lika stora premier går dock icke för sig, emedan därigenom mot slutet skulle uppkomma en »negativ premiereserv», d. v. s. i stället för att, såsom vanligen vid lifförsäkring är fallet, försäkringsägaren har en fordran af lifförsäkringsanstalten, finge han i detta fall en skuld till anstalten. Denna gör därför en förlust, därest premiebetalningen upphör, hvilket ju är all anledning att befara, då årspremierna äro stora i förhållande till den mot slutet obetydliga försäkringssumman. — Dock finnas flera andra möjligheter att ordna premiebetalningen. Nära till hands ligger att inrätta försäkringen såsom en

[1] En dylik försäkringsform har i Tyskland praktiserats af lifförsäkringsbolaget Nordstern samt i Sverige af Thule och Allmänna Lifförsäkringsbolaget. I England, Frankrike och Belgien lär den ha nått en betydlig utveckling.

år för år upprepad korttidsförsäkring. Detta förslag framställdes redan år 1862 i ett arbete af Ernst Engel: »Der Kredit und das Kapitalbedürfnis des Grundbesitzes befriedigt durch eine preussische Bodenkreditbank.» Häremot framhålles af d:r Hecht olägenheten af en för hvarje år företagen läkareundersökning. En dylik synes mig emellertid ej vara mer af behofvet påkallad än vid försäkring med årligen stigande premier, hvilken form förekommer hos flera svenska lifförsäkringsanstalter med en obetydlig förhöjning af den vanliga premien för försäkring på 1 år och med läkareundersökning endast vid försäkringens tagande. Vigtigare är däremot författarens invändning, att premierna visserligen slutligen alltmer sjunka, men till en början under en lång följd af år betydligt stiga.

Denna olägenhet har d:r Müller undvikit. I en artikel om »Hypothekarkredit und Lebensversicherung» (Schmollers Jahrbuch 1887) föreslår han såsom den lämpligaste formen likformigt aftagande premier, t. ex. för hvart femte år. Detta har emellertid till följd, att premierna till en början bli väl höga och kanske därför för mången allt för betungande. — Samma anmärkning riktar d:r Hecht mot det system, som 1896 införts af »Bayerische Hypotheken- und Wechselbank» under benämning »Hypothekar-Lebensversicherung» och hvilket i Sverige accepterats af Lifförsäkringsaktiebolaget Thule. Enligt detta system utgå premierna i förhållande till den återstående skulden och sjunka sålunda år för år.

Lifförsäkringsbolaget »l'Urbaine» i Paris har nyligen infört ett system, hvilket såväl undviker olägenheten med variabla premier, som det har fördelen att premierna äfven till en början äro relativt låga. Lifförsäkringspremierna utgå nämligen med samma belopp för hvarje år, men upphöra 5 år före amorteringstidens slut, detta sista för att undgå negativ premiereserv. Amorteringstiden är 10, 15, 20, 25, 30 eller 35 år. Ett liknande system praktiseras äfven af Lifförsäkringsaktiebolaget »La Royale Belge» i Bruxelles, som med belgiska hypoteksinstitutet »Crédit foncier de Belgique» har aftalat att åt innehafvare af amorteringslån i detta institut lämna försäkring på så sätt, att bolaget vid den försäkrades död öfvertager återstoden af skulden.

Slutligen föreslår d:r Hecht själf att afkorta icke blott premiebetalningstiden utan äfven försäkringstiden, vid hvars slut, om den försäkrade då lefver, försäkringsanstalten är skyldig att utbetala den återstående skulden. D:r Hecht anser detta system mer rationellt och anför såsom skäl, att låntagaren då har att under *hela* försäkringstiden betala samma afgift, under det att, då endast premiebetalningstiden

afkortas, han under de sista åren har att erlägga endast annuiteten å lånet.

I de fall, då långifvaren och försäkringsgifvaren äro skilda anstalter, förefaller det mig, att det mest praktiska sättet för frågans lösning består i en tillämpning af något af de båda sist nämnda systemen. Synnerligen önskvärdt torde det i så fall vara, att något aftal mellan hypoteksinstitutet och lifförsäkringsanstalten kommer till stånd. I synnerhet är det af vikt att, därest låntagaren dör före försäkringstidens slut, lifförsäkringsanstalten må äga rättighet gentemot hypoteksinstitutet att kontant inbetala den återstående skulden för att frigöra hypoteket.

Om det beslutes, att lånen till innehafvarne af »egna hem» lämnas af *en* anstalt, lifförsäkringen af *en annan*, blir det naturligtvis nödvändigt att mera i detalj och med siffror visa, hur systemet skulle verka. Jag har emellertid underlåtit detta, emedan affären kan ordnas på ett betydligt enklare sätt, om en och samma anstalt, vare sig staten eller någon annan, lämnar såväl lån som försäkring. I England och Amerika praktiseras ett dylikt system. »Atlas Assurance C:o» i London, som utom lif- och brandförsäkring har en afdelning för hypoteksförsäkring, beviljar hypotekslån å 60 till 75 % af egendomens värde och lifförsäkrar samtidigt låntagaren efter företagen tillfredsställande läkareundersökning för ett belopp = lånesumman. I en prospekt angifvas de qvartårliga betalningarna för ett lån å 100 £. I dessa betalningar ingå hypoteksräntor, lifförsäkringspremier och öfriga kostnader, utom brandförsäkring, som också skall tagas i bolaget. Något särskiljande af dessa element angifves icke. Minsta lånesumman är 500 £. Vid den försäkrades död eller senast efter förloppet af den bestämda tiden är skulden amorterad. Låntagaren har rättighet att bryta kontraktet mot inbetalning af i kontraktet för hvarje år angifna summor. I hufvudsak enligt samma principer meddelar »Scottish Temperance Life Assurance C:o Ltd» i Glasgow hypoteksförsäkring. Åfven »United Security Life Insurance and Trust Company of Pennsylvania» i Philadelphia har inrättat ett liknande försäkringssätt, kalladt »the crowning glory of life insurance», hvarvid emellertid en högre räntefot tyckes vara lagd till grund för hypoteksräntan än för lifförsäkringen.

Den betydande förenkling, som kan åstadkommas genom att en och samma anstalt lämnar både hypotekslån och lifförsäkring, består, utom i möjligheten att välja en enhetlig räntefot, däri att man ej behöfver särskilja inbetalningen för lånets amortering jämte ränta från lif-

försäkringspremien utan endast operera med deras summa, ej heller den återstående skulden från tillgodohafvandet å själfva lifförsäkringen eller »premiereserven» utan endast taga hänsyn till skillnaden dem emellan. Man behöfver ej heller välja mellan de båda typerna: ett efter viss tid förfallet lån, kombineradt med en blandad lif- och kapitalförsäkring, eller ett amorteringslån, kombineradt med försäkring till belopp motsvarande den återstående skulden, emedan i *detta* fall båda slagen sammanfalla till ett.

För att underlätta valet af räntefot, dödlighetstabell och amorteringstidens längd har jag i tabell 2 uträknat de afgifter, som af personer i olika åldrar skola erläggas vid slutet af hvarje år för att vid dödsfall eller senast efter förloppet af ett visst antal år ha amorterat en skuld å 1,000 kronor dels under förutsättning af 4 %, dels under förutsättning af $3^1/_2$ % räntefot samt dels med antagande af 1871—1880 års svenska dödlighetstabell för män, dels med 1881—1890 års.

Alla de angifna värdena äro nettovärden, således utan något tillägg.

Angående valet af räntefot är det att beakta att, medan det vid vanlig lifförsäkring gäller att för soliditetens skull välja en tillräckligt låg räntefot, här ett motsatt förhållande äger rum; således, om staten skall bli lån- och försäkringsgifvare, att tillse, att räntefoten ej sättes lägre, än att staten med all sannolikhet mot densamma kan lämna lån åt de blifvande innehafvarne af »egna hem».

Jag vill nu söka gifva en konkretare bild af systemet genom att mera i detalj utföra räkningen under förutsättning af $3^3/_4$ % räntefot och 1881—1890 års svenska dödlighetstabell för män. I stället för att, såsom i tab. 1 och 2, välja en viss amorteringstid (i hvilket fall den årliga annuiteten blefve ett ojämnt belopp) antager jag att annuiteten utgör en rund summa (då likväl sista året ett ojämnt belopp kommer att betalas). Om lånet kombineras med lifförsäkring, skulle dessutom i förra fallet annuiteten växla med åldern vid lånets erhållande och bli större för äldre personer, under det att i senare fallet amorteringstiden växlar med den nämnda åldern[1].

Jag visar först i tabell 3, huru amorteringen kommer att gestalta sig, om lånet icke är förenadt med lifförsäkring, dels då annuiteten är 6 %, dels då den är $8^1/_2$ % af lånesumman. I förra fallet slutbetalas lånet på 27, i senare på 16 år.

[1] Min utredning har i denna punkt undergått en formell omarbetning, hvarigenom en af prof. Phragmén muntligen föreslagen förenkling redan här införts.

Slutligen öfvergår jag till att i det följande visa, huru amorteringen ställer sig, om lånet kombineras med lifförsäkring och samtidigt de nyss angifna annuiteterna höjas med ½ à 1 % å lånesumman.

Uträkningen häraf har tillgått på följande sätt. Låt L_n beteckna antalet lefvande n-åringar och T_n antalet döda mellan n och $n+1$ års ålder. Den procentsats af den vid hvarje års början återstående skulden, som endast för lifförsäkringen skall erläggas vid årets slut, blir då $103{,}75 \cdot \frac{T_n}{L_{n+1}}$. Lägges detta värde för olika åldrar till 3,75, fås den procentsats af den vid hvarje års början återstående skulden, som vid samma års slut skall erläggas såsom ränta och försäkringsafgift. Denna procentsats (i hvilken decimalen för säkerhets skull förhöjts) finnes för olika åldrar angifven i tabell 4. Anledningen till att i denna tabells procentsatser, alltifrån de lägre åldrarna och upp till jämförelsevis höga åldrar, variationerna äro så små, är den, att inom dessa gränser sannolikheten att dö under nästföljande år endast långsamt ändras.

Med tillhjälp af denna tabell ha tabellerna 5, 6, 7 och 8 uträknats, hvilka äro uppställda i analogi med tab. 3 och under förutsättning af en annuitet å resp. 6½, 7, 9 och 9½ % å amorteringslånet utvisa amorteringens förlopp. Tills vidare ha räkningarna utförts endast för tillträdesåldrarna 21, 25, 30, 35, 40 och 45 år. Kolumn 1 angifver året från lånets erhållande, kol. 2 den återstående skulden vid hvarje års början, kol. 3 annuiteten, kol. 4 (som erhållits från tab. 4) räntan + försäkringsafgiften i % af skulden vid årets början. Genom att taga den % af kol. 2, som kol. 4 utvisar, erhålles kol. 5, som således angifver storleken af räntan + försäkringsafgiften. Drages detta belopp från den i kol. 3 angifna annuiteten, erhålles den i kol. 6 upptagna amorteringen för året. Drages denna från skulden vid årets början, erhålles den vid följande års början återstående skulden. Slutligen har kol. 7 erhållits genom att summera talen i föregående kolumn, utvisande således denna kolumn summan af de amorteringar, som vid hvarje års slut blifvit gjorda.

Af tabellerna framgår, att amorteringstiden vid lika annuitet blir något längre för äldre personer. Fordrar man, att amorteringstiden ej får vara längre än för lån utan lifförsäkring, om äfven sådana beviljas, kan man såsom motsvarande en annuitet å 6 % vid lån utan lifförsäkring bestämma en annuitet å 7 % (undantagandes för tillträdesåldrar öfver 41 år) vid lån med lifförsäkring samt såsom motsvarande en annuitet å 8½ % vid lån utan lifförsäkring bestämma en annuitet å 9½ % vid lån med lifförsäkring.

Intet hinder synes mig förefinnas för att lägenhetsinnehafvaren, när han så önskar, kan få bryta sitt kontrakt mot inbetalning på en gång af den återstående skulden, möjligen med någon förhöjning. I det fall att annuiteten är $6\frac{1}{2}$, 7, 9 eller $9\frac{1}{2}$ %, finnes, såsom nämndt, den återstående skulden vid hvarje års början angifven i kol. 2 af tab. 5, 6, 7 och 8 resp. Önskar man veta skulden, då ett icke helt antal år förflutit, har man att till skulden vid årets början lägga ränta och försäkringsafgift däråå enligt den i kol. 4 angifna procentsatsen och för den tid som förflutit från årets början. Antag t. ex. att en 30-årig person erhåller ett med lifförsäkring förknippadt lån å 1,000 kronor att amorteras genom en annuitet å $9\frac{1}{2}$ % af lånet, d. v. s. 95 kr. Efter förloppet af 11 år 3 mån. önskar han inbetala sin skuld. Af tab. 8 för en 30-åring kol. 2 synes, att den återstående skulden efter 11 år, d. v. s. vid början af 12:te året är kr. 311,74. Den i kol. 4 angifna procentsatsen för samma år är 4,8. Ränta och försäkringsafgift för 3 månader ($= \frac{1}{4}$ år) är således $\frac{1}{4} \cdot 4{,}8 = 1{,}2$ % af 311,74, d. v. s. kr. 3,74. Lägges detta till 311,74, fås den återstående skulden kr. 315,48. (Man kan, då kol. 5 finnes uträknad, ännu enklare erhålla räntan + försäkringsafgiften genom att multiplicera talet för ifrågavarande år i denna kolumn med den del af året som förflutit: i detta fall $\frac{1}{4} \cdot 14{,}96 = 3{,}74$.)

Under förutsättning att lånet erhålles successivt i olika poster och att själfva amorteringen börjar först sedan hela lånebeloppet utlämnats samt att låntagaren redan före hela lånets erhållande önskar vara försäkrad för de successivt utbetalade delarna, har han att däråå inbetala ränta och försäkringsafgift efter de i kol. 4 angifna procentsatserna.

Stockholm i januari 1901.

Karl Dickman.

Tabell 1.

Amorteringstid	Annuitet vid hvarje års slut för ett lån å 1000 kr.		
	4 %	$3\frac{3}{4}$ %	$3\frac{1}{2}$ %
15 år	89,94	88,38	86,83
20 »	73,58	71,96	70,36
25 »	64,01	62,33	60,67
30 »	57,83	56,09	54,37
35 »	53,58	51,77	50,00
40 »	50,52	48,66	46,83
45 »	48,26	46,34	44,45
50 »	46,55	44,57	42,63

Tabell 2.

Inbetalning vid slutet af hvarje år för att ha amorterat ett lån å 1000 kr. vid dödsfall eller senast efter förloppet af

Ålder	15 år				20 år				25 år				30 år				35 år			
	4 %		3 1/2 %		4 %		3 1/2 %		4 %		3 1/2 %		4 %		3 1/2 %		4 %		3 1/2 %	
	1871—80 års tab.	1881—90 års tab.	1871—80 års tab.	1881—90 års tab.	1871—80 års tab.	1881—90 års tab.	1871—80 års tab.	1881—90 års tab.	1871—80 års tab.	1881—90 års tab.	1871—80 års tab.	1881—90 års tab.	1871—80 års tab.	1881—90 års tab.	1871—80 års tab.	1881—90 års tab.	1871—80 års tab.	1881—90 års tab.	1871—80 års tab.	1881—90 års tab.
20	94,73	94,34	91,51	91,12	78,70	78,21	75,35	74,86	69,51	68,93	66,02	65,45	63,75	63,10	60,12	59,48	59,97	59,24	56,20	55,49
25	95,17	94,49	91,94	91,28	79,22	78,46	75,85	75,11	70,13	69,29	66,62	65,81	64,49	63,58	60,84	59,95	60,86	59,86	57,08	56,10
30	95,75	94,82	92,51	91,60	79,93	78,94	76,55	75,59	71,00	69,94	67,47	66,44	65,56	64,40	61,89	60,76	62,15	60,89	58,35	57,13
35	96,69	95,67	93,43	92,43	81,05	79,96	77,66	76,58	72,39	71,15	68,82	67,63	67,21	65,88	63,52	62,22				
40	98,09	97,01	94,80	93,74	82,76	81,53	79,32	78,12	74,44	73,05	70,85	69,49								
45	100,22	98,82	96,90	95,53	85,38	83,79	81,89	80,34												
50	103,56	101,69	100,18	98,35																

Tabell 3.

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. med $3^{3}/_{4}$ % ränta och en annuitet af 6 %.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta vid årets slut	Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
1	1000	60	37,50	22,50	22,50
2	977,50	60	36,66	23,34	45,84
3	954,16	60	35,78	24,22	70,06
4	929,94	60	34,87	25,13	95,19
5	904,81	60	33,93	26,07	121,26
6	878,74	60	32,95	27,05	148,31
7	851,69	60	31,94	28,06	176,37
8	823,63	60	30,89	29,11	205,48
9	794,52	60	29,79	30,21	235,69
10	764,31	60	28,66	31,34	267,03
11	732,97	60	27,49	32,51	299,54
12	700,46	60	26,27	33,73	333,27
13	666,73	60	25,00	35,00	368,27
14	631,73	60	23,69	36,31	404,58
15	595,42	60	22,33	37,67	442,25
16	557,75	60	20,92	39,08	481,33
17	518,67	60	19,45	40,55	521,88
18	478,12	60	17,93	42,07	563,95
19	436,05	60	16,35	43,65	607,60
20	392,40	60	14,72	45,28	652,88
21	347,12	60	13,02	46,98	699,86
22	300,14	60	11,26	48,74	748,60
23	251,40	60	9,43	50,57	799,17
24	200,83	60	7,53	52,47	851,64
25	148,36	60	5,56	54,44	906,08
26	93,92	60	3,52	56,48	962,56
27	37,44	38,84	1,40	37,44	1000

Tabell 3 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. med $3^3/_4$ % ränta och en annuitet af $8^1/_2$ %.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta vid årets slut	Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
1	1000	85	37,50	47,50	47,50
2	952,50	85	35,72	49,28	96,78
3	903,22	85	33,87	51,13	147,91
4	852,09	85	31,95	53,05	200,96
5	799,04	85	29,96	55,04	256,00
6	744,00	85	27,90	57,10	313,10
7	686,90	85	25,76	59,24	372,34
8	627,66	85	23,54	61,46	433,80
9	566,20	85	21,23	63,77	497,57
10	502,43	85	18,84	66,16	563,73
11	436,27	85	16,36	68,64	632,37
12	367,63	85	13,79	71,21	703,58
13	296,42	85	11,12	73,88	777,46
14	222,54	85	8,35	76,65	854,11
15	145,89	85	5,47	79,53	933,64
16	66,36	68,85	2,49	66,36	1000

Tabell 4.

Ränta jämte försäkringsafgift vid årets slut i % af skulden vid årets början, enligt 3¾ % räntefot och 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män.

Ålder	Ränta jemte försäkringsafgift	Ålder	Ränta jämte försäkringsafgift
20	4,4	50	5,2
21	4,5	51	5,2
22	4,5	52	5,3
23	4,5	53	5,4
24	4,5	54	5,5
25	4,5	55	5,6
26	4,5	56	5,7
27	4,5	57	5,9
28	4,5	58	6,0
29	4,5	59	6,2
30	4,5	60	6,4
31	4,5	61	6,5
32	4,5	62	6,7
33	4,5	63	6,9
34	4,5	64	7,2
35	4,5	65	7,5
36	4,6	66	7,8
37	4,6	67	8,2
38	4,6	68	8,6
39	4,7	69	9,0
40	4,7	70	9,6
41	4,8	71	10,2
42	4,8	72	10,9
43	4,8	73	11,6
44	4,9	74	12,5
45	4,9		
46	5,0		
47	5,0		
48	5,1		
49	5,1		

Tabell 5.

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3 3/4 % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 6 1/2 % annuitet.

21-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	65	4,5	45	20	20
2	980	65	4,5	44,10	20,90	40,90
3	959,10	65	4,5	43,16	21,84	62,74
4	937,26	65	4,5	42,18	22,82	85,56
5	914,44	65	4,5	41,15	23,85	109,41
6	890,59	65	4,5	40,08	24,92	134,33
7	865,67	65	4,5	38,96	26,04	160,37
8	839,63	65	4,5	37,78	27,22	187,59
9	812,41	65	4,5	36,56	28,44	216,03
10	783,97	65	4,5	35,28	29,72	245,75
11	754,25	65	4,5	33,94	31,06	276,81
12	723,19	65	4,5	32,54	32,46	309,27
13	690,73	65	4,5	31,08	33,92	343,19
14	656,81	65	4,5	29,56	35,44	378,63
15	621,37	65	4,5	27,96	37,04	415,67
16	584,33	65	4,6	26,88	38,12	453,79
17	546,21	65	4,6	25,13	39,87	493,66
18	506,34	65	4,6	23,29	41,71	535,37
19	464,63	65	4,7	21,84	43,16	578,53
20	421,47	65	4,7	19,81	45,19	623,72
21	376,28	65	4,8	18,06	46,94	670,66
22	329,34	65	4,8	15,81	49,19	719,85
23	280,15	65	4,8	13,45	51,55	771,40
24	228,60	65	4,9	11,20	53,80	825,20
25	174,80	65	4,9	8,57	56,43	881,63
26	118,37	65	5,0	5,92	59,08	940,71
27	59,29	62,25	5,0	2,96	59,29	1000

Tabell 5 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3¾ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 6½ % annuitet.

25-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	65	4,5	45	20	20
2	980	65	4,5	44,10	20,90	40,90
3	959,10	65	4,5	43,16	21,84	62,74
4	937,26	65	4,5	42,18	22,82	85,56
5	914,44	65	4,5	41,15	23,85	109,41
6	890,59	65	4,5	40,08	24,92	134,33
7	865,67	65	4,5	38,96	26,04	160,37
8	839,63	65	4,5	37,78	27,22	187,59
9	812,41	65	4,5	36,56	28,44	216,03
10	783,97	65	4,5	35,28	29,72	245,75
11	754,25	65	4,5	33,94	31,06	276,81
12	723,19	65	4,6	33,27	31,73	308,54
13	691,46	65	4,6	31,81	33,19	341,73
14	658,27	65	4,6	30,28	34,72	376,45
15	623,55	65	4,7	29,31	35,69	412,14
16	587,86	65	4,7	27,63	37,37	449,51
17	550,49	65	4,8	26,42	38,58	488,09
18	511,91	65	4,8	24,57	40,43	528,52
19	471,48	65	4,8	22,63	42,37	570,89
20	429,11	65	4,9	21,03	43,97	614,86
21	385,14	65	4,9	18,87	46,13	660,99
22	339,01	65	5,0	16,95	48,05	709,04
23	290,96	65	5,0	14,55	50,45	759,49
24	240,51	65	5,1	12,27	52,73	812,22
25	187,78	65	5,1	9,58	55,42	867,64
26	132,36	65	5,2	6,88	58,12	925,76
27	74,24	65	5,2	3,86	61,14	986,90
28	13,10	13,79	5,3	0,69	13,10	1000

Tabell 5 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3 3/4 % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 6 1/2 % annuitet.

30-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	65	4,5	45	20	20
2	980	65	4,5	44,10	20,90	40,90
3	959,10	65	4,5	43,16	21,84	62,74
4	937,26	65	4,5	42,18	22,82	85,56
5	914,44	65	4,5	41,15	23,85	109,41
6	890,59	65	4,5	40,08	24,92	134,33
7	865,67	65	4,6	39,82	25,18	159,51
8	840,49	65	4,6	38,66	26,34	185,85
9	814,15	65	4,6	37,45	27,55	213,40
10	786,60	65	4,7	36,97	28,03	241,43
11	758,57	65	4,7	35,65	29,35	270,78
12	729,22	65	4,8	35,00	30,00	300,78
13	699,22	65	4,8	33,56	31,44	332,22
14	667,78	65	4,8	32,05	32,95	365,17
15	634,83	65	4,9	31,11	33,89	399,06
16	600,94	65	4,9	29,45	35,55	434,61
17	565,39	65	5,0	28,27	36,73	471,34
18	528,66	65	5,0	26,43	38,57	509,91
19	490,09	65	5,1	24,99	40,01	549,92
20	450,08	65	5,1	22,95	42,05	591,97
21	408,03	65	5,2	21,22	43,78	635,75
22	364,25	65	5,2	18,94	46,06	681,81
23	318,19	65	5,3	16,86	48,14	729,95
24	270,05	65	5,4	14,58	50,42	780,37
25	219,63	65	5,5	12,08	52,92	833,29
26	166,71	65	5,6	9,34	55,66	888,95
27	111,05	65	5,7	6,33	58,67	947,62
28	52,38	55,47	5,9	3,09	52,38	1000

Tabell 5 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3¾ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 6½ % annuitet.

35-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	65	4,5	45	20	20
2	980	65	4,6	45,08	19,92	39,92
3	960,08	65	4,6	44,16	20,84	60,76
4	939,24	65	4,6	43,21	21,79	82,55
5	917,45	65	4,7	43,12	21,88	104,43
6	895,57	65	4,7	42,09	22,92	127,35
7	872,65	65	4,8	41,89	23,11	150,46
8	849,54	65	4,8	40,78	24,22	174,68
9	825,32	65	4,8	39,62	25,38	200,06
10	799,94	65	4,9	39,20	25,80	225,86
11	774,14	65	4,9	37,93	27,07	252,93
12	747,07	65	5,0	37,35	27,65	280,58
13	719,42	65	5,0	35,97	29,03	309,61
14	690,39	65	5,1	35,21	29,79	339,40
15	660,60	65	5,1	33,69	31,31	370,71
16	629,29	65	5,2	32,72	32,28	402,99
17	597,01	65	5,2	31,04	33,96	436,95
18	563,05	65	5,3	29,84	35,16	472,11
19	527,89	65	5,4	28,51	36,49	508,60
20	491,40	65	5,5	27,03	37,97	546,57
21	453,43	65	5,6	25,39	39,61	586,18
22	413,82	65	5,7	23,59	41,41	627,59
23	372,41	65	5,9	21,97	43,03	670,62
24	329,38	65	6,0	19,76	45,24	715,86
25	284,14	65	6,2	17,62	47,38	763,24
26	236,76	65	6,4	15,15	49,85	813,09
27	186,91	65	6,5	12,15	52,85	865,94
28	134,06	65	6,7	8,98	56,02	921,96
29	78,04	65	6,9	5,38	59,62	981,58
30	18,42	19,75	7,2	1,33	18,42	1000

Tabell 5 (forts.).
Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3¾ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 6½ % annuitet.
40-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	65	4,7	47	18	18
2	982	65	4,8	47,14	17,86	35,86
3	964,14	65	4,8	46,28	18,72	54,58
4	945,42	65	4,8	45,38	19,62	74,20
5	925,80	65	4,9	45,36	19,64	93,84
6	906,16	65	4,9	44,40	20,60	114,44
7	885,56	65	5,0	44,28	20,72	135,16
8	864,84	65	5,0	43,24	21,76	156,92
9	843,08	65	5,1	43,00	22,00	178,92
10	821,08	65	5,1	41,88	23,12	202,04
11	797,96	65	5,2	41,49	23,51	225,55
12	774,45	65	5,2	40,27	24,73	250,28
13	749,72	65	5,3	39,74	25,26	275,54
14	724,46	65	5,4	39,12	25,88	301,42
15	698,58	65	5,5	38,42	26,58	328,00
16	672,00	65	5,6	37,63	27,37	355,37
17	644,63	65	5,7	36,74	28,26	383,63
18	616,37	65	5,9	36,37	28,63	412,26
19	587,74	65	6,0	35,26	29,74	442,00
20	558,00	65	6,2	34,60	30,40	472,40
21	527,60	65	6,4	33,77	31,23	503,63
22	496,37	65	6,5	32,26	32,74	536,37
23	463,63	65	6,7	31,06	33,94	570,31
24	429,69	65	6,9	29,65	35,35	605,66
25	394,34	65	7,2	28,39	36,61	642,27
26	357,73	65	7,5	26,83	38,17	680,44
27	319,56	65	7,8	24,93	40,07	720,51
28	279,49	65	8,2	22,92	42,08	762,59
29	237,41	65	8,6	20,42	44,58	807,17
30	192,83	65	9,0	17,35	47,65	854,82
31	145,18	65	9,6	13,94	51,06	905,88
32	94,12	65	10,2	9,60	55,40	961,28
33	38,72	42,94	10,9	4,22	38,72	1000

Tabell 6.

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3¾ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 7 % annuitet.

21-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	70	4,5	45	25	25
2	975	70	4,5	43,87	26,13	51,13
3	948,87	70	4,5	42,70	27,30	78,43
4	921,57	70	4,5	41,47	28,53	106,96
5	893,04	70	4,5	40,19	29,81	136,77
6	863,23	70	4,5	38,85	31,15	167,92
7	832,08	70	4,5	37,44	32,56	200,48
8	799,52	70	4,5	35,98	34,02	234,50
9	765,50	70	4,5	34,45	35,55	270,05
10	729,95	70	4,5	32,85	37,15	307,20
11	692,80	70	4,5	31,18	38,82	346,02
12	653,98	70	4,5	29,43	40,57	386,59
13	613,41	70	4,5	27,60	42,40	428,99
14	571,01	70	4,5	25,70	44,30	473,29
15	526,71	70	4,5	23,70	46,30	519,59
16	480,41	70	4,6	22,10	47,90	567,49
17	432,51	70	4,6	19,90	50,10	617,59
18	382,41	70	4,6	17,59	52,41	670,00
19	330,00	70	4,7	15,51	54,49	724,49
20	275,51	70	4,7	12,95	57,05	781,54
21	218,46	70	4,8	10,49	59,51	841,05
22	158,95	70	4,8	7,63	62,37	903,42
23	96,58	70	4,8	4,64	65,36	968,78
24	31,22	32,75	4,9	1,53	31,22	1000

Tabell 6 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. $3^3/_4$ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 7 % annuitet.

25-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	70	4,5	45	25	25
2	975	70	4,5	43,87	26,13	51,13
3	948,87	70	4,5	42,70	27,30	78,43
4	921,57	70	4,5	41,47	28,53	106,96
5	893,04	70	4,5	40,19	29,81	136,77
6	863,23	70	4,5	38,85	31,15	167,92
7	832,08	70	4,5	37,44	32,56	200,48
8	799,52	70	4,5	35,98	34,02	234,50
9	765,50	70	4,5	34,45	35,55	270,05
10	729,95	70	4,5	32,85	37,15	307,20
11	692,80	70	4,5	31,18	38,82	346,02
12	653,98	70	4,6	30,08	39,92	385,94
13	614,06	70	4,0	28,25	41,75	427,69
14	572,31	70	4,6	26,33	43,67	471,36
15	528,64	70	4,7	24,85	45,15	516,51
16	483,49	70	4,7	22,72	47,28	563,79
17	436,21	70	4,8	20,94	49,06	612,85
18	387,15	70	4,8	18,58	51,42	664,27
19	335,73	70	4,8	16,12	53,88	718,15
20	281,85	70	4,9	13,81	56,19	774,34
21	225,66	70	4,9	11,06	58,94	833,28
22	166,72	70	5,0	8,34	61,66	894,94
23	105,06	70	5,0	5,25	64,75	959,69
24	40,31	42,37	5,1	2,06	40,31	1000

Tabell 6 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3 3/4 % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 7 % annuitet.

30-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	70	4,5	45	25	25
2	975	70	4,5	43,87	26,13	51,13
3	948,87	70	4,5	42,70	27,30	78,43
4	921,57	70	4,5	41,47	28,53	106,96
5	893,04	70	4,5	40,19	29,81	136,77
6	863,23	70	4,5	38,85	31,15	167,92
7	832,08	70	4,6	38,28	31,72	199,64
8	800,36	70	4,6	36,82	33,18	232,82
9	767,18	70	4,6	35,29	34,71	267,53
10	732,47	70	4,7	34,43	35,57	303,10
11	696,90	70	4,7	32,75	37,25	340,35
12	659,65	70	4,8	31,66	38,34	378,69
13	621,31	70	4,8	29,82	40,18	418,87
14	581,13	70	4,8	27,89	42,11	460,98
15	539,02	70	4,9	26,41	43,59	504,57
16	495,43	70	4,9	24,28	45,72	550,29
17	449,71	70	5,0	22,49	47,51	597,80
18	402,20	70	5,0	20,11	49,89	647,69
19	352,31	70	5,1	17,97	52,03	699,72
20	300,28	70	5,1	15,31	54,69	754,41
21	245,59	70	5,2	12,77	57,23	811,64
22	188,36	70	5,2	9,79	60,21	871,85
23	128,15	70	5,3	6,79	63,21	935,06
24	64,94	68,45	5,4	3,51	64,94	1000

Tabell 6 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3¾ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 7 % annuitet.

35-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	70	4,5	45	25	25
2	975	70	4,6	44,85	25,15	50,15
3	949,85	70	4,6	43,69	26,31	76,46
4	923,54	70	4,6	42,48	27,52	103,98
5	896,02	70	4,7	42,11	27,89	131,87
6	868,13	70	4,7	40,80	29,20	161,07
7	838,93	70	4,8	40,27	29,73	190,80
8	809,20	70	4,8	38,84	31,16	221,96
9	778,04	70	4,8	37,35	32,65	254,61
10	745,39	70	4,9	36,52	33,48	288,09
11	711,91	70	4,9	34,88	35,12	323,21
12	676,79	70	5,0	33,84	36,16	359,37
13	640,63	70	5,0	32,03	37,97	397,34
14	602,66	70	5,1	30,74	39,26	436,60
15	563,40	70	5,1	28,73	41,27	477,87
16	522,13	70	5,2	27,15	42,85	520,72
17	479,28	70	5,2	24,92	45,08	565,80
18	434,20	70	5,3	23,01	46,99	612,79
19	387,21	70	5,4	20,91	49,09	661,88
20	338,12	70	5,5	18,60	51,40	713,28
21	286,72	70	5,6	16,06	53,94	767,22
22	232,78	70	5,7	13,27	56,73	823,95
23	176,05	70	5,9	10,39	59,61	883,56
24	116,44	70	6,0	6,99	63,01	946,57
25	53,43	56,74	6,2	3,31	53,43	1000

Tabell 6 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3¾ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 7 % annuitet.

40-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	70	4,7	47	23	23
2	977	70	4,8	46,90	23,10	46,10
3	953,90	70	4,8	45,79	24,21	70,31
4	929,69	70	4,8	44,63	25,37	95,68
5	904,32	70	4,9	44,31	25,69	121,37
6	878,63	70	4,9	43,05	26,95	148,32
7	851,68	70	5,0	42,58	27,42	175,74
8	824,26	70	5,0	41,21	28,79	204,53
9	795,47	70	5,1	40,57	29,43	233,96
10	766,04	70	5,1	39,07	30,93	264,89
11	735,11	70	5,2	38,23	31,77	296,66
12	703,34	70	5,2	36,57	33,43	330,09
13	669,91	70	5,3	35,51	34,49	364,58
14	635,42	70	5,4	34,31	35,69	400,27
15	599,73	70	5,5	32,99	37,01	437,28
16	562,72	70	5,6	31,51	38,49	475,77
17	524,23	70	5,7	29,88	40,12	515,89
18	484,11	70	5,9	28,56	41,44	557,33
19	442,67	70	6,0	26,56	43,44	600,77
20	399,23	70	6,2	24,75	45,25	646,02
21	353,98	70	6,4	22,65	47,35	693,37
22	306,63	70	6,5	19,93	50,07	743,44
23	256,56	70	6,7	17,19	52,81	796,25
24	203,75	70	6,9	14,06	55,94	852,19
25	147,81	70	7,2	10,64	59,36	911,55
26	88,45	70	7,5	6,63	63,37	974,92
27	25,08	27,04	7,8	1,96	25,08	1000

Tabell 6 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3¾ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 7 % annuitet.

45-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	70	4,9	49	21	21
2	979	70	5,0	48,95	21,05	42,05
3	957,95	70	5,0	47,90	22,10	64,15
4	935,85	70	5,1	47,73	22,27	86,42
5	913,58	70	5,1	46,59	23,41	109,83
6	890,17	70	5,2	46,29	23,71	133,54
7	866,46	70	5,2	45,06	24,94	158,48
8	841,52	70	5,3	44,60	25,40	183,88
9	816,12	70	5,4	44,07	25,93	209,81
10	790,19	70	5,5	43,46	26,54	236,35
11	763,65	70	5,6	42,76	27,24	263,59
12	736,41	70	5,7	41,98	28,02	291,61
13	708,39	70	5,9	41,80	28,20	319,81
14	680,19	70	6,0	40,81	29,19	349,00
15	651,00	70	6,2	40,36	29,64	378,64
16	621,36	70	6,4	39,77	30,23	408,87
17	591,13	70	6,5	38,42	31,58	440,45
18	559,55	70	6,7	37,49	32,51	472,96
19	527,04	70	6,9	36,37	33,63	506,59
20	493,41	70	7,2	35,53	34,47	541,06
21	458,94	70	7,5	34,42	35,58	576,64
22	423,36	70	7,8	33,02	36,98	613,62
23	386,38	70	8,2	31,68	38,32	651,94
24	348,06	70	8,6	29,93	40,07	692,01
25	307,99	70	9,0	27,72	42,28	734,29
26	265,71	70	9,6	25,51	44,49	778,78
27	221,22	70	10,2	22,56	47,44	826,22
28	173,78	70	10,9	18,94	51,06	877,28
29	122,72	70	11,6	14,24	55,76	933,04
30	66,96	70	12,5	8,37	61,63	994,67
31	5,33	6,05	13,5	0,72	5,33	1000

Tabell 7.

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3 3/4 % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 9 % annuitet.

21-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	90	4,5	45	45	45
2	955	90	4,5	42,97	47,03	92,03
3	907,97	90	4,5	40,86	49,14	141,17
4	858,83	90	4,5	38,65	51,35	192,52
5	807,48	90	4,5	36,34	53,66	246,18
6	753,82	90	4,5	33,92	56,08	302,26
7	697,74	90	4,5	31,40	58,60	360,86
8	639,14	90	4,5	28,76	61,24	422,10
9	577,90	90	4,5	26,01	63,99	486,09
10	513,91	90	4,5	23,13	66,87	552,96
11	447,04	90	4,5	20,12	69,88	622,84
12	377,16	90	4,5	16,97	73,03	695,87
13	304,13	90	4,5	13,69	76,31	772,18
14	227,82	90	4,5	10,25	79,75	851,93
15	148,07	90	4,5	6,66	83,34	935,27
16	64,73	67,71	4,6	2,98	64,73	1000

Tabell 7 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3 3/4 % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 9 % annuitet.

25-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	90	4,5	45	45	45
2	955	90	4,5	42,97	47,03	92,03
3	907,97	90	4,5	40,86	49,14	141,17
4	858,83	90	4,5	38,65	51,35	192,52
5	807,48	90	4,5	36,34	53,66	246,18
6	753,82	90	4,5	33,92	56,08	302,26
7	697,74	90	4,5	31,40	58,60	360,86
8	639,14	90	4,5	28,76	61,24	422,10
9	577,90	90	4,5	26,01	63,99	486,09
10	513,91	90	4,5	23,13	66,87	552,96
11	447,04	90	4,5	20,12	69,88	622,84
12	377,16	90	4,6	17,35	72,65	695,49
13	304,51	90	4,6	14,01	75,99	771,48
14	228,52	90	4,6	10,51	79,49	850,97
15	149,03	90	4,7	7,00	83,00	933,97
16	66,03	69,13	4,7	3,10	66,03	1000

Tabell 7 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3 3/4 % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 9 % annuitet.

30-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	90	4,5	45	45	45
2	955	90	4,5	42,97	47,03	92,03
3	907,97	90	4,5	40,86	49,14	141,17
4	858,83	90	4,5	38,65	51,35	192,52
5	807,48	90	4,5	36,34	53,66	246,18
6	753,82	90	4,5	33,92	56,08	302,26
7	697,74	90	4,6	32,10	57,90	360,16
8	639,84	90	4,6	29,43	60,57	420,73
9	579,27	90	4,6	26,65	63,35	484,08
10	515,92	90	4,7	24,25	65,75	549,83
11	450,17	90	4,7	21,16	68,84	618,67
12	381,33	90	4,8	18,30	71,70	690,37
13	309,63	90	4,8	14,86	75,14	765,51
14	234,49	90	4,8	11,26	78,74	844,25
15	155,75	90	4,9	7,63	82,37	926,62
16	73,38	76,98	4,9	3,60	73,38	1000

Tabell 7 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3 3/4 % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 9 % annuitet.

35-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	90	4,5	45	45	45
2	955	90	4,6	43,93	46,07	91,07
3	908,93	90	4,6	41,81	48,19	139,26
4	860,74	90	4,6	39,59	50,41	189,67
5	810,33	90	4,7	38,09	51,91	241,58
6	758,42	90	4,7	35,65	54,35	295,93
7	704,07	90	4,8	33,80	56,20	352,13
8	647,87	90	4,8	31,10	58,90	411,03
9	588,97	90	4,8	28,27	61,73	472,76
10	527,24	90	4,9	25,83	64,17	536,93
11	463,07	90	4,9	22,69	67,31	604,24
12	395,76	90	5,0	19,79	70,21	674,45
13	325,55	90	5,0	16,28	73,72	748,17
14	251,83	90	5,1	12,84	77,16	825,33
15	174,67	90	5,1	8,91	81,09	906,42
16	93,58	90	5,2	4,87	85,13	991,55
17	8,45	8,89	5,2	0,44	8,45	1000

Tabell 7 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. $3^{3}/_{4}$ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 9 % annuitet.

40-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	90	4,7	47	43	43
2	957	90	4,8	45,94	44,06	87,06
3	912,94	90	4,8	43,82	46,18	133,24
4	866,76	90	4,8	41,60	48,40	181,64
5	818,36	90	4,9	40,10	49,90	231,54
6	768,46	90	4,9	37,65	52,35	283,89
7	716,11	90	5,0	35,81	54,19	338,08
8	661,92	90	5,0	33,10	56,90	394,98
9	605,02	90	5,1	30,86	59,14	454,12
10	545,88	90	5,1	27,84	62,16	516,28
11	483,72	90	5,2	25,15	64,85	581,13
12	418,87	90	5,2	21,78	68,22	649,35
13	350,65	90	5,3	18,58	71,42	720,77
14	279,23	90	5,4	15,08	74,92	795,69
15	204,31	90	5,5	11,24	78,76	874,45
16	125,55	90	5,6	7,03	82,97	957,42
17	42,58	45,01	5,7	2,43	42,58	1000

Tabell 7 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3¾ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 9 % annuitet.

45-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	90	4,9	49	41	41
2	959	90	5,0	47,95	42,05	83,05
3	916,95	90	5,0	45,85	44,15	127,20
4	872,80	90	5,1	44,51	45,49	172,69
5	827,31	90	5,1	42,19	47,81	220,50
6	779,50	90	5,2	40,53	49,47	269,97
7	730,03	90	5,2	37,96	52,04	322,01
8	677,99	90	5,3	35,93	54,07	376,08
9	623,92	90	5,4	33,69	56,31	432,39
10	567,61	90	5,5	31,22	58,78	491,17
11	508,83	90	5,6	28,49	61,51	552,68
12	447,32	90	5,7	25,50	64,50	617,18
13	382,82	90	5,9	22,59	67,41	684,59
14	315,41	90	6,0	18,92	71,08	755,67
15	244,33	90	6,2	15,15	74,85	830,52
16	169,48	90	6,4	10,85	79,15	909,67
17	90,33	90	6,5	5,87	84,13	993,80
18	6,20	6,62	6,7	0,42	6,20	1000

Tabell 8.

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3 3/4 % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 9 1/2 % annuitet.

21-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	95	4,5	45	50	50
2	950	95	4,5	42,75	52,25	102,25
3	897,75	95	4,5	40,40	54,60	156,85
4	843,15	95	4,5	37,94	57,06	213,91
5	786,09	95	4,5	35,37	59,63	273,54
6	726,46	95	4,5	32,69	62,31	335,85
7	664,15	95	4,5	29,89	65,11	400,96
8	599,04	95	4,5	26,96	68,04	469,00
9	531,00	95	4,5	23,89	71,11	540,11
10	459,89	95	4,5	20,70	74,30	614,41
11	385,59	95	4,5	17,35	77,65	692,06
12	307,94	95	4,5	13,86	81,14	773,20
13	226,80	95	4,5	10,21	84,79	857,99
14	142,01	95	4,5	6,39	88,61	946,60
15	53,40	55,80	4,5	2,40	53,40	1000

Tabell 8 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3¾ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 9½ % annuitet.

25-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	95	4,5	45	50	50
2	950	95	4,5	42,75	52,25	102,25
3	897,75	95	4,5	40,40	54,60	156,85
4	843,15	95	4,5	37,94	57,06	213,91
5	786,09	95	4,5	35,37	59,63	273,54
6	726,46	95	4,5	32,69	62,31	335,85
7	664,15	95	4,5	29,89	65,11	400,96
8	599,04	95	4,5	26,96	68,04	469,00
9	531,00	95	4,5	23,89	71,11	540,11
10	459,89	95	4,5	20,70	74,30	614,41
11	385,59	95	4,5	17,35	77,65	692,06
12	307,94	95	4,6	14,17	80,83	772,89
13	227,11	95	4,6	10,45	84,55	857,44
14	142,56	95	4,6	6,56	88,44	945,88
15	54,12	56,66	4,7	2,54	54,12	1000

Tabell 8 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. 3 3/4 % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. 9 1/2 % annuitet.

30-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	95	4,5	45	50	50
2	950	95	4,5	42,75	52,25	102,25
3	897,75	95	4,5	40,40	54,60	156,85
4	843,15	95	4,5	37,94	57,06	213,91
5	786,06	95	4,5	35,37	59,63	273,54
6	726,46	95	4,5	32,69	62,31	335,85
7	664,15	95	4,6	30,55	64,45	400,30
8	599,70	95	4,6	27,59	67,41	467,71
9	532,29	95	4,6	24,49	70,51	538,22
10	461,78	95	4,7	21,70	73,30	611,52
11	388,48	95	4,7	18,26	76,74	688,26
12	311,74	95	4,8	14,96	80,04	768,30
13	231,70	95	4,8	11,12	83,88	852,18
14	147,82	95	4,8	7,10	87,90	940,08
15	59,92	62,86	4,9	2,94	59,92	1000

Tabell 8 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. $3^{3}/_{4}$ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. $9^{1}/_{2}$ % annuitet.

35-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	95	4,5	45	50	50
2	950	95	4,6	43,70	51,30	101,30
3	898,70	95	4,6	41,34	53,66	154,96
4	845,04	95	4,6	38,87	56,13	211,09
5	788,91	95	4,7	37,08	57,92	269,01
6	730,99	95	4,7	34,36	60,64	329,65
7	670,35	95	4,8	32,18	62,82	392,47
8	607,53	95	4,8	29,16	65,84	458,31
9	541,69	95	4,8	26,00	69,00	527,31
10	472,69	95	4,9	23,16	71,84	599,15
11	400,85	95	4,9	19,64	75,36	674,51
12	325,49	95	5,0	16,27	78,73	753,24
13	246,76	95	5,0	12,34	82,66	835,90
14	164,10	95	5,1	8,37	86,33	922,53
15	77,47	81,42	5,1	3,95	77,47	1000

Tabell 8 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. $3^3/_4$ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. $9^1/_2$ % annuitet.

40-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	95	4,7	47	48	48
2	952	95	4,8	45,70	49,30	97,30
3	902,70	95	4,8	43,33	51,67	148,97
4	851,03	95	4,8	40,85	54,15	203,12
5	796,88	95	4,9	39,05	55,95	259,07
6	740,93	95	4,9	36,31	58,69	317,76
7	682,24	95	5,0	34,11	60,89	378,65
8	621,35	95	5,0	31,07	63,93	442,58
9	557,42	95	5,1	28,43	66,57	509,15
10	490,85	95	5,1	25,03	69,97	579,12
11	420,88	95	5,2	21,89	73,11	652,23
12	347,77	95	5,2	18,08	76,92	729,15
13	270,85	95	5,3	14,36	80,64	809,79
14	190,21	95	5,4	10,27	84,73	894,52
15	105,48	95	5,5	5,80	89,20	983,72
16	16,28	17,19	5,6	0,91	16,28	1000

Tabell 8 (forts.).

Amorteringsplan för ett lån å 1000 kr. $3^{3}/_{4}$ % räntefot. 1881—90 års svenska dödlighetstabell för män. $9^{1}/_{2}$ % annuitet.

45-åring.

År	Kapitalskuld vid årets början	Annuitet vid årets slut	Ränta och försäkringsafgift vid årets slut		Afbetalning vid årets slut	Afbetaladt belopp
			i % af skulden vid årets början	i kronor		
1	1000	95	4,9	49	46	46
2	954	95	5,0	47,70	47,30	93,30
3	906,70	95	5,0	45,34	49,66	142,96
4	857,04	95	5,1	43,71	51,29	194,25
5	805,75	95	5,1	41,09	53,91	248,16
6	751,84	95	5,2	39,10	55,90	304,06
7	695,94	95	5,2	36,19	58,81	362,87
8	637,13	95	5,3	33,77	61,23	424,10
9	575,90	95	5,4	31,10	63,90	488,00
10	512,00	95	5,5	28,16	66,84	554,84
11	445,16	95	5,6	24,93	70,07	624,91
12	375,09	95	5,7	21,38	73,62	698,53
13	301,47	95	5,9	17,79	77,21	775,74
14	224,26	95	6,0	13,46	81,54	857,28
15	142,72	95	6,2	8,85	86,15	943,43
16	56,57	60,19	6,4	3,62	56,57	1000

Till egnahemskomitén.

Från egnahemskomiténs redaktionsafdelning har undertecknad, med bifogande af dels en af matematikern i lifförsäkringsaktiebolaget Thule herr K. Dickman verkställd utredning angående en ifrågasatt kombination af amorteringslån med lifförsäkring, dels afskrift af en till inspektören öfver försäkringsanstalterna prof. A. Lindstedt riktad skrifvelse, mottagit en anmodan att, enär prof. Lindstedt förklarat sig förhindrad att för närvarande besvara de i nämnda skrifvelse framställda frågor, inkomma till komitén med utlåtande i ämnet.

I det jag härmed går att fullgöra detta uppdrag, vill jag först yttra mig om den *principiella betydelsen* af den kombination af amorteringslån, särskildt s. k. egnahemslån, med lifförsäkring, som afhandlas i herr Dickmans utredning och som innebär, att, i fall af låntagarens före amorteringstidens slut inträffade frånfälle, hans rättsinnehafvare skola anses vara från den å ifrågavarande lån återstående skulden fria och berättigade att återfå de till säkerhet för detsamma pantsatta inteckningar. Jag är af den öfvertygelsen, att en dylik kombination, om den kommer till allmännare användning, skall verka synnerligen gynsamt till främjande af det syfte, som man med de s. k. egnahemslånen afser att vinna. Ja, jag är så öfvertygad om denna låneforms företräden framför det vanliga amorteringslånet, för det särskilda ändamål, som här är i fråga, att jag finner det väl värdt att öfverväga, om icke denna kombination med lifförsäkring borde rent af göras obligatorisk. I annat fall torde det nog komma att visa sig, att fordran på läkareundersökning såsom en nödvändig förutsättning för beviljande af lån af denna typ, kommer att icke så obetydligt förminska denna låneforms popularitet. Måhända kunde man också, med bibehållande af valfrihet mellan de båda låneformerna, tänka på att fordra ett läkareutlåtande öfver sökandens helsa äfven i de fall, då ingen kombination med lifförsäkring önskas. Det kan ju nemligen icke bestridas, att äfven i detta fall statenlångifvaren har intresse att förvissa sig om att lånen utlemnas till friskt och arbetsdugligt folk.

Hvad beträffar den *form*, i hvilken en sådan kombination med lifförsäkring lämpligen kan komma till användning, så anser jag, att af praktiska skäl de former ega ett afgjordt företräde, som tillåta fixerande af den årliga afgiften till ett under hela amorteringstiden lika stort, såvidt möjligt afrundadt belopp (denna senare fordran medför visserligen nödvändigheten att låta den sista inbetalningen afvika från de föregående). Jag ansluter mig i detta afseende helt och hållet till det förslag, som finnes formuleradt i slutet af herr Dickmans utredning, och som är närmare belyst genom amorteringsplanerna i hans tab. 5—8.

Fasthåller man vid denna fordran på en konstant annuitet, så är det endast två sätt att ordna försäkringen, som behöfva tagas i betraktande. Det ena är, att staten sjelf öfvertager försäkringsrisken; det andra, att staten, såsom innehafvare af den säkerhet, som låntagaren ställt för fullgörande af sina åtagna förbindelser, sjelf gent emot försäkringsgifvaren garanterar, och helst också förmedlar, inbetalningen af försäkringsafgifterna.

Efter min uppfattning är den förra anordningen att föredraga, dels derför att administrationen af det hela blir enklare på detta sätt, dels derför att försäkringsafgifterna vid denna anordning torde kunna sättas något lägre. Ett ytterligare skäl att föredraga denna anordning finner jag deruti, att ifrågavarande försäkring är så intimt förbunden med sjelfva lånet, att ett med försäkring förbundet lån ur administrativ och bokföringssynpunkt knappast ställer sig såsom mera inveckladt än ett, som icke är förbundet med försäkring. Och slutligen är den vinst eller förlust, som kan väntas uppkomma å nämnda försäkringsverksamhet, icke större i förhållande till sjelfva låneaffären — hvilken är och blir hufvudsaken — än att den kan anses eqvivalent med en fluktuation af räntefoten, och det sannolikt inom ganska trånga gränser, så snart antalet låntagare får antagas temligen stort.

Den annuitet, som låntagaren har att erlägga, och som förblir lika stor under hela amorteringstiden, med undantag endast för det sista året, kan i räkenskaperna behöfva uppdelas i tre särskilda delar, hvilka hvar för sig variera till storleken ifrån år till år, nemligen: ränta, försäkringsafgift och amortering. Detta särskiljande har i grund och botten ingen annan betydelse än att underlätta öfversigten öfver och kontrollen af bokföringen. Den del af annuiteten, som det af sådant skäl är mest angeläget att afskilja från återstoden, är naturligtvis den, som utgör amortering, då ju alltid ett motsvarande belopp skall afskrifvas å kapitalskulden. Men äfven särskiljandet af ränta och försäkringspremie blir nödvändigt i hvarje särskildt fall, för så vidt man önskar kunna med

full noggrannhet göra ett sådant särskiljande i slutsummorna (ty man har ju icke rätt att beräkna totalbeloppet af räntorna såsom den fastställda procentsatsen af de oamorterade lånebeloppens totalsumma, i fall det förekommer räntebelopp, som afse endast delar af ett år).

Någon *fondbildning* i analogi med försäkringsfonden hos en livförsäkringsanstalt kommer naturligtvis icke i fråga, om man dermed förstår en efter vissa fastställda räkneprinciper bestämd penningsumma, som skall hållas placerad i valutor af särskild beskaffenhet. Förhållandet är ju här det, att alla disponibla medel i regeln skola placeras just i form af egnahemslån. Den närmaste motsvarigheten till försäkringsfonden utgöres också af de till säkerhet för lånens återbetalande pantsatta inteckningarna, liksom ju regleringen af en förfallen försäkring sker genom en afskrifning af den återstående skulden — således en bokföringsåtgärd — i förening med återlemnande af de för lånet pantsatta inteckningarna.

Till slut har jag att besvara en del frågor, som innehållas i en mig tillställd skriftlig promemoria.

Att försäkringsafgiften, i likhet med räntan, är afsedd att betalas *i slutet* af det år, hvars dödsrisk den afser att betäcka, synes mig icke böra väcka den ringaste betänklighet, eftersom under de första åren ränta och försäkringsafgift tillsammans icke uppgå till fullt 5 % af det lånfångna kapitalet, och den lemnade inteckningssäkerheten således kan anses fullt tillräcklig för kapital, ränta och försäkringsafgift. Senare, när en del af kapitalskulden är amorterad, betyder det naturligtvis ännu mindre, att ränta och försäkringsafgift tillsammantagna kunna stiga till ett något högre procenttal af den återstående kapitalskulden (jag förutsätter naturligtvis, att inteckningsreverserna så formuleras, att de utgöra säkerhet för ränta och försäkringsafgift likaväl som för det lånfångna kapitalet).

Att *anstånd* med erläggande af annuiteterna i vissa fall kan beviljas, kan naturligtvis icke ha någon inverkan på amorteringen af den s. k. amorteringsdelen af lånet, då ju enligt föreskriften i § 17 dessa annuiteter skola anses såsom erlagda å sina förfallodagar, men samtidigt den »stående delen» af lånet ökad med samma belopp.

Att *återbetalning* af den återstående kapitalskulden bör när som helst få ega rum, synes mig vara gifvet. Om man får utgå ifrån, att de medel, som inflyta för sålunda inbetalta lån, blifva disponibla för beviljande af nya egnahemslån, så betyder ju detta endast ett öfverflyttande af lånet från en person, som icke längre behöfver det, till en annan, som deraf är i behof. Likaså är jag ense med herr Dickman

deri, att denna återstående kapitalskuld bör, för hvarje år, upptagas i de amorteringsplaner, som man får förutsätta komma att utarbetas för alla tillåtna inträdesåldrar. Hvad beträffar den förhöjning, som herr Dickman ansett möjligen böra fordras gent emot den i hans amorteringsplaner under rubriken »kapitalskuld vid årets början» upptagna siffra, så anser jag för min del, att en sådan förhöjning i detta fall icke torde vara behöflig. Väl synas vid första påseende vissa skäl tala för en sådan förhöjning, särskildt det, att man skulle behöfva i någon mån motverka och motväga det förhållande, att det lätt blir öfvervägande de friskare bland låntagarne — de »goda lifven» — som föredraga att på detta sätt frigöra sig från sina lån, och att derigenom stocken af de lifförsäkrade låntagarne undergår en kontinuerlig försämringsprocess. Men betänker man, att hvarje sålunda återbetalad summa kommer att omedelbart ånyo utlånas till en ung och frisk person, pröfvad genom läkareundersökning, och att försäkringsstocken snarare förbättras än försämras genom detta utbyte, så finner man, att analogien med den vanliga lifförsäkringsverksamheten sviker, och att en sådan förhöjning, som herr Dickman ifrågasatt, icke synes vara ur denna synpunkt påkallad.

I fråga om hvilket förfaringssätt som bör väljas, när en fastighet, som är intecknad till säkerhet för lån i förening med lifförsäkring, öfvergår till *ny egare*, är jag af den mening, att i sådant fall den återstående skulden måste inbetalas — något som naturligtvis icke hindrar, att den nye egaren samtidigt kan för egen del erhålla ett nytt lån, vare sig med eller utan lifförsäkring.

Härmed tror jag mig hafva i det väsentliga besvarat de till mig framställda spörsmålen.

Djursholm den 14 januari 1901.

E. Phragmén.

UTREDNING

ANGÅENDE

HEMMAN ÅLIGGANDE UTSKYLDER OCH BESVÄR, SOM UTGÅ EFTER MANTAL.

AF

O. M. ALMSTEDT.

Af allmänna utskylder och besvär, som åligga hemman, synas följande böra enligt gällande författningar beräknas och utgå efter mantal, nemligen:

1:o) Af hemman utgående grundskatter. *Grundskatter.*

Sedan enligt kongl. kungörelsen den 5 juni 1885 samt Kongl. Maj:ts skrifvelse till kammarkollegium och statskontoret den 18 juni 1886 beviljats nedsättning med 30 procent i den af viss jord till kronan utgående grundskatten, och genom kongl. förordning den 11 september 1885 stadgats, att räntor å skattefrälsehemman, hvilka genom köp, byte eller gåfva kommit från kronan i enskildes ego och ej blifvit med jordeganderätten förenade, äfvensom ej mindre den kronotionde, som under enskild eganderätt innehades och utginge af jord, till hvilken tiondetagaren ej vore egare, än ock den rätt till arbete, som på grund af skattebref ännu utgjordes af skattesåld kronoegendom från hemman, hvilka ej till egendomen hörde, skulle, med iakttagande af vissa vilkor, för statsverkets räkning inlösas, och för desamma derefter gälla samma bestämmelser som för annan till staten utgående grundskatt, har genom lagen angående afskrifning af de på viss jord hvilande grundskatter den 2 december 1892 förordnats, att de skatter och utlagor, som jemlikt bestämmelserna i förenämnda kongl. kungörelse och kongl. förordning blifvit nedsatta med 30 procent, skola successivt afskrifvas under loppet af 12 år från och med år 1893 samt från och med år 1904 helt och hållet eftergifvas. Genom kongl. förordning den 14 oktober 1898 har jemväl förordnats, att den i Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän samt af vissa hemman i Elfsborgs län utgående kyrkotionde skulle, med undantag i viss mån af den kyrkotionde, som åtföljer patronatsrättighet, från och med år 1900 upphöra att af de tiondeskyldiga erläggas.

Beträffande skattefrälseräntor, hvilka enligt förenämnda kongl. förordning den 11 september 1885 kunnat till statsverket inlösas, men ej blifvit föremål för sådan åtgärd, har enligt kongl. kungörelse den 3 februari 1888 medgifvits, att vederbörande hemmansegare, som hade att till enskilde räntetagare utgifva sådan ränta, skulle derför af statsmedel undfå ersättning med 30 procent; gällande samma stadgande jemväl kronotionde,

som innehades under enskild eganderätt, samt arbetsskyldighet till skattesåld kronoegendom; och i den händelse sådana räntor m. m. ännu till enskilde utgöras, erhåller hemmanets innehafvare ersättning derför af statsmedel. Deremot lärer sådan skattefrälseränta, som icke enligt kongl. förordningen den 11 september 1885 kunnat af statsverket inlösas, fortfarande böra till räntetagaren af vederbörande hemmansinnehafvare utan godtgörelse af statsmedel utgöras.

Hvad angår frälseskatteräntor, eller sådana, hvilka uppkommit derigenom, att jordegaren, då han afhände sig eganderätten till ett frälsehemman, enligt aftal betingade sig en viss ränta, att af hemmanet årligen utgöras, har något beslut om ändring i sådana räntors utgörande icke blifvit fattadt.

Rustning och rotering.

2:o) Hemman åliggande rustning och rotering.

Enligt lagen angående lindring i rustnings- och roteringsbesvären den 5 juni 1885 stadgades, att, med iakttagande af vissa bestämmelser och undantag, från och med år 1886 lindring i rustnings- och roteringsbesvären skulle ega rum med 30 procent af dessa besvärs uppskattade värde; och har derefter genom lag den 2 december 1892 i dylikt hänseende medgifvits, att, med vissa vilkor och undantag, ytterligare lindring i nämnda besvär skulle under år 1893 och följande år ega rum med vissa procent af besvärens uppskattade värde, samt från och med år 1904 med hela beloppet af samma värde, hvilken lindring skulle af effektiva rusthåll och rotar tillgodonjutas genom utbetalning till dem af lindringen motsvarande belopp, samt för dem, som erlade vakansafgift till statsverket, genom afkortning å samma afgift.

Rustning och ordinarie rotering äro alltså besvär, som tills vidare fortfarande komma att af dertill skyldiga hemman utgöras, dock mot af statsmedel utgående ersättning för den uppskattade rustnings- och roteringskostnaden. Den extra roteringen skall deremot af dertill anslagna hemman endast i krigstid utgöras.

Löneafgifter till prästerskapet.

3:o) Vissa till prästerskapet inom åtskilliga församlingar utgående löneafgifter.

Bland de, på grund af kongl. förordningen den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande af prästerskapets inkomster, upprättade och af Kongl. Maj:t fastställda förslag till lönereglering för prästerskapet förekomma till ej obetydligt antal sådana, enligt hvilka såväl tiondeafgifter som ersättning för jura stolæ m. m. beräknats att utgå efter mantalet. Jemväl i äldre, ännu gällande pastoralekonventioner återfinnes dylik beräkningsgrund.

4:o) Till klockare utgående vissa löneafgifter i församlingar, der löne- *Löneafgifter till klockare.*
reglering enligt kongl. förordningen den 2 november 1883 ännu icke blifvit tillämpad.

Genom förenämnda kongl. förordning är väl stadgadt, att den till klockare, utom förmånen af bostad och jord, anslagna lönen skall utgå i penningar och af församlingen sammanskjutas efter de för kommunalutskylders utgörande bestämda grunder, men i flera församlingar, hvarest äldre aftal om klockarelönens utgörande ännu kunna vara gällande, äro åtskilliga löneförmåner, synnerligast i Skåne, bestämda att utgå efter mantal.

Hvad hemmanens skjutsskyldighet beträffar må nämnas, att, sedan *Skjutsskyldighet.*
genom kongl. stadgan angående skjutsväsendet den 31 maj 1878 förordnats, att all skjuts för resandes befordran bör, så vidt ske kan, på entreprenad upplåtas, den hemmanen förut åliggande och efter förmedladt hemmantal utgjorda håll- och reservskjutsen väl får anses hafva i allmänhet upphört; dock är i § 18 af nyssnämnda stadga föreskrifvet, att, då entreprenad ej kunnat åvägabringas, skall i sådant fall vederbörande skjutslag vara skyldigt att uppehålla skjutsen, till dess densamma kan varda af entreprenör öfvertagen; börande dock hållskjuts, der utgörande af sådan icke af förhållandena oundgängligen påkallas, ej vidare utgöras. Derjemte har genom särskild kongl. kungörelse ofvannämnda dag den 31 maj 1878 i fråga om kungs- och kronoskjuts förordnats, att anlitande af kronoskjuts, der ej stor skyndsamhet är af nöden, bör inskränkas till de fall, då för transport af kronans manskap och persedlar fullt betryggande uppgörelse ej kunnat åstadkommas utan drygare ersättning, än som motsvarar det för entreprenadlegan inom orten fastställda maximibeloppet; kommande legan för såväl kungs- som kronoskjuts att utgöras med samma belopp, som för entreprenadskjuts inom orten är såsom maximilega fastställdt.

Af hvad här är anfördt synes alltså framgå, att hemmanens skjutsskyldighet ännu icke definitivt upphört.

Inqvartering af manskap har från äldre tider, med några särskilda *Inqvartering.*
undantag, af hemman i allmänhet utgjorts, och enligt lagen den 21 februari 1890 angående jemkning uti inqvarteringsbördan å landet äro från och med år 1891 alla hemman skyldiga att i nämnda besvär deltaga; dock att de, som åtnjuta genom presterskapets privilegier förunnade förmåner, icke äro underkastade inqvartering i vidsträcktare mån, än som med samma privilegier är förenligt.

Inqvartering på landet bestämmes af Konungens befallningshafvande,

och i författningarna är ej särskildt föreskrifvet, att densamma skall utgå efter mantal; dock har genom kongl. resolution på allmogens besvär den 25 maj 1720, mom. 12 i fråga om berustade säteriers inqvarteringsskyldighet föreskrifvits, att, »derest i länet så mycken milice komme att stå, att på hvart helt hemman måste inläggas en karl med sin häst, så borde säterierne deruti deltaga». Detta stadgande synes antyda, att inqvarteringen jemkades efter hemmantalet, och torde äfven i senare tider i viss mån vid inqvarteringens bestämmande fästas afseende å hemmanens storlek.

Stockholm den 23 januari 1901.

O. M. Almstedt,
f. d. notarie i kongl. kammarkollegium.

Till den af undertecknad förut meddelade uppgift rörande allmänna utskylder och besvär, som utgå efter mantal, bifogas härmed följande

Tillägg:

Sedan Riksdagen, enligt dess till Konungen aflåtna skrifvelse den 2 juni innevarande år, med antagande af ny härordning beslutit, att den rust- och rothållarne vid de indelta truppförbanden åliggande skyldighet att hålla karl skall i mån af det nuvarande manskapets afgång upphöra från och med år 1902; att den rusthållarne vid de indelta kavalleriregementena åliggande skyldighet att hålla häst skall i mån af de nu varande rusthållshästarnes afgång upphöra från och med år 1902; att från och med år 1904 indelningsverket i sin helhet skall, så fort ske kan, upphöra; samt att likaledes från och med år 1904 frälserusttjensten och prästerskapets åliggande att vid inträffande krig utgöra krigsgärd i spanmål skola upphöra, lärer i följd häraf, efter genomförandet af Riksdagens förenämnda beslut, *hemmanens* ännu qvarstående rustnings- och roteringsbesvär icke vidare tagas i anspråk.

Stockholm den 19 juni 1901.

O. M. Almstedt.

FÖRSÄLJNING AF MINDRE KRONOEGENDOMAR

SAMT

UPPLÅTELSE AF LÄGENHETER

FRÅN KRONANS MARK.

UTREDNING,

SOM FÖR EGNAHEMSKOMITÉNS RÄKNING VERKSTÄLTS AF

KOMITÉNS SEKRETERARE.

Innehåll.

	Sid.
Inledning	189.
1. Försäljning af mindre kronoegendomar	190.
2. Åtgärder för beredande af tryggad besittning åt innehafvare af lägenheter å kronans egendomar	195.
A. Lägenheter å egendomar, som skola fortfarande utarrenderas	195.
B. Lägenheter å egendomar, som försäljas	196.

Sid.

3. Upplåtelse af lägenheter från kronans jordbruksdomäner ... 198.
   A. Jordbrukslägenhetskomiténs tillsättande ... 198.
   B. Jordbrukslägenhetskomiténs förslag ... 203.
   C. Kongl. brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 ... 209.
   D. Tillämpningen af föreskrifterna om lägenheters upplåtande ... 212.
4. Upplåtelse af lägenheter i särskilda fall ... 214.
   A. I hufvudsaklig öfverensstämmelse med grunderna för kongl. brefvet den 25 september 1896 ... 214.
   B. Upplåtelse af obebygda tomter för bildande af nya samhällen ... 216.
   C. Upplåtelse med samhällen såsom mellanhänder ... 217.
      a) Vid afvittring afsatta områden upplåtas under eganderätt ... 217.
      b) Upplåtelser i andra fall ... 218.
5. Upplåtelse af skogstorp ... 219.

Tabeller:

Lägenheter, som enligt kongl. brefven till domänstyrelsen den 22 december 1893 eller den 25 september 1896 upplåtits från kronoegendomar, hvilka enligt derom meddelade bestämmelser få försäljas ... 225.

Lägenheter, som enligt kongl. brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 blifvit från kronans utarrenderade egendomar upplåtna ... 237.

På grund af stadgandena i regeringsformens 77 §[1] måste föryttring af eller upplåtelse från en kronans fastighet föregås af Riksdagens medgifvande. Under den tid, som förflutit efter regeringsformens antagande, hafva dylika beslut af Riksdagen tillkommit af många olika anledningar. För komiténs ändamål kunna emellertid dessa beslut hafva intresse, allenast i den mån de underlättat mindre bemedlades bosättning i vidsträckt bemärkelse eller beredt en tryggad besittning af redan innehafda lägenheter. *Begränsning af framställningen.*

I enlighet härmed upptagas icke i det följande sådana af Riksdagen i särskilda fall meddelade beslut, i följd af hvilka kronans mark upplåtits för andra ändamål. I många fall har mark sålunda upplåtits för byggande af kyrka eller skolhus, utvidgning af skolhustomt eller begrafningsplats, anläggning af skolträdgård eller för tillfredsställande af kommunala behof, som icke stå i samband med beredande af byggnadsplatser för mindre bemedlade. Äfven hafva upplåtelser gjorts till enskilde för att möjliggöra anläggning eller utvidgning af industriella anstalter. Med hänsyn dertill, att komiténs uppdrag afser allenast landsbygden, synes åt utredningen böra gifvas en motsvarande begränsning. I följd deraf upptagas hvarken försäljningar af kronans egendomar i städerna eller upplåtelser, genom hvilka städerna sjelfva fått ökadt område.

Äfven efter dessa begränsningar återstår emellertid ett rikhaltigt material, som på grund af de stora inbördes olikheter, det företer, endast med svårighet låter ordna sig på ett någorlunda öfverskådligt sätt. Vissa allmänna synpunkter kunna dock framhållas.

[1] Detta lagrum har följande lydelse: »Kungsgårdar och kungsladugårdar med dertill lydande hemman och lägenheter, kronoskogar, parker och djurgårdar, krono- och stallängar samt laxfisken och andra kronans fisken samt kronans öfriga lägenheter må Konungen icke utan Riksdagens samtycke genom försäljning, förpantning eller gåfva, eller på något annat sätt, kronan afhända. De skola förvaltas efter de grunder, Riksdagen derom föreskrifver; dock att de personer och menigheter, som, efter hittills gällande författningar, sådana kronans tillhörigheter nu innehafva eller nyttja, må njuta laglig rätt derå till godo, samt att odlingar eller odlingsbar mark å kronoskogarne må i vanlig ordning, efter nuvarande eller framdeles blifvande författningar, kunna till skatte försäljas.»

Omfattningen af Riksdagens beslut.

Med afseende på räckvidden af ifrågavarande riksdagsbeslut är att märka, att vissa äro relativt allmänna, i det att de afse försäljning af kronoegendomar och lägenheter af viss storlek eller beskaffenhet[1] eller upplåtelse af lägenheter från egendomar, som på ett dylikt sätt angifvits.[2] I andra fall afse besluten särskilda namngifna egendomar. Ett slags mellanform gifves ock derigenom, att Riksdagen först gifvit en allmän anvisning, huru förslag till upplåtelse af lägenheter från kronans egendomar under vissa omständigheter kunna upprättas, men tillika förbehållit sig att ytterligare pröfva hvarje sådant förslag.[3]

Anledningar till upplåtelse.

Från synpunkten af de skäl, som föranledt upplåtelse af kronans mark, kan man ock göra åtskilnad emellan olika fall. Så hafva dylika åtgärder framkallats af statsfinansiella hänsyn, när kronohemman och andra kronolägenheter afyttrats, emedan deras bibehållande funnits icke låta väl förena sig med de antagna grundsatserna för en rationell domänförvaltning. Detta gäller om de af Riksdagen tid efter annan fattade beslut, genom hvilka medgifvits försäljning af mindre kronoegendomar. På social eller rent filantropisk grundval hvila deremot de åtgärder, som åsyfta upplåtelse af lägenheter från kronans jordbruksdomäner eller betryggande af lägenhetsinnehafvares besittning. I ett visst samband med upplåtelserna af lägenheter från kronans jordegendomar kunna sättas upplåtelserna af skogstorp å kronoparkerna i Norrbottens län. Slutligen har ock kronan tillhörig mark upplåtits i ett stort antal särskilda fall, för hvilka är gemensamt, att upplåtelsen i allmänhet afsett näringslifvets höjande och befordrandet af en sund samhällsutveckling. Såsom dylika fall må framhållas upplåtelser af kronomark för reglerande af redan befintliga samhällen eller för bildande af nya sådana.

1. Försäljning af mindre kronoegendomar.

Kammarkollegium.

Uppslag till denna försäljning gafs genom en till Kongl. Maj:t af kammarkollegium den 19 december 1873 aflåten skrifvelse. Kammarkollegium hemstälde deri, att Kongl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att medgifva, att sådana kronan tillhöriga, under kollegii förvaltning stälda och för

[1] Detta gäller t. ex. om den af Riksdagen medgifna försäljningen af mindre kronoegendomar.

[2] Enligt Riksdagens medgifvande eger Kongl. Maj:t besluta om lägenheters upplåtande från kronoegendomar, som säljas.

[3] Detta gäller om jordbruksdomäner, som skola fortfarande utarrenderas.

statsverkets räkning utarrenderade hemman och lägenheter, för hvilka årliga arrendeafgiften icke öfverstege 200 riksdaler, måtte på offentlig auktion försäljas.

I hufvudsaklig öfverensstämmelse med kammarkollegii framställning föreslog Kongl. Maj:t i en till Riksdagen år 1874 aflåten proposition, att egendomar af nyss angifven beskaffenhet, hvilkas bibehållande åt kronan icke på grund af skogstillgång eller af annan särskild anledning påkallades, finge, under iakttagande af de föreskrifter Kongl. Maj:t kunde finna lämpligt meddela, på offentlig auktion till den högstbjudande försäljas under följande vilkor: *Proposition 1874.*

att köpare, som sådant önskade, skulle ega att inbetala köpeskillingen under loppet af sex år med $^1/_6$ årligen, så vida han ställde säkerhet för fullgörandet;

att högsta anbudets antaglighet skulle underställas Kongl. Maj:ts pröfning;

att försäljningen skulle ega rum utan förbehåll af någon kronotionde eller sådan grundränta, som utginge allenast af skattehemman, dock att de försålda egendomarne — hvilka efter köpebrefs utfärdande komme att i jordeboken upptagas under titeln »utsockne eller allmänt frälse» — skulle påföras denna deras natur motsvarande ränta till kronan.

Riksdagen biföll Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning samt beslöt, att genom försäljningen inflytande medel skulle ingå till riksgäldskontoret i afbidan på, att Riksdagen framdeles fattade beslut om deras användande till inköp af skogbärande eller till skogsodling tjenlig mark. *Beslut af Riksdagen 1874.*

Hvad sålunda beslutits meddelades kammarkollegium genom kongl. brefvet den 29 maj 1874, hvars innehåll kungjordes vederbörande genom kammarkollegii cirkulär den 14 augusti 1874.[1]

På enskild motionärs förslag utsträckte Riksdagen år 1879 den sålunda beslutade försäljningen till att omfatta alla de fastigheter af den med 1874 års beslut afsedda beskaffenhet, hvilka efter sistnämnda år kommit under kammarkollegii förvaltning. Riksdagens beslut meddelades kammarkollegium genom kongl. brefvet den 6 juni 1879, kungjordt genom kammarkollegii cirkulär den 20 i samma månad.[2] *Riksdagen år 1879.*

Såsom en komplettering af dessa bestämmelser medgaf 1885 års Riksdag, att på Kongl. Maj:t skulle ankomma att bestämma om försäljning — under de i kongl. brefvet den 29 maj 1874 stadgade vilkor — af kronolägenheter, hvilka icke varit för statsverkets räkning utarrenderade, men uppenbarligen vore eller vid verkställd arrendeuppskattning *Riksdagen år 1885.*

[1] Svensk författningssamling för 1874, n:r 53, sid. 4.

[2] Svensk författningssamling för 1879, n:r 26, sid. 44.

funnes vara af sådan beskaffenhet, att för dem icke kunde påräknas högre årligt arrende än 200 kronor.[1]

De sålunda beslutade försäljningarna ansågos gifva ett gynsamt resultat, som uppmuntrade till ett fortsatt anlitande af den inslagna vägen. Försäljningen betraktades såsom en finansielt riktig åtgärd, som jemväl hade betydelse i socialt hänseende genom ökadt tillfälle för mindre bemedlade jordbrukare att förvärfva eganderätt till jord. Planen för försäljningen utvidgades i enlighet härmed genom tid efter annan af Riksdagen fattade beslut.

Riksdagen år 1887. På Kongl. Maj:ts förslag medgaf Riksdagen år 1887, att, med undantag af vissa uppräknade fastigheter, kronans samtliga i de norrländska länen belägna jordegendomar, hvilkas arrenden öfverstege 200 kronor men ej öfverstege 500 kronor, finge på offentlig auktion försäljas under de i kongl. brefvet den 29 maj 1874 bestämda vilkor. Förutsättning för sådan försäljning af en kronoegendom skulle vara, att dess bibehållande i sin helhet eller delvis åt kronan icke af befintlig skogstillgång eller annan särskild anledning påkallades. Skogsmark skulle dock icke från försäljningen undantagas, om den icke på grund af areal och belägenhet befunnes kunna med fördel för kronan bibehållas. När egendom skulle efter skogsmarks frånskiljande försäljas, borde den till försäljningen afsedda delen värderas i den för arrendeuppskattningar stadgade ordning. Om användningen af inflytande köpeskillingar gåfvos enahanda föreskrifter, som gälde vid försäljning på grund af kongl. brefvet den 29 maj 1874.[2]

Riksdagen år 1888. Riksdagen år 1888 utsträckte medgifvandet i fråga om försäljning af kronoegendomar i landskapen söder om Norrland till att omfatta egendomar, hvilka i arrende lemnade mer än 200 kronor men icke utöfver 400 kronor. Om ordningen och vilkoren för försäljningen skulle gälla föreskrifterna i kongl. brefvet den 29 maj 1874 jemte de bestämmelser, Kongl. Maj:t kunde finna lämpligt att, i allmänhet eller för vissa fall, meddela. Inflytande medel skulle, såsom förut, användas till inköp af skogbärande eller till skogsbörd tjenlig mark.

Riksdagens sist omförmälda beslut delgafs domänstyrelsen genom kongl. bref den 18 maj 1888. I detta lemnades tillika närmare föreskrifter angående förfarandet vid försäljningen. Sålunda föreskref Kongl. Maj:t, att uppskattning af sådan egendoms saluvärde skulle i samband med upp-

---

[1] Se härom kongl. brefvet till domänstyrelsen den 29 maj 1885, intaget i Svensk författningssamling för 1885, n:r 20, sid. 3.

[2] Se härom kongl. brefvet till domänstyrelsen den 27 juni 1887, intaget i Svensk författningssamling för 1887, n:r 32, sid. 1.

görande af arrendeförslag för egendomen ega rum under tredje arrendeåret före det, då löpande arrendeperiod utginge. Om vid denna förrättning, dervid skogstjensteman skulle tillstädesvara, befunnes, att vid försäljning af egendomen skogsmarken i dess helhet eller viss del deraf borde för kronan bibehållas, skulle den öfriga delen af egendomen åsättas särskildt värde.[1]

Riksdagen år 1891.

Af Riksdagen gafs vidare år 1891 tillstånd till försäljning af sådana söder om Norrland belägna egendomar, hvilka i arrende lemnade mer än 400 kronor men icke utöfver 500 kronor. Genom kongl. bref till domänstyrelsen den 29 maj 1891[2] förklarade Kongl. Maj:t, att vid försäljning af ifrågavarande egendomar skulle föreskrifterna i Kongl. Maj:ts ofvan omförmälda bref af den 18 maj 1888 ega tillämpning.

* * *

I hvilken mån egna hem för mindre bemedlade arbetare kunna hafva bildats genom ifrågavarande försäljningar, torde framgå af nedanstående tabell, som uppgjorts med ledning af de i statsutskottets betänkanden från och med år 1878 förekommande årliga förteckningarna å sålda kronoegendomar. Dessa förteckningar upptaga emellertid en del försäljningar, som, enligt hvad ofvan blifvit antydt, icke hafva intresse för komitén, såsom försäljningar af stadslägenheter, upplåtelser till skolhustomter eller liknande kommunala ändamål. På grund häraf har vid tabellens uppgörande, i den mån sådant kunnat ske, iakttagits, att dylika upplåtelser uteslutits. Vidare må anmärkas, att tabellen icke heller upptager sådana i ofvannämnda förteckningar intagna försäljningar, som tillkommit i enlighet med bestämmelserna om särskild föryttring af lägenheter från kronoegendomar, som försäljas, eller om lägenheters upplåtande från kronans jordbruksdomäner. Om sådana försäljningar lemnas nemligen uppgifter längre fram här nedan. A andra sidan omfattar tabellen ett mindre antal försäljningar, som icke tillkommit på grund af de allmänna försäljningsbesluten, utan hvar för sig föregåtts af ett särskildt riksdagsbeslut.

[1] Se Svensk författningssamling för 1888, n:r 22, sid. 1.
[2] Se Svensk författningssamling för 1891, n:r 24, sid. 2.

Tabell 1,

utvisande antalet enligt kongl. brefvet den 29 maj 1874 försålda hemman och lägenheter, å hvilka kammarkollegium eller domänstyrelsen utfärdat köpebref åren 1876—1900.

År då köpebref utfärdats	I mantal satt jord						Lägenheter utan mantal							Summa sålda fastigheter
	Köpeskilling					Summa hemman	Köpeskilling						Summa lägenheter	
	101—500 kronor	501—1,000 kronor	1,001—2,000 kronor	2,001—4,000 kronor	öfver 4,000 kronor		högst 100 kronor	101—500 kronor	500—1,000 kronor	1,001—2,000 kronor	2,001—4,000 kronor	öfver 4,000 kronor		
1876, 1877	—	—	1	7	28	36	—	1	2	1	1	1	6	42
1878	—	—	—	2	6	8	—	—	1	2	1	—	4	12
1879	—	—	—	—	2	2	—	—	—	1	3	1	5	7
1880	—	—	—	1	2	3	—	1	—	1	3	1	6	9
1881	—	—	—	4	11	15	—	—	3	2	2	—	7	22
1882	—	—	—	2	12	14	—	—	1	1	1	1	4	18
1883	—	—	—	1	10	11	—	1	—	—	1	—	2	13
1884	—	—	1	3	5	9	—	—	—	1	—	—	1	10
1885	—	—	1	2	12	15	—	—	—	1	2	—	3	18
1886	—	1	—	4	8	13	1	—	4	—	—	1	6	19
1887	—	—	1	3	15	19	—	—	—	—	1	—	1	20
1888	—	—	1	3	13	17	—	1	2	1	2	1	7	24
1889	—	—	—	5	61	66	1	3	—	6	1	2	13	79
1890	—	—	—	4	48	52	—	3	2	2	1	2	10	62
1891	—	—	1	5	79	85	—	1	1	1	—	2	5	90
1892	—	—	—	1	51	52	1	14	3	4	4	1	27	79
1893	—	—	2	7	52	61	1	4	1	1	1	2	10	71
1894	1	2	1	5	77	86	—	2	2	2	3	1	10	96
1895	2	—	—	10	102	114	—	1	2	—	—	1	4	118
1896	—	—	—	6	92	98	—	—	—	1	1	3	5	103
1897	—	—	—	1	61	62	1	—	—	1	1	1	4	66
1898	—	—	—	2	67	69	—	—	—	1	1	3	5	74
1899	—	—	1	3	36	40	—	1	2	3	1	2	9	49
1900	—	—	—	2	55	57	—	—	—	1	—	5	6	63
1876—1900	3	3	10	83	905	1,004	5	33	26	34	31	31	160	1,164

2. Åtgärder för beredande af tryggad besittning åt innehafvare af lägenheter å kronans egendomar.

A. Lägenheter å egendomar, som skola fortfarande utarrenderas.

När kongl. kungörelsen den 10 november 1882 angående förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner började tillämpas, befanns, att i många fall å domäner obehörigen tillkommit lägenheter, derigenom att personer utan laga rätt bosatt sig å domänernas områden. Det ansågs då obilligt, att sådana lägenhetsinnehafvare — hvilka i de flesta fall fått tillstånd till bosättningen af vederbörande boställsinnehafvare eller arrendator — utan vidare blefve från sina lägenheter skilda.

I en vid 1886 års Riksdag i Andra Kammaren framlagd motion ifrågasattes fördenskull åtgärder, i syfte att innehafvare af dylika lägenheter å utarrenderade kronodomäner måtte för lägenhetsinnehafvarens egen och hans hustrus lifstid tillförsäkras bibehållande af lägenheten. *Riksdagen år 1886.*

Statsutskottet hemstälde i anledning af motionen, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om utredning, om och i hvilken mån åt dylika lägenhetsinnehafvare kunde beredas någon tids tryggad besittning af de lägenheter, de innehade; och blef denna hemställan af Riksdagen bifallen.

Med anledning af Riksdagens ifrågavarande framställning föreslog Kongl. Maj:t i en till Riksdagen år 1888 aflåten proposition, att åt domänstyrelsen måtte lemnas bemyndigande att i särskilda förekommande fall i arrendekontrakt intaga förbehåll om rätt för innehafvare af lägenhet och dennes hustru att under vissa förutsättningar bo qvar å lägenheten. *Proposition 1888.*

Såsom vilkor för ett dylikt förbehåll fordrades:

att lägenhetsinnehafvaren å egendomen bebodde honom sjelf tillhöriga, före den 1 januari 1883 uppförda byggnader;

att lägenhetsinnehafvaren kunde utan men för egendomens skötsel vid lägenheten bibehållas;

samt att till arrendatorn skulle erläggas viss, af domänstyrelsen bestämd afgäld.

Sådant till förmån för lägenhetsinnehafvaren och hans hustru gjordt förbehåll skulle gälla till arrendeperiodens slut, om de lefde så länge och domänstyrelsen icke på grund af deras uppförande eller underlåtenhet att utgöra afgälden funne anledning uppsäga dem från lägenheten. Domänstyrelsen skulle tillika ega att beträffande lägenhet, som ansåges medföra gagn för den egendom, hvarå den funnes, meddela sådant stadgande, att lägenhetens bibehållande till arrendeperiodens utgång gjordes oberoende af innehafvarens frånfälle eller lägenhetens öfverlåtande på annan person.

Propositionen blef af Riksdagen bifallen, och utfärdades föreskrifter i ämnet genom kongl. brefvet till domänstyrelsen den 18 maj 1888.[1]

B. Lägenheter å egendomar, som försäljas.

Riksdagen år 1889. Vid riksdagen år 1889 väcktes inom Andra Kammaren förslag, att samma bestämmelser, som Riksdagen år 1888 antagit för att betrygga besittning af lägenheter å kronoegendomar, som fortfarande skulle utarrenderas, jemväl måtte meddelas i fråga om egendomar, som skulle försäljas.

Statsutskottet hemstälde, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i ämnet; och blef denna hemställan af Riksdagen bifallen.

Domänstyrelsen. Öfver Riksdagens ifrågavarande framställning hördes domänstyrelsen, hvilken emellertid i afgifvet utlåtande afstyrkte planen. Domänstyrelsen erinrade, att de skäl, som vid utarrenderade egendomar påkallat åtgärder till betryggande af lägenhetsinnehafvarnes ställning, icke förelåge i fråga om egendomar, som skulle försäljas. Innehafvarne af lägenheter å förstnämnda slag af egendomar utgjorde, åtminstone i vissa län, en ganska talrik klass samhällsmedlemmar, hvarför det kunde vara af vigt för det allmänna, att något gjordes för att betrygga deras ställning. Deremot försåldes endast en mindre del af kronans domäner, och blott smärre sådana, hvadan antalet å dem befintliga lägenheter icke kunde vara stort.

Domänstyrelsen framhöll vidare, att ett medgifvande af rätt för lägenhetsinnehafvarne att bo qvar skulle ådraga staten förlust, genom att köpeskillingarna högst betydligt nedginge, samt äfven komme att medföra kostnad för lägenheternas kartläggning och beskrifning.

Nytt förslag. Under ärendets beredning inom finansdepartementet togs under öfvervägande, huruvida icke syftemålet med Riksdagens framställning, åtminstone till någon del, skulle kunna vinnas derigenom, att i de fall, då på kronoegendom, som vore afsedd att försäljas, funnes lägenhet, hvilken ansåges kunna, utan att hufvudgårdens försäljning derigenom försvårades, från egendomen afsöndras och särskildt för sig afyttras, lägenheten efter värdering hembjödes innehafvaren till inlösen emot värderingssumman.

Domänstyrelsen. Hörd öfver detta förslag afstyrkte domänstyrelsen detsamma, af skäl hufvudsakligen att de för ändamålet från statens sida erforderliga anordningarna blefve för vidlyftiga och kostsamma, samt att det vore tvifvelaktigt, huruvida lägenhetsinnehafvarens fördel verkligen tillgodosåges dermed, att

[1] Se Svensk författningssamling för 1888, n:r 22, sid. 4.

han gjordes till egare af lägenheten. I sistnämnda hänseendet uttalade domänstyrelsen farhåga, att mången lägenhetsinnehafvare af önskan att förvärfva eganderätt till lägenheten skulle ikläda sig förpligtelser, som han icke kunde fullgöra, samt att han såsom egare af lägenheten skulle råka i en bekymmersammare ställning, än han haft såsom endast brukare af densamma.

Departementschefen.

Vid ärendets föredragning inför Kongl. Maj:t utvecklade departementschefen, hurusom enligt hans mening den ifrågasatta försäljningen skulle kunna ordnas utan alltför mycken omgång och kostnad, samt hemstälde tillika, att betalningsvilkoren måtte ställas så fördelaktiga för köparen, som med bevarande af statens fördel läte sig göra.

Riksdagen år 1891.

Proposition i ämnet afläts till 1891 års Riksdag, som biföll hvad Kongl. Maj:t föreslagit angående ordningen och vilkoren för ifrågavarande upplåtelser, samt tillika bemyndigade Kongl. Maj:t att för dylika upplåtelser meddela de närmare bestämmelser, som kunde finnas erforderliga.

De bestämmelser, hvilka sålunda skulle gälla angående särskild föryttring af lägenheter från kronoegendomar, som försäljas, meddelades genom kongl. bref till domänstyrelsen den 22 december 1893[1], och innehöllo hufvudsakligen:

Der å kronoegendom, som med tillämpning af gällande bestämmelser försåldes, funnes med enskildt bostadshus bebygd lägenhet, som ansåges kunna, utan att hufvudgårdens försäljning till skäligt pris derigenom försvårades, från egendomen afsöndras och särskildt för sig afyttras, skulle på Kongl. Maj:t ankomma, att utan auktion med full eganderätt upplåta sådan lägenhet åt innehafvaren. Sedan värdet å lägenheten blifvit i den för arrendeuppskattningar stadgade ordning utrönt, skulle för lägenheten erläggas en köpeskilling, motsvarande detta värde. Derest köparen sådant åstundade, egde han inbetala köpeskillingen under loppet af tio år med en tiondedel årligen, såvida han för fullgörande häraf ställde godkänd säkerhet. Upplåtelsen skulle ega rum med iakttagande af föreskrifterna om jordafsöndring i förordningen den 6 augusti 1881.

* * *

De bestämmelser, som genom kongl. brefvet den 22 december 1893 meddelades angående särskild föryttring af lägenheter, hafva med oväsentliga förändringar influtit i sedermera på grundvalen af jordbrukslägenhetskomiténs förslag tillkomna, genom kongl. brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 meddelade stadganden i ämnet. För verkningarna af 1893 års författning torde derför lämpligen kunna redogöras i sammanhang med framställningen af de resultat, som vunnits genom tillämpning af 1896 års kongl. bref.

[1] Svensk författningssamling för 1893, n:r 111, sid. 1.

3. Upplåtelse af lägenheter från kronans jordbruksdomäner.

A. Jordbrukslägenhetskomiténs tillsättande.

Motion i A. K. 1890.

Vid 1890 års Riksdag väcktes inom Andra Kammaren af *E. Åkerlund* — i motion n:r 128 — förslag, af innehåll hufvudsakligen att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida icke genom statsmakternas försorg tillfällen kunde beredas dem bland våra mindre bemedlade eller obemedlade samhällsmedlemmar, som sådant önskade, att på vilkor, som gjorde det för dem möjligt, och hufvudsakligen å inom fädernesländet ännu befintliga stora odlingsbara utmarker bilda egna jordbruk, utan att statsverket derigenom blefve synnerligen betungadt, utom möjligen för väganläggningar och stora vattenafledningar.

Motivering.

Af förslagets motivering torde framgå, att motionären betraktat frågan hufvudsakligen såsom ett moment i den s. k. arbetarefrågan. I motionen framhölls sålunda vigten af åtgärder, som kunde tillförsäkra arbetarne en tryggad ställning både under kraftens och ålderdomens dagar.

Industriens utveckling och den dermed förenade stora invandringen af arbetare från landsorten till städer och industriella etablissement innebure enligt motionärens förmenande en fara för öfverproduktion af industrialster, som medförde nedtryckning af pris och arbetslöner, hvarigenom åter de i industriens tjenst använda arbetarne komme att få allt svårare för att vinna sin utkomst. Följden blefve ökad utvandring till främmande länder.

Den sålunda antydda faran skulle, ansåg motionären, kunna aflägsnas, om man inom Sverige med dess ofantliga sträckor af för odling tjenliga områden begagnade den utväg, naturen syntes sjelf hafva anvisat, och sökte bereda så många arbetare som möjligt tillfälle att på antagliga vilkor, med utsigt att kunna med full eganderätt besittas, förvärfva så pass mycken dels odlad dels odlingsbar jord, att de, om ock genom träget arbete, derå skulle kunna försörja sig och sina familjer.

Sådan upplåtelse af jord fann motionären kunna ske derigenom, att kronodomänerna, i den mån de blefve lediga från arrendatorer, och sedan för kronans räkning större, icke odlingsbara skogslotter undantagits, sönderdelades i mindre gårdar, hvilka emot en på 40 till 50 år ställd afbetalning och på i öfrigt så billiga vilkor som möjligt försåldes till sådana personer, som antingen icke förut egde några hemman eller endast mycket små sådana, samt genom att hvarje år afsätta ett visst belopp att användas

till inköp och sönderdelning af större enskilda egendomar, då sådana för billigt pris kunde erhållas.

Lämpligheten af att försälja kronans domäner hade dragits i tvifvelsmål, derför att dessa egendomar ansetts utgöra statens säkraste tillgångar. Äfven om så ännu vore fallet, skulle dock, enligt motionärens tanke, fosterlandet just genom dessa egendomars styckande förvärfva sig en för dess framtida bestånd och säkerhet ännu mycket värdefullare egendom genom åstadkommande af några tusen nya sjelfegande bönder. För försäljningen af kronans domäner vore emellertid sådana vilkor stadgade, att de kunde uppfyllas allenast af köpare, som icke behöfde någon hjelp af statsmakterna.

A. K:s tillf. utskott n:o 4.

Sedan motionen hänvisats till kammarens tillfälliga utskott n:o 4, uttalade sig detta för önskvärdheten af att den pågående öfverflyttningen af krafter från jordbruket till handtverk och industri måtte i någon mån hejdas, och ökadt tillfälle beredas dem, som sådant önskade, att bilda egna jordbruk eller — såsom utskottet tolkade detta uttryck — erhålla eget hem samt på egen mark idka jordbruk vare sig sjelfständigt eller i förening med den inkomst, som kunde erhållas genom arbete vid industriell anläggning.

I fråga om möjligheten att uppnå detta mål erinrade utskottet, att betydande områden kunde för ändamålet vinnas, genom att från domäner, som egde torp, dessa torp frånskildes och försåldes, äfvensom att i all synnerhet tillfällen till bildande af jordbruk för personer, som eljest skulle dragas till handtverk och industri eller öfvergifva landet, kunde med fördel beredas på de inom norrländska länen och särskildt i Norrbotten befintliga kronoparkerna eller på der varande oafvittrade områden.

Utskottet gjorde vidare gällande den uppfattning, att frågans lösning vore beroende på vilkoren för upplåtelserna och innehållet i den rätt, som till jordlotterna förvärfvades. I sistnämnda hänseende åberopade utskottet den i Amerika gällande rätten i fråga om s. k. home-stead, för hvilket institut utskottet lemnade en redogörelse; och förutsatte utskottet, att detta institut skulle kunna i och för ifrågavarande upplåtelser hos oss efterbildas.

Utskottet hemstälde i hufvudsak, att Riksdagen måtte hos Kongl Maj:t göra framställning om sådan utredning i ämnet, att Riksdagen kunde blifva i tillfälle att bedöma möjligheten af och sättet för beredande af tillfälle för obemedlade och mindre bemedlade att i större omfattning förvärfva egna jordbruk.

Öfverläggning och beslut af A. K.

Under öfverläggningen i Andra Kammaren påpekades å ena sidan önskvärdheten af Norrlands kolonisation, och framhölls dessa landsdelars bördighet. Å andra sidan betonades, att å många andra orter i Sverige

funnes tillfällen till nyodling, samt att de ifrågasatta upplåtelserna rätteligen borde börja i de södra delarne af landet. Det af utskottet förordade amerikanska home-stead-institutet synes icke hafva tillvunnit sig särskilda sympatier i kammaren.

Efter votering afslog kammaren utskottets ifrågavarande hemställan, samt biföll i stället motionärens förslag.

F. K:s tillf. utskott n:o 1. Sedan detta beslut i vanlig ordning delgifvits Första Kammaren och hänvisats till behandling af denna kammares första tillfälliga utskott, förklarade utskottet sig finna motionens syfte synnerligen beaktansvärdt. Förslagets hufvudsyfte fann utskottet vara att med det egna intressets band binda en del af de lösa arbetarne vid jorden, på det att de måtte kunna skapa egna hem och sjelfva bereda sig arbete, hvarigenom de skulle förvandlas från af konjunkturer beroende proletärer till sjelfegande mindre jordbrukare.

Detta mål ansåg utskottet kunna vinnas i öfre Norrland genom upptagande af nya hemmansbruk och lägenheter å lämpliga kronodomäner och, ehuru i mindre omfattning, äfven i andra landsdelar genom behörigt iakttagande af motionärens anvisningar vid försäljning af dertill passande kronodomäner.

Deremot vore det, enligt utskottets förmenande, icke lämpligt att annat än undantagsvis göra några försök att åt den del af arbetarebefolkningen, som vore fast anställd vid de industriella verken, bereda tillfällen att bilda verkliga jordbruk. Dylika arbetare måste bo invid de industriella anläggningarna och kunde icke i regel finna tid och tillfälle till jordbruk. Icke heller syntes skäl ännu vara för handen att med statsmedel inköpa och i mindre lotter utskifta större enskilda jordegendomar. I öfriga afseenden delade utskottet motionärens åsigter och ansåg sålunda den föreslagna utredningen synnerligen nyttig och nödig rörande lämpligaste sättet och vilkoren för upplåtelse från kronodomäner af mark till mindre jordbruk med eganderätt och besuttenhet, åsyftande att befrämja en snabbare uppodling af landet och ökad fast befolkning.

Utskottet hemställde i enlighet härmed, att Första Kammaren måtte instämma i Andra Kammarens beslut.

Beslut af F. K. Vid föredragning af detta utlåtande afslog emellertid Första Kammaren motionen, utan annan öfverläggning, än att dervid ett mindre skriffel påvisades uti det i utlåtandet intagna citatet af motionen — ett skriffel, hvilket icke förefanns i Andra Kammarens förordade beslut, men hvilket likväl, såsom innebärande en omening, sålunda blef den enda uppgifna grunden för afslaget.

Motioner 1891. Vid riksdagen 1891 framlade *E. Åkerlund* i Andra Kammaren

ånyo ofvannämnda motion från år 1890, hvarförutom en motion af väsentligen samma lydelse i Första Kammaren väcktes af *P. M. Söderberg*.

Öfver sistnämnda motion afgafs utlåtande af kammarens andra tillfälliga utskott, hvilket anförde, bland annat: *F. K:s tillf. utskott n:o 2.*

Utskottet hade vid motionens behandling funnit sig ega skäl att i hufvudsak instämma i det yttrande, som vid 1890 års riksdag i ärendet afgifvits af Första Kammarens första tillfälliga utskott. Den lösa befolkningens inom landet stora tillväxt i antal, icke blott i städerna, utan äfven på landsbygden, synnerligen i vissa trakter af Norrland, medförde så afsevärda olägenheter och möjligen äfven vådor både för kommunerna och samhället, att de enligt utskottets mening från statens sida påkallade sådana åtgärder, som kunde bereda denna befolkning en tryggare ställning, och som dymedelst kunde fastare binda densamma vid hemorten och fäderneslandet. De i motionen angifna förslagen härtill, hvilka åsyftade att åt så stor del som möjligt af denna befolkning bereda egna hem och mindre jordbruksägenheter, syntes innefatta det måhända verksammaste medlet bland dem, som borde komma till användning för frågans lösning. Särskildt syntes förslaget lämpa sig för Norrlands skogsbygder, hvarest kronojord med odlingslägenheter i öfverflöd förefinnes och hvarest en påskyndad kolonisation vore för staten ur alla synpunkter högeligen önskvärd.

Utskottet hemstälde förty, att Riksdagen ville hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huru vida icke genom statsmakternas försorg tillfälle kunde beredas för obemedlade och mindre bemedlade att på lämpliga vilkor bilda egna jordbruk, hufvudsakligen å inom landet befintliga stora odlingsbara utmarker.

När utskottets utlåtande förekom i Första Kammaren, yrkades återremiss, af skäl att statsutskottet hade under behandling frågor, som ansågos ega nära samband med ifrågavarande motion, bland andra ofvan omförmälda proposition angående särskild afyttring af lägenheter från kronoegendomar, som försäljas. *Öfverläggning af F. K. Återremiss.*

Anmärkningsvärdt är, att under den följande öfverläggningen i kammaren yttrades olika meningar om innebörden af motionen och utskottets framställning. En talare sökte sålunda, under hänvisande till motionens och utlåtandets titel, göra gällande, att frågan afsåge de obemedlade och mindre bemedlade, d. v. s. sådana, som endast hade sin arbetskraft att stödja sig vid och hjelpa sig fram med och följaktligen i hög grad behöfde tillfällen till ekonomiska biförtjenster. Första vilkoret, om man ville upplåta jordbruk åt sådana personer, vore derför, att man såge till, att de lägenheter, som tilldelades dem, vore belägna på ställen, der tillfällen till bi-

förtjenster kunde åstadkommas. Å andra sidan förklarade motionären uttryckligen, att hans syftemål med motionen varit att bilda sjelfständiga hemmansegare.

Yrkandet om återremiss bifölls.

Slutligt beslut af F. K. I det utlåtande, som utskottet i anledning af återremissen afgaf, upprepade utskottet sin förut gjorda hemställan, hvilken derefter af kammaren bifölls.

A. K.s tillf. utskott n:o 4. Den i Andra Kammaren af E. Åkerlund väckta motionen behandlades af denna kammares fjerde tillfälliga utskott, hvars utlåtande öfver motionen utmynnade i en hemställan, lika lydande med den, Första Kammarens andra tillfälliga utskott i anledning af P. M. Söderbergs motion framstält.

I motiveringen förklarade sig utskottet i hufvudsak instämma i det utlåtande, Första Kammarens första tillfälliga utskott vid 1890 års riksdag afgifvit i anledning af motionärens då framlagda motion i ämnet. Utskottet anförde vidare, bland annat:

Utan tvifvel förefunnes många skäl att tillse, huruvida icke något kunde göras för att i större utsträckning, än dittills kunnat ske, tillmötesgå den i vida kretsar bland de obemedlade eller mindre bemedlade samhällsklasserna obestridligen befintliga, i sig sjelf så sunda och naturliga trängtan efter att på drägliga vilkor komma i besittning af jord för att derigenom blifva i tillfälle att med sträfsamt arbete bilda sjelfständiga hem på egen torfva. Utskottet hölle nemligen före, ej blott att en talrik befolkning af smärre sjelfständiga jordbrukare vore i hög grad egnad att gifva styrka och trygghet åt samfundsbyggnaden, utan äfven att den vore i stånd att i många hänseenden på ett vida fullständigare och intensivare sätt tillgodogöra de i jorden slumrande krafterna, än som kunde ske genom de större jordbruken. Äfven för dessa skulle det ofta vara en icke ringa fördel att i sitt grannskap hafva att tillgå en stam af fria bofasta arbetare, hvilka i de säkerligen alltid talrika fall, der deras egna små jordbruk icke toge deras egen och deras familjers fulla arbetskraft i anspråk, kunde använda en del deraf i det större jordbrukets eller industriens tjenst.

Det sålunda åsyftade ändamålet kunde enligt utskottets mening vinnas *dels* genom afsöndring af afsides belägna torplägenheter från de under enskild eganderätt varande större egendomarne, *dels* genom utskiftning i mindre lotter af statsdomäner, som vore afsedda att försäljas, *dels ock* framför allt genom uppodling af de vidsträckta odlingsbara marker, som funnes i landet, i all synnerhet i dess nordligaste delar.

Beslut af A. K. Skrifvelse. Utskottets hemställan blef af Andra Kammaren bifallen, och då båda

kamrarne sålunda stannat i lika lydande beslut i ämnet, blef i enlighet härmed affattad skrifvelse till Kongl. Maj:t aflåten den 14 maj 1891.[1]

I anledning af denna skrifvelse tillsatte Kongl. Maj:t den 25 september 1891 en komité med uppdrag att åvägabringa utredning i förevarande ämne, och skulle komitén hafva att dervid taga i öfvervägande, ej mindre i hvilken mån och under hvilka vilkor upplåtelse af jord från kronans egendomar skulle för befordrande af det af Riksdagen angifna syftemål kunna ega rum, än äfven huruvida berörda syftemål skulle kunna genom ändring i gällande lagstiftning eller på annat sätt befrämjas. *Förordnande för jordbrukslägenhetskomitén.*

B. Jordbrukslägenhetskomiténs förslag.

I ett den 5 mars 1892 afgifvet betänkande angående hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring framlade jordbrukslägenhetskomitén ett förslag, som efter sedermera undergången omarbetning bildat grundval för nu gällande lagstiftning i ämnet. Den 23 november 1892 aflemnade komitén ett ytterligare betänkande, innehållande, bland annat, förslag angående upplåtelse af lägenheter från kronans jordbruksdomäner.[2] Detta förslag var ej begränsadt till egna sjelfständiga jordbruk, utan omfattade både smärre jordbrukslägenheter och byggnadstomter.

Under hänvisande till den utredning, komitén åstadkommit, anförde komitén, att i talrika fall kunde kronans jordbruksdomäner med fördel styckas, eller från domänerna afsöndras områden, passande till särskilda mindre jordbrukslägenheter eller byggnadstomter, samt att å en mängd kronodomäner med vidsträckta utegor funnes dels redan anlagda torp dels ännu ej använda odlingslägenheter, som utan skada kunde från hufvuddomänen skiljas och särskildt försäljas.

Angående vilkoren för försäljning af dylika lägenheter föreslog komitén hufvudsakligen följande från de genom kongl. brefvet den 29 maj 1874 fastställda reglerna för försäljning af mindre kronoegendomar afvikande bestämmelser. Der enskilda personer redan uppfört hus å en till försäljning afsedd lägenhet, borde denna ej omedelbart utbjudas å auktion utan först hembjudas egaren af husen till inlösen emot uppskattningsvärdet, och endast der ett sådant anbud ej antagits, skulle lägenheten å auktion försäljas. Vidare kunde kronan, enligt komiténs mening, afstå från den

[1] Riksdagens skrifvelse n:r 104.

[2] Betänkandet innehöll derjemte särskilda förslag dels till torrläggning på statens bekostnad af vissa till odling tjenliga sankmarker, dels ock till upplåtelse af odlingslägenheter å lämpliga trakter inom Vesterbottens och Norrbottens län.

borgenssäkerhet, som kronan, utöfver rätt till inteckning för köpeskillingen vid försäljning af domäner i allmänhet uppställde bland köpevilkoren. Angående betalningstiden föreslog komitén i afseende å icke bebygda lägenheter, att en tiondedel af köpeskillingen skulle betalas vid köpets afslutande och en tiondedel årligen under de följande nio åren. För det fall att hus å en från kronan inköpt, obebygd lägenhet ej vore uppförda inom fem år från lägenhetens tillträde, skulle dock det beviljade längre anståndet med köpeskillingens erläggande anses förverkadt, och den oguldna återstoden deraf alltså vid femte årets slut vara till betalning förfallen. I fråga om bebygda lägenheter åter skulle gälla de vanliga reglerna om köpeskillingens erläggande under sex år med en sjettedel årligen. Der en domän i sin helhet eller delvis styckades till bostadstomter, skulle till förekommande af tomtspekulation det till styckning afsedda området kunna emot uppskattningsvärdet upplåtas till antingen vederbörande kommun eller till något för tomternas utparcellering särskildt bildadt konsortium.

Yttrande af domänstyrelsen.

Öfver komiténs ifrågavarande framställning hördes, jemte andra myndigheter, domänstyrelsen, som i afgifvet utlåtande förklarade sig i hufvudsak biträda förslaget. Styrelsen framhöll emellertid såsom sin mening, att förslaget ej vore egnadt att i någon vidsträcktare omfattning förhjelpa obemedlade eller mindre bemedlade att komma i besittning af sjelfständiga mindre jordbrukslägenheter.

Angående de särskilda delarne af komiténs ifrågavarande förslag gjorde styrelsen vissa erinringar. Under framhållande af olägenheter, som enligt styrelsens mening kunde befaras, om invid städer och köpingar belägna jordbruksdomäner styckades till bostadstomter, afstyrkte styrelsen sådan styckning i dylika fall. Å andra sidan förordade styrelsen, att till bostadstomter styckades jordbruksdomäner, belägna vare sig, såsom ock af komitén ansetts lämpligt, i närheten af jernvägsstation eller större industriell inrättning, eller derjemte vid fiskeläge, hamn- och lastageplatser samt större byar. Domänstyrelsen hemstälde, att rätt att erhålla hembud å lägenhet endast måtte tillkomma den, som egde derå uppfördt boningshus. Hvad komitén föreslagit derom, att äfven med enskild persons byggnader försedda lägenheter borde, der hembud ej antagits, utbjudas på auktion, fann styrelsen vara hårdt mot lägenhetsinnehafvaren och ingalunda befordrande det syfte, som låge till grund för komitéförslaget. Styrelsen ansåg derför, att det af komitén härutinnan föreslagna förfarandet borde tillämpas allenast i det fall, att hela domänen, dit lägenheten hörde, styckades i mindre områden, då enligt styrelsens mening särskildt utbjudande af lägenheten icke kunde undvikas. Att, såsom komitén föreslagit, ett till

styckning i bostadstomter afsedt område skulle mot uppskattningsvärdet kunna öfverlemnas till kommun eller för parcelleringen bildadt konsortium afstyrkte styrelsen. Såsom skäl härför anfördes, dels att en dylik åtgärd blefve mindre behöflig, om, i enlighet med hvad styrelsem hemstält, förslaget angående styckning af domäner i närheten af stad eller köping ej vunne godkännande, dels ock att det med åtgärden afsedda ändamålet komme att motverkas eller upphäfvas, genom att kommun eller för parcellering bildadt konsortium icke utan tillfälle till vinst ville åtaga sig de bestyr och den risk, som blefve förenade med en tomtförsäljning i större skala. Gent emot komiténs förslag, att för köpeskillingen icke skulle fordras annan säkerhet än inteckning, anförde styrelsen, att sådan säkerhet icke vore tillfyllest, äfvensom att friheten från ställande af särskild säkerhet kunde uppmuntra till osund spekulation. Under framhållande af olägenheter och förvecklingar, som enligt styrelsens tanke kunde befaras följa af bifall till komiténs förslag i denna del, hemstälde styrelsen, att såsom särskild säkerhet borde af köpare aflemnas antingen borgen eller annan säkerhetshandling, som enligt gällande föreskrifter toges god för arrende. I fråga om betalningstiden hemstälde styrelsen, att densamma för alla lägenheter måtte bestämmas till 10 år. Bestämmelsen om gäldande af köpeskillingen för såld obebygd lägenhet tidigare, än vid köpslutet betingats, för den händelse lägenheten ej inom 5 år blifvit vederbörligen bebygd, ansåg styrelsen böra ur förslaget utgå. Såsom skäl härför anförde styrelsen hufvudsakligen, att det för en mindre bemedlad eller obemedlad person kunde vara svårt att på förhand veta, om han just inom den föreslagna tiden kunde bereda sig medel till den inköpta lägenhetens fullständiga bebyggande. I allt fall skulle det enligt styrelsens tanke ej blifva lätt att afgöra, hvad med nödiga byggnader skulle förstås.

Härförutom hemstälde styrelsen, att till förslaget måtte göras tillägg, innefattande bestämmelser *dels* rörande de förberedande åtgärder, som erfordrades för uppgörande af förslag till styckning eller afsöndring, *dels* angående såld lägenhets jordnatur och dess skyldighet att deltaga i stamhemmanet åliggande utskylder och onera, *dels ock* om utfärdande af köpebref å försåld lägenhet och om utgörandet af lagfartskostnad och andra med köpet förenade utgifter.

Proposition till Riksdagen 1894.

I anledning af jordbrukslägenhetskomiténs ifrågavarande förslag aflät Kongl. Maj:t proposition till 1894 års Riksdag. Af berörda propositions innehåll framgår, att Kongl. Maj:t funnit domänstyrelsens erinringar emot komiténs förslag i allmänhet vara beaktansvärda. Sålunda var ur propositionen uteslutet hvad komitén föreslagit derom, att styckning till bostadstomter eller smärre jordbrukslägenheter borde få ega rum af jord-

bruksdomäner invid städer och köpingar. Deremot skulle enligt propositionen å andra sidan sådan styckning af domäner vid fiskeläge, hamn- och lastageplats samt större byar kunna ske. Derest hembud å bebygd lägenhet icke blefve antaget, borde enligt propositionen frågan om lägenhetens försäljning förfalla, så vida icke domänen i dess helhet skulle styckas, i hvilken senare händelse lägenheten skulle å auktion försäljas. Hvad komitén ifrågasatt angående till styckning i bostadstomter afsedt områdes öfverlåtande emot uppskattningsvärdet till kommun eller särskildt bildadt konsortium föranledde icke någon Kongl. Maj:ts framställning.

I fråga om betalningstiden och säkerheten för köpeskillingens erläggande innehöll propositionen från komiténs förslag i dessa delar afvikande bestämmelser. Sålunda skulle enligt propositionen vid alla lägenheter köpeskillingen få erläggas under loppet af tio år med en tiondedel årligen. För åtnjutande af sådant anstånd skulle köparen ställa godkänd säkerhet, der lägenheten var bebygd, för hela köpeskillingen, och der lägenheten var obebygd, för de afbetalningar, som erfordrades för halfva köpeskillingens erläggande. I detta hänseende fann Kongl. Maj:t i likhet med domänstyrelsen, att den erforderliga säkerhetens ställande icke torde för en duglig och arbetsam person i afsevärd mån försvåra förvärfvet af dylik lägenhet.

Beträffande försålda lägenheters jordnatur och inflytande köpeskillingars användning innehöll propositionen samma bestämmelser, som i dessa hänseenden meddelats genom kongl. brefvet den 29 maj 1874.

I öfriga delar företedde propositionen icke någon annan afvikelse från komiténs förslag, än att Kongl. Maj:t enligt propositionen skulle tillerkännas rätt att beträffande de föreslagna upplåtelserna meddela de närmare bestämmelser, som kunde finnas erforderliga.

Utlåtande af statsutskottet. Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition behandlades af statsutskottet, hvilket i sitt i anledning af propositionen afgifna utlåtande[1] gjorde skilnad emellan å ena sidan kronoegendomar, som enligt gällande bestämmelser få försäljas, och å andra sidan arrendelediga kronodomäner, som skola utbjudas på förnyadt arrende.

I afseende å förstnämnda slag af egendomar anförde utskottet — under erinran om hvad redan blifvit af Riksdagen medgifvet i fråga om försäljning af kronoegendomar och särskild föryttring af lägenheter från egendomar, som säljas — att det nu föreslagna medgifvandet afsåge *dels* dessa egendomars styckning delvis eller i sin helhet till bostadstomter och lotternas försäljning å auktion eller, der de vore bebygda, utan auktion,

[1] Statsutskottets utlåtande 1894 n:r 68, sid. 31 o. f.

dels ock, om egendomarne styckades till jordbrukslägenheter, dessa lägenheters försäljning utan auktion, der de vore obebygda.

Att ifrågavarande egendomar skulle få styckas för beredande af bostadstomter ansåg sig emellertid utskottet icke kunna tillstyrka. Såsom skäl härför framhöll utskottet, dervid instämmande i det yttrande en länsstyrelse afgifvit öfver komiténs förslag, dels att domäner belägna i närheten af städer, köpingar och stationssamhällen ofta i en framtid kunde erhålla användning för något allmänt behof, dels ock att, äfven der ett dylikt behof icke kunde antagas göra sig gällande, ett upplåtande af ifrågavarande beskaffenhet lätteligen skulle kunna framkalla hvarjehanda olägenheter för närliggande städer och köpingar. Utskottet erinrade tillika, att vid dylika egendomars styckning till tomtplatser vore att befara spekulation, hvarigenom det kunde inträffa, att det antingen för de mindre bemedlade blefve omöjligt att förvärfva sådana lägenheter, eller i hvarje fall de uppträdande mellanhänderna gjorde vinst på bekostnad af just dem, hvilka man genom styckningen velat tillgodose.

I detta sammanhang anförde utskottet, att det någon gång torde befinnas lämpligt att vid försäljning af kronodomän i större eller mindre mån stycka densamma till tomtplatser, men i sådant fall borde enligt utskottets mening särskilda vilkor för upplåtelsen efter sig företeende omständigheter uppställas, och frågan göras till föremål för Riksdagens pröfning.

Hvad Kongl. Maj:t föreslagit derom, att, när en egendom af nu ifrågavarande beskaffenhet styckades till jordbrukslägenheter, med enskild persons hus bebygd lott finge försäljas utan auktion, fann sig utskottet böra biträda. Utskottet uttalade dervid emellertid den mening, att i allmänhet vid styckning af kronodomäner icke borde bildas mindre lotter, än att de nya egarne måtte kunna genom deras brukande vinna bergning för sig och sin familj. Dock ansåg utskottet, att undantag härifrån kunde göras för den händelse, att i lägenhetens närhet funnes påräknelig betryggande arbetsförtjenst.

Vidkommande derefter egendomar, som vid arrendetidens slut skola ånyo utarrenderas, yttrade utskottet, att Kongl. Maj:ts framställning i denna del afsåge dessa egendomars styckning i vissa fall delvis eller i deras helhet äfvensom afsöndringar från dem samt de genom styckning eller afsöndring bildade delarnes försäljning. Utskottet uttalade dervid den mening, att frågor om berörda egendomars styckning eller om afsöndring från dem borde i hvarje fall underställas Riksdagens pröfning.

Hvad Kongl. Maj:t hemstält angående betalningstid och öfriga försäljningsvilkor fann sig utskottet kunna i hufvudsak biträda. I syfte att

vid ifrågavarande försäljningar auktion måtte kunna undvikas äfven i andra fall än det enligt Kongl. Maj:ts förslag förutsatta, borde emellertid, enligt utskottets mening, efter verkställd uppskattning å de till styckning eller afsöndring ifrågakommande lägenheter, derest anbud inom viss förut kungjord tid erhölles å lägenhetens inköpande för det uppskattade försäljningsvärdet, köpeanbudet antagas, om i öfrigt hinder ej mötte.

Beslut af Riksdagen.

Med nu omförmälda ändringar hemställde utskottet om bifall till Kongl. Maj:ts förslag; och blef utskottets hemställan bifallen af Riksdagens båda kamrar, hvarefter Riksdagens beslut meddelades Kongl. Maj:t genom skrifvelse af den 9 maj 1894.[1]

Delgifning af Riksdagens beslut.

Riksdagens ifrågavarande beslut blef genom kongl. brefvet den 13 juli 1894 meddeladt domänstyrelsen till kännedom och efterrättelse, i sammanhang hvarmed domänstyrelsen anbefaldes att till Kongl. Maj:t inkomma med förslag till de närmare bestämmelser beträffande ifrågavarande upplåtelser, som kunde finnas erforderliga.

Den 20 juli 1894 aflät domänstyrelsen till samtliga länsstyrelser, utom länsstyrelsen i Vesternorrlands län, skrifvelser, med hvilka öfverlemnades styrkta afskrifter af kongl. brefvet den 13 juli 1894 till kännedom och iakttagande, i hvad på länsstyrelserna ankomme. I sammanhang härmed anmodades länsstyrelserna att inkomma med utlåtande, innefattande förslag till sådana bestämmelser, utöfver hvad det kongl. brefvet derom innehölle, hvilka kunde finnas erforderliga för de olika slag af upplåtelser, som i detsamma omförmäldes.

Samma den 20 juli aflät domänstyrelsen till Konungens befallningshafvande i de län, i hvilka funnos egendomar, som skulle blifva arrendelediga år 1897, särskilda skrifvelser, i hvilka Konungens befallningshafvande anmodades att, derest sådant icke redan skett, låta i dittills stadgad ordning samt med iakttagande af hvad i kongl. brefvet den 13 juli 1894 stadgats om styckning eller afsöndring från kronans utarrenderade egendomar, upprätta förslag till förnyad utarrendering från den 14 mars 1897 af då arrendelediga egendomar.

Sedan domänstyrelsen i skrifvelse den 23 december 1895 afgifvit förslag till närmare bestämmelser angående ifrågavarande lägenhetsupplåtelser, meddelade Kongl. Maj:t den 25 september 1896 föreskrifter i ämnet genom en till domänstyrelsen aflåten skrifvelse angående bestämmelser att tjena till ledning i fråga om lägenheters upplåtande från kronans jordbruksdomäner. I särskild skrifvelse af samma dag fastställde Kongl. Maj:t förändrad lydelse af punkt 14 i kongl. brefvet angående reglementariska bestämmelser för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner den 2 december 1892.

[1] Riksdagens skrifvelse n:r 86.

C. Kongl. brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896.

Under fjerde arrendeåret, innan arrendeperioden för en domän går till ända, skall Konungens befallningshafvande föranstalta om vidtagande af de landtmäteriförrättningar, som erfordras för egendomens uppskattning. Finnes karta öfver egendomen, skall landtmätare jemföra kartan med marken samt uppgöra beskrifning öfver egendomens åker och äng. Om åter karta icke finnes, skall landtmätare upprätta karta med beskrifning öfver egendomens inegor samt i sammanhang dermed uppgå och å karta affatta rågångarna mot annan egendom. *Förberedande åtgärder.*

Vid dessa förrättningar skall jemväl iakttagas, att om å egendomen finnes med enskildt bostadshus bebygd lägenhet, skall denna med dertill häfdad mark noggrant utmärkas å kartan. Anses i fråga om sådan lägenhet någon förändring i området nödig, t. ex. för vinnande af beqväma gränser eller lämplig utfartsväg, skall sådan förändring å kartan betecknas. Lägenhet, hvarom nu är fråga, skall särskildt upptagas i egobeskrifningen, med angifvande af innehafvarens namn och, om gränsreglering föreslås, med omnämnande af den förändring, som deraf föranledes i förutvarande arealen.

Karta och handlingar skola derefter före arrendeuppskattningen vederbörande tillhandahållas.

Vid uppskattning af egendom för dess försäljning eller förnyade utarrendering skola uppskattningsmännen taga under ompröfning, huruvida särskilda omständigheter, som göra styckning af egendomen i dess helhet eller delvis till smärre jordbrukslägenheter, förefinnas, eller om mark till dylika lägenheter utan egentlig skada eller olägenhet för stamhemmanets skötsel och brukande kan afsöndras från egendomen. Finna uppskattningsmännen dervid, att styckning eller afsöndring kan ega rum, skall förslag dertill af dem afgifvas. Vid förslags uppgörande skall särskildt värde åsättas hvarje till styckning eller afsöndring afsedd lägenhet. Lägenhetens gränser böra utmärkas på kartan, och arealen angifvas i kartebeskrifningen, hvilket i de fall, då landtmätare förordnats att biträda vid uppskattningsförrättningen, torde af denne verkställas, men eljest efter särskildt förordnande af Konungens befallningshafvande fullgöres af den landtmätare, som haft befattning med de förberedande landtmäteriåtgärderna. Konungens befallningshafvande har ock att föranstalta om upprättande af karta öfver utmarken, i den mån sådan erfordras för afgifvande af förslag till styckning eller afsöndring. Är ett till styckning eller afsöndring föreslaget område bebygdt med enskild person tillhörande bostadshus, bör *Uppskattningsförrättningen.*

denne vid uppskattningen erhålla underrättelse om det lägenheten åsatta saluvärdet samt om möjligen ifrågasatta ändringar i dess egoområde.

Handläggning af Konungens befallningshafvande.

Sedan uppskattningshandlingarna angående domän, från hvilken lägenhet ansetts kunna styckas eller afsöndras, inkommit till Konungens befallningshafvande, skall denna myndighet, om icke förslag till afsöndring af lägenhet med enskildt bostadshus föreligger, med eget yttrande insända handlingarna till domänstyrelsen. Har åter föreslagits afsöndring af någon med enskildt bostadshus försedd lägenhet, skall Konungens befallningshafvande, derest icke hinder från det allmännas sida pröfvas föreligga, meddela lägenhetens innehafvare föreläggande att, inom 60 dagar efter delfående af föreläggandet, till Konungens befallningshafvande inkomma med förklarande, huruvida han önskar för en köpeskilling, motsvarande saluvärdet, förvärfva eganderätt till lägenheten. I detta föreläggande skall ock underrättelse om köpevilkoren meddelas. Vill lägenhetsinnehafvaren på de fastställda vilkoren lösa till sig lägenheten, skall han vid förklarandet derom foga föreskrifven säkerhetshandling. Sedan dessa handlingar inkommit, eller den förelagda förklaringstiden gått till ända, har Konungens befallningshafvande att med eget yttrande insända handlingarna i ärendet till domänstyrelsen.

Handläggning af domänstyrelsen.

Efter föregången beredning af ärendet, der sådan erfordras, skall förslaget till lägenhetsupplåtelse af domänstyrelsen underställas Kongl. Maj:ts pröfning. Afser förslaget sådan kronoegendom, som enligt derom gällande bestämmelser får försäljas, skall denna underställning ega rum samtidigt med frågan om disposition af egendomen i öfrigt.

Beslut af Kongl. Maj:t.

Finner Kongl. Maj:t af uppskattningsmännen föreslagen lägenhetsupplåtelse böra ega rum, kommer Kongl. Maj:ts beslut att utfalla olika, allt efter som egendomen tillhör den grupp af domäner, som får försäljas, eller icke. I förstnämnda fallet eger Kongl. Maj:t sjelfständigt besluta om upplåtelsen, men i senare fallet måste Riksdagen deröfver höras. Kongl. Maj:ts beslut innefattar alltså i ena fallet definitivt tillstånd till upplåtelsen, men i andra fallet aflåtande af proposition till Riksdagen. I ärendet tager Kongl. Maj:t tillika under öfvervägande, i hvilken ordning för jordstyckning upplåtelsen må ega rum.

Verkställighet af beslut om försäljning.

I afseende å försäljningsbeslutets trädande i verkställighet gäller angående lägenhet, som är bebygd med enskildt bostadshus, att, sedan lägenhetsinnehafvaren underrättats om, att försäljningen vederbörligen godkänts, har han att vid tillträdet erlägga köpeskillingen. För den händelse förbehåll gjorts om köpeskillingens erläggande under tio år, skall köparen vid tillträdet erlägga en tiondedel deraf äfvensom för återstoden utfärda

köpeskillingsrevers, som förses med förnyad borgen, der sådan förut varit ställd. Derefter eger domänstyrelsen utfärda köpebref.

Lägenhet, som icke är försedd med enskildt boningshus, skall deremot genom kungörelse af Konungens befallningshafvande utbjudas till försäljning under hand emot det fastställda saluvärdet. I kungörelsen bör intagas uppgift å köpevilkoren. Inkommer inom den i kungörelsen utsatta tiden endast ett, af behörig säkerhet åtföljdt anbud till det åsatta saluvärdet, insänder Konungens befallningshafvande handlingarna, jemte eget yttrande, till domänstyrelsen. Afgifvas behöriga anbud af två eller flera personer, skola dessa kallas att å viss tid inför Konungens befallningshafvande sins emellan täfla å auktion.

Inkommer i dessa fall intet anbud till saluvärdet inom den utsatta tiden, skall lägenheten utbjudas till försäljning å offentlig auktion. Detsamma skall iakttagas, der under hand afgifvet anbud på grund af ofullständig säkerhet eller annan anledning icke kunnat godkännas.

Köpebref utfärdas af domänstyrelsen, när antingen ett enda behörigt köpeanbud inkommit, eller också å auktion afgifvits anbud, som uppgår till eller öfverstiger saluvärdet. Afgifves deremot vid auktion lägre anbud, beror det följande förfarandet på, om domänstyrelsen anser anbudet ändock vara antagligt eller icke. I förra fallet underställes frågan om försäljningen Kongl. Maj:ts pröfning, men i det senare hålles först ny auktion, och om denna icke medför annat resultat, uppskjutes försäljningen tills vidare.

Köpevilkoren.

Om köparen sådant åstundar, eger han inbetala köpeskillingen under loppet af tio år med en tiondedel årligen. För detta ändamål måste han ställa säkerhet, om lägenheten är bebygd, för hela köpeskillingen och i annat fall för fullgörande af de afbetalningar, som erfordras för halfva köpeskillingens erläggande. Anståndet med betalningen af köpeskillingen förutsätter tillika, att obebygd lägenhet före utgången af det femte året blir försedd med bostad och för lägenhetens skötsel i öfrigt nödiga byggnader. Iakttages ej detta vilkor, anses ogulden köpeskilling vara till betalning förfallen.

Såsom säkerhet kan lemnas solidarisk borgen såsom för egen skuld af två vederhäftiga personer eller ock säkerhetshandling, som enligt derom gällande bestämmelser tages god för arrende.

Delgifning af bestämmelserna.

Med cirkulärskrifvelse af den 13 november 1896 öfverlemnade domänstyrelsen till samtliga länsstyrelser, utom Konungens befallningshafvande i Vesternorrlands län, styrkta afskrifter af kongl. brefvet den 25 september 1896 till kännedom och iakttagande, i hvad på länsstyrelserna ankomme, samt för vederbörandes förständigande. Sedermera den 25 juni

1897 anmodade domänstyrelsen vederbörande länsstyrelser att låta verkställa salu- och arrendevärdering å de kronoegendomar, som vid midfastan år 1900 blefve arrendelediga. Dervid skulle iakttagas, bland annat, föreskrifterna i kongl. brefvet den 25 september 1896.

D. Tillämpningen af föreskrifterna om lägenheters upplåtande.

Af det föregående framgår, att föreskrifterna i kongl. brefvet den 25 september 1896 börjat tillämpas vid uppskattningsförrättningar, som år 1897 egde rum å kronodomäner, hvilkas arrende skulle gå till ända år 1900. Redan vid tidigare uppskattningar hade emellertid de af Riksdagen enligt dess skrifvelse den 9 maj 1894 fastställda grunderna för ifrågavarande upplåtelser i viss grad vunnit tillämpning. Då vidare bestämmelserna i kongl. brefvet den 22 december 1893 i allt väsentligt influtit i 1896 års författning, synes icke vara nödigt att vid en framställning af, hvilka verkningar stadgandena om lägenheters upplåtande från kronans egendomar haft, skilja emellan de lägenheter, som tillkommit på grund af 1893 års kongl. bref och dem, som upplåtits enligt 1896 års författning.

Antal lägenheter, å hvilka domänstyrelsen utfärdat köpebref.

Antalet enligt båda nu omförmälda författningar sålda lägenheter, å hvilka domänstyrelsen till och med år 1900 utfärdat köpebref, äfvensom ungefärliga storleken af de köpeskillingar, lägenheterna betingat, torde framgå af nedanstående tabellariska öfversigt.

Tabell 2,

utvisande antalet enligt kongl. brefven den 22 december 1893 och den 25 september 1896 försålda lägenheter, å hvilka köpebref af domänstyrelsen utfärdats åren 1896—1900.

År	Köpeskilling						Summa
	Högst 100 kronor	101—500 kronor	501—1,000 kronor	1,001—2,000 kronor	2,001—4,000 kronor	Öfver 4,000 kronor	
1896	—	3	1	—	—	—	4
1897	—	10	7	1	—	—	18
1898	2	18	13	11	—	—	44
1899	19	28	22	22	7	—	98
1900	5	21	7	15	3	2	53
1896—1900	26	80	50	49	10	2	217

Ifrågavarande tabell kan emellertid af flera skäl ej ensam för sig bilda tillräckligt material för bedömande af, hvilken betydelse 1896 års författning haft för frågan om bildande af egna arbetarehem genom upplåtelse från kronans egendomar. Författningen har endast få år vunnit tillämpning, och tabellen, som endast upptager lägenheter, å hvilka köpebref utfärdats, kan icke innehålla någon upplysning angående upplåtelser, som föreslagits eller definitivt beslutats, utan att likväl försäljningen fortskridit till köpebrefs utfärdande. *Närmare utredning.*

För att vinna fullständigare utredning angående ifrågavarande upplåtelser har derför inom domänstyrelsen för komiténs räkning företagits undersökning af samtliga uppskattningshandlingar angående åren 1900—1902 arrendelediga kronoegendomar, dervid anmärkts, om förslag till lägenhetsupplåtelser enligt 1896 års kongl. bref, vare sig enligt mom. 6:o eller enligt mom. 8:o och följande mom., vid uppskattningsförrättningarna framstälts. Denna granskning har gifvit vid handen, att vid uppskattningar åren 1897—1899 å 309 egendomar, som skola vidare utarrenderas, och 142 försålda eller till skogsstaten öfverlemnade egendomar förslag om upplåtelse af lägenheter icke framstälts i fråga om flera än 76 egendomar. Dessa siffror hafva naturligtvis icke någon annan betydelse, än att till en viss grad gifva en föreställning om, i hvilken mån förslag till lägenhetsupplåtelse kan anses bilda regel eller undantag vid uppskattningsförrättningarna.

För att gifva en så vidt möjligt fullständig öfverblick öfver de upplåtelser, som hittills förekommit, hafva två särskilda förteckningar uppgjorts.[1] Dessa förteckningar hafva utarbetats med ledning af dels förutnämnda uppskattningsinstrument dels ock delar af bihanget till Riksdagens protokoll samt kompletterats efter sådana af Kongl. Maj:t till domänstyrelsen aflåtna bref, som angå lägenheters upplåtande. Förteckningarna upptaga lägenheter, om hvilkas upplåtande beslut fattats. Uppskattningsmännens förslag till lägenhetsupplåtelser hafva vid den efterföljande pröfningen sällan undergått andra förändringar än mindre väsentliga jemnkningar. Någon gång har dock inträffat, att ett upprättadt förslag återförvisats till ny behandling af uppskattningsmännen, för att de måtte tillse, om ej ytterligare upplåtelser kunde göras.

Med afseende å de olika regler, som gälla för upplåtelse af lägenheter från kronodomäner, som få försäljas, och sådan upplåtelse från egendomar, som ånyo utarrenderas, har särskild förteckning uppgjorts för hvartdera

[1] Se tabellerna 3 och 4, hvilka för att ej försvåra öfversigten öfver framställningen införts här nedan sid. 225—243.

slaget af egendomar. Inom hvarje förteckning skiljes emellan lägenheter, som varit bebygda med enskild person tillhörande boningshus och derför hembjudits innehafvaren till inlösen, samt å andra sidan öfriga lägenheter. Förteckningen å försålda fastigheter upptager egendomar, som med tillämpning af de allmänna försäljningsbesluten eller på grund af Riksdagens i särskilda fall meddelade beslut blifvit försålda. I båda förteckningarna lemnas uppgifter å den fastighet, från hvilken upplåtelse skett, äfvensom för hvarje lägenhet å dess areal, dervid tomt eller åker ansetts böra särskildt utsättas, samt saluvärde och försäljningsvärde. Slutligen bör märkas, att de i förteckningrna upptagna lägenheterna till en del ingå i uppgifterna i tabell 2 här ofvan.

4. Upplåtelse af lägenheter i särskilda fall.

A. I hufvudsaklig öfverensstämmelse med grunderna för kongl. brefvet den 25 september 1896.

Fiskeläget Bovallsstrand

Sedan domänstyrelsen i en till Kongl. Maj:t den 7 december 1888 aflåten skrifvelse hemstält, att indragna länsmansbostället $^1/_2$ mantal Fintorp n:r 1 i Tossene socken af Göteborgs och Bohus län, hvilket lemnade i årligt arrende 300 kronor, måtte försäljas, fann Kongl. Maj:t vid ärendets föredragning den 31 december 1888, med afseende deråt, att fiskeläget Bovallsstrand till en del vore beläget å hemmanets område, för godt anbefalla domänstyrelsen att föranstalta om utredning, huruvida skäl kunde förefinnas att från försäljning undantaga de delar af hemmanets område, som vore använda till tomtplatser i fiskeläget eller kunde lämpligen dertill afsättas. I anledning häraf verkställdes enligt domänstyrelsens förordnande undersökning å stället, hvarefter Kongl. Maj:t den 18 april 1890 meddelade föreskrifter, hufvudsakligen åsyftande att efter afskiljande af det område, som för fiskelägets behof erfordrades, återstoden skulle i vanlig ordning försäljas. Af det till fiskeläget afsatta området skulle den obebygda delen indelas i tomtplatser och å offentlig auktion försäljas. De redan bebygda tomterna skulle deremot tills vidare upplåtas åt innehafvarne emot samma afgälder, som förut erlagts till arrendatorn. Kongl. Maj:t förklarade sig vilja framdeles taga under öfvervägande, huruvida åt tomtinnehafvarne kunde beredas rätt att emot uppskattningsvärdet inlösa de tomter, de innehade.

Sedan derefter öfver fiskelägets område uppgjorts regleringsplan, upptagande tillhopa 33 bebygda och 99 obebygda tomter, dels s. k. land-

tomter och dels s. k. salteritomter, aflät Kongl. Maj:t proposition i ämnet till Riksdagen den 25 januari 1895. Kongl. Maj:t hemställde deri, att Riksdagen måtte medgifva, att det med regleringsplanen afsedda området måtte från hemmanet afsöndras, och de särskilda tomterna afyttras på vilkor, som i propositionen närmare angåfvos. Dessa vilkor öfverensstämde med bestämmelserna i kongl. brefvet den 25 september 1896, utan andra väsentliga olikheter, än att enligt propositionen obebygda lägenheter skulle omedelbart säljas på auktion, samt att Konungens befallningshafvande skulle dels pröfva å auktion gjorda anbud äfvensom säkerhet för ogulden köpeskilling dels ock utfärda köpebref.

Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning blef af Riksdagen bifallen med den förändring i afseende å köpevilkoren, att de obebygda tomterna skulle å auktion försäljas, allenast der de icke kunnat genom utbjudande under hand till åsatt saluvärde afyttras.

Fiskeläget Hunnebostrand.

På framställning af Kongl. Maj:t medgaf Riksdagen år 1896, att från förra löjtnantsbostället 1 mantal Hunnebo n:r 1 i Tossene socken af Göteborgs och Bohus län måtte afsöndras ett område, hvaråt fiskeläget Hunnebostrand var beläget. Denna upplåtelse skulle ega rum under väsentligen samma vilkor, som stadgats för upplåtelsen till Bovallsstrands fiskeläge.

Upplåtelse af ett område vid Avesta.

Efter det Avesta jernverksaktiebolag i och för nedläggande af sina för förädling och förarbetande af koppar vid Avesta inrättade verkstäder till statsverket öfverlemnat en i Djeknehytteroten vid Avesta belägen vederlagsjord, föreslog Kongl. Maj:t i en till Riksdagen år 1896 aflåten proposition, att berörda jordområde, hvilket under nyttjanderätt innehades af ett antal arbetare vid Avesta bruk, måtte fördelas i lotter och försäljas. Lotternas antal borde, om så lämpligen kunde ske, icke understiga antalet lägenhetsinnehafvare, mellan hvilka lotterna skulle fördelas efter frivillig öfverenskommelse eller, om sådan ej kunde träffas, af Konungens befallhafvande.

De föreslagna försäljningsvilkoren öfverensstämde med hvad om upplåtelse af lägenheter numera gäller enligt kongl. brefvet den 25 september 1896, dock med vissa väsentliga undantag. Sålunda gjordes anståndet med köpeskillingens erläggande icke beroende af, att lägenheten inom viss tid bebygdes, och skulle säkerhet för ogulden köpeskilling pröfvas af Konungens befallningshafvande, hvilken myndighet också egde utfärda köpebref.

Kongl. Maj:ts framställning bifölls af Riksdagen, som förklarade sig finna det med grunderna för Riksdagens beslut i fråga om särskild föryttring af lägenheter från kronoegendomar, som försäljas, öfverensstämmande, att de personer, som å ifrågavarande område innehade lägenheter,

bereddes tillfälle att för en uppskattningsvärdet motsvarande köpeskilling förvärfva eganderätt till marken.

Kronoparken Alträsk.

På framställning af Kongl. Maj:t medgaf Riksdagen år 1900, att tretton särskilda lägenheter finge afskiljas från kronoparken Alträsk i Norrbottens län och till försäljning utbjudas. Nämnda kronopark hade bildats genom inköp för kronans räkning af åtskilliga i närheten af Brännbergs station å norra stambanan belägna hemman, och de till försäljning afsedda lägenheterna voro alla försedda med kronan tillhöriga åbyggnader. Två af lägenheterna voro emellertid ej bebodda. Försäljningen skulle ega rum enligt bestämmelserna i kongl. brefvet den 25 september 1896. Dock skulle dervid iakttagas, att bebodd lägenhet skulle hembjudas derå bosatt innehafvare till inlösen emot åsatt saluvärde.

B. Upplåtelse af obebygda tomter för bildande af nya samhällen.

I ett flertal fall har Riksdagen medgifvit, att från kronans mark, vanligen kronoparker eller kronan vid afvittring tillfallen öfverloppsmark, afskiljas områden, som fördelade i tomter, under eganderätt upplåtas åt enskilde till bebyggande. För dylika upplåtelser, hvilka närmast afsett bildande af nya samhällen, hafva hufvudsakligen följande regler stadgats.

Förslag till köpeskilling uppgöres samtidigt för alla tomterna å hvarje till upplåtelse afsedt område, vanligen af vederbörande revirförvaltare och en af Konungens befallningshafvande utsedd person. Dervid skola särskilda värden åsättas å tomt befintlig skog samt sjelfva jorden.

Tomt får af Konungens befallningshafvande till pris, motsvarande minst den sålunda föreslagna köpeskillingen, upplåtas till den, som hos Konungens befallningshafvande anmäler sig och dervid erlägger värdet af den skog, som möjligen finnes å tomten, jemte minst en femtedel af köpeskillingen för jorden.

En hvar, åt hvilken tomt upplåtes, skall vara skyldig att med iakttagande af de föreskrifter, som med afseende å ett ordnadt bebyggande af det blifvande samhället af Konungens befallningshafvande vid upplåtelsen meddelas, inom två år från upplåtelsen hafva påbörjat samt inom ytterligare tre år fullbordat boningshus, salubod eller annan dermed jemförlig byggnad. Försummas detta, skall tomtinnehafvaren vara förlustig sin rätt till tomten och den redan erlagda andelen af köpeskillingen. Vid enahanda påföljd åligger tomtinnehafvare att erlägga återstående köpeskillingen, så snart han inom den förelagda tiden af fem år fullgjort sin byggnadsskyldighet.

Köpebref utfärdas af Konungens befallningshafvande, sedan byggnadsskyldigheten fullgjorts och köpeskillingen till fullo guldits.

Dessa bestämmelser, som af Riksdagen år 1895 fastställdes för upplåtelse af ett invid Långträsks jernvägsstation beläget område af Piteå kronopark i Norrbottens län, hafva sedermera i hufvudsak oförändrade stadgats för upplåtelser vid jernvägsstationerna Jörn, Anundsjö, Murjek, Bastuträsk och Storsund äfvensom grufplatserna Gellivare malmberg och Luossavaara.

Upplåtelse på enahanda vilkor har Riksdagen år 1901 medgifvit från kronoparkerna Skagersholm vid Finnerödja jernvägsstation och Bjurfors vid Krylbo jernvägsstation.

C. Upplåtelse med samhällen såsom mellanhänder.

a) Vid afvittring afsatta områden upplåtas under eganderätt.

Vid afvittringen i Norrland afsattes i många fall af kronans mark erforderliga områden för kyrkoplatser åt kommunerna. Till dylika områden, hvilka i allmänhet åsattes ränta till kronan, erhöllo kommunerna emellertid endast nyttjanderätt. På särskilda framställningar hafva åtskilliga kommuner sedermera fått eganderätt till kyrkoplatserna, vanligen på följande vilkor.

Området upplåtes utan särskild köpeskilling, men mot utgörande af den ränta, som vid afvittringen blifvit åsatt eller sedermera genom särskild skattläggning bestämts. Med hänsyn dertill, att denna ränta i de flesta fall utgjorde endast ett obetydligt belopp, har äfven förekommit, att upplåtelsen gjorts afgiftsfritt. Af särskilda skäl har i ett fall fordrats köpeskilling, hvilken då bestämts af Konungens befallningshafvande.

Efter det nödig mark för kommunens gemensamma behof aftagits, indelas återstoden i byggnadstomter enligt plan, som af Konungens befallningshafvande pröfvas. Dessa tomter upplåtas åt enskilde till bebyggande på vilkor, som kommunen kan finna skäligt föreskrifva. I allmänhet har ock stadgats, att förvärfvarne skulle vara skyldiga att ställa sig till efterrättelse de bestämmelser angående områdets bebyggande, som Konungens befallningshafvande meddelade.

Personer, som redan innehafva byggnader å platsen, åtnjuta företrädesrätt till nödigt tomtutrymme. Enligt vilkoren för vissa upplåtelser af ifrågavarande slag skulle härför erläggas viss afgift, ej öfverstigande hvad på tomten belöper af räntan för hela området. Vid upplåtelser, som under de senare åren medgifvits, har deremot stadgats, att husegaren skall för tomtområdet erlägga lösen, hvilken, i händelse öfverenskommelse om beloppet ej kan träffas, bestämmes af Konungens befallningshafvande.

I ett fall[1] har, för att motverka lönkrögeri, stadgats, att om kommunen på grund af särskilda förhållanden finner en dylik företrädesrätt icke böra tillkomma egare af redan uppförd byggnad, skall frågan härom afgöras af Konungens befallningshafvande.

För tomterna inflytande köpeskillingar ega i allmänhet kommunerna tills vidare använda för kyrkoplatsernas behöriga ordnande.

Sådan upplåtelse af mark, hvarom här är fråga, har hittills egt rum till följande kommuner: Lycksele, Arvidsjaur, Gellivare, Jockmock, Arjepluog, Åsele, Sveg och Dorotea.

b) Upplåtelser i andra fall.

Hallsberg. I hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad af Kongl. Maj:t föreslagits, medgaf Riksdagen år 1896, att ett område, lydande under indragna sergeantsbostället Berg n:r 1 i Örebro län, finge för alltid afsöndras från bostället och upplåtas åt Hallsbergs stationssamhälle. Köpeskillingen skulle bestämmas genom värdering, som domänintendenten och biträdande uppskattningsmän hade att verkställa. I öfrigt stadgades angående betalningsvilkoren, att köpeskillingen skulle erläggas under loppet af sex år, och för oguldna beloppet deraf ställas borgen eller annan säkerhet.

Förutvarande egare af byggnader å området skulle ega att inlösa af dem innehafda tomter emot samma lösen, som samhället borde för tomterna erlägga till kronan. Samma betalningsvilkor, som stadgats för samhället i förhållande till kronan, skulle ock gälla för de enskilde tomtinnehafvarne gent emot samhället. För regleringsplanens genomförande hinderliga byggnader skulle samhället inlösa. Sådan lösen äfvensom den lösen, som tomtinnehafvarne hade att erlägga till samhället, skulle i händelse af tvist bestämmas af skiljemän.

Vara. I en till Riksdagen år 1899 aflåten proposition hemstälde Kongl. Maj:t, att Riksdagen måtte medgifva, att från länsmansbostället $^1/_2$ mantal Vara Stommen n:r 9 i Skaraborgs län finge till Vara köpings kommun med full eganderätt öfverlåtas ett jordområde om 17,768 hektar mot en köpeskilling af 43,000 kronor, att vid tillträdet den 14 mars 1901 erläggas.

Riksdagen biföll propositionen, men erinrade tillika, att omständigheterna syntes med nödvändighet påkalla, att Vara köping, efter förvärfvande af berörda område, komme att till innehafvarne af de bebygda lägenheterna derå mot ett pris, som ej öfverstege derå belöpande andel af köpingens inköpspris för området jemte godtgörelse för kostnader, försälja de bebygda tomter, som icke måste till oafvisligt behof tagas i anspråk för köpingens räkning.

[1] Vid upplåtelsen till Jockmocks kommun.

Kongl. Maj:t föreskref i anledning deraf, att vid upplåtelsen till kommunen skulle göras förbehåll, i enlighet med hvad Riksdagen erinrat.[1]

5. Upplåtelse af skogstorp.

I den s. k. *domänkomiténs* den 19 maj 1876 afgifna betänkande antyddes[2] såsom förmånligt, att på kronoparkerna i Norrland liggande, efter afvittringen odisponerade odlings- och ängslägenheter till enskilde upplåtes i och för bildande af *skogstorp*. *Domänkomitén.*

I detta hänseende erinrade nämnda komité, hurusom på statens skogar i Norrland funnes här och hvar ängslägenheter af sådan beskaffenhet, att de borde tillgodogöras. Det dittills vanliga sättet, att på auktion öfverlemna dem till afbergning åt högstbjudande, hade enligt komiténs mening visat sig mindre fördelaktigt och flerestädes till och med skadligt. Bättre vore derför — då det dertill vore af stor vigt för staten att hafva bevakare bosatta på kronoparkerna och arbetare nära till hands för utförande af de göromål, som tillhörde en ordnad skogshushållning — att dessa lägenheter upplåtes till bevakare och arbetare, hvilka derjemte skulle få rättighet att upptaga mark för odling. Derigenom skulle möjligen på kronoparkerna kunna uppkomma en i viss mån bofast, för deras behöriga bevakande tillräcklig befolkning, hvilken för fyllande af sitt behof af lifsförnödenheter m. m., utöfver det bidrag, som kunde erhållas från jorden, skulle vara hänvisad till aflöning från staten mot skyldighet till arbete i skogen.

Frågan om skogstorps upplåtande i Norrland upptogs vid 1888 års riksdag. I två särskilda motioner, en i Första och en i Andra Kammaren, hemställdes, att Riksdagen ville taga i öfvervägande, huruvida det icke skulle vara fördelaktigt att på statens skogsdomäner i Norrland få bosättningar till stånd genom upplåtelse af mark för odling och lämpliga platser för bebyggande. Motionärerna utvecklade tillika de grunder, på hvilka de ifrågasatta upplåtelserna borde ega rum. I detta hänseende föreslogs, bland annat, att med afseende på frihetsår, odlings- och byggnadsskyldighet m. m. de bestämmelser för krononybyggen, som då gälde, skulle i tillämpliga delar äfven vara gällande för skogstorp. *Riksdagen år 1888.*

Statsutskottet, till hvars behandling motionerna hänvisades, yttrade i afgifvet utlåtande hufvudsakligen:

Af hvad i motionerna anförts framginge, att syftet med förevarande förslag varit att i allmänhet bereda befolkningen i Norrland ökadt tillfälle

[1] Se kongl. brefvet till kammarkollegium och statskontoret den 2 juni 1899.
[2] Sid. 116 o. f.

att skapa egna hem och finna arbete och utkomst samt att, hvad särskildt beträffade den del af Norrlands befolkning, som egentligen hemtade sitt uppehälle från skogsarbete och timmerflottning, göra det möjligt för denna i trävarurörelsens tjenst stående befolkning att varda bofast och vinna en säkrare inkomst än den, som dess öfriga, af konjunkturernas vexlingar beroende arbete kunde gifva. Derjemte skulle det enligt motionärernas förmenande för kronoparkernas vård vara fördelaktigt, om inom dem funnes en bofast stam af skogsarbetare, hvilka, jemte det de vore berättigade att upptaga till odling lämplig mark, skulle hafva åliggande i afseende på skogsvården inom bestämdt område och skulle vara redo att, när de påkallades, mot ersättning verkställa erforderliga arbeten inom kronoparken.

Utskottet förklarade sig anse de sålunda af motionärerna afsedda syftemålen vara förtjenta af den största uppmärksamhet, och anmärkte utskottet, att jemväl i andra delar af Sverige, särskildt inom Kopparbergs län, funnes kronoparker, från hvilka upplåtelser af ifrågavarande beskaffenhet lämpligen kunde ega rum. Då utskottet emellertid fann utredning i ämnet vara erforderlig, hemstälde utskottet om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om sådan utredning och deraf föranledt förslag.

Statsutskottets hemställan blef af båda kamrarne bifallen, och blef i enlighet härmed till Kongl. Maj:t skrifvelse aflåten.

Domänstyrelsen.

Öfver Riksdagens ifrågavarande framställning hördes domänstyrelsen, hvilken i afgifvet utlåtande till en början erinrade, hurusom meningarna numera i Sverige, liksom i andra kulturländer, enats om vigten och betydelsen af, att kronans skogar ej allenast bibehölles och såsom kronoparker vårdades utan äfven genom markinköp efter hand förstorades. Från denna grundsats skulle Riksdagens framställning enligt domänstyrelsens förmenande innebära en väsentlig afvikelse, om med densamma, genom de ifrågasatta upplåtelsernas likställande med krononybyggen, åsyftades åvägabringandet af upplåtelser under stadgad åborätt på kronoparkerna. Med hänsyn dertill, att Riksdagen begränsat upplåtelserna till sådana, som skogens vård och skötsel kräfde, fann sig emellertid domänstyrelsen kunna antaga, att Riksdagen afsett endast upplåtelser af nyttjanderätt till odlingslägenheter på viss tid.

Domänstyrelsen upplyste tillika, i hvilken mån tjenliga lägenheter för de ifrågasatta upplåtelserna vore att tillgå, samt utvecklade, huru dessa upplåtelser kunde för kronoparkernas skötsel och vård vara gagneliga, hvarefter domänstyrelsen, beträffande det med upplåtelserna jemväl afsedda syftemålet att bereda landets lösa befolkning ökadt tillfälle att skapa egna hem, vidare anförde, bland annat:

Enligt den af domänstyrelsen anskaffade utredningen i ärendet vore,

åtminstone i Norrland och Kopparbergs län, odlingen ingalunda så långt framskriden, att tillfällen till nyodling måste af brist på lägenheter å enskildes utmarker sökas inom kronoparkerna. Svårigheter för jordförvärf för bildande af egna hem syntes ock i allmänhet icke vara för handen, och der sådana svårigheter funnes, såsom fallet uppgifvits vara i Norrbottens län, vore orsaken i de flesta fall icke att söka i bristande tillgång på odlingslägenheter å enskildes områden, utan snarare i jordegarnes obenägenhet för markupplåtelser. Hänsyn till syftemålet att bereda landets lösa befolkning egna hem inom kronoparkerna vore befogad, endast i den mån kronoparkernas skötsel och vård derjemte främjades. Detta vore förhållandet å vissa kronoparker inom Norrbottens län men endast undantagsvis å kronoparkerna i öfriga län.

Att tillförsäkra torpare kreatursbete och husbehofsafverkning, ledde i viss mån till servitut för kronoparkerna, och vore följaktligen stridande mot grundsatsen, att oblandad eganderätt vore ett vilkor för ett rationelt skogsbruk. Härvid vore dock att märka, att upplåtelserna endast gåfves på bestämd tid, samt att lägenheternas behof af husbehofsvirke och bete icke syntes behöfva blifva kännbart för de vidsträckta kronoparkerna i Norrbotten.

Betesrätten medförde en fara för kronoparkerna, genom att torparen af uppkommande skogseldar hade fördel genom förbättring af betet. Häraf betingades ett omsorgsfullt val af personer samt stränga påföljder för vårdslöshet med eld ute på marken och vållande eller anstiftande af skogseld.

Gällande bestämmelser angående frihetsår för nybyggen egnade sig icke för tillämpning å de ifrågasatta skogstorpen i vidare mån, än att torpet finge åtnjuta frihet från utlagor och onera under den första upplåtelsetiden, eller högst 20 år. Vid förnyad upplåtelse borde viss årlig afgäld fastställas.

Torparen borde, vid äfventyr af torpets förverkande, årligen fullgöra visst arbete för odlingens fullgörande samt inom fem år hafva uppfört stuga och ladugård.

För att bereda torparne en i viss mån tryggad besittning af deras lägenheter, borde under vissa förutsättningar medgifvas dels torparen att erhålla förnyad upplåtelse på torpet och dels hans barn eller arfvingar att öfvertaga eller till annan öfverlåta torpet.

Slutligen ville domänstyrelsen erinra, att — förutom underlåtenhet att fullgöra åtagna skyldigheter — skogsåverkan, oloflig jagt eller annan olaglighet, vårdslöshet med eld ute å mark m. m. måste, till förebyggande

af intrång och olägenheter för kronoparkerna, anses såsom giltiga anledningar till innehafvarnes skiljande från torpen.

Domänstyrelsen hemställde, att Riksdagens framställning icke måtte föranleda vidare åtgärd, än att domänstyrelsen måtte bemyndigas att i orter, der för kronoparks vård och bevakning funnes gagneligt, upplåta på bestämd tid, högst 20 år, till skogstorp tjenliga, å kronopark befintliga lägenheter under vissa af styrelsen angifna vilkor.

Departementschefen. Vid ärendets föredragning inför Kongl. Maj:t yttrade departementschefen, bland annat, att det syntes icke vara erforderligt eller önskvärdt, att ifrågavarande upplåtelser skedde under eganderätt eller den fastare besittningsrätt, hvarunder kronobyggen innehades. Beredandet af tillgång på skogsarbetare skulle derigenom i högst väsentlig mån äfventyras, då ingen säkerhet gåfves, att den förste upplåtelsetagarens efterträdare vore lämpliga såsom sådana arbetare. Vidkommande å andra sidan syftemålet att bereda ökade bosättningstillfällen åt den lösa arbetsbefolkningen borde åt upplåtelsen kunna gifvas sådan form, att detta syfte på ett fullt tillfredställande sätt befrämjades.

Då de med upplåtelserna afsedda syftemålen endast inom Norrbottens län kunde i afsevärd utsträckning uppnås, syntes de ifrågasatta åtgärderna böra inskränkas till detta län. I fråga om de närmare bestämmelser, som borde lända till efterrättelse vid ifrågavarande upplåtelser, hade departementschefen hufvudsakligen anslutit sig till hvad domänstyrelsen härutinnan föreslagit. I ett afseende fordrades emellertid ett tillägg till de föreslagna bestämmelserna. Nödvändigt vore nemligen, att staten trädde emellan med direkt understöd i form af byggnadshjelp. Denna byggnadshjelp borde icke lemnas såsom lån, hvilket torparne säkert icke vore i stånd att återgälda, utan såsom understöd utan återbetalningsskyldighet.

Vid valet af de odlingslägenheter, som kunde ifrågakomma, låge vigt uppå, att marken utan allt för stora kostnader kunde afdikas, äfvensom att lägenheten vore sådan, att det omgifvande området af kronoparken erbjöde lägenhetsinnehafvaren någorlunda tillräcklig arbetsförtjenst.

Riksdagen år 1891. Kongl. Maj:t aflät i enlighet med dessa grunder affattad proposition i ämnet till Riksdagen år 1891, och tillstyrktes af statsutskottet bifall till hvad i propositionen föreslagits.

Under öfverläggningen i kamrarne gjorde sig den mening ganska tydligt gällande, att Kongl. Maj:ts ifrågavarande förslag allenast i mycket ringa utsträckning kunde befrämja syftet med Riksdagens år 1888 gjorda framställning, hvilken förmenades hafva väsentligen afsett beredande af egna hem för befolkningen i Norrland och dermed främjande af denna landsdels uppodling. Tillika anmärktes, att de blifvande skogstorparnes

ställning skulle blifva alltför osäker, i hvilket hänseende särskildt framställdes betänkligheter emot ett i propositionen föreslaget stadgande i fråga om domänstyrelsens rätt att uppsäga torpare till afflyttning från torpet. Med jemnkning i sistnämnda del blef Kongl. Maj:ts förslag af Riksdagen bifallet.

Riksdagens beslut i ämnet blef genom kongl. bref den 29 maj 1891[1] delgifvet domänstyrelsen. Om skogstorps upplåtande gälla i enlighet härmed hufvudsakligen följande regler.

Allmänna bestämmelser.

Till skogstorp tjenliga lägenheter å kronoparker i Norrbottens län må, der det för kronoparkens vård och bevakning finnes vara gagneligt, af domänstyrelsen upplåtas till odling och bebyggande.

Tid.

Upplåtelsen göres på viss bestämd *tid*, ej öfverstigande 20 år.

Qvalifikationer.

För att komma i åtnjutande af ett skogstorp fordras:

a) god frejd;

b) full arbetsförhet;

c) lämplighet i öfrigt.

Lägenhetens utmärkande.

Före upplåtelsen skola lägenheterna noggrant beskrifvas och å marken begränsas.

Rättigheter.

Skogstorparen är *berättigad*:

a) att utan afgift från kronoparken efter utsyning erhålla behöfligt virke till torpets åbyggnader och hägnader samt öfrigt husbehof;

b) att, likaledes utan afgift, å kronoparken efter anvisning af vindfäld och torr skog erhålla erforderligt skogsfång till vedbrand;

c) att under första upplåtelsetiden utan afgäld till kronan bruka torpet samt åtnjuta frihet från utlagor och onera;

d) att, sedan af domänstyrelsen föreskrifna byggnader blifvit å torpet uppförda och godkända, af statsmedel uppbära ett kontant belopp af 500 kronor; samt

e) att, om domänstyrelsen finner honom hafva väl uppodlat och bebygt lägenheten, efter frihetsårens slut erhålla förnyad upplåtelse å torpet.

Skyldigheter.

Skogstorparen *åligger:*

a) att i enlighet med de föreskrifter, som af domänstyrelsen vid upplåtelsen meddelas, uppodla och bebygga lägenheten;

b) att inom det område af kronoparken, som varder honom anvisadt, utöfva tillsyn och bevakning;

c) att på tillsägelse af vederbörande skogstjensteman och mot skälig ersättning utgöra å kronoparken erforderliga arbeten;

d) att efter frihetsårens slut medelst dagsverken å kronoparken utgöra

[1] Svensk författningssamling för 1891, n:r 29, sid. 1.

viss årlig afgäld, som genom domänstyrelsens försorg åsättes torpet i förhållande till dess storlek och beskaffenhet;

e) att, derest han efter uppbärande af ofvan omförmälda byggnadshjelp af 500 kronor af en eller annan anledning varder från lägenheten skild, afstå densamma utan anspråk på ersättning för derå nedlagdt byggnads- och odlingsarbete.

Uppsägning. Domänstyrelsen eger att *uppsäga* torparen:

1) till afflyttning från torpet nästföljande midfasta: om torparen blifvit dömd för något svårare brott;

2) till afflyttning med åtnjutande af laga fardag:

a) om domänstyrelsen skulle finna, att torparen gjort sig skyldig till skogsåverkan eller ovarsamt handhafvande af eld;

b) om torparen företagit sig annat, som väsentligen strider mot lag eller allmän ordning;

c) om torparen underlåter att fullgöra åtagna skyldigheter eller att ställa sig till efterrättelse gifna föreskrifter.

Öfvertagande eller öfverlåtande af torp. Derest torpare, som finnes hafva väl skött och bebygt lägenheten, före första upplåtelsetidens utgång dör eller varder oförmögen att fullgöra sina förpligtelser, ega hans *barn* eller *arfvingar* att med domänstyrelsens begifvande *öfvertaga* torpet, såvida de finnas till torpare lämpliga. Skulle de ej vilja eller kunna mottaga torpet, ega de med tillstånd af domänstyrelsen *öfverlåta* detsamma å annan af styrelsen godkänd person mot den godtgörelse för å torpet nedlagdt arbete, som må kunna betingas.

Föreskrifter. Domänstyrelsen eger meddela de föreskrifter, som med afseende å torpen och torparne i öfrigt kunna erfordras.

* * *

Angående verkningarna af bestämmelserna om skogstorps upplåtande hafva följande upplysningar tillhandahållits i domänstyrelsen. Hittills hafva 244 skogstorp upplåtits. Af dessa torps innehafvare hafva 96 fullgjort sin byggnadsskyldighet och fått byggnadshjelp utanordnad. I 10 fall hafva afsägelser af innehafvarne egt rum. Från domänstyrelsens sida har deremot icke någon uppsägning förekommit.

Tabell 3.

Lägenheter, som enligt kongl. brefven till domänstyrelsen den 22 december 1893 eller den 25 september 1896 upplåtits från kronoegendomar, hvilka enligt derom meddelade bestämmelser få försäljas.

Egendom	Försäljning enl. K. Br. d. 22/12 1893 eller mom. 6:o i K. Br. d. 25/9 1896	Försäljning enl. mom. 8:o i K. Br. d. 25/9 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Stockholms län.								
Kulla n:r 2, 3	1	—	0,399	2,660	250	—	250	—
	1	—	0,320	1,270	200	—	200	—
Aspsund n:r 5	1	—	0,278	0,519	300	—	300	—
Östergötlands län.								
Rappestad n:r 5 Lillgård	1	—	0,11	0,11	200	—	200	—
	1	—	0,178	0,178	240	—	240	—
	—	1	1,608	1,608	965	—	1,100	—
	—	1	0,805	0,805	783	—	705	—
Häradsveden n:r 1	1	—	0,278	0,278	800	—	800	—
	1	—	0,0410	0,0875	100	—	100	—
	1	—	0,121	0,121	600	—	600	—
	1	—	0,207	0,207	200	—	200	—
	1	—	0,162	1,302	1,200	—	1,200	—
	1	—	0,094	0,094	100	—	100	—
	1	—	0,237	0,87	500	—	500	—
	1	—	0,254	0,254	600	—	600	—
	1	—	0,271	0,271	200	—	200	—
	1	—	0,398	0,398	500	—	500	—
	1	—	0,452	0,452	400	—	400	—
	1	—	0,295	0,295	300	—	300	—
	1	—	0,185	0,185	500	—	500	—
	1	—	0,1170	1,270	800	—	800	—
	1	—	0,3030	1,625	500	—	500	—
Transport	20	2	—	—	—	—	—	—

Tabell 3. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefven till domänstyrelsen den 22 december 1893 eller den 25 september 1896 upplåtits från kronoegendomar, hvilka enligt derom meddelade bestämmelser få försäljas.

Egendom	Försäljning enl. K. Br. d. 22/12 1893 eller mom. 6:o i K. Br. d. 25/9 1896	Försäljning enl. mom. 8:o i K. Br. d. 25/9 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	20	2	—	—	—	—	—	—
Häradsveden n:r 1	1	—	0,155	0,155	800	—	800	—
	1	—	0,225	0,225	1,000	—	1,000	—
	1	—	0,076	0,076	400	—	400	—
	1	—	0,401	0,401	1,200	—	1,200	—
	1	—	0,072	0,072	400	—	400	—
	1	—	0,469	0,469	800	—	800	—
	1	—	0,20	0,20	800	—	800	—
	1	—	0,3360	0,3360	1,500	—	1,500	—
Brunneby n:r 1	1	—	1,9350	4,4400	1,200	—	1,200	—
	1	—	0,2660	0,2660	200	—	200	—
Ingesgärde n:r 1	1	—	0,0400	0,0400	150	—	150	—
Räfsala n:r 2	1	—	0,7130	0,7320	200	—	200	—
Hilltorp n:r 1	1	—	0,2583	0,2583	300	—	300	—
	1	—	0,0377	0,0377	60	—	60	—
Jönköpings län.								
Lilla Fagraryd n:r 3	1	—	2,231	9,239	1,500	—	1,500	—
Hyndarp n:r 1	1	—	0,921	1,537	400	—	400	—
Räfla n:r 1	1	—	1,9890	8,9090	675	—	675	—
Myresjö n:r 4 Vest- eller Sörgård	1	—	—[1]	0,0720	230	—	230	—
	1	—	0,470	1,4400	575	—	575	—
Stora Haghult n:r 1	—	1	—	12,1970	700	—	1,106	—
Hökasjö n:r 1	1	—	1,8770	11,8040	800	—	800	—
Transport	40	3	—	—	—	—	—	—

[1] Arealen innehåller tomt och äng.

Tabell 3. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefven till domänstyrelsen den 22 december 1893 eller den 25 september 1896 upplåtits från kronoegendomar, hvilka enligt derom meddelade bestämmelser få försäljas.

Egendom	Försäljning enl. K. Br. d. 22/12 1893 eller mom. 6:o i K. Br. d. 25/9 1896	Försäljning enl. mom. 8:o i K. Br. d. 25/9 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	40	3	—	—	—	—	—	—
Hökasjö n:r 1	—	1[1]	1,7780	16,3850	1,500	—	—	—
Kronobergs län.								
Spritsmåla n:r 1	1	—	0,893	4,533	500	—	500	—
	1	—	1,461	10,308	750	—	750	—
	1	—	0,679	3,694	500	—	500	—
Balgaryd n:r 1	1	—	1,428	3,632	750	—	750	—
Bästingshult n:r 1	1	—	1,919	14,456	1,500	—	1,500	—
Bjernaryd n:r 2 Kronogård	1	—	1,798	12,494	1,200	—	1,200	—
Fårshult n:r 1	1	—	2,397	19,149	1,300	—	1,300	—
Årenäs n:r 1	—	1	1,282	16,279	1,800	—	1,800	—
	1	—	1,30	8,327	750	—	750	—
Hunna n:r 3 Östergård	1[2]	—	2,287	32,126	5,410	41	5,410	41
	1[3]	—	3,324	12,35	1,912	29	1,912	29
	1	—	2,135	9,50	1,110	80	1,110	80
	—	1[4]	0,267	3,953	290	78	290	78
Karsamåla n:r 1 Östergård	1	—	1,7890	10,1460	1,076	82	1,076	82
Gynkelstorp n:r 2 Norregård	—	1	1,4000	11,8600	1,226	85	1,305	—
Kalmar län.								
Lilla Spånga n:r 1	1	—	0,5397	2,0074	362	—	362	—
	1	—	0,1366	1,1283	108	—	108	—
Törestorp n:r 1	1	—	0,238	1,235	300	—	300	—
Transport	55	7	—	—	—	—	—	—

[1] Handlingarna angående försäljningen ej inkomna. — [2] Värde å växande skog 3,712 kronor 50 öre. — [3] Värde å växande skog 200 kronor. — [4] Skogsvärde 20 kronor.

Tabell 3. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefven till domänstyrelsen den 22 december 1893 eller den 25 september 1896 upplåtits från kronoegendomar, hvilka enligt derom meddelade bestämmelser få försäljas.

Egendom	Försäljning enl. K. Br. d. 22/12 1893 eller mom. 6:o i K. Br. d. 25/9 1896	Försäljning enl. mom. 8:o i K. Br. d. 25/9 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	55	7	—	—	—	—	—	—
Grönkulla n:r 1	1	—	0,8639	3,0282	450	—	450	—
Ålefors n:r 1	1	—	0,7800	4,2240	600	—	600	—
	1	—	0,1140	0,1140	200	—	200	—
Tjurstorp n:r 3	—	1	0,5720	11,4050	600	—	1,051	—
Hult n:r 1	1	—	2,1190	10,8930	1,042	—	1,042	—
Föra n:r 8 med lägenheten Föra n:r 10	1	—	1,745	8,703	450	—	450	—
	1	—	0,13	4,35	150	—	150	—
Kristianstads län.								
Stensma n:r 7	1	—	0,37	0,88	200	—	200	—
Krokaröd n:r 2	1	—	2,59	11,495	1,500	—	1,500	—
Neflinge n:r 9	—	1	3,644	38,944	2,665	—	6,000	—
	1	—	2,722	11,017	1,200	—	1,200	—
	1	—	2,711	12,077	1,300	—	1,300	—
	1	—	2,939	10,758	1,500	—	1,500	—
	1	—	2,366	13,053	1,500	—	1,500	—
Ruggaröd n:r 1	1	—	0,092	0,092	100	—	100	—
	1	—	1,103	15,277	1,450	—	1,450	—
Ousby n:r 3	1	—	0,075	0,075	1,200	—	1,200	—
Anm. Egendomen belägen invid Ousby jernvägsstation.	1	—	0,084	0,084	1,000	—	1,000	—
	1	—	0,075	0,075	1,000	—	1,000	—
	1	—	0,082	0,082	1,000	—	1,000	—
	1	—	0,10	0,10	850	—	850	—
	1	—	0,07	0,07	500	—	500	—
	1	—	0,083	0,083	800	—	800	—
	1	—	0,025	0,025	175	—	175	—
Transport	77	9	—	—	—	—	—	—

Tabell 3. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefven till domänstyrelsen den 22 december 1893 eller den 25 september 1896 upplåtits från kronoegendomar, hvilka enligt derom meddelade bestämmelser få försäljas.

Egendom	Försäljning enl. K. Br. d. 22/12 1893 eller mom. 6:o i K. Br. d. 25/9 1896	Försäljning enl. mom. 8:o i K. Br. d. 25/9 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	77	9	—	—	—	—	—	—
Ousby n:r 3 (forts.)	1	—	0,001	0,001	10	—	10	—
	1	—	0,028	0,028	175	—	175	—
	1	—	0,046	0,046	400	—	400	—
	1	—	0,028	0,028	300	—	300	—
	1	—	0,094	0,094	700	—	700	—
	1	—	0,12	0,12	700	—	700	—
	1	—	0,043	0,043	200	—	200	—
	1	—	0,059	0,059	600	—	600	—
	1	—	0,283	0,283	1,200	—	1,200	—
	1	—	0,059	0,059	300	—	300	—
	1	—	0,114	0,114	600	—	600	—
	1	—	0,12	0,12	1,000	—	1,000	—
	1	—	0,229	0,229	2,000	—	2,000	—
	1	—	0,328	0,328	400	—	400	—
	1	—	0,06	0,06	150	—	150	—
	1	—	0,429	0,429	800	—	800	—
	1	—	0,048	0,048	100	—	100	—
	1	—	0,155	0,155	1,000	—	1,000	—
	1	—	0,068	0,068	200	—	200	—
	1	—	0,055	0,055	200	—	200	—
	1	—	0,05	0,05	300	—	300	—
	1	—	0,08	0,08	200	—	200	—
	1	—	0,433	0,433	750	—	750	—
	1	—	0,031	0,031	100	—	100	—
	1	—	0,181	0,181	300	—	300	—
Transport	102	9	—	—	—	—	—	—

Tabell 3. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefven till domänstyrelsen den 22 december 1893 eller den 25 september 1896 upplåtits från kronoegendomar, hvilka enligt derom meddelade bestämmelser få försäljas.

Egendom	Försäljning enl. K. Br. d. 22/12 1893 eller mom. 6:o i K. Br. d. 25/9 1896	Försäljning enl. mom. 8:o i K. Br. d. 25/9 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	102	9	—	—	—	—	—	—
Ousby n:r 3 (forts.)	1	—	0,319	0,319	400	—	400	—
	1	—	1,915	1,915	300	—	300	—
	—	1	0,293	0,293	2,000	—	2,360	—
Vasabygget n:r 1	1[1]	—	—	11,4600	1,700	—	1,700	—
	1[2]	—	—	4,4820	500	—	500	—
Svenstorp n:r 1	1	—	0,4500	0,4500	150	—	150	—
	1	—	2,0270	8,2600	600	—	600	—
	1	—	1,1110	1,3490	300	—	300	—
	1	—	0,4570	2,6910	200	—	200	—
	1	—	2,0500	3,1370	550	—	550	—
	1	—	1,4090	2,9370	500	—	500	—
Malmöhus län.								
Nefvitshög n:r 15	1	—	0,9713	0,9713	1,262	69	1,262	69
Anm. Egendomen utgjorde ett kronobete af nära fem kilometers längd men på vissa ställen blott några och trettio meters bredd. Å egendomen funnos ej några kronan tillhöriga byggnader men deremot mer än 70 lägenheter, försedda med enskilda personer tillhöriga bostadshus. Hela arealen utgjorde, förutom 1,242 hektar impediment, 43,9378 hektar, allt, med undantag af hustomterna, afkomstgifvande mark. Saluvärdet å de särskilda lägenheterna beräknades vid uppskattningen efter pris, vexlande mellan 1,300 kronor och 1,100 kronor för hektar.	1	—	0,4665	0,4665	606	45	606	45
	1	—	0,0085	0,0085	11	05	11	05
	1	—	0,8275	0,8275	1,075	75	1,075	75
	1	—	0,4250	0,4250	552	50	552	50
	1	—	1,2125	1,2125	1,576	25	1,576	25
	1	—	1,1250	1,1250	1,462	50	1,462	50
	1	—	0,1150	0,1150	149	50	149	50
	1	—	2,05	2,05	2,460	—	2,640	—
	1	—	1,8437	1,8437	2,212	44	2,212	44
	1	—	0,3525	0,3525	423	—	423	—
Transport	123	10	—	—	—	—	—	—

[1] Arealen innehåller dels åker, dels äng, dels utmark.
[2] Arealen innehåller till största delen skoglös utmark.

Tabell 3. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefven till domänstyrelsen den 22 december 1893 eller den 25 september 1896 upplåtits från kronoegendomar, hvilka enligt derom meddelade bestämmelser få försäljas.

Egendom	Försäljning enl. K. Br. d. 22/12 1893 eller mom. 6:o i K. Br. d. 26/9 1896	Försäljning enl. mom. 8:o i K. Br. d. 25/9 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	123	10	—	—	—	—	—	—
Nefvitshög n:r 15 (forts.)	1	—	0,3740	0,3740	448	80	448	80
	1	—	0,6613	0,6613	793	56	793	56
	1	—	0,4050	0,4050	486	—	486	—
	1	—	1,2503	1,2503	1,500	36	1,500	36
	1	—	0,0212	0,0212	25	44	25	44
	1	—	0,02	0,02	24	—	24	—
	1	—	0,0435	0,0435	52	20	52	20
	1	—	0,4950	0,4950	594	—	594	—
	1	—	0,6575	0,6575	789	—	789	—
	1	—	0,0367	0,0367	44	04	44	04
	1	—	0,0658	0,0658	78	96	78	96
	1	—	0,0740	0,0740	88	80	88	80
	1	—	0,02	0,02	24	—	24	—
	1	—	0,0292	0,0292	35	04	35	04
	1	—	0,4182	0,4182	484	84	484	84
	1	—	0,0043	0,0043	5	16	5	16
	1	—	0,47	0,47	564	—	564	—
	1	—	0,9625	0,9625	1,155	—	1,155	—
	1	—	0,3520	0,3520	422	40	422	40
	1	—	0,0258	0,0258	30	96	30	96
	1	—	0,6537	0,6537	784	44	784	44
	1	—	0,3092	0,3092	371	04	371	04
	1	—	0,30	0,30	360	—	360	—
	1	—	0,3840	0,3840	460	80	460	80
	1	—	0,3110	0,3110	344	20	344	20
Transport	148	10	—	—	—	—	—	—

Tabell 3. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefven till domänstyrelsen den 22 december 1893 eller den 25 september 1896 upplåtits från kronoegendomar, hvilka enligt derom meddelade bestämmelser få försäljas.

Egendom	Försäljning enl. K. Br. d. 22/12 1893 eller mom. 6:o i K. Br. d. 25/9 1896	Försäljning enl. mom. 8:o i K. Br. d. 25/9 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	148	10	—	—	—	—	—	—
Nefvitshög n:r 15 (forts.)	1	—	0,1010	0,1010	121	20	121	20
	1	—	1,0275	1,0275	1,204	75	1,204	75
	1	—	0,5733	0,5733	687	96	687	96
	1	—	1,0045	1,0045	1,205	40	1,205	40
	1	—	2,2805	2,2805	2,552	80	2,552	80
	1	—	0,8737	0,8737	1,135	81	1,135	81
	1	—	0,21	0,21	273	—	273	—
	1	—	2,9560	2,9560	3,582	19	3,582	19
	1	—	0,1465	0,1465	190	45	190	45
	1	—	0,0055	0,0055	7	15	7	15
	1	—	2,6483	2,6483	3,270	31	3,270	31
	1	—	1,1212	1,1212	1,457	56	1,457	56
	1	—	1,08	1,08	1,404	—	1,404	—
	1	—	0,73	0,73	949	—	949	—
	—	1	0,7275	0,7275	873	—	875	—
	1	—	1,1488	1,1488	1,378	56	1,378	56
	1	—	1,0587	1,0587	1,270	44	1,270	44
	—	1	1,0725	1,0725	1,287	—	1,287	—
	1	—	0,99	0,99	1,089	—	1,089	—
	1	—	0,59	0,59	649	—	649	—
	1	—	0,2455	0,2455	270	05	270	05
	1	—	0,2568	0,2568	282	48	282	48
	—	1	0,2687	0,2687	295	57	295	57
	1	—	0,52	0,52	572	—	572	—
	1	—	2,1545	2,1545	2,369	95	2,369	95
Transport	170	13	—	—	—	—	—	—

Tabell 3. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefven till domänstyrelsen den 22 december 1893 eller den 25 september 1896 upplåtits från kronoegendomar, hvilka enligt derom meddelade bestämmelser få försäljas.

Egendom	Försäljning enl. K. Br. d. 22/12 1893 eller mom. 6:o i K. Br. d. 25/9 1896	Försäljning enl. mom. 8:o i K. Br. d. 25/9 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	170	13	—	—	—	—	—	—
Nefvitshög n:r 15 (forts.)	1	—	0,0150	0,0150	16	50	16	50
	1	—	0,0318	0,0318	34	98	34	98
	1	—	0,4942	0,4942	543	62	543	62
	1	—	0,1028	0,1028	113	08	113	08
	1	—	0,0115	0,0115	12	65	12	65
	1	—	0,4475	0,4475	492	25	492	25
	1	—	0,0405	0,0405	44	55	44	55
	1	—	0,2095	0,2095	230	45	230	45
	1	—	0,1650	0,1650	181	50	181	50
	1	—	0,40	0,40	440	—	440	—
	1	—	0,4765	0,4765	524	15	524	15
	1	—	0,0108	0,0108	11	88	11	88
Långaröd n:r 1	1	—	1,552	3,500	700	—	700	—
	1	—	2,034	6,000[1]	1,000	—	1,000	—
	1	—	2,809	4,971	1,100	—	1,100	—
Göteborgs och Bohus län.								
Vestra Haråsn:r 1	1	—	1,64	3,048	550	—	550	—
Humlehed n:r 1	1	—	2,341	3,327	540	—	540	—
	1	—	0,964	1,277	260	—	260	—
Wällseröd	1	—	0,553	1,718	150	—	150	—
Marteröd	1	—	5,695	13,422	800	—	800	—
	1	—	2,985	8,786	600	—	600	—
Elfsborgs län.								
Smula n:r 1 Björsagård	1	—	1,375	1,643	500	—	500	—
Transport	192	13	—	—	—	—	—	—

[1] Arealuppgiften afser ungefärliga storleken.

Tabell 3. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefven till domänstyrelsen den 22 december 1893 eller den 25 september 1896 upplåtits från kronoegendomar, hvilka enligt derom meddelade bestämmelser få försäljas.

Egendom	Försäljning enl. K. Br. d. 22/12 1893 eller mom. 6:o i K. Br. d. 25/9 1896	Försäljning enl. mom. 8:o i K. Br. d. 25/9 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	192	13	—	—	—	—	—	—
Bögared n:r 2 Lillegård	1	—	2,571	10,690	1,000	—	1,000	—
Kättersered n:r 1	1	—	2,650	33,40	4,470	—	4,470	—
Ramnås n:r 1	1	—	0,9270	5,1620	800	—	800	—
	1	—	1,1210	4,2040	500	—	500	—
Härkila n:r 3 Bengtsgård	1	—	1,9690	13,2020	1,200	—	1,200	—
	—	1[1]	1,6740	12,1810	—	—	—	—
Skaraborgs län.								
Backen n:r 1	1	—	2,129	2,23	955	—	955	—
Sunträlje n:r 6 Stora Bäckagård	1	—	1,013	1,013	600	—	600	—
	1	—	0,23	0,23	125	—	125	—
Perstorp n:r 3 Hulegård	1	—	0,14	0,14	150	—	150	—
Vistorp n:r 2 Kockgård	1	—	7,4650	15,8387	2,300	—	2,300	—
Vermlands län								
Strand n:r 1	—	1	1,2600	1,8300	600	—	1,725	—
Örebro län.								
Sanna n:r 5	—	1	2,613	2,614	1,500	—	1,500	—
Vestmanlands län.								
Berga n:r 3	1	—	0,436	0,436	250	—	250	—
Frösvi n:r 5	1	—	0,3380	1,0950	1,620	—	1,620	—
Transport	204	16	—	—	—	—	—	—

[1] Handlingar angående försäljningen ej inkomna.

Tabell 3. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefven till domänstyrelsen den 22 december 1893 eller den 25 september 1896 upplåtits från kronoegendomar, hvilka enligt derom meddelade bestämmelser få försäljas.

Egendom	Försäljning enl. K. Br. d. 22/12 1893 eller mom. 6:o i K. Br. d. 25/9 1896	Försäljning enl. mom. 8:o i K. Br. d. 25/9 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	204	16	—	—	—	—	—	—
Frösvi n:r 5 (forts.)	—	1	0,1360	1,3380	2,200	—	2,270	—
	—	1	1,0240	1,9310	2,800	—	2,825	—
	—	1	0,9860	5,8500	1,800	—	1,850	—
Kolbäck n:r 1	—	1	2,8860	4,1600	500	—	500	—
Kopparbergs län.								
Nordanö	1	—	0,5350	0,5520	160	—	160	—
	1	—	1,1620	1,1780	340	—	340	—
	1	—	2,4050	2,4330	720	—	720	—
	1	—	3,0390	3,0990	920	—	920	—
	—	1	0,2360	0,3030	60	—	75	—
Gefleborgs län.								
Kramstad n:r 1	1[1]	—	—	—	780	—	780	—
	—	1	—	4,4354	1,500	—	1,815	—
	—	1	—	1,2039	500	—	500	—
	—	1	—	1,7701	630	—	630	—
	—	1	—	1,7908	570	—	570	—
	—	1	—	2,2357	600	—	600	—
Jemtlands län.								
Trollsåsen n:r 2	1	—	2,735	28,897	1,000	—	1,000	—
	1	—	2,432	10,922	500	—	500	—
Ede n:r 1 jemte Skarpåslägden n:r 1	1	—	3,2975	12,9863	1,400	—	1,400	—
Transport	212	26	—	—	—	—	—	—

[1] Uppgift angående areal saknas.

Tabell 3. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefven till domänstyrelsen den 22 december 1893 eller den 25 september 1896 upplåtits från kronoegendomar, hvilka enligt derom meddelade bestämmelser få försäljas.

Egendom	Försäljning enl. K. Br. d. 22/12 1893 eller mom. 6:o i K. Br. d. 26/9 1896	Försäljning enl. mom. 8:o i K. Br. d. 25/9 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	212	26	—	—	—	—	—	—
Ede n:r 1 (forts.)	1	—	2,4455	16,24	1,400	—	1,400	—
	1	—	3,6920	27,76	2,000	—	2,000	—
	1	—	1,867	50,7575	2,500	—	2,500	—
	1	—	1,7765	14,86	1,100	—	1,100	—
	—	1	—	2,43	750	—	1,055	—
Åsmundgården n:r 1	1	—	1,0585	1,2135	350	—	350	—
	1	—	1,2945	2,5845	500	—	500	—
	1	—	2,5040	6,8620	1,000	—	1,000	—
	1	—	1,8320	7,0110	850	—	850	—
	1	—	3,3500	8,3930	1,100	—	1,100	—
	1	—	2,7860	8,9080	1,250	—	1,250	—
	1	—	2,4830	7,3910	1,050	—	1,050	—
	1	—	3,9630	14,6710	1,800	—	1,800	—
	1	—	2,4120	11,3200	1,250	—	1,250	—
Dvärsätt n:r 7	1	—	2,0700	20,0260	1,000	—	1,000	—
Ammer n:r 1	1	—	2,8060	5,0340	2,000	—	2,000	—
	—	1	3,3650	8,8300	2,000	—	3,035	—
Vesterbottens län.								
Axla eller Vesterhiske n:r 5	1	—	0,373	0,373	200	—	200	—
	1	—	0,237	0,237	150	—	150	—
	1	—	0,225	0,225	100	—	100	—
	1	—	0,063	0,063	20	—	20	—
	1	—	0,220	0,220	100	—	100	—
	1	—	0,061	0,061	30	—	30	—
	1	—	0,292	0,292	175	—	175	—
Summa	234	28	—	—	—	—	—	—

Tabell 4.

Lägenheter, som enligt kongl. brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 blifvit från kronans utarrenderade egendomar upplåtna.

Egendom	Försäljning enl. mom. 6:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Försäljning enl. mom. 8:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Stockholms län.								
Ålsunda n:r 2	1	—	0,480	0,944	350	—	350	—
Svinö eller Rådmansö kungsgård	1	—	0,268	0,29	300	—	300	—
Upsala län.								
Bro n:r 7	1	—	1,482	1,482	900	—	900	—
	1	—	—	0,136	100	—	100	—
	—	1 [1]	—	2,132	1,000	—	1,500	—
Södermanlands län.								
Ribbingelunds kungsgård	—	1	2,801	6,992	1,100	—	1,250	—
	—	1	1,202	6,461	900	—	1,160	—
Qvarnberga n:r 1	—	1	8,837	11,639	3,600	—	3,600	—
Hallsta n:r 1, 2 och Libbetomta n:r 1	1 [2]	—	2,852	10,937	1,650	—	1,650	—
Vik n:r 1	—	1	6,638	13,584	4,600	—	5,125	—
Askö n:r 1	—	1 [3]	0,77	18,9451	2,100	—	2,150	—
	—	1 [4]	2,509	4,515	1,500	—	1,500	—
Ålberga n:r 1	—	1	4,66	4,766	2,225	—	2,225	—
Östergötlands län.								
Tuna n:r 1	—	1	7,44	12,106	3,500	—	5,500	—
	—	1	4,30	4,487	2,500	—	4,100	—
Transport	5	10	—	—	—	—	—	—

[1] Torp bebygdt med kronan tillhöriga hus.
[2] I saluvärdet ingår det till 868 kronor 15 öre uppskattade värdet å lägenhetens skog och skogsmark.
[3] Bebygd. Skogsvärde 878 kronor 39 öre.
[4] Obebygd. Skogsvärde 50 kronor.

Tabell 4. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 blifvit från kronans utarrenderade egendomar upplåtna.

Egendom	Försäljning enl. mom. 6:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Försäljning enl. mom. 8:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	5	10	—	—	—	—	—	—
Boberg n:r 1	1	—	0,263	0,263	400	—	400	—
	1	—	4,533	6,452	1,400	—	1,400	—
Rogestad n:r 3	1[1]	—	1,959	3,603	2,500	—	2,500	—
Vrånghult n:r 1 Östergård och Vrånghult n:r 3	1	—	0,106	0,256	400	—	400	—
Råstorp n:r 2 Södergården	1[2]	—	—	0,552	600	—	600	—
	1[3]	—	—	0,720	600	—	600	—
Färgestad n:r 1	1	—	0,679	1,363	800	—	800	—
Skrukeby n:r 8	1	—	0,276	0,276	350	—	350	—
Bondebacka n:r 1	1	—	0,1916	0,1916	1,530	—	1,530	—
Anm. Egendomen belägen invid Motala stad. Tomtprisen i allmänhet beräknade efter 80 öre för qvadratmeter.	1	—	0,278	0,278	2,220	—	2,220	—
	1	—	0,217	0,217	1,740	—	1,740	—
	1	—	0,146	0,146	1,170	—	1,170	—
	1	—	0,105	0,105	840	—	840	—
	1	—	0,086	0,086	690	—	690	—
	1	—	0,084	0,084	670	—	670	—
	1	—	0,109	0,109	870	—	870	—
	1	—	0,081	0,081	650	—	650	—
	1	—	0,097	0,097	780	—	780	—
	1	—	0,106	0,106	850	—	850	—
	1[4]	—	0,083	0,083	250	—	250	—
	1	—	1,505	1,505	1,000	—	1,000	—
	—	1	0,066	0,066	530	—	530	—
Transport	26	11	—	—	—	—	—	—

[1] I saluvärdet ingår det till 700 kronor beräknade värdet å kronan tillhöriga åbyggnader, en stuga och ladugård. [2] Utäng. [3] Utäng. Köpt af förre boställshafvaren. [4] Priset beräknadt efter 30 öre qvadratmetern.

Tabell 4. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 blifvit från kronans utarrenderade egendomar upplåtna.

Egendom	Försäljning enl. mom. 6:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Försäljning enl. mom. 8:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	26	11	—	—	—	—	—	—
Perstorp n:r 1	1	—	2,846	12,717	2,020	—	2,020	—
	1	—	0,844	1,741	600	—	600	—
	1	—	0,593	4,298	570	—	570	—
Öfre Leberg n:r 6 Bossgård	1	—	1,01	1,138	600	—	600	—
	1	—	0,068	0,068	160	—	160	—
	1	—	0,474	0,474	400	—	400	—
Qvickstorp n:r 1	1	—	0,096	0,099	200	—	200	—
	1	—	0,202	0,408	400	—	400	—
Vestra Heljestad n:r 1 Mellangården	1	—	0,242	0,242	750	—	750	—
Hundkärr n:r 1	1	—	0,787	2,16	750	—	750	—
Dufvedal n:r 1	1	—	0,046	0,046	370	—	370	—
Anm. Egendomen belägen invid Motala stad. Lägenhetsinnehafvarne till största delen arbetare vid den närbelägna Motala mekaniska verkstad.	1	—	0,008	0,008	640	—	640	—
	1	—	0,057	0,057	460	—	460	—
	1	—	0,146	0,146	1,170	—	1,170	—
	1	—	0,115	0,115	920	—	920	—
	1	—	0,124	0,124	370	—	370	—
	1	—	0,125	0,125	870	—	870	—
	1	—	0,1642	0,1642	1,480	—	1,480	—
	1	—	0,1053	0,1053	950	—	950	—
	1	—	0,116	0,116	930	—	930	—
	1	—	0,1353	0,1353	1,080	—	1,080	—
	1	—	0,124	0,124	990	—	990	—
	1	—	0,1601	0,1601	1,200	—	1,200	—
	1	—	0,1378	0,1278	1,030	—	1,030	—
	1	—	0,0973	0,0973	730	—	730	—
Transport	51	11	—	—	—	—	—	—

Tabell 4. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 blifvit från kronans utarrenderade egendomar upplåtna.

Egendom	Försäljning enl. mom. 6:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Försäljning enl. mom. 8:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	51	11	—	—	—	—	—	—
Dufvedal n:r 1 (forts.)	1	—	0,1156	0,1156	870	—	870	—
	1	—	0,0486	0,0486	360	—	360	—
	1	—	0,028	0,028	210	—	210	—
	1	—	0,0396	0,0396	300	—	300	—
	1	—	0,0545	0,0545	410	—	410	—
	1	—	0,0649	0,0649	490	—	490	—
	1	—	0,1803	0,1803	1,350	—	1,350	—
Sättran, utjord under Dufvedal n:r 1	1	—	0,183	0,183	600	—	600	—
	1	—	0,105	0,105	400	—	400	—
	1	—	0,09	0,09	300	—	300	—
Tummetorp n:r 1	1	—	0,693	4,08	500	—	500	—
Berga n:r 3 Lillgård	1	—	0,087	0,087	400	—	400	—
	1	—	0,32	0,32	1,100	—	1,100	—
	1	—	0,112	0,112	450	—	450	—
	1	—	0,083	0,083	425	—	425	—
	1	—	0,087	0,087	425	—	425	—
Jönköpings län.								
Rågsjö n:r 2, 3 Bengtsgård och Larsgård	1	—	0,914	2,565	1,050	—	1,050	—
Kalmar län.								
Plittorp n:r 1	1 [1]	—	0,519	6,696	885	—	885	—
Vestrahult n:r 1	1	—	0,312	0,804	250	—	250	—
Upsala n:r 1	1	—	1,069	6,0	600	—	600	—
Fagerbäck n:r 1	—	1	2,06	2,801	1,060	—	1,100	—
Transport	71	12	—	—	—	—	—	—

[1] I saluvärdet ingår skogsvärde 485 kronor.

Tabell 4. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 blifvit från kronans utarrenderade egendomar upplåtna.

Egendom	Försäljning enl. mom. 6:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Försäljning enl. mom. 8:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	71	12	—	—	—	—	—	—
Kristianstads län.								
Arkelstorp n:r 1	1	—	0,14	0,14	300	—	300	—
Anm. Egendomen belägen invid Arkelstorps jernvägsstation.	1	—	0,138	0,138	350	—	350	—
	1	—	0,078	0,078	150	—	150	—
	1	—	0,083	0,083	150	—	150	—
	1	—	0,14	0,14	250	—	250	—
	1	—	0,265	0,265	550	—	550	—
	1	—	2,906	5,422	2,000	—	2,000	—
	1	—	0,115	0,115	350	—	350	—
	1	—	0,152	0,152	400	—	400	—
	1	—	0,198	0,198	550	—	550	—
	—	1	0,21	0,21	350	—	380	—
	—	1	0,234	0,234	350	—	350	—
	—	1	0,21	0,21	350	—	350	—
	—	1	0,21	0,21	350	—	350	—
Tollarp n:r 5, 8	1	—	0,18	0,18	600	—	600	—
Anm. Egendomen belägen invid Tollarps jernvägsstation.	1	—	0,058	0,058	220	—	220	—
	1	—	0,116	0,116	450	—	450	—
	1	—	0,04	0,04	170	—	170	—
	1	—	0,032	0,032	140	—	140	—
	1	—	0,04	0,04	110	—	110	—
	1	—	0,20	0,20	600	—	600	—
	1	—	0,081	0,081	320	—	320	—
	1	—	0,06	0,06	320	—	320	—
Transport	90	16	—	—	—	—	—	—

Tabell 4. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 blifvit från kronans utarrenderade egendomar upplåtna.

Egendom	Försäljning enl. mom. 6:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Försäljning enl. mom. 8:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	90	16	—	—	—	—	—	—
Tollarp n:r 5, 8 (forts.)	1	—	0,055	0,055	220	—	220	—
	1	—	0,22	0,22	700	—	700	—
	1	—	0,033	0,033	140	—	140	—
	1	—	0,257	0,257	900	—	900	—
	1	—	0,018	0,018	50	—	50	—
	1	—	0,028	0,028	130	—	130	—
	1	—	0,232	0,232	700	—	700	—
	1	—	0,044	0,044	230	—	230	—
	—	4	0,0905	0,0905	600	—	—	—
	—	3	0,091	0,091	600	—	—	—
[1]	—	12	0,0992	0,0992	600	—	—	—
	—	11	0,124	0,124	600	—	—	—
	—	1	0,182	0,182	600	—	—	—
Linneröd n:r 3	1	—	1,3840	7,2620	900	—	900	—
	1	—	2,2060	5,1090	1,100	—	1,100	—
Malmöhus län.								
Stäfvie n:r 19	1	—	0,41	0,41	400	—	400	—
	1	—	0,019	0,019	100	—	100	—
	1	—	0,17	0,17	200	—	200	—
Hvellinge n:r 22, 30	—	1 [2]	0,318	0,318	1,240	—	5,600	—
	—	1 [3]	0,08	0,08	285	—	285	—
Transport	103	47	—	—	—	—	—	—

[1] Uppgifterna om areal och saluvärde afse hvarje särskild tomt och tomterna säljas enl. mom. 8:o), med iakttagande af, att försäljning sker, i den mån köpeanbud till saluvärdet erhålles.

[2] Af uppskattningsmännen värderad till 650 kronor.

[3] » » » » 150 kronor.

Tabell 4. (forts.)

Lägenheter, som enligt kongl. brefvet till domänstyrelsen den 25 september 1896 blifvit från kronans utarrenderade egendomar upplåtna.

Egendom	Försäljning enl. mom. 6:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Försäljning enl. mom. 8:o) i K. Br. d. 25 sept. 1896	Areal (i hektar)		Saluvärde		Köpeskilling	
			Tomt och åker	Hela arealen	Kronor	öre	Kronor	öre
Transport	103	47	—	—	—	—	—	—
Hvellinge n:r 22, 30 (forts.)	—	1[1]	0,15	0,15	475	—	1,015	—
Tingaröd n:r 4, 7, 13	1	—	3,62	3,834	5,000	—	5,000	—
Skaraborgs län.								
Höjentorp n:r 1—7 med Höjentorp	—	1[2]	14,913	16,713	6,700	—	—	—
n:r 8, kungsgård	—	1[3]	6,426	6,497	4,100	—	6,700	—
	—	1[3]	0,803	3,703	1,300	—	1,525	—
Marieholm n:r 1, 2	—	1	5,95	5,95	3,600	—	3,015	—
	—	1	0,7	0,707	500	—	500	—
Örebro län.								
Öfversta n:r 2 och 3	—	1	7,104	17,995	1,500	—	3,110	—
Ånsta n:r 3, 4	—	1[4]	20,931	24,80	9,000	—	—	—
Jemtlands län.								
Skogen n:r 1 med Näset n:r 1	—	1[5]	4,617	39,997	3,000	—	—	—
	1	—	1,864	19,692	1,500	—	1,500	—
	1	—	1,007	19,442	1,100	—	1,100	—
	1	—	1,622	19,83	1,300	—	1,300	—
	1	—	0,758	19,354	900	—	900	—
Summa	108	56	—	—	—	—	—	—

[1] Af uppskattningsmännen värderad till 250 kr.
[2] Antagligt anbud ej afgifvet; skall skötas på viss tid i afvaktan på försäljning.
[3] Bebygd med manhus och ladugård, tillhöriga kronan.
[4] Till lägenheten skola läggas 2 skogsskiften om tillhopa 20,04 har, hvarefter ny saluvärdering skall ega rum.
[5] Försäljning ej verkställd.

BILAGA TILL EGNAHEMSKOMITÉNS BETÄNKANDE.

REDOGÖRELSE

FÖR

I VISSA FRÄMMANDE LÄNDER FRÅN DET ALLMÄNNAS SIDA VIDTAGNA

ÅTGÄRDER I SYFTE ATT BEFRÄMJA UPPKOMSTEN AF EGNA HEM,

UTARBETAD

AF

HERMAN FALK.

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.
1902.

Såsom egnahemskomitén i sitt den 22 juni 1901 afgifna betänkande omförmält, hafva i flere utländska stater från det allmännas sida vidtagits åtgärder dels för att bistå arbetare i deras bemödanden att förskaffa sig egna hem i den bemärkelse, hvari komitén ansett detta uttryck böra användas, nämligen egna hus på fri och egen grund, dels ock för att i allmänhet underlätta förvärf af mindre lägenheter på vare sig egen eller annans mark.

Då den af komitén föreslagna lagstiftning endast innehåller bestämmelser i förstnämnda syfte, har äfven nedanstående redogörelse ansetts böra i hufvudsak begränsas till sådana i främmande länder från det allmännas sida vidtagna åtgärder, hvilka afse åstadkommandet af egna hem i egentlig bemärkelse.

För Preussen och Storbritannien är en dylik redogörelse redan lemnad i en af doktor A. Raphael författad uppsats, hvilken utgör bilaga till jordbrukslägenhetskomiténs den 23 november 1892 afgifna betänkande, och har derför, hvad nämnda länder beträffar, uppmärksamheten här nedan hufvudsakligen egnats åt de åtgärder i ämnet, hvilka derefter förekommit.

Den utländska hemstadslagstiftningen, för hvilken sistnämnda komité likaledes redogjort, har här nedan icke upptagits till behandling.

INNEHÅLL.

Norge. Sid.

Jordinköps- och huslånefonderna ..... 1.

Upplåtelse af lägenheter från staten tillhörig jord ..... 17.

Danmark.

Statsunderstöd till åstadkommande af jordbrukslägenheter för landtarbetare..... 20.

Statsunderstöd till uppförande af arbetarebostäder ..... 30.

Finland ..... 32.

Preussen ..... 39.

England ..... 40.

Belgien ..... 42.

Frankrike ..... 43.

Bil. Lov om Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere..... 45.

NORGE.

Jordinköps- och huslånefonderna.

På förslag af enskilde stortingsmän beslöt stortinget 1894 upprättande af *dels* en jordinköpsfond för att underlätta obemedlade personers inköp af jord och *dels* en huslånefond för att understödja obemedlade vid förvärf af egna bostäder.

Rörande förstnämnda fond träffades följande bestämmelser. *Jordinköpsfonden.*

Stortinget medgaf, att af statsmedel ett belopp af högst 200,000 kronor finge ställas till kommunernas förfogande för inköp af jord, som vore afsedd att till inköpspris öfverlåtas åt obemedlade i lägenheter på högst 500 ar odlingsbar jord, under hufvudsakligen följande vilkor:

a) Ingen kommun kan till sitt förfogande erhålla mera än 25,000 kronor.

b) I årlig ränta erlägges af vederbörande kommun $3\,^3/_4$ procent.

c) Af den sålunda förvärfvade jorden öfverlåter kommunalstyrelsen åt obemedlade till inköpspris lägenheter af högst ofvan angifna areal odlingsbar jord.

d) På hvarje lägenhet utlånar kommunalstyrelsen högst 1,500 kronor af det kommunen till inköp af hufvudegendomen beviljade belopp. Lånen förräntas efter högst 4 procent årligen, och afbetalningar erläggas enligt af kommunen meddelade bestämmelser, dock så att hvarje lån i sin helhet måste vara infriadt inom 25 år, efter det lånet meddelats.

I fråga om huslånefonden beslöt stortinget, att af statsmedel ett belopp af högst 800,000 kronor finge ställas till kommunernas förfogande att af dem utlånas till obemedlade för uppförande eller förvärfvande af egna bostäder eller gäldande af skuld å sådana, på hufvudsakligen följande vilkor: *Huslånefonden.*

a) Ingen kommun kan till sitt förfogande erhålla mera än 50,000 kronor.

b) Ränta erlägges af vederbörande kommun efter $3^3/_4$ procent årligen.

c) Kommunalstyrelsen lemnar obemedlade personer lån till uppförande eller förvärfvande af egna bostäder eller gäldande af skuld å sådana, dock blott försåvidt hus och tomt icke antagas vara värda mera än 3,000 kronor.

d) Å dylika lån, som må uppgå till högst 1,500 kronor, erlägges till kommunen högst 4 procent årlig ränta. Afbetalning fullgöres enligt af kommunen meddelade bestämmelser, dock sålunda att lånen i sin helhet måste vara infriade inom 25 år från utlåningsdagen.

e) Lånemedlen utbetalas till kommunerna, i den mån nämnda medel visa sig behöfliga för användning enligt bestämmelserna i mom. c) och d).

Förändringar i lånereglerna. Förökning af fonderna.

Då emellertid jordinköpsfondens medel endast i ringa mån blefvo föremål för efterfrågan, beslöt stortinget 1895 i öfverensstämmelse med en härom aflåten kongl. proposition vissa förändringar i lånereglerna för denna fond. Dessa förändringar gingo väsentligen ut på, *att* lånemedel ställdes till kommunernas förfogande icke blott för inköp af egendomar, hvilka derefter skulle styckevis öfverlåtas åt enskilde, utan äfven för utlåning åt enskilde, hvilka annorledes ville förvärfva jordlägenheter på högst 500 ar odlingsbar jord, *att* högsta beloppet för lån på hvarje lägenhet nedsattes från 1,500 kronor till 1,000 kronor, dock att ytterligare högst 1,000 kronor finge utlånas på samma lägenhet, om den vore bebyggd eller skulle bebyggas, *samt att* medel, som afbetalts å dylika lån, finge af kommunerna å nyo utlånas, så snart de nått upp till ett för utlåning lämpligt belopp. Dessutom medgafs, att i undantagsfall längre tid än 25 år finge bestämmas för lånens återbetalande. Samtidigt ökades fondens medel från 200,000 kronor till 500,000 kronor.

Huslånefonden, hvilken inom kort i sin helhet togs i anspråk, förökades äfvenledes år 1895 från 800,000 kronor till 1,500,000 kronor. På samma gång vidtogos ändringar i lånereglerna äfven för denna fond, hufvudsakligen genom meddelande af bestämmelser derom, att medel, som genom afbetalningar inflöte till kommunerna, kunde af dem åter utlånas, samt att ansökningar om lån till uppförande eller förvärfvande af egna bostäder borde komma i betraktande framför låneansökningar, som afsåge betalande af gäld å bostäder, af hvilka sökandena redan vore egare.

Då sistnämnda fond jemväl efter den sålunda vidtagna förökning snart visade sig otillräcklig att tillmötesgå inkommande låneansökningar, beslöt stortinget 1896 att föröka dess medel med 1,000,000 kronor, och

en vidare förökning med 500,000 kronor tillkom genom beslut af stortinget 1900.

Slutligen har stortinget 1902 beslutit att för ifrågavarande ändamål ställa till kommunernas förfogande ytterligare högst 500,000 kronor, att fördelas mellan jordinköpsfonden och huslånefonden enligt hvad inredepartementet bestämmer.

Hela anslaget till förberörda fonder utgör alltså 4,000,000 kronor.

Sedan såväl 1896 som 1897 förslag om vidare förändringar i lånereglerna för nämnda fonder förevarit i stortinget utan att leda till någon påföljd, aflät stortinget 1898, med hänsyn särskildt till det förhållande att efterfrågan efter lån från jordinköpsfonden fortfarande visade sig mindre liflig, en framställning i ämnet till regeringen. I anledning häraf tillsattes genom kongl. resolution den 1 juli 1899 en komité af tre personer för att taga under öfvervägande, hvilka ändringar vore erforderliga i de för dessa fonder gällande regler beträffande såväl vilkoren för utlåning af medel som medlens åstadkommande och förvaltning, samt dervid jemväl tillse, hvad i allmänhet kunde åtgöras för att skaffa arbetare jord och bostäder. *Komitén den 1 juli 1899.*

Sedan denna komité den 23 mars 1900 framlagt förslag om premier och premielån för nyodling eller förtjenstfull odling och skötsel af mindre jordbruk, afgaf komitén den 24 derpå följande september sitt hufvudsakliga betänkande, innefattande framställning om lån för upprättande af s. k. arbetarebruk (mindre jordbrukslägenheter) för landtarbetare samt för uppförande, fullbordande eller förvärfvande af bostäder för obemedlade eller gäldande af skuld å sådana bostäder. *Komitébetänkandet den 24 september 1900.*

Komitén grundade denna framställning väsentligen på en statistisk öfversigt af landtarbetareförhållandena, utvisande, att under de 25 år, som förflutit mellan folkräkningarna i december 1865 och i januari 1891, folkmängden i landtdistrikten, de tre nordligaste amten oberäknade, tilltagit med endast 1,8 procent, medan folkmängden i städerna med samma undantag under nämnda tid vuxit med 74,6 procent, samt att en synnerligen omfattande utvandring till främmande länder förekommit, till allra största delen härledande sig från landtdistrikten. I de förnämsta jordbruksdistrikten hade befolkningen till och med gått tillbaka, i ett amt med öfver 14 procent. Denna tillbakagång gälde emellertid ej de själfegande jordbrukarne, utan egentligen jordbruksarbetarne och i synnerhet den tidigare och mångenstädes ännu vigtigaste jordarbetare- *Allmän motivering.*

klassen, husmännen *), hvilken klass i hela landet oafbrutet aftagit i antal.

Berörda förhållanden bure, enligt komiténs mening, ovedersägligt vittnesbörd om, att från det allmännas sida måste vidtagas kraftiga åtgärder för att förbättra jordbruksarbetarnes ställning, om icke dessa arbetares antal småningom skulle förminskas så, att jordbruket blefve vanskött af brist på arbetskraft. Ett betydligt antal jordbruksfastigheter, utgörande åtskilligt mera än två tredjedelar af landets odlade mark, vore i behof af legd arbetskraft, och om de ginge miste om denna, skulle hela landets jordbruk förlamas.

Att åstadkomma en lämplig ordning för arbetareförhållandena på landet, tjenlig att hos jordbruksarbetarne framkalla tillfredsställelse med deras vilkor och på samma gång öfverensstämmande med de arbetsgifvande jordbrukarnes behof, vore enligt komiténs uppfattning det enda sätt, hvarpå tillräcklig arbetskraft kunde tillföras jordbruket, liksom det skulle vara det bästa medlet att minska och reglera strömmen af arbetare från landtdistrikten till städerna och främmande länder.

Det första vilkoret för en sådan ordning vore, att jordbruksarbetarne vore bofasta och hade anledning att använda sin lediga arbetskraft till odling af jord för egen räkning. Jordbruket kräfde ökad arbetskraft under vissa tider af året, och den arbetare, som vore hänvisad till sin arbetslön för sådana tider, måste söka sig någon biförtjenst, om han skulle undgå att lida nöd. I allmänhet kunde han icke i tillräcklig grad få sådan biförtjenst hos andra. Det naturligaste vore, att han sökte densamma inom sin egen verksamhetskrets, såsom jordbrukare. Jordbruksarbetaren borde derför hafva jord, som han kunde bruka för egen räkning vid sidan af sitt jordbruksarbete för andra, så att hans arbetstid delades mellan hans egen jord och den främmande.

Det vore emellertid uppenbart, att om det helt och hållet skulle öfverlemnas åt jordbruksarbetarnes egen ekonomiska förmåga att förvärfva och bebygga små jordbruk, det blott för ett fåtal skulle lyckas att åstadkomma det härför erforderliga kapitalet, och de, för hvilka detta lyckades, skulle oftast hafva lånat de behöfliga penningarna på så hårda vilkor, att det för dem skulle blifva ytterst tryckande att fullgöra de sålunda åtagna förpligtelserna. Det vore derför nödvändigt, om det åsyftade målet skulle

*) Med husmän, närmast motsvarande torpare, förstås i allmänhet personer af allmogeklassen, hvilka hafva nyttjanderätt till en under en sjelfständig jordbruksfastighet lydande lägenhet mot skyldighet att till hufvudegendomens egare eller brukare erlägga en årlig afgift och oftast äfven förrätta personligt arbete på hufvudegendomen.

nås, att penningemedel ställdes till förfogande på vilkor, som icke vore nedtryckande för obemedlade låntagare.

När lån, lemnade på sådana vilkor, kunde få pregeln af att innebära en gåfva till vederbörande landtarbetare, vore grunden till denna att söka icke allenast i hänsynen till landtarbetarne sjelfva och jordbrukets behof af rikligare tillgång på arbetskraft, utan tillika i önskvärdheten att befrämja uppodlingen af den stora myckenhet odlingsbar jord, som låge ouppodlad inom landet.

Äfven uppgiften att skaffa obemedlade personer bostäder på lämpliga vilkor vore, enligt hvad komitén vidare uttalat, stor och betydelsefull, och det vore fullt berättigadt, att det allmänna lemnade sitt bistånd till lösningen af denna uppgift.

Komitén har antagit, att nämnda två uppgifter, att skaffa arbetare bostäder samt det egentliga jordarbetarespörsmålet, landtarbetares förvärf af små jordbruk, borde finna sin lösning genom beredande af ökad möjlighet för arbetare att erhålla billiga lån till förvärfvande af jord och bostäder, samt att detta mål i stor utsträckning skulle kunna nås genom att utveckla den låneverksamhet, som börjats genom jordinköpsfonden och huslånefonden. I sådant syfte erfordrades emellertid efter komiténs uppfattning en följd af genomgripande förändringar i de gällande låne-reglerna. Särskildt vore så förhållandet med reglerna för lån till arbetares förvärf af små jordbruk, på hvilket område dittills föga vunnits.

I sina hufvuddrag var komiténs förslag af följande innehåll.

Arbetarebruks- och bostads-banken.

Under det att enligt gällande regler för jordinköps- och huslånefonderna staten visserligen förvaltar desammas lånemedel, men med kommunerna såsom mellanhänder, i det dessa af de erhållna lånemedlen bilda kommunala lånefonder, från hvilka utlåningen till enskilda sker, föreslår komitén, att kommunernas befattning med dylika lån skall till väsentlig del upphöra eller inskränkas till garanti för lånen, samt att en särskild bank, den norska arbetarebruks- och bostadsbanken, skall inrättas för att hafva hand om denna lånerörelse. Ett bankmessigt ordnande af densamma ställer, enligt hvad komitén anför, å ena sidan ett mångdubbelt utlåningsbelopp till förfogande endast på grundvalen af de medel, staten redan beviljat till nämnda fonder, och å andra sidan skulle fortsatt utlåning direkt genom vederbörande statsdepartement, i den mån lånen tilltoge i antal och storlek, påföra statsförvaltningen ett städse växande och allt för betungande arbete.

Banken förvaltas, intill dess annat genom lag bestämmes, för statens räkning af norska hypoteksbankens direktion.

Bankens ändamål är att lemna lån

a) mot en ränta af högst 3 procent årligen till landtarbetare för upprättande af arbetarebruk äfvensom till landtkommuner (herredskommuner) för inköp och bebyggande af landtegendomar, afsedda att styckas i arbetarebruk för landtarbetare;

b) mot en ränta af högst 4 procent årligen till obemedlade personer mot garanti af vederbörande kommuner för uppförande, fullbordande eller förvärfvande af egna bostäder eller betalande af skuld å sådana äfvensom till lands- och stadskommuner samt under kommunal garanti till byggnadsföreningar för åstadkommande af bostäder för obemedlade.

Bankens grundfond bildas af statsmedel på sätt och med belopp, som stortinget bestämmer. Komitén föreslår, att för sådant ändamål beviljas ett belopp af 3,500,000 kronor *), samt att jordinköps- och huslånefonderna öfverflyttas till banken sålunda, att alla af kommuner utstälda skuldebref å lån från dessa fonder öfverlåtas på banken och skuldebrefvens sammanlagda belopp afräknas å det till grundfond beviljade anslaget. Afbetalningar å lån, som enskilde låntagare erhållit af kommuner med anlitande af fonderna, verkställas för framtiden direkt till banken.

Grundfondens disponibla kapital göres fruktbärande genom att användas antingen till bostadslån eller eljest till utlåning på sätt och under vilkor, som bankens styrelse med finansdepartementets godkännande bestämmer. Influtna räntor å fondens medel användas i första rummet till bestridande af bankens förvaltningskostnader och vidare, i den mån behof deraf förefinnes och räntorna dertill förslå, till gäldande af den ränteskilnad, som kan uppkomma emellan å ena sidan den ränta, banken har att erlägga å upptagna lån, och å andra sidan räntan å af banken beviljade lån. Lemna räntorna å grundfonden öfverskott, bildas häraf en särskild räntefond, hvilkens afkastning användes på samma sätt som räntorna å grundfonden. Om deremot de räntor, grundfonden och den möjligen bildade räntefonden afkasta, visa sig otillräckliga för sitt ändamål, fylles bristen af statsmedel.

Bankens rörelsekapital bildas genom upplåning under garanti af norska staten. För detta ändamål eger banken utgifva på innehafvaren stälda obligationer, hvilkas sammanlagda summa dock icke må utgöra mera än sex gånger grundfondens belopp. Dessa obligationer förses å statens vägnar med garanti af finansdepartementet. Återbetalningstiden må icke vara kortare än 30 och icke längre än 80 år.

---

*) Dåvarande beloppet af de till jordinköps- och huslånefonderna anslagna medel.

Arbetarebruk kunna enligt förslaget förvärfvas endast af personer öfver 21 års ålder, som under de sista två åren varit landtarbetare. Med detta uttryck afses män, hvilka såsom tjenare, husmän, daglönare eller i annan dylik egenskap väsentligen förskaffa sig sitt uppehälle genom jordbruksarbete för andra under de tider af året, då sådant arbete förnämligast plägar förekomma. Vidare förutsättningar för att blifva egare af arbetarebruk äro att vara norsk medborgare, att vara obemedlad, hvarmed förstås att vid senaste taxering icke hafva upptagits såsom egare af större förmögenhet än 1,500 kronor, samt att icke förut vara egare af så mycken jord, att denna tillsammans med arbetarebruket öfverskrider de gränser, som i förslaget bestämmas för sådan lägenhets storlek och värde. *Låntagarne.*

Bostadslånen åter äro enligt förslaget icke inskränkta till någon viss grupp af arbetare, utan kunna i lika mån tillgodokomma alla vare sig på landsbygden eller i stad bosatta personer, som äro att hänföra till arbetsklassen, såsom arbetare, handtverkare, fiskare, sjömän och andra med dem jemförliga. Äfven sökande till bostadslån skall hafva fylt 21 år samt vara norsk medborgare och obemedlad. Sistnämnda uttryck betyder i fråga om dessa lån att vid senaste taxering icke hafva uppskattats till en förmögenhet, öfverstigande på landsbygden 1,500 kronor och i stad 2,000 kronor. En annan olikhet i afseende å personliga förutsättningar är, att medan jordinköpslån endast kunna tillkomma manliga arbetare, bostadslån skola utlemnas till såväl män som kvinnor.

Att härutöfver fastställa några speciela bestämmelser angående låntagarnes personliga egenskaper har komitén icke ansett behöfligt eller lämpligt, utan har komitén funnit det vara att föredraga, att en lokal myndighet, som med hänsyn till personalkännedom och samvetsgrannhet är betryggande sammansatt, får uttala sig om sökandenas egenskaper och huruvida dessa böra berättiga dem att komma i åtnjutande af dylika lån.

Byggnadsföreningar, som önska erhålla bostadslån, skola ega allmännyttigt ändamål och hafva af konungen fastställda stadgar.

Beträffande jordbrukslägenheternas storlek gör komitén gällande, att om dylika lägenheter tilltagas så små, att de väsentligen utgöra blott hustomt med en liten trädgård, å dem icke kan bedrifvas jordbruk i egentlig mening, utan de närmast falla inom gränserna för huslånefondens verksamhet. Lägenheten kan då icke i nämnvärd grad bereda användning för egarens och hans familjs obegagnade arbetskraft, och upprättande af dylika lägenheter skulle icke heller få afsevärd betydelse för landets uppodling. Komitén anser derför nödvändigt att bestämma en minimistorlek, som föreslås till 50 ar odlad eller odlingsbar mark. *Lägenheternas storlek och värde.*

Gränsen uppåt vill komitén hafva bestämd sålunda, att arbetarens eget jordbruk skall blifva honom en binäring och han fortfarande kommer att söka arbete hos andra. Ett arbetarebruk anses böra lemna föda åt 2 kor. Komitén har föreslagit, att största arealen af den odlade jord, en lägenhet får innehålla vid tiden för dess tillkomst, bestämmes till 200 ar, dock att en lägenhet icke upphör att anses såsom arbetarebruk, om dess odlade areal sedermera genom uppodling ökas utöfver nämnda gräns. Såsom maximigräns för lägenhetens värde vid dess förvärfvande har komitén med stöd af verkställda statistiska utredningar föreslagit ett belopp af 2,000 kronor för sjelfva jorden. Vidare är föreslaget, att lägenhetens hela belåningsvärde, som utgöres af det beräknade saluvärdet af jorden med deråbefintliga åbyggnader, sammanlagdt med den beräknade kostnaden för uppförande af behöfliga byggnader eller reparation af äldre sådana, icke må öfverstiga 3,300 kronor.

Hvad åter angår den tomt, som förvärfvas genom bostadslån, bör densamma vara ett mindre jordstycke till byggnadsplats, gårdsplan, trädgård, potatisland o. d., men icke lemna utrymme för något egentligt jordbruk, och tomten skall derför enligt komiténs förslag icke få vara större än 50 ar. Huset bör ej vara större än att bereda bostad för egaren och hans familj samt sålunda icke vara beräknadt för uthyrning. För värdet af bostadslägenheterna har satts en dubbel begränsning, i det sjelfva tomtens värde icke får öfverstiga på landet 1,000 kronor och i stad 1,500 kronor samt hela belåningsvärdet af en sådan lägenhet begränsats till 3,000 kronor på landet och 4,000 kronor i stad.

Lånebeloppet. Med hänsyn dertill att en lånerörelse, vid hvilken säkerheten skulle bedömas efter vanliga bankregler, icke kunde antagas lemna arbetarne det erforderliga understödet vid förvärf af jordbrukslägenheter, har komitén ansett lämpligt, att vid dylika lån lånebeloppet sättes i bestämdt förhållande till värdet af arbetarebruket, och har komitén i sådant afseende föreslagit, att hvarje lån skall, om låneansökningen afser så stort belopp, utgöra $^9/_{10}$ af lägenhetens lånevärde. Dock får lånet icke utgöra mera än $^9/_{10}$ af den verkliga köpeskillingen för lägenheten med tillägg af beräknad kostnad för nybyggnad eller reparationer.

Vid bostadslån åter föreslås icke någon minimigräns för lånens storlek i förhållande till lånevärdet, utan öfverlemnas bestämmanderätten härutinnan för hvarje särskildt fall åt långifvaren eller den, som garanterar lånet. Lånet får icke utgöra mera än $^9/_{10}$ vare sig af lånevärdet eller af den verkliga köpeskillingen med tillägg af beräknad kostnad för nybyggnad eller reparationer, och ej heller får något lån uppgå till högre belopp än 2,000 kronor.

Gränser äro jemväl föreslagna för det ansvar kommunerna kunna ikläda sig genom att uppträda såsom låntagare eller åtaga sig garanti för lån. Ingen kommun må sålunda erhålla jordinköpslån till högre belopp än 50,000 kronor, dock att denna gräns kan öfverskridas med stortingets samtycke för hvarje särskildt fall. Maximigränsen för hela beloppet af bostadslån inom en kommun sättes till 100,000 kronor. Då emellertid med denna begränsning bostadslånen icke mycket kunna bidraga till att afhjelpa bostadsnöden i de största kommunerna, föreslås, att nämnda summa med stortingets tillstånd för hvarje särskildt fall skall få öfverskridas, under förutsättning att kommunerna sjelfva eller byggnadsföreningar med allmännyttigt ändamål uppträda såsom låntagare i syfte att uppföra bostäder åt obemedlade.

Lån till betalning af gäld å lägenheter.

Jordinköpslån må icke lemnas obemedlade för betalning af gäld å redan innehafda lägenheter. Det har nämligen ansetts, att genom en dylik utvidgning af de låneberättigades krets syftet att skapa en ny klass af jordarbetare skulle i viss mån förryckas.

Deremot kunna enligt komitéförslaget bostadslån fortfarande såsom hittills erhållas till betalande af skuld å hus, som lånesökanden redan eger. Sådan ansökning skall dock stå tillbaka för ansökningar om lån till uppförande eller förvärfvande af egna bostäder.

Säkerhet.

För jordinköpslån till obemedlade fordras ingen annan säkerhet än panträtt i lägenheten. Denna panträtt skall emellertid i regel vara förenad med bästa förmånsrätt. Undantag från denna regel kan medgifvas, när en tidigare panträtt afser skuld- eller nyttjanderättsförhållanden, hvilka icke kunna antagas hafva praktisk betydelse med hänsyn till säkerheten för lånet. Är lägenheten besvärad med afgäld af beskaffenhet att icke kunna aflösas, kan lån lemnas mot panträtt efter den, som utgör säkerhet för afgälden, men i sådant fall skall från lånesumman afdragas ett belopp, som motsvarar värdet af afgälden, kapitaliserad efter 4 procent.

Såsom säkerhet för bostadslån till obemedlade eller föreningar fordras borgen af vederbörande kommun. Detta ansvar, hvilket kommunerna förutsättas vara villiga att åtaga sig på grund af sitt intresse för ändamålsenligt ordnande af arbetarnes bostadsförhållanden, har ansetts icke böra blifva betungande, då något minimum för bostadslånens belopp i förhållande till lånevärdet icke stadgats, och kommunerna alltså i hvarje särskildt fall kunna pröfva, för huru stort lån de vilja ikläda sig garanti. Panträtten vid bostadslån behöfver icke vara förenad med bästa betalningsrätt, utan får vederbörande kommunalstyrelse för hvarje särskildt tillfälle afgöra, hvilken betydelse skall tilläggas möjligen befintliga äldre panträtter.

Aflösning af äldre panträtter.

Enär äldre panträtter i ett hemman kunna vålla hinder för afskiljande derifrån af lägenheter, passande till arbetarebruk, har komitén haft under öfvervägande, huruvida det vore lämpligt att föreslå en bestämmelse, hvarigenom innehafvare af dylika äldre panträtter förpligtades att emot ersättning eftergifva dessa, i hvad lägenheterna anginge. Komitén har emellertid ansett, att fastställande af denna ersättnings belopp skulle medföra allt för stora svårigheter. Skulle nämligen ersättningen genom en allmän regel bestämmas efter en lägenhets utskylder eller värde i förhållande till hufvudfastighetens, vore det icke säkert, att fordringsegaren under alla förhållanden hölles skadeslös. Om åter särskild värdering skulle ske, blefve förfaringssättet för tungt och invecklad. Komitén har dessutom trott en sådan tvångsbestämmelse icke vara behöflig, då godvillig öfverenskommelse i allmänhet torde kunna träffas.

Inskränkning i lägenhetsegares rätt att använda arbetarebruk såsom säkerhet för gäld.

Så länge den på ett arbetarebruk hvilande skulden till banken uppgår till mera än hälften af det ursprungliga lånebeloppet, får arbetarebruket i regel icke utan samtycke af bankens styrelse pantsättas för annan gäld och ej heller på grund af annan gäld blifva föremål för exekutiva åtgärder.

Ränte- och afbetalningsvilkor.

Såsom komitén vidare framhållit, beror lånerörelsens effektivitet uppenbarligen i hög grad deraf, att lämpliga ränte- och afbetalningsvilkor bjudas för ifrågavarande lån.

Vidkommande bostadslånen anser komitén, att man bör bibehålla den nuvarande förutsättningen för förräntning af dessa lån, nämligen att den lägsta ränta erlägges, som penningemarknaden vid hvarje särskild tidpunkt medgifver, dock att räntan icke får öfverstiga 4 procent. Den redan förekomna starka efterfrågan efter dessa lån synes nämligen tyda på, att någon ytterligare lättnad med hänsyn till räntevilkoren icke är behöflig. Det vigtigaste är, att lämpliga afbetalningsvilkor bestämmas, och att möjlighet beredes att lemna större och flere lån än hittills. Komitén föreslår, att lånen få innestå i 3 år utan afbetalning, samt att de sedermera skola amorteras på en tid af 47 år, dervid afbetalningarna ordnas så, att ränta och afbetalning tillsammans vid hvarje förfalloperiod utgöra ungefär samma belopp. Enligt detta förslag och under förutsättning af 4 procents räntefot kommer hvad låntagaren skall erlägga att utgöra under de första 3 åren 4 procent och under de derpå följande 47 åren från 4,65 till 5,1 procent årligen å det ursprungliga lånebeloppet.

För jordinköpslånen föreslår komitén samma afbetalningsregler som för bostadslånen. Räntan för dessa lån föreslås deremot bestämd till högst 3 procent årligen.

Det skall stå låntagaren fritt att efter af bankens styrelse bestämd

uppsägningstid, som icke må öfverstiga 3 månader, göra större afbetalning eller på en gång infria sin gäld.

Af kommuner upprättade arbetarebruk.

Arbetarebruk, som medelst lån från arbetarebruks- och bostadsbanken upprättats af kommuner genom styckning af derför inköpta fastigheter, skola i regel försäljas till landtarbetare. Köpeskillingen må dervid icke öfverstiga, hvad å lägenheten belöper af köpeskillingen för hufvudfastigheten jemte deråt nedlagd byggnadskostnad. I sammanhang med försäljningen beviljar kommunen lån mot säkerhet i lägenheten enligt hufvudsakligen samma regler, som gälla för arbetares lån direkt af banken. Om det icke lyckas att få dylika arbetarebruk sålda i föreskrifven ordning, kunna de äfven upplåtas till landtarbetare på arrende. Sådant arrendeförhållande är från kommunens sida ouppsägbart och ingås i öfrigt på närmare bestämda, för arrendatorn betryggande vilkor.

Återbäring af icke använda lån.

Af lån till kommuner för upprättande af arbetarebruk skola de belopp, hvilka icke inom två år kommit till användning antingen för inköp och bebyggande af arbetarebruk, som mot lega upplåtits åt landtarbetare, eller ock för utlåning till landtarbetare, återbetalas till banken.

Nytt lån.

När lån till upprättande af ett arbetarebruk en gång erhållits, kan ytterligare lån för samma lägenhet icke beviljas annat än i två fall, nämligen *dels* för att förse en arfvinge, som skall utlösa sina medarfvingar ur lägenheten, med härtill behöfliga medel, och *dels* om ett arbetarebruk genom nyodling, som skett utan bidrag af allmänna medel, förökats i värde.

Låntagarne åliggande särskilda förpligtelser.

Hänsyn till långifvarens och den garanterande kommunens risk vid förevarande lån samt till den gynsamma ställning lånen intaga i fråga om förräntning och amortering gör det enligt komiténs mening berättigadt att ålägga låntagarne en del särskilda förpligtelser, i syfte att lånens ändamål måtte uppnås och pantsäkerheten icke förringas.

Beträffande arbetarebruken föreslås i sådant hänseende, att så länge skulden till banken icke i sin helhet är infriad, bruket endast med samtycke af bankens styrelse kan säljas eller till annan person öfverlåtas. Sådant samtycke bör dock icke nekas, när den nye egaren har samma egenskaper, som äro föreskrifna för den ursprunglige låntagaren, och antingen är säljarens son eller svärson eller barn till någon af desse eller ock af vederbörande myndigheter förklaras skickad att öfvertaga lägenheten. Likaså är under samma tid brukets egare pligtig att sjelf sköta detsamma såsom jordbrukslägenhet på försvarligt sätt, underhålla hus och gärdesgårdar samt hafva husen brandförsäkrade för deras fulla värde i en af bankens styrelse godkänd brandförsäkringsinrättning. Han får icke utan samtycke af bankens styrelse bortlega någon del af lägenheten eller å densamma uppföra hus till uthyrning.

Minst en gång årligen besökas arbetarebruken af en tillsyningsman, som har att öfvervaka efterlefnaden af dessa bestämmelser. Försummar egare någon af nämnda förpligtelser, inberättas förhållandet ofördröjligen till bankens styrelse.

Innehafvare af bostadslån är skyldig att underhålla de pantsatta husen och hafva dem brandförsäkrade för fulla värdet i en af vederbörande kommunalstyrelse godkänd brandförsäkringsinrättning äfvensom försvarligt sköta den till husen hörande jord. Tillsyn härå utöfvas af kommunens arbetskomité.

Försummelse af lånevilkoren. Vid försummelse att fullgöra räntebetalning och amortering eller annan försummelse af lånevilkoren eger banken att infordra hela lånet och att vid lån mot pantsäkerhet låta sälja panten på offentlig auktion. Innan indrifning eller pantförsäljning sker, skall underrättelse lemnas den, som garanterat lånet. Denne är pligtig att ersätta banken all uppkommande förlust.

Försäljning af arbetarebruk på offentlig auktion kan enligt beslut af bankens styrelse ske under vilkor, att banklånet får qvarstå i lägenheten.

Regler vid arfskifte. Då egaren af ett arbetarebruk aflider, hafva i första rummet hans enka och derefter hans arfvingar rätt att inträda i den aflidnes befogenheter och förpligtelser med hänsyn till arbetarebruket. Bland eljest lika arfsberättigade har den äldste, som är landtarbetare, eller, om sådan icke finnes, den äldsta qvinliga arfvinge, som är gift med en landtarbetare, företrädesrätt att öfvertaga bruket.

Lokal administration och kontroll. Ordningen för erhållande af lån. I hvarje landtkommun (herred) tillsättes af arbetarebruks- och bostadsbanken en taxeringskommission, bland hvars medlemmar en äfven är tillsyningsman och förutom öfriga förpligtelser har att lemna lånesökande vägledning för erhållande af lån. Han bör jemväl bistå landtarbetare med att söka framkalla rimliga tillbud af jord, som är lämplig till arbetarebruk. Finnes inom kommunen dylik jord, tillhörande det allmänna, bör han, så snart sådant begäres af någon till lån berättigad, öppna underhandlingar om dess öfverlåtelse till landtarbetare eller kommunen att användas i öfverensstämmelse med denna lag.

Vidare skall i hvarje landtkommun, der någon låneberättigad landtarbetare söker lån af banken till upprättande af arbetarebruk, eller fråga uppstår om kommunens inköp af någon egendom för utstyckning till dylika lägenheter, tillsättas en arbetskomité, bestående af tillsyningsmannen såsom förman och 4—6 medlemmar, hvilka senare af kommunalstyrelsen väljas bland kommunens röstberättigade invånare för en tid af 4 år under iakttagande af, att såväl arbetare, särskildt landtarbetare, som sjelfständiga jordbrukare få säte i komitén. Minst en af komiténs medlemmar bör vara byggnadskunnig.

Likaså skall i hvarje kommun, der ansökning från en obemedlad om

bostadslån inkommer till kommunalstyrelsen, denna enligt hufvudsakligen samma regler tillsätta en arbetskomité.

Om en arbetskomité är upprättad för lån till förvärf af arbetarebruk, tjenstgör densamma såsom arbetskomité äfven för bostadslån.

Instruktioner för arbetskomitéerna utfärdas af vederbörande kommunalstyrelser med godkännnande af arbetarebruks- och bostadsbankens styrelse. Förmannen är berättigad till ersättning, hvilken gäldas delvis af kommuen och delvis af banken. Öfriga medlemmar i komitéerna kunna af kommunalstyrelserna få sig ersättning tillerkänd. Ersättning för taxeringsförrättningar må icke öfverstiga visst mindre belopp och gäldas af lånesökanden.

När en landtarbetare önskar erhålla lån af banken till förvärfvande af ett arbetarebruk, insänder han till arbetskomiténs förman sin till banken ställda ansökning, åtföljd af en såvidt möjligt uttömmande beskrifning af bruket jemte hus samt af upplysningar om köpesumma och öfriga köpevilkor. Ansökning och beskrifning uppsättas enligt af bankens styrelse affattade formulär. Om lån sökes äfven till uppförande af nya eller reparation af äldre byggnader, bifogas plan härför med kostnadsförslag. Arbetskomitén sammanträder derpå och afgifver yttrande, huruvida sökanden är i besittning af föreskrifna egenskaper och anses lämplig att ega, sköta och vidmakthålla ett arbetarebruk.

Sedan derefter taxeringskommissionen hållit syn å bruket och afgifvit utlåtande, öfversänder tillsyningsmannen låneansökningen jemte tillhörande handlingar till banken, hvars styrelse afgör, om lånet beviljas.

Om inom en kommun väckes fråga om inköp för kommunens räkning af en egendom för styckning i arbetarebruk, skola arbetskomiténs förman och minst en af dess öfriga medlemmar verkställa syn å egendomen och upprätta beskrifning öfver densamma, hvarefter komitén behandlar förslaget och fastställer egendomens lånevärde samt derpå öfverlemnar saken till kommunalstyrelsen med uttalande, om och på hvilka vilkor egendomen bör inköpas. När kommunalstyrelsen sedermera beslutit egendomens inköp och fördelning i arbetarebruk samt huru köpesumman skall delas på hvart och ett af dessa, kan arbetarebruks- och bostadsbanken på ansökning af kommunalstyrelsen bevilja kommunen ett för egendomens inköp och bebyggande afsedt lån, hvilkets storlek bestämmes efter vanliga regler.

Ansökning om bostadslån ställes till banken och insändes till kommunalstyrelsen, som öfverlemnar densamma till arbetskomiténs förman. Arbetskomitén verkställer taxering af egendomen och kostnaderna för afsedda ny- eller ombyggnader och återställer derefter till kommunalstyrelsen ansökningen jemte taxeringsinstrumentet och komiténs yttrande, huruvida och till hvilket belopp kommunen bör i förhållande till banken

ikläda sig ansvar för lånet såsom för egen skuld. Beviljas sådan garanti, återsändes ansökningen till sökanden, hvilken derpå till banken insänder densamma tillika med taxeringsinstrumentet och garantibeslutet.

Lån till arbetarebruk utbetalas, så snart lånesökanden fått lagfart på lägenheten, mot behörigen intecknad pantförskrifning till honom med afdrag af hvad som beviljats till byggnadsarbeten, hvilket sistnämnda belopp utbetalas, i den mån arbetet framskrider, under kontroll af tillsyningsmannen och efter hans anvisning.

Bostadslån utbetalas mot låntagarens pantförskrifning af banken till kommunens kassör, som vidare utbetalar lånet till låntagaren efter anvisning af arbetskomiténs förman.

Frihet från afgälder. Frihet från stämpelafgift, lösen och andra afgälder eger rum vid rättshandlingar enligt förslaget.

Proposition till 1901—02 års storting. Kongl. proposition med förslag dels till lag om arbetarebruks- och bostadslån, dels till beviljande af grundfond för den norska arbetarebruks- och bostadsbanken afläts derefter till 1901—1902 års storting. Denna proposition var affattad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med komiténs förslag, men vid ärendets föredragning i statsrådet hade dock på framställning af chefen för departementet för det inre beslutits åtskilliga afvikelser från nämnda förslag. De väsentligaste bland dessa skiljaktigheter mellan propositionen och komitéförslaget voro följande.

Arbetarebruks- och bostads- banken. Då det ansågs olämpligt att uppdraga den nya bankens förvaltning åt hypoteksbankens direktion, föreslogs nu, att banken organiseras såsom ett fullt sjelfständigt institut med en styrelse, bestående af en »administrerende bestyrer», hvilken utnämnes af Konungen, och två »medbestyrere», hvilka väljas af stortinget för sex år.

Det erforderliga räntetillskottet och förvaltningskostnaderna skola utgå af statsmedel, men icke så, som af komitén föreslagits, att staten afstår från grundfondens ränteinkomst, utan inbetalas i stället nämnda ränteinkomst till statskassan, mot det att denna årligen lemnar det för bestridande af bankens förvaltningskostnader och gäldande af uppstående ränteskilnad erforderliga beloppet.

Staten ikläder sig ansvar såväl för de lån, banken upptager, som ock för de förluster, banken kan lida på grund af sin utlåningsverksamhet.

Grundfonden får icke användas vare sig till lån för arbetarebruk eller till bostadslån, utan skall hållas utanför bankens ordinarie låneverksamhet. Uttryckligen bestämmes, att hälften af lånemedlen skall användas till hvartdera slaget lån.

Räntevilkoren. I stället för att låta utlåningsräntan inom vissa gränser rätta sig efter den vid hvarje tidpunkt gällande effektiva räntan för bankens obligations-

serier fastställes en bestämd räntefot, nämligen för arbetarebrukslån $3^1/_2$ och för bostadslån 4 procent.

Garanti af vederbörande kommuner fordras vid jordinköpslån lika väl som vid bostadslån. För att minska den obenägenhet, kommunerna kunna antagas hysa mot att ikläda sig sådan garanti, fastställes icke, såsom komitén föreslagit, vid jordinköpslånen något visst förhållande mellan lånebeloppet och lånevärdet, utan beror lånebeloppet af kommunens bedömande af risken för hvarje särskildt fall. Det af komitén föreslagna förhållandet mellan lånebelopp och lånevärde bibehålles såsom maximigräns sålunda, att lån kunna beviljas med högst $^9/_{10}$ af arbetarebrukets lånevärde, dock att lånen icke må utgöra mera än $^9/_{10}$ af den verkliga köpeskillingen med tillägg af beräknad kostnad för förekommande nybyggnad eller reparation. *Säkerhet.*

Då jemväl för sådana lån fordras kommunal garanti, blifver pantsäkerheten i den inköpta egendomen i allmänhet hufvudsakligen af betydelse för den garanterande kommunen, i det nämnda garanti i regel kommer att utgöra tillräcklig säkerhet för bankens fordran. Någon föreskrift derom, att pantsäkerheten skall vara förenad med bästa förmånsrätt, anses derför icke böra meddelas, utan öfverlemnas det åt vederbörande kommunalstyrelse att afgöra, hvilken betydelse bör tilläggas möjligen förefintliga äldre panträter.

Den föreslagna bestämmelsen om inskränkning i lägenhetsegares rätt att använda arbetarebruk såsom säkerhet för gäld utgår, då denna bestämmelse med hänsyn till banken eller vederbörande kommun antages vara obehöflig och såsom skydd för landtarbetaren anses vara af tvifvelaktig nytta och medföra vidtgående konseqvenser. *Inskränkning i lägenhetsegares rätt att använda arbetarebruk såsom säkerhet för gäld.*

Med bibehållande af bestämmelsen, att jorden till ett arbetarebruk får vara värd högst 2,000 kronor, föreslås maximivärdet af hela arbetarebruket till 3,000 kronor. Lån till arbetarebruk skola således kunna belöpa sig till högst 2,700 kronor. *Lägenheternas storlek och värde.*

Högsta värdet af hus och tomt, hvartill lån får sökas från huslånefonden, föreslås å landet till 2,700 kronor och i stad, lika med komiténs förslag, till 4,000 kronor, dervid sjelfva tomten icke får hafva högre värde än 1,000 kronor på landet och 1,500 kronor i stad. Tomtens areal begränsas till högst 30 ar.

Den af komitén föreslagna bestämmelsen om rätt för kommuner att upplåta arbetarebruk mot lega har i propositionen uteslutits. *Utarrendering af arbetarebruk.*

Af lån till kommuner för upprättande af arbetarebruk skola de belopp, hvilka icke inom 2 år kommit till användning för inköp af egendomar till utstyckning, återbetalas till banken. Har en kommun inköpt en egendom och styckat densamma till arbetarebruk, men samtliga lägen- *Återbäring af icke använda lån.*

heter icke inom nämnda tid blifvit sålda till landtarbetare, skall likaledes den del af lånet, som belöper på de osålda lägenheterna, återbetalas till banken.

Lånebeloppet. Gränserna för kommunernas låneansvar bestämmas sålunda, att hvarje landtkommun kan erhålla lån eller ikläda sig garanti för lån till arbetarebruk intill ett belopp af 75,000 kronor. Till samma belopp kan hvarje landtkommun erhålla eller ikläda sig ansvar för bostadslån. Landtkommunens hela låneansvar kan alltså uppgå till högst 150,000 kronor. En stadskommun kan erhålla bostadslån eller eljest öfvertaga ansvaret för dylika lån till ett belopp af högst 100,000 kronor. Om en kommun önskar att öfvertaga större ansvar, erfordras dertill stortingets samtycke.

Låntagarne åliggande särskilda förpliktelser. Uppsägning af ett till förvärf af arbetarebruk beviljadt lån kan, förutom i de af komitén angifna fall, ske äfven, om innehafvaren af lägenheten upphör att vara landtarbetare. Om vid låntagarens försummelse att fullgöra honom åliggande förpligtelser vederbörande kommunalstyrelse påyrkar uppsägning af lånet, bör sådan uppsägning alltid ske.

Försummelse i fråga om lånevilkoren.

Om ränte- eller atbetalning å lån mot pant i fast egendom icke inom behörig tid fullgöres, är hela det återstående lånet förfallet till betalning och kan indrifvas. Samma förhållande inträder, om låntagaren eljest försummar sina förpligtelser, dock så att han i dylika fall skall åtnjuta 6 veckors uppsägningstid.

Vid försummelse i fråga om lån, som lemnats utan pant i fast egendom, eger banken att uppsäga det å lånet återstående beloppet till betalning efter 3 månader.

Om banken för sin fordran förutom panträtt har kommunal garanti, skall det stå banken fritt att af kommunen utkräfva sin fordran utan att först söka få densamma gulden genom realisering af panten.

Öfverlåter egaren af ett arbetarebruk utan tillstånd af kommunalstyrelsen och bankens styrelse detsamma till annan person, innan skulden till banken är i sin helhet infriad, inberättar arbetskomiténs förman oförd röjligen detta för kommunalstyrelsen och bankstyrelsen, hvilken senare afgör, huruvida lånet skall indrifvas.

Säljes arbetarebruket på auktion, föranstaltad af banken eller annan fordringsegare, till någon, som har de för låntagare föreskrifna egenskaperna och af arbetskomitén förklaras lämplig att öfvertaga bruket, kan banken med kommunalstyrelsens samtycke medgifva, att lånet öfverflyttas på den nye egaren. Derest omständigheterna göra det särskildt önskvärdt, kan banken med kommunalstyrelsens samtycke tillåta, att lånet för den

återstående afbetalningstiden eller en del deraf öfvertages jemväl af en köpare, som icke har de för låntagare föreskrifna egenskaperna. Denna sista bestämmelse har tillkommit med hänsyn dertill, att om köparen måste vara landtarbetare, det stundom kunde vara omöjligt att åvägabringa en sådan försäljning, att bankens fordran täcktes.

Regler vid arfskifte.

Några särskilda regler för arfskifte har det icke ansetts lämpligt att föreskrifva, utan skall den vanliga arfsordningen gälla. Om vid arfskifte efter egaren af ett arbetarebruk lägenheten öfvergår till hans enka, är hon berättigad att behålla bruket, ehuru hon icke i lagens mening kan anses såsom landtarbetare. Öfvergår bruket till en arfvinge, som icke söker eller vill söka sitt uppehälle såsom landtarbetare, kan deraf hvilande lån uppsägas till inbetalning efter 6 månader. Det framhålles dock, att denna senare bestämmelse bör tillämpas med varsamhet.

Lokal administration och kontroll. Ordningen för erhållande af lån.

Den af komitén föreslagna taxeringskommissionen anses obehöflig, då äfven för arbetarebrukslån fordras kommunal garanti.

Den lokala tillsynen utöfvas af arbetskomiténs förman, hvilken tillika lemnar lånesökande vägledning vid lånehandlingarnas upprättande och biträder landtarbetare med att söka framkalla tillbud å jord, som är lämplig till arbetarebruk. Förmannen liksom komiténs öfrige medlemmar utses af kommunalstyrelsen.

Ordningen för erhållande af lån blifver, jemväl hvad angår lån till arbetarebruk, hufvudsakligen densamma, som af komitén föreslagits för bostadslån. Då en kommunalstyrelse får en låneansökning till sig ingifven, kan styrelsen, om den dertill finner anledning, strax afslå ansökningen. I annat fall öfverlemnas densamma till arbetskomiténs förman. I fråga om lån till arbetarebruk har arbetskomitén i första rummet att afgifva yttrande, huruvida sökanden är i besittning af föreskrifna egenskaper och anses lämplig att ega, sköta och vidmakthålla ett arbetarebruk samt alltså bör erhålla lån till förvärf af sådan lägenhet. Först om dessa spörsmål besvaras jakande, företages taxering af lägenheten. Denna förrättning verkställes af tre bland komiténs medlemmar, nämligen förmannen och de två till egendomen närmast boende, dock så att minst en taxeringsman skall vara byggnadskunnig.

Propositionen icke behandlad.

Förevarande proposition blef emellertid icke under årets storting föremål för någon saklig behandling.

Upplåtelse af lägenheter från staten tillhörig jord.

Genom lag den 19 juni 1882 om försäljning af boställens öfverflödiga mark föreskrefs, att å hvarje boställe, som vore så stort, att deraf kunde

födas mera än 3 hästar samt 10 större och ett motsvarande antal mindre kreatur, syn skulle företagas af en sakkunnig kommission, som hade att tillse, huru stor del af bostället utan skada kunde försäljas, bestämma gränserna för de områden, som skulle säljas, samt fastslå ett miniminipris, under hvilket försäljning icke borde ega rum. Af boställenas skog finge dock försäljning ske endast med stark begränsning. Ett boställe skulle enligt lagen icke få vara större, än att deråå kunde födas 5 hästar och 20 större kreatur. Å andra sidan finge kommissionen icke reducera ett boställe mera, än att 3 hästar och 10 större kreatur kunde deråå födas. För den reducerade gårdens skötsel obehöfliga torplägenheter skulle säljas.

Afsigten med lagen var särskildt att förminska de talrika prestgårdarna, hvilka ansågos vara allt för stora, och bereda den sålda jorden bättre skötsel i enskilda personers händer. Presternas embetsverksamhet och förmodade mindre skicklighet såsom jordbrukare antogos nämligen lägga hinder i vägen för ett rationelt bruk af deras stora boställen.

För lagens tillkomst låg alltså egentligen icke den tanken till grund att genom dylika åtgärder i större utsträckning förskaffa landtarbetarne jord. Detta blef emellertid delvis resultatet af lagens genomförande.

Försäljningarna, som togo sin början hösten 1882, hade under tiden till och med de första månaderna af år 1900 fortskridit derhän, att omkring 1,300 jordlotter blifvit afyttrade för en behållen köpeskilling af tillsammans omkring 3,140,000 kronor. Såsom en jemförelse mellan antalet sålda lägenheter och försäljningssumman utvisar, är det icke endast mindre lägenheter, som härvid afsöndrats från prestgårdarna. Särskildt i de större jordbruksdistrikten, der nämnda gårdar varit mycket stora, hafva ofta från samma egendom afskilts flere ganska ansenliga jordbruksfastigheter, hvilka obebygda och utan skog betingat köpeskillingar från 5,000 till 18,000 kronor. Vid sidan häraf har likväl å de flesta prestgårdar, på grund af deras i allmänhet centrala belägenhet, varit stor efterfrågan efter mindre jordområden till tomtplatser och odlingsmark. En mängd torplägenheter, hvilkas brukares arbetskraft blifvit öfverflödig på hufvudegendomarna till följd af desammas betydliga förminskning, har likaledes utbjudits till salu och förvärfvats af torparne eller söner till dem, hvilka, då de flesta bland dessa lägenheter icke äro större än att å dem hållits 1—3 kor, måste förutsättas komma att förblifva jordbruksarbetare för att vinna uppehälle åt sig och sina familjer. På boställena längs Norges vestkust och i fiskeridistrikten vid fjordarna hade förut icke få jordlotter varit med nyttjanderätt upplåtna åt fiskare och andra, hvilka derstädes uppfört egna hus. Dessa lägenhetsinnehafvare hafva nu likaledes förvärfvat eganderätt till lägenheterna, men komma antagligen fortfarande att delvis egna sig åt

arbete för andra. Försäljningarna hafva underlättats genom lämpliga betalningsvilkor, i det att $^1/_{10}$ af köpeskillingen skolat erläggas kontant och återstoden afbetalas under 20 år.

Enligt ifrågavarande lag hade sålunda intill början af år 1900 försålts omkring 500 lägenheter för köpeskillingar från 50 till 1,000 kronor och omkring 380 lägenheter för köpeskillingar derutöfver till och med 2,000 kronor. Dessa siffror angifva emellertid icke hela antalet smålägenheter, som intill nämnda tid afsöndrats från prestgårdarna. Genom särskilda beslut af Konungen hafva nämligen såväl före som efter berörda lag talrika jordområden försålts till tomtplatser och dylikt, då sådant kunnat ske utan skada för boställena. Dylik försäljning har egt rum icke blott från de större boställena, hvilka omfattas af lagen, utan äfven från de mindre. Ofta har det äfven förekommit, att en person uppträdt såsom köpare af en större jordlägenhet, men flere varit delaktige i köpet och under hand delat lägenheten mellan sig.

I april 1900 återstodo osålda följande för öfverlåtelse enligt lagen den 19 juni 1882 utstyckade jordlotter, nämligen 157 med minimipris intill 1,000 kronor, 89 med minimipris öfver 1,000 men icke öfver 2,000 kronor samt 38 med minimipris öfver 2,000 men icke öfver 3,000 kronor.

Enligt hvad förenämnda, den 1 juli 1899 tillsatta komité anfört, höra emellertid till många prestgårdar äfven efter den företagna reduceringen betydliga ouppodlade sträckor, hvilka bereda de nuvarande innehafvarne ringa inkomst, men med fördel skulle kunna på skäliga vilkor öfverlåtas åt landtarbetare. Detsamma vore säkerligen förhållandet med åtskilliga andra staten tillhöriga boställen, liksom ock staten eljest i flere delar af landet egde ouppodlade sträckor, hvilka med vinst kunde koloniseras, derigenom att de på billiga vilkor med eganderätt öfverlätes åt landtarbetare.

Med hänsyn härtill framlade komitén sitt ofvan omförmälda förslag, att den eller de, som å det allmännas eller kommunens vägnar hade att vara landtarbetare behjelpliga att erhålla lån till förvärf af jordbrukslägenheter, äfven skulle få i uppdrag att, om inom distriktet funnes någon för landtarbetare lämplig jord, tillhörande det allmänna, inleda underhandlingar med vederbörande myndigheter om öfverlåtelse af dylik jord till de landtarbetare, som önskade förvärfva densamma.

Verkningar i samma rigtning torde i någon mån kunna emotses af en den 22 maj 1902 utfärdad lag angående försäljning af staten tillhörig mark i Finnmarkens amtslandtdistrikt, der all ouppodlad jord sedan gammalt varit statens egendom.

DANMARK.

Statsunderstöd till åstadkommande af jordbrukslägenheter för landtarbetare.

Redan i slutet af 1700-talet och början af 1800-talet meddelades åtskilliga lagbestämmelser i syfte, att den talrika landtarbetareklassen måtte till sina bostäder erhålla lämpliga jordområden och alltså icke för sitt uppehälle vara helt och hållet hänvisad till arbete för andra. Den väg, lagstiftningen sålunda beträdt, öfvergafs dock sedermera, och först på 1890-talet trädde spörsmålet om direkta åtgärder för att skaffa landtarbetare jord åter i förgrunden. Sedan flere af enskilda personer framlagda lagförslag i sådant syfte icke föranledt till någon påföljd, beslöts på framställning af riksdagen genom lag den 13 april 1894 att tillsätta en landbokommission med uppdrag att förbereda revision af lagstiftningen om skifte och sammanläggning af jord på landet samt framlägga förslag, huruledes på fördelaktiga vilkor kunde åstadkommas jordlotter för landtarbetare. Denna kommission afgaf sitt betänkande i juli 1896.

Landbokommissionens betänkande.

Allmän motivering.

Enligt hvad kommissionen dervid uttalade, vore ändamålet med den ifrågasatta lagstiftningen att åvägabringa lyckligare samfundsförhållanden på landet genom att gifva obemedlade arbetare — tjenstehjon och daglönare — utsigt att medelst sparsamhet och arbetsamhet förvärfva sig bättre lefnadsvilkor i förening med den större sjelfständighet, som följde af besittningen af jord, på samma gång som den arbetskraft, hvilken icke vore behöflig för skötseln af deras egen jord, skulle komma andra jordbruk till godo under de tider af året, då dessa hade behof af större arbetskraft än eljest. Äfvenledes vore en sådan lagstiftning afsedd att motverka den hos landtbefolkningen starkt framträdande böjelsen att inflytta till städerna eller utvandra till främmande länder.

Genom förfrågningar i orterna och statistiska undersökningar trodde sig kommissionen hafva förvärfvat tillfyllestgörande visshet, såväl att inom stora delar af landet funnes en allmän önskan, att åtgärder måtte vidtagas till förbättrande af arbetareförhållandena på landsbygden, som ock att den rätta vägen härvid ansåges vara att bereda jordbruksarbetare och äldre, hederligt tjenstefolk ökad möjlighet att komma i besittning af små jordlotter. Kommissionen framhöll dock tillika, hurusom frågans lösning mötte praktiska svårigheter, bland annat af det skäl, att de olägenheter man ville motverka på skilda håll vore af motsatt beskaffenhet. På vissa trakter skulle sålunda lagstiftningens uppgift vara att afhjelpa bristen på arbetskraft, hvilken väsentligen hade sin grund dels deri, att jemförelsevis mindre antal små jordlägenheter funnes derstädes, dels i befolkningens utvandring. Å andra orter deremot byggdes önskningarna om lagstiftning i ämnet på en arbetslöshet, hvilken närmast framträdde som följd af befolkningens förskjutningar från ort till annan, och hvilkens inflytande på önskningarna om den ifrågasatta lagstiftningen vore olika, allt eftersom det vore egentliga landtarbetare eller industriarbetare, som saknade arbete, och allt eftersom mera eller mindre arbete vore att erhålla på närliggande, större jordbruk. Ganska ofta förekomme till och med brist på arbetskraft och arbetslöshet å samma trakter, i det att det funnes för liten tillgång å arbetskraft under de årstider, då arbetet vore brådskande, och för mycken sådan under de tider af året, då det vore ondt om arbete.

Lägenheternas storlek.

Under sådana förhållanden vore det uppenbart, att mycken varsamhet måste iakttagas vid bestämmandet af lägenheternas storlek. Der det rådde brist på arbetskraft, borde jordlotterna icke blifva så stora, att de upptoge brukarens hela tid, och å andra sidan vore det å trakter, der arbetslöshet rådde, lämpligt att gifva jordlotterna sådan storlek, att de beredde sysselsättning för så mycken arbetskraft som möjligt. Ofta kunde det vara önskvärdt att samtidigt taga hänsyn till dessa skilda synpunkter.

De statistiska undersökningarna syntes visa, att liksom jordbrukare med 1 ko måste söka en väsentlig del af sitt uppehälle genom arbete för andra, måste äfven jordbrukare med 2 kor delvis hafva sysselsättning utanför hemmet. Först när jordlotterna blefve så stora, att på dem kunde hållas 3 kor, syntes brukaren kunna lefva uteslutande af sitt jordbruk.

Inom kommissionen rådde enighet om, att de jordlotter, som man önskade förskaffa landtarbetarne, skulle vara så stora, att deråt i hvarje fall kunde hållas minst 1 ko och ett par får. I sådant syfte föreslogs, att lotterna skulle hafva en storlek af 3—4 tunnland jord af medelmåttig godhet eller den areal, som svarade deremot. Man fann det emellertid nödvändigt att också bestämma en högsta och en lägsta gräns för lot-

ternas geometriska areal. Vore nämligen lotterna större än 6 tunnland, skulle skötseln af desamma lägga för mycket beslag på egarnes arbetskraft, och å andra sidan vore det, äfven om jorden vore af utmärkt beskaffenhet, olämpligt, att lotterna hade mindre areal än 2 tunnland. Genom den sista bestämmelsen fastslogs, att förslaget icke gick ut på att förutom egentliga jordbrukslägenheter äfven åstadkomma trädgårdstäppor för landtarbetare. De sålunda föreslagna gränserna ansågos af kommissionen vara sådana, att de lokala förhållandena skulle kunna göra sig gällande vid bestämmandet af lotternas storlek på olika håll.

Utarrendering af lägenheter. Kommissionen hade haft under öfvervägande, huruvida sträfvandena i ämnet jemväl borde gå ut på åvägabringande af jordlotter till utarrendering åt landtarbetare, men hade funnit öfvervägande skäl tala för, att understöd lemnades endast för sådant förvärf, som skedde med eganderätt.

Understöd endast till nya lägenheter. Kommissionens förslag gick vidare endast ut på att åstadkomma nya jordbrukslägenheter för arbetare och afsåg sålunda hvarken förvärf af äldre jordbrukslägenheter eller förening af jord med befintliga bostadslägenheter. En afgörande invändning mot att bereda ökadt tillfälle till förvärf af äldre jordbrukslägenheter syntes kommissionen vara, att om sådant tillfälle begagnades i större utsträckning, hufvudändamålet med förslaget, nämligen att föröka antalet goda, sjelfständiga arbetarehem på landet, skulle förfelas. Om man medgåfve, att bestående jordbrukslägenheter finge förvärfvas på de i förslaget angifna vilkor, syntes dessutom följdriktigheten kräfva, att man beredde landtarbetare, hvilka redan vore i besittning af hus och jord, möjlighet att för sina egendomar komma i åtnjutande af samma förmåner. Att söka få jord förenad med förutvarande arbetarebostäder utan jord ansågs visserligen stå i nära samband med kommissionens uppgift, men då säkerheten för de medel, som skulle anbringas i dylika egendomar, syntes vara allt för ringa, att de uppställda reglerna kunde vinna full tillämpning i sådana fall, och de praktiska förhållandena för öfrigt i allmänhet icke medgåfve någon fördelaktig förening af jord med dylika bostäder, befanns det lämpligast att icke utsträcka förslaget till desamma. Deremot ansågs det uppenbart, att en landtarbetare, som vore egare af ett hus utan jord, skulle hafva samma tillfälle som andra landtarbetare att enligt förslaget förvärfva en jordbrukslägenhet.

Lånevilkoren. Samverkan med kreditföreningarna. Utgående från den uppfattningen, att särskildt gynsamma vilkor för landtarbetares förvärf af lägenheter icke kunde åstadkommas utan uppoffringar från statens sida, föreslog kommissionen, att det måtte medgifvas en längre tids frihet från ränta och afbetalning å en del af de statsmedel, som skulle nedläggas i dylika lägenheter. Om fordringarna

på landtarbetarne ställdes för högt, skulle nämligen följden häraf blifva, att man uteslöte just de obemedlade men i öfrigt lämpliga landtarbetarne, hvilka det företrädesvis vore önskvärdt att förskaffa jord. Med hänsyn härtill föreslogs äfven, att endast en jemförelsevis ringa del af det belopp, som erfordrades för förvärfvet af lägenheterna, skulle tillskjutas af arbetarne sjelfve.

Kommissionen trodde sig böra söka lösningen af den förelagda uppgiften i samverkan med redan bestående, af staten i viss mån understödda kreditföreningar af mindre jordegare på landet, de s. k. husmanskreditföreningarna, eller nyupprättade sådana föreningar. Dessa föreningar skulle enligt förslaget lemna lån till ett belopp, motsvarande halfva värdet af lägenheten med byggnader, kreatursbesättning och inventarier, medan statskassan skulle tillskjuta $^2/_5$ af samma värde och arbetaren sjelf anskaffa återstående $^1/_{10}$. När egendomens värderingssumma nådde den i sådant hänseende föreslagna högsta gränsen af 4,000 kronor, skulle alltså kreditföreningen utlåna 2,000 kronor och statskassan 1,600 kronor samt arbetarens eget bidrag utgöra 400 kronor. Kreditföreningarna skulle åtnjuta bästa säkerhet i jorden och statskassan först derefter.

Beträffande den risk, statskassan sålunda skulle löpa, erinrade kommissionen, *att*, förutom en noggrann värdering af de egendomar, till hvilkas upprättande lånen skulle lemnas, ett strängt urval skulle ega rum af de män, till hvilka egendomarna öfverlätes, så att man kunde hoppas, att det blefve den bästa delen af landtarbetarebefolkningen, som blefve egare af dessa lägenheter, *att* genom de föreslagna vilkoren säkerhet vunnes, att egarne af lägenheterna ekonomiskt blefve i stånd att bibehålla desamma, *samt att* en särskildt noggrann tillsyn skulle utöfvas å ifrågavarande lägenheter och deras skötsel.

Halfva kreditföreningslånet skulle, så länge egendomen användes efter sin bestämmelse, innestå ouppsägbart utan afbetalning och förräntas efter $3^1/_2$ procent årligen samt återstående hälften af samma lån amorteras och förräntas med tillsammans 4 procent årligen, efter hvilken grund denna del af lånet skulle vara återbetald efter 60 år. Äfven lånet af statskassan skulle vara ouppsägbart, så länge egendomen användes enligt sin bestämmelse. $^5/_8$ af detta lån skulle förräntas och amorteras sålunda, att å det ursprungliga beloppet af denna lånedel årligen erlades $3^3/_4$ procent, hvaraf $3^1/_4$ procent å det vid hvarje tid oguldna beloppet vore ränta och återstoden amortering. Den öfriga delen af statslånet skulle innestå utan ränta eller afbetalning, tills den förra delen vore gulden, samt derefter förräntas och afbetalas efter samma grunder som denna. Ränte- och afbetalningsfriheten å en del af statslånet skulle räcka i högst 60 år, efter hvilken tid de fem åttondedelarne af detta lån vore återbetalda.

Lånen från statskassan skulle utbetalas genom kreditföreningarna, hvilka jemväl å statens vägnar skulle utöfva tillsyn å de pantsatta egendomarna. Föreningarnas ökade förvaltningskostnader skulle gäldas af statsmedel.

Lånemedlen. Det belopp, som af staten sålunda skulle utlånas, föreslogs till högst 1,700,000 kronor årligen under fem år. Denna tidsbegränsning grundades dels å nödvändigheten att sätta en gräns för de uppoffringar, staten skulle göra för ändamålet, och dels derå, att här vore fråga om att försöka något nytt, dittills okändt, och att det derför vore lämpligt att förvärfva erfarenhet, innan man ginge vidare på den angifna vägen.

Lägenheters uteslutande från ytterligare pantsättning och från exekutiva åtgärder. Kommissionen föreslog en del särskilda regler för lägenhetsegarnes dispositionsrätt öfver de förvärfvade lägenheterna, i syfte att bevara en gång upprättade lägenheter såsom sådana och i landtarbetarnes besittning. Bland annat föreslogs, att dylika lägenheter med besättning och inventarier skulle uteslutas från ytterligare pantsättning såväl som från exekutiva åtgärder. Afsigten med denna bestämmelse var, enligt hvad kommissionen framhöll, icke att skaffa arbetaren en mot det amerikanska »homestead» svarande tryggad ställning, utan hufvudsakligen att betrygga kreditföreningen och statskassan, hvarför också förbudet mot pantsättning m. m. blott skulle gälla, så länge något återstode oguldet af lånets afbetalningsdel, samt lägenhetsegarens öfriga egendom skulle vara underkastad lagstiftningens allmänna regler.

På grundvalen af landbokommissionens betänkande afgaf regeringen den 10 december 1896 till riksdagen framställning om lagbestämmelser i ämnet. Redan i denna framställning hade emellertid ganska väsentliga afvikelser skett från kommissionens förslag, och än flere förändringar undergick detsamma under frågans behandling i riksdagen, der den såväl 1896 som 1897 och 1898 var före, men på grund af meningsskiljaktigheter mellan folketinget och landstinget utan att vinna någon lösning. Först i mars 1899 lyckades det att åvägabringa öfverensstämmelse mellan tingen, och den 24 mars sistnämnda år utfärdades *lag om åstadkommande af jordlotter för landtarbetare* *).

I denna lag har tanken på kreditföreningarnas medverkan öfvergifvits, och lånen skola enligt lagen helt och hållet utgå af statsmedel. Lagens hufvudsakliga bestämmelser äro följande.

Lånemedlen. Till lån åt landtarbetare för förvärf af jord anvisas af statskassan ett belopp af högst 2,000,000 kronor årligen i fem år, hvilket belopp för hvarje finansår delas mellan landets amtsrådskretsar, hufvudsakligen i för-

*) Intagen såsom bilaga.

hållande till inkomna låneansökningar. Skulle den summa, som under ett finansår står till förfogande, icke i sin helhet komma till användning, får det återstående beloppet användas under nästa finansår.

För betäckande af dessa lån eger finansministern att utställa och sälja statsobligationer (§ 11).

Låntagarne. Med landtarbetare förstås manliga arbetare, hvilka väsentligen förvärfva sitt uppehälle genom att utföra vanligt jordbruksarbete åt andra mot ersättning, oafsedt huruvida de stå i fast tjensteförhållande eller hafva sitt uppehälle såsom daglönare (§ 2).

Vidare betingelser för att erhålla lån äro

att hafva infödingsrätt,

att vara minst 25 och i regel icke mera än 50 år gammal,

att icke genom dom hafva blifvit förklarad skyldig till en enligt allmän mening vanärande handling, utan att derefter hafva förklarats ånyo åtnjuta medborgerligt förtroende (Æresoprejsning),

att icke hafva bekommit fattigunderstöd, hvilket icke återbetalts eller efterskänkts,

att hafva förvärfvat sitt uppehälle såsom landtarbetare minst under de sista fem åren, tiden för fullgörandet af värnpligt häri inräknad,

att medelst intyg af två med lånesökandens förhållanden väl bekanta, trovärdiga personer styrka, att sökanden är flitig, nykter och sparsam samt sålunda kan antagas vara lämplig att öfvertaga ett dylikt mindre jordbruk (Husmandsbrug), samt

att förfoga öfver de medel, med hvilka sökanden skall bidraga till förvärfvet af lägenheten (§ 3).

Lägenheterna. Lägenheterna skola hafva en storlek af $3^1/_2$—5 tunnland jord af medelmåttig godhet eller hvad deremot svarar; dock må en lägenhet icke vara mindre än 2 tunnland eller större än 8 tunnland. I landets magrare trakter kunna lägenheterna erhålla större areal (§ 4).

En lägenhets lånevärde, som utgöres af den betingade köpeskillingen jemte beräknad kostnad för uppförande af behöfliga åbyggnader samt anskaffande af besättning och inventarier, får endast undantagsvis, när i trakten priset på jord är särskildt högt, öfverstiga 4,000 kronor (§ 7).

Lånevilkoren. Statslånet utgör, om så stort lån sökes, $^9/_{10}$ af lägenhetens lånevärde (§ 9). Ränta erlägges efter 3 procent årligen. Halfva lånet innestår utan afbetalning, till dess den andra hälften, å hvilken erlägges ränta och amortering med tillsammans 4 procent årligen, är återbetald. Derefter förräntas och amorteras den återstående skulden med tillsammans $3^1/_2$ procent årligen. Under de första fem åren erlägges ingen afbetalning.

Lånet är ouppsägbart från statens sida, så länge lägenheten brukas i enlighet med sitt ändamål. För lånet skall lemnas pantsäkerhet med, i regel, bästa förmånsrätt uti egendomen jemte besättning och inventarier (§ 10).

Egendomen med besättning och inventarier kan icke pantsättas till säkerhet för annan gäld, innan statskassans tillgodohafvande minskats till hälften af egendomens ursprungliga lånevärde, och ej heller utan samtycke af landtbruksministern blifva föremål för exekutiva åtgärder på grund af annan gäld (§ 15).

Ingen kan erhålla lån till mera än en lägenhet, och om den förvärfvade lägenheten blifvit försåld, beviljas icke lån till förvärf af en annan lägenhet (§ 14).

Ordningen för erhållande af lån.

I hvarje amtsrådskrets tillsättes en kommission med uppgift att medverka till åstadkommande af och tillsyn å sådana jordlotter, om hvilka i lagen är fråga. Kommissionen består af tre personer, bland hvilka den ene, som tjenstgör såsom förman, utses af landtbruksministern och de två andre, bland hvilka den ene skall vara en mindre jordbrukare (Husmand), väljas af amtsrådet. Medlemmarne väljas för sex år, men kunna omväljas. Hvart annat år afgår en medlem. Kommissionens medlemmar åtnjuta reseersättning och dagtraktamente. Kostnaderna härför gäldas af statskassan. Landtbruksministern utfärdar närmare regler för kommissionens verksamhet (§ 1).

När en landtarbetare, som uppfyller de föreskrifna vilkoren, önskar att förvärfva en jordlägenhet, men icke sjelf kan påvisa någon jord, som är till salu, eger han att vända sig till sockenrådet, som söker att framkalla tillbud från enskilde jordegare på antagliga vilkor samt, om detta misslyckas och inom kommunen finnes lämplig jord i offentlig ego, inleder förhandlingar med vederbörande myndigheter om öfverlåtelse af sådan jord (§ 6).

Arbetaren ingifver genom sockenrådet till förmannen i vederbörande amtskommission sin låneansökning, till hvilken blanketter, affattade i enlighet med af landtbruksministern föreskrifvet formulär, finnas att tillgå hos sockenrådet. Ansökningen skall innehålla de för bedömande af sökandens behörighet att förvärfva en dylik lägenhet erforderliga upplysningar och åtföljas af vederbörliga legitimationshandlingar. Vidare skall ansökningen innehålla uppgift å jordlottens ungefärliga storlek och den aftalade köpeskillingen samt, om sökanden icke förut eger byggnader, hvilka sockenrådet finner försvarliga, åtföljas af plan till uppförande af behöfliga byggnader och kostnadsberäkning härför äfvensom beräkning af kostnaderna för anskaffande af kreatursbesättning och inventarier. Sockenrådet låter ansökningen åtföljas af sitt uttalande, huruvida den föreslagna jordlotten kan anses lämplig för sitt ändamål, samt huruvida lägenhetens värde motsvarar köpesumman.

De mottagna upplysningarna genomgås provisoriskt af amtskommissionens förman, hvilken i mån af behof söker att fullständiga desamma och, om han dertill finner anledning, eger att låta fastställa egendomens lånevärde genom särskild taxeringsförrättning. Kostnaderna för sådan taxering gäldas af statsmedel (§ 7).

Kommissionen granskar derefter ansökningshandlingarna och fattar sitt beslut i anledning af desamma. Om det skulle visa sig, att det belopp, som amtsrådskretsen under finansåret har till sitt förfogande för ändamålet, icke förslår till lån åt alla godkända sökande, bestämmer kommissionen, hvilka bland dessa skola erhålla företräde. De, som af sådan anledning fått afslag, böra företrädesvis komma i betraktande nästa år, om de då ånyo anmäla sig såsom sökande.

Så snart afgörandet egt rum, meddelas hvarje sökande underrättelse om utgången, hvad honom vidkommer. Om en sökande icke blifvit godkänd, erhåller han jemväl upplysning, hvilka förutsättningar kommissionen funnit honom icke uppfylla. Kommissionens beslut kan öfverklagas hos landtbruksministern, derest sökanden ansetts sakna infödingsrätt, vara dömd för en vanärande handling, utan att åter hafva kommit i åtnjutande af medborgerligt förtroende, eller hafva mottagit fattigunderstöd, hvilket icke blifvit återbetaldt eller efterskänkt. Äfven om ändring vinnes, kan dock icke sökanden komma i betraktande under samma finansår (§ 8).

Efter det landtbruksministern från amtskommissionen mottagit meddelande om, att byggnaderna å lägenheten blifvit försvarligt uppförda och att densamma är behörigen försedd med besättning och inventarier, kan arbetaren hos kommissionen begära att få det beviljade lånet till sig utbetaldt mot aflemnande af vederbörligen intecknadt skuldebref. Förskott å lånet kan på framställning af kommissionen beviljas för anskaffande af besättning och inventarier (§ 9).

Låntagarnes särskilda förpligtelser.

På egendomen skall bedrifvas vanligt jordbruk, och den kreaturs-besättning äfvensom de inventarier och byggnader, som härför erfordras, skola hållas i godt skick.

Uppsägning af lån.

För att tillse, att dessa förpligtelser uppfyllas, skall syn af en eller flere bland amtskommissionens medlemmar hållas minst hvart tredje år. Om dervid yppa sig väsentliga bristfälligheter hos egendomen eller dess skötsel, är egaren skyldig att afhjelpa dessa inom tid, som kommissionen bestämmer. Underlåtes detta, inberättar kommissionen förhållandet för landtbruksministern, som afgör, hvilka åtgärder i enlighet med skuldebrefvet skola vidtagas mot lägenhetsegaren (§ 17).

Vidare är egaren pligtig att hålla såväl byggnaderna som besättning, inventarier och sina öfriga tillhörigheter brandförsäkrade till fulla värdet (§ 18).

Om egaren flyttar från egendomen eller utarrenderar någon del af densamma eller å egendomen uppför hus till uthyrning, kan lånet uppsägas till inbetalning efter ett halft år (§ 16).

Egendomen får icke styckas, sammanläggas med annan jord eller mot annan jord utbytas, med mindre landtbruksministern på tillstyrkan af sockenrådet dertill lemnar samtycke. Styckning kan medgifvas, när allmänna ekonomiska förhållanden, byggnadsförhållandena inom socknen eller dylikt göra det önskvärdt att kunna använda hela lägenheten eller någon del deraf på annat sätt. Till sammanläggning med annan jord kan samtycke gifvas, när omständigheterna tala för att tillmötesgå arbetarens önskan att utvidga sitt jordbruk; dock må lägenheten efter sammanläggningen icke öfverskrida den för dylika lägenheter föreskrifna högsta areal och kommer i sin helhet att lyda under lagens bestämmelser. Utbyte af en lägenhet eller en del deraf mot annan jord kan tillåtas, när en för dylikt mindre jordbruk lämpligare egendom derigenom åstadkommes (§ 19).

Lägenheters ombyte af egare.

Om egaren önskar öfverlåta lägenheten till annan person, kan denne icke inträda i säljarens förhållande till statskassan i annat fall, än att han uppfyller de föreskrifna betingelserna för att erhålla lån till förvärf af en dylik lägenhet. Dock kunna vissa bland dessa betingelser eftergifvas, om den nye egaren är den förres son eller svärson eller barn till någon af desse.

Öfverlåtelse af egendomen till en person, som icke uppfyller ofvannämnda betingelser, kan blott ske, när skulden till statskassan samtidigt helt och hållet infrias. Genom sådan öfverlåtelse frigöres egendomen dock icke från de särskilda förpligtelser, som enligt denna lag åligga densamma (§ 20).

Aflider egaren, kan hans enka, om hon förblifver i besittning af egendomen, inträda i den aflidnes förhållande till statskassan. Ingår enkan nytt äktenskap, kan förhållandet till statskassan fortsättas, om mannen uppfyller vilkoren att icke hafva varit dömd för vanärande handling utan att åter hafva kommit i åtnjutande af medborgerligt förtroende, att icke hafva mottagit fattigunderstöd, som ej sedermera blifvit återbetaldt eller efterskänkt, samt att medelst vederbörligt intyg styrka, att han är flitig, nykter och sparsam (§ 21).

Om statskassan, efter utmätning af egendomen, måste skrida till försäljning af densamma, kan egendomen säljas fri från inskränkningar i förfoganderätten enligt denna lag (§ 24).

Lindring i afgälder.

Frihet från eller nedsättning i stämpelafgifter och andra afgälder till det allmänna eger rum vid rättshandlingar enligt lagen (§ 13).

Revision af lagen.

Lagen skall underkastas revision inom 5 år efter sitt trädande i kraft. Leder icke revisionen antingen till förlängande af lagens giltighetstid eller

till antagande af en ny lag, bortfalla de bestämmelser, som afse meddelande af nya lån (§ 25).

Den i lagens 1 § omförmälda *instruktion för amtskommissionerna* utfärdadas af landtbruksministern den 23 september 1899.

I denna instruktion med deri sedermera vidtagna ändringar meddelas, bland annat, följande närmare bestämmelser om ordningen för erhållande af lån.

Låneansökningar skola ingifvas till sockenråden senast den 1 november hvarje år, hvarefter sockenråden öfverlemna ansökningarna till förmannen i vederbörande amtskommission före den 1 derpå följande december. Sedan förmannen provisoriskt genomgått desamma, ingifver han snarast möjligt och senast den 1 januari till landtbruksministeriet berättelse om antalet af de sökande inom amtsrådskretsen, hvilka enligt det provisoriska bedömandet kunna anses behörige att erhålla lån. Så snart förmannen derefter från landtbruksministeriet fått meddelande, huru stort belopp under det den 1 april börjande finansåret ställes till förfogande inom kretsen, sammankallar han kommissionen för behandling af ansökningarna. Vid val mellan olika sökande skall särskild hänsyn tagas till föreliggande upplysningar om hvars och ens personliga förhållanden och tidigare verksamhet som landtarbetare samt det sätt, hvarpå han kommit i besittning af de medel, som sätta honom i stånd att öfvertaga egendomen.

Då kommissionen från en landtarbetare, hvilken förklarats skola erhålla statslån, mottager meddelande om, att hans fång till egendomen blifvit behörigen lagfaret, att behöfliga byggnader äro uppförda, samt att kreatursbesättning och inventarier anskaffats, skall kommissionen hålla syn å egendomen. Derefter träffar kommissionen slutligt afgörande, huru stort lån med hänsyn till egendomens lånevärde skall beviljas sökanden. Kommissionen uppsätter vidare utkast till den pantförskrifning, arbetaren skall utgifva, och insänder detsamma till landtbruksministern, beledsagadt af kommissionens förklaring, att byggnaderna å egendomen äro försvarliga och att egendomen är behörigen försedd med besättning och inventarier, samt bevis, bland annat, om egendomens lånevärde.

Efter det utkastet till förbindelsen återkommit i godkändt skick, lagföres densamma i vanlig ordning. Kommissionens förman insänder derpå förbindelsen till finansministeriet, som ombesörjer att lånet utbetalas genom vederbörande allmänna kassa.

Enligt egnahemskomitén lemnade upplysningar inkommo under finansåret 1899—1900, det första år då ifrågavarande lag var i tillämpning, 383 låneansökningar och beviljades 263 lån. Det sammanlagda beloppet af dessa lån utgjorde 897,176 kronor 75 öre, och lånens medelstorlek var

alltså omkring 3,410 kronor. De flesta bland de förvärfvade jordlotterna lära bestå af medelgod jord; dock hafva arbetarne i landets magrare trakter måst åtnöjas med lotter af sämre jord. Under nämnda finansår hade för ändamålet anvisats ett belopp af 2,000,000 kronor.

Statsunderstöd till uppförande af arbetarebostäder.

Önskningsmålet att bereda arbetare sundare och bättre bostäder, äfven utan samband med jordbruk, har ej heller lemnats obeaktadt af lagstiftningen. De åtgärder, som i sådant syfte vidtagits, afse dock icke särskildt, att arbetarne skola förvärfva bostäder med eganderätt, och gå alltså icke omedelbart ut på åstadkommandet af egna hem i egentlig mening.

Genom lag den 29 mars 1887 träffades bestämmelser om lån till ombyggnad af för tätt bebyggda och osunda stadsdelar i Köpenhamn och andra städer samt till uppförande af arbetarebostäder.

Enligt lagens 1 § var finansministern berättigad att lemna låneunderstöd af statskassan till företag, som gingo ut på rifning och ombyggnad af för tätt bebyggda och osunda stadsdelar i Köpenhamn och andra städer. Sådant understöd fick gifvas, om företaget sattes i verket af vederbörande kommunalstyrelse eller efter en af denna godkänd plan och ministern fann företaget vara af väsentlig betydelse för sundhetstillståndet, samt särskildt då genom företaget åstadkommos goda arbetarebostäder eller byggnader, hvilka annorledes tjenade till arbetareklassens bästa. För lånen skulle ställas enligt ministerns mening tillfredsställande säkerhet. Desamma skulle förräntas och amorteras med tillsammans 4 procent årligen, deraf 3 procent årlig ränta å det vid hvarje tidpunkt återstående kapitalet. Ansökningar om lån skulle ingifvas före slutet af år 1889, och hela beloppet af de lån, som sålunda kunde beviljas, fick icke öfverstiga 3,000,000 kronor.

Lagens 2 § gaf finansministern rätt att intill slutet af år 1897 utaf statskassans medel bevilja lån till ett belopp af sammanlagdt högst 1,000,000 kronor för uppförande af goda och sunda arbetarebostäder i Köpenhamn eller andra städer eller trakterna deromkring. Sådana lån skulle lemnas till kommuner eller föreningar, under vilkor, hvad de senare vidkomme, att möjligen uppstående öfverskott användes för föreningens ändamål, så att föreningens medlemmar icke finge draga större fördel af sammanskjutet byggnadskapital än 4 procent årlig ränta. Äfven för lånen enligt detta lagrum fordrades en efter finansministerns uppfattning nöjaktig säkerhet. Ränte- och afbetalningsvilkoren voro desamma som enligt 1 §.

Vidare föreskref lagens 3 §, att låntagare årligen skulle afgifva be-

rättelse till vederbörande kommunalstyrelse, som insände densamma jemte eget yttrande till finansministern. Om denne fann, att lagens förutsättningar icke uppfyldes, egde han att efter $^1/_2$ års uppsägningstid indrifva lånet.

Denna lag blef emellertid icke af någon större praktisk betydelse. 1 § blef alldeles obegagnad, och 2 § kom endast i ringa omfång att tillämpas, i det att under tiden för lagens giltighet lån lemnades åt fyra föreningar till sammanlagdt belopp af 367,000 kronor.

Vid 1897—1898 års riksdag, då förslag framlades om antagande af en motsvarande lag med giltighetstid till och med år 1907, beslöt man derför att i lagens bestämmelser göra vissa förändringar. 1 § undergick dock icke annan förändring, än att utlåningsbeloppet inskränktes till 2,000,000 kronor. Samma gräns bestämdes äfven för det belopp, som finge utlånas enligt 2 §, och dessutom uteslöts ur denna § föreskriften, att lån till föreningar blott kunde gifvas, om föreningsmedlemmarne icke droge större fördel af byggnadskapitalet än 4 procent årlig ränta. Syftet med denna senare ändring angafs vara, att statens understöd skulle medgifvas icke blott, då föreningars ändamål kunde betecknas såsom i egentlig mening filantropiskt, utan äfven till föreningar för sjelfhjelp, hvarvid särskildt afsågos föreningar med ändamål att uppföra en samling mindre hus, som vore bestämda att genom de enskilda medlemmarnes årliga afgifter småningom öfvergå från föreningarnas ego i medlemmarnes. Det framhölls dock tillika, att det ingalunda vore tillräckligt, att en förening hade till ändamål att förskaffa sina medlemmar eganderätt till af föreningen uppförda byggnader, utan måste föreningen hafva sådan karakter, att den jemväl kunde sägas i viss mån verka i filantropisk afsigt. Under förhandlingarna rörande lagen uttalades vidare, att uttrycket arbetarebostäder borde anses omfatta icke blott bostäder för kroppsarbetare, utan äfven bostäder för andra personer i små vilkor, såsom lågt aflönade tjenstemän och dylika. Ytterligare framhölls, att det icke borde för erhållande af lån uppställas såsom vilkor, att vederbörande kommun iklädde sig garanti för lånen, om än å andra sidan man i regel borde fordra, att kommunen på ett eller annat sätt visade intresse för det företag, hvarom fråga vore, och sökte att understödja detsamma. Lagen i dess nya form utfärdades den 26 februari 1898.

Den 14 oktober 1899 meddelade finansministern i riksdagen, att de 2,000,000 kronor, hvilka enligt lagens 2 § voro ställda till hans förfogande, redan varit föremål för så mycken efterfrågan, att det med säkerhet kunde antagas, att hela beloppet skulle komma till användning.

FINLAND.

Frågan om förbättrande af den obesuttna befolkningens sedliga och ekonomiska ställning genom beredande af ökad möjlighet att förvärfva egen jord och fasta bostäder har inom Finland länge varit föremål för uppmärksamhet, och har landets regering sökt att nå detta mål dels genom lagstiftningsåtgärder och dels genom utgifvande af direkta penningunderstöd i form af statslån.

Lagstiftningsåtgärder.

Sålunda hafva författningarna angående delning af jord å landet underkastats revision i syfte att införa vidsträcktare rätt till sådan delning. Ny jorddelningslag utfärdades den 12 juni 1895.

I liknande ändamål pågår omarbetning af stadgandena om lega af jord på landet.

Jemväl lagbestämmelserna om disposition af kronans allmänningar och öfverloppsjordar hafva varit föremål för revision, hvarefter utfärdats förordningar dels den 25 januari 1892 angående upplåtande åt enskilda personer af vissa slag af kronan tillhörig jord och dels den 13 oktober s. å. angående kronojords upplåtande till odling och anläggning af nybyggeshemman.

Penningunderstöd för Kuopio län.

Penningunderstöd beviljades för Kuopio län genom reskript den 17 april 1887 och den 14 januari 1893. Af finska statsmedel anvisades dervid tillsammans 150,000 mark att användas till befordrande af dels klyfning af kronohemman, dels upptagande af kronotorp å kronans öfverloppsjordar och dels anläggning af torp å frälse- och skattelägenheter.

Den obesuttna befolkningens lånefond.

För hela landet anvisades penningunderstöd första gången genom reskript den $\frac{24 \text{ mars}}{5 \text{ april}}$ 1892, som påbjöd, att af allmänna medel ett belopp af 50,000 mark skulle årligen under tre år anslås till bildande af en fond för att enligt senatens föreskrifter i hvarje särskildt fall användas för befrämjande af de med gällande stadganden angående egostyckning och jordafsöndring afsedda ändamål.

Sedan derefter genom kungörelse den $\frac{14}{26}$ maj 1896 förordnats, att af allmänna medel skulle, i enlighet med af senaten i samråd med general-

guvernören uppgjord plan och enligt senatens närmare föreskrifter för hvarje särskildt fall, användas en summa af 400,000 mark till förbättrande af den obesuttna befolkningens i olika delar af landet ekonomiska och sociala ställning, föreskref senaten den 5 december 1898, att detta belopp skulle sammanslås med sistnämnda 150,000 mark till en fond, benämnd »den obesuttna befolkningens lånefond».

Rörande fondens användning meddelades samtidigt följande bestämmelser. Densamma förvaltas af Finlands statskontor och begagnas att för arbetsföra, välkända och driftiga personer bland den obesuttna befolkningen å landsbygden underlätta

1:o) inköp af mark till tomtplatser och uppförande af egna bostäder på egen grund;

2:o) inköp af smärre jordbrukslägenheter samt

3:o) rödjning och uppodling af kärr, mossar eller annan mark, hvartill odlaren förvärfvat antingen eganderätt eller nyttjanderätt för längre tid.

För sagda ändamål utlånas fondens tillgångar, enligt senatens närmare bestämmelser för hvarje särskildt fall, åt landskommuner, landtbrukssällskap och behörigen legaliserade, i det med fonden afsedda syfte verkande föreningar med skyldighet för låntagarne att af de upplånade medlen bilda kassor, hvilkas tillgångar få användas såväl till inköp af jordbrukslägenheter, lämpliga att delas och åt obesuttna upplåtas, som ock till direkt utlåning i mindre poster, allt i angifna syfte.

Lånen löpa med 2 procent årlig ränta och skola medelst amorteringar återbetalas till fonden inom viss tid, högst 40 år, beroende för hvarje särskildt fall af senatens föreskrift.

För lånen gälla vidare följande bestämmelser:

1:o) Låneansökning jemte uppgift, huru medlen komma att förvaltas och användas, samt utredning derom, att kommunen, landtbrukssällskapet eller föreningen i behörig ordning beslutit att upptaga lånet och ansvara för detsammas återbetalning, äfvensom beträffande den säkerhet för lånet, som i öfrigt ställes, skall ingifvas till guvernören i länet, hvilken det derefter åligger att jemte eget utlåtande insända ansökningshandlingarna till senaten.

2:o) Å lån från sålunda af kommun, landtbrukssällskap eller förening bildad kassa får icke tagas högre ränta, än som erfordras till betäckande af den statsverket tillkommande ränta å lånebeloppet för samma tid jemte 1 procent å den oguldna lånesumman derutöfver.

3:o) Kommun, landtbrukssällskap eller förening får icke använda erhållet lån till andra än ofvan angifna syften, och åligger det kommunen, sällskapet eller föreningen ej mindre att vaka öfver, att de från kassan

utlånade medlen användas uteslutande till det med desamma afsedda ändamålet, än äfven att, derest låntagarne annorlunda använda medlen, draga försorg om, att lånen oförtöfvadt indrifvas.

4:o) I händelse låntagaren under amorteringstiden utan tillstånd af långifvaren och guvernören föryttrar bostad eller mark, för uppförande, inköp eller odling hvaraf lånet beviljats, bör detsamma oförtöfvadt indrifvas.

5:o) Till ledning vid kassans förvaltning och lånens utgifvande samt kontrollen öfver de utlånade medlens användning åligger det kommun, landtbrukssällskap eller förening att uppgöra efter ortsförhållandena lämpadt reglemente och derå utverka sig guvernörens stadfästelse.

6:o) Kommun, landtbrukssällskap eller förening, som erhållit lån från ifrågavarande fond, afgifver årligen inom mars månad öfver sin verksamhet i omförmälda afseende under det föregående året berättelse till guvernören, hvilken till senaten insänder densamma med de uttalanden, hvartill han finner anledning. För öfrigt åligger det guvernören, om han finner, att ett ur fonden erhållet lån icke blifvit användt för afsedt ändamål, att hos senaten göra framställning om lånets omedelbara uppsägning.

Fonden för den obesuttna befolkningens förseende med jord.

Ytterligare har derefter förordnats, att af statsmedel skulle anslås ett belopp af 2,000,000 mark till den obesuttna befolkningens förseende med jord. För att afgifva förslag om lämpligaste sättet för användande af detta belopp tillsatte senaten en komité, hvilken i betänkande den 23 januari 1900 hemställde, att af ifrågavarande medel måtte bildas en särskild fond, benämnd »fonden för den obesuttna befolkningens förseende med jord». Fondens ändamål skulle vara att för arbetsföra, för duglighet kända och driftiga personer, tillhörande den obesuttna befolkningen å landsbygden, häri inberäknade jemväl personer med årstjenst men icke torpare, underlätta

1:o) inköp af mark till tomtplatser och uppförande af bostäder på egen grund,

2:o) inköp af smärre jordlotter samt

3:o) rödjning och uppodling af mark, hvartill odlaren förvärfvat sig längre tids besittningsrätt af kronan eller kommunen.

För detta ändamål skulle ifrågavarande medel, enligt senatens närmare pröfning i hvarje särskildt fall, utlånas åt landskommuner, landtbruks- och hushållningssällskap samt behörigen legaliserade, i det med fonden afsedda syftet verkande föreningar såsom räntefria lån, hvilka skulle medelst amorteringar återbetalas inom bestämd tid, högst 22 år. Dock skulle amortering icke fordras, innan visst af senaten bestämdt antal år förflutit efter lånets utgifvande. Kommunerna och öfriga för-

medlare borde af de lånade medlen bilda kassor, hvilkas tillgångar finge användas i nämnda syfte, såväl till inköp af tomtplatser och jordbrukslägenheter som äfven till direkt utlåning i mindre poster.

Å lån, som ur sålunda bildad kassa utgåfves till enskilda personer, och hvilkas belopp icke finge öfverstiga 1,000 mark, skulle ej få tagas högre ränta än efter 3 procent om året, hvaraf högst 1 procent finge användas till förvaltningskostnader och återstoden skulle ingå till kassan för dess stärkande. Samma föreskrift skulle gälla angående beloppet af och räntan å köpesumman för af nämnda förmedlare inköpta tomtplatser och jordbrukslägenheter, hvilka derefter på skuld öfverlåtits åt enskilda personer med eganderätt. Dock skulle räntebetalningen icke börja, innan minst 2 år förflutit från lånets utgifvande. Kommunerna skulle hafva rätt att mot skälig lega och vilkor i öfrigt, som kommunerna egde bestämma, åt enskilda utarrendera med sådana medel inköpt jord i mindre lotter, hvilkas värde i förhållande till inköpspriset för hela jordegendomen finge utgöra högst 1,000 mark.

De af förmedlarne till enskilda personer utgifna lånen liksom ock ogulden köpeskilling för de med eganderätt öfverlåtna tomtplatserna och jordbrukslägenheterna skulle betalas medelst amorteringar. Härvid borde befrielse från erläggande af amortering medgifvas under minst 2 år, men i öfrigt skulle vederbörande förmedlare ega att bestämma betalningsvilkoren liksom den säkerhet, som skulle fordras af låntagarne.

Åt samma person finge icke gifvas mera än ett lån eller upplåtas mera än en lägenhet, och ej heller finge lån beviljas eller upplåtelse af lägenhet ske till samma person mera än en gång.

Förmedlaren skulle öfvervaka, att de ur kassan utlånade medlen användes uteslutande för det med dem afsedda ändamål, och, om låntagare annorlunda använde medlen, gå i författning om lånets omedelbara indrifvande. Sådan indrifning skulle ofördröjligen ske, om låntagaren under amorteringstiden, utan tillstånd af långifvaren och guvernören, åt annan öfverläte bostad eller mark, för hvars uppförande eller inköp lånet beviljats.

Förmedlare, som önskade blifva delaktig af dessa lån, skulle till guvernören i länet ingifva låneansökning jemte uppgift, huru medlen komme att förvaltas och användas, samt utredning ej mindre derom, att upptagande af lånet och ansvarighet för dess återbetalning beslutits i behörig ordning samt att beslutet fastställts, der sådant vore i lag föreskrifvet, än äfven beträffande den säkerhet, som ställdes för lånet. Guvernören hade derefter att insända ansökningshandlingarna jemte eget yttrande till senaten.

Till ledning vid kassans förvaltning och lånens utgifvande samt vid kontrollen öfver de utlånade beloppens användning skulle det åligga förmedlare att uppgöra ett efter ortsförhållandena lämpadt reglemente, å hvilket guvernörens fastställelse skulle utverkas. I detsamma borde ingå föreskrift om, att vid behandling af kassan rörande angelägenheter åtminstone en till de obesuttnas klass hörande person skulle närvara såsom röstberättigad medlem i kassans styrelse.

Förmedlare skulle icke vara berättigad att använda beviljadt lån till andra än ofvannämnda ändamål. Om förmedlare af en eller annan orsak upphörde med denna sin verksamhet, skulle i kassan då innestående medel återbäras till staten för att i fonden insättas. Likaledes skulle, derest 10 procent eller en större del af lånet jemte deråupplupna räntor under 2 år eller längre tid låge oanvända i förmedlares kassa, dessa oanvända medel återbetalas.

Berättelse öfver förmedlares verksamhet skulle enligt af senaten fastställdt formulär årligen inom mars månad ingifvas till guvernören, som derefter till senaten insände berättelsen med de uttalanden, hvartill han funne anledning. I öfrigt skulle det åligga guvernören att, om han funne, att ett ur fonden erhållet lån icke användts till afsedt ändamål eller de föreskrifna vilkoren icke blifvit uppfylda, hos senaten göra framställning om omedelbar uppsägning af lånet.

Komitén den 19 februari 1901.

Emellertid hade Finlands ständer vid 1897 års landtdag anhållit, att åt en komité måtte uppdragas att undersöka den lösa befolkningens bosättnings- och andra förhållanden samt afgifva förslag till de åtgärder, som borde vidtagas i syfte att för denna befolkning underlätta anskaffandet af eget jordbruk. Denna anhållan understöddes af senaten och bifölls af kejsaren. Sedermera och efter det ofvan återgifna förslag till bildande af »fonden för den obesuttna befolkningens förseende med jord» blifvit af den derför tillsatta komitén afgifvet, tillsattes på grund af förordnande den 19 februari 1901 för allsidig bearbetning af frågan om förbättrande af den obesuttna befolkningens ställning en särskild komité, med bemyndigande, bland annat, att till deltagande i arbetet in-

Subkomitén.

kalla sakkunniga personer. Dessa sakkunniga, hvilka utsågos från skilda trakter af landet och från olika samhällsklasser, konstituerades såsom en sjelfständigt arbetande subkomité och togo till en början under behandling frågan, huruvida gällande bestämmelser angående »den obesuttna befolkningens lånefond» i tillämpningen visat sig ändamålsenliga. Betänkande

Subkomiténs betänkande den 21 september 1901.

i denna fråga afgafs den 21 september 1901.

Enligt hvad komitén dervid meddelade, hade 26 kommuner erhållit lån, hvaremot något landtbrukssällskap eller någon förening icke anmält

sig till erhållande af lån. Lånens belopp hade vexlat mellan 25,000 och 5,000 mark samt i allmänhet understigit 15,000 mark. I regel hade kommunerna ansett de lån, som kunnat erhållas, allt för små, då det icke bure sig att för så obetydliga belopp inrätta särskild förvaltning. De flesta kommuner hade fått användning för de upplånade medlen, så att några större belopp icke innestått hos kommunerna eller deras kassaförvaltare. Till förekommande af missbruk föreslog emellertid komitén stadgande derom, att i fall en kommun icke inom 2 år kunnat lämpligt placera lånfångna medel och icke kunde tillfredsställande angifva orsaken härtill, lånet eller den oanvända delen deraf skulle återbetalas till statskontoret i jemna tusental mark. Vidare borde föreskrifvas, att kassaförvaltare icke finge behålla några medel hos sig, utan borde ofördröjligen öfverlemna dem till något säkert penningverk.

Lånetiden vid utlåning från kommunerna hade vexlat mellan 6 och 40 år. Komitén ansåg fördelaktigast, att lånen i allmänhet gåfves på jemförelsevis lång tid, och föreslog för mindre lån 20 års amorteringstid samt för amortering af lån öfver 1,000 mark en längre tid intill 40 år. Anstånd med amortering hade i vissa kommuner medgifvits under 3 till 5 år i början af lånetiden, men komitén ansåg med hänsyn till den låga räntan dylikt anstånd icke vara behöfligt.

I nästan alla kommuner hade gifvits lån, understigande 300 mark, och i fyra kommuner till och med lån under 100 mark. Sådana små lån uppginge till ett antal af 435 eller nära halfva antalet af samtliga lån. Just dessa smärre lån hade företrädesvis missbrukats. Bland de mindre låntagarne anträffades nämligen ett flertal, som användt lånen till sina dagliga lefnadsbehof, betalning af skulder, reparation af bostäder, dikning af åkrar o. s. v. För afhjelpande af detta missförhållande ansåg komitén nödigt att fastställa någon lägsta gräns för lånens belopp, och med hänsyn dertill, att ouppbruten mark och byggnadsvirke ännu i flere delar af landet stode ganska lågt i pris samt, enligt hvad komiténs undersökningar utvisat, jemväl med lån å 300 mark kunde åstadkommas goda resultat, föreslog komitén detta belopp såsom det lägsta.

Något missbruk i fråga om högsta gränsen för lånens storlek hade icke förekommit. 175 lån hade uppgått till ett belopp af 500 mark eller derutöfver och bland dem 39 haft en storlek af 1,000 mark samt endast 10 mera än 1,000 marks storlek. Det största lånet hade varit på 2,000 mark. Då en högsta gräns i allt fall ansågs böra fastställas, föreslogs härtill sistnämnda summa, hvilken komitén ansåg icke vara för låg, då erfarenheten visade, att lån å 400—1,600 mark befordrat inköp af jord-

lotter om 4—40 hektars areal, hvilka, väl brukade, kunde lifnära sina odlare.

Bland låntagarne hade torparne utgjort det stora flertalet. I allmänhet kunde det sägas, att kommunerna i detta afseende förvaltat sina lånekassor fullt ändamålsenligt.

Uppgifterna angående de ändamål, till hvilka lånen blifvit använda, hade i flere hänseenden varit bristfälliga. Af de uppgifter, som erhållits, hade emellertid framgått, att lån utgifvits:

1:o) till inköp af bostad eller uppförande af sådan på egen grund 44 lån å tillsammans 21,473 mark;

2:o) till inköp af egen tomtplats eller åkerlott 64 lån å 26,870 mark; samt

3:o) för förvärfvande af eganderätt till mindre jordbrukslägenhet 139 lån å 87,200 mark.

Sålunda hade till förvärfvande af fast egendom utgifvits 247 lån å tillsammans 135,543 mark.

Vidare hade meddelats

4:o) till inköp af egen bostad eller uppförande af sådan på annans mark 184 lån å sammanlagdt 41,640 mark;

5:o) för förvärfvande af besittningsrätt till mindre jordbrukslägenheter 98 lån å 32,078 mark; samt

6:o) till jordbruksförbättringar 265 lån å 42,870 mark.

För sistnämnda tre ändamål hade alltså förekommit 547 lån till sammanlagdt belopp af 116,588 mark.

Enligt hvad komitén framhöll, kunde beträffande de under punkterna 1:o), 2:o) och 3:o) omförmälda lånen icke sägas annat, än att de utgifvits i fullständig öfverensstämmelse med gällande låneregler för ifrågavarande fond. Deremot hade de under punkterna 4:o) och 5:o) upptagna lånen ovilkorligen användts i strid mot nämnda bestämmelsers såväl ordalydelse som syfte. Då detta i allmänhet syntes hafva berott på missförstånd af bestämmelserna angående de ändamål, för hvilka dylika lån finge användas, afgaf komitén förslag till förtydligande af dessa bestämmelser.

De under punkten 6:o) upptagna lånen kunde visserligen icke sägas vara använda i strid med förordningens ordalydelse, men hade dock i allmänhet icke kommit till ändamålsenligt begagnande. Komitén hemställde om förtydligande och någon modifikation af gällande stadganden äfven i detta afseende.

Vidare föreslog komitén, att tydligare uttryck skulle gifvas deråt, att

lägenheter från egendomar, som af låneförmedlarne inköpts för utstyckning till obesuttna, finge upplåtas såväl på arrende som med eganderätt.

Slutligen hemställdes, att lån i förevarande syfte skulle lemnas äfven åt för ändamålet bildade s. k. andelslag. Deremot ansåg komitén det icke låta sig göra att gifva lån direkt åt enskilda personer.

PREUSSEN.

Lagen angående befordrande af tyska nybyggens anläggning i provinserna Westpreussen och Posen den 26 april 1886 samt räntegårdslagarna den 27 juni 1890 och den 7 juli 1891 utgöra fortfarande i hufvudsak afslutningen å det lagstiftningsarbete, som sedan lång tid tillbaka pågått i syfte, bland annat, att åvägabringa en lämpligare fördelning af jorden samt befrämja uppkomsten af medelstora och mindre jordbruksfastigheter. Med detta uttryck afses emellertid, såsom vid tillkomsten af sistnämnda lag särskildt framhölls, jordlotter af den storlek, att jordens skötsel tager innehafvarens hela eller åtminstone hufvudsakliga arbetskraft i anspråk, och denna lags bestämmelser äro derför utan vidare betydelse med hänsyn till åstadkommandet af lägenheter för arbetare.

Senast vid landtdagarna åren 1899 och 1900 gjordes af enskilde landtdagsmän försök att få sistberörda lags tillämplighet utsträckt äfven till jordlotter af ringare omfång. I sådant afseende föreslogs, att räntebanken skulle under vissa förutsättningar lemna understöd till aflösning af räntegårdsafgifter äfven beträffande små egendomar, som blott bestode af hus med tillhörande trädgård. Förslaget kom under år 1899 icke till slutlig behandling och vann år 1900 visserligen bifall af landtdagens folkvalda hus (das Haus der Abgeordneten), men afslogs af herrehuset. Äfven regeringen intog en afvisande ståndpunkt.

Erfarenheten vid tillämpningen af 1891 års lag hade visat, att vid upprättande af räntegårdar det ofta mötte svårighet att åvägabringa de medel, som erfordrades dels för att frigöra de fastigheter, som skulle styckas, från derå hvilande skulder och öfriga bördor, dels ock för uppförande af nödiga åbyggnader å räntegårdarna. Det bistånd räntebankerna lemnade

för dylika ändamål var nämligen bundet vid sådana vilkor, att erforderliga medel i regel icke kunde erhållas i tillräckligt god tid. Genom lag den 12 juni 1900 hafva derför meddelats bestämmelser, enligt hvilka räntebankerna ega befogenhet att för tillfälliga lån i sådana fall använda visst belopp af sina behållna reservfonder.

Den styckning af större fastigheter i räntegårdar, som på grund af gällande lagbestämmelser egt rum genom enskilda personers försorg, har i många fall ansetts icke motsvara ändamålet med nämnda bestämmelser. Landtdagens folkvalda hus har derför den 11 juni 1902 beslutit en framställning till regeringen i syfte, att staten äfven utanför Westpreussen och Posen måtte sjelf omhändertaga upprättandet af medelstora och mindre jordbrukslägenheter.

ENGLAND.

Sedan genom lag den 27 juni 1892 (small holdings act) bestämmelser meddelats i syfte att underlätta förvärf af jordbrukslägenheter, utfärdades den 9 augusti 1899 en lag *(small dwellings acquisition act)* med hufvudsakligen motsvarande bestämmelser beträffande förvärf af bostäder.

Långifvare. Förutsättningar för att erhålla lån. Enligt sistnämnda lag ega vissa lokala myndigheter, nämligen grefskapsråden, råden i vissa städer och, under särskilda förutsättningar, lokalstyrelserna i mindre distrikt, att gifva lån i syfte att sätta låntagarne i stånd att med eganderätt förvärfva mindre boningshus inom vederbörande myndigheters områden. Innan sådant lån lemnas, skall myndigheten göra sig underrättad om, bland annat, att lånesökanden har eller ämnar att taga sin bostad i det hus, hvarom är fråga, och icke redan är egare af ett hus på grund af lagens bestämmelser, samt att huset är i godt skick och tillfredsställande från sundhetssynpunkt. Husets saluvärde enligt myndighetens bedömande får icke vara högre än 400 pund (= omkring 7,250 kronor).

Lånebeloppet. Lånet får icke öfverstiga $^4/_5$ af husets saluvärde enligt myndig-hetens bedömande och ej heller i regel 240 pund (= omkring 4,350 kronor.)

Ränte- och afbetalningsvilkor. Räntan å lånet bestämmes genom öfverenskommelse, men må endast i viss ringare mån öfverstiga den ränta, mot hvilken den lokala myndig-

heten vid tidpunkten för lånets utgifvande kan för ifrågavarande ändamål erhålla lån från en allmän lånekassa.

Återbetalningen sker antingen genom lika stora afbetalningar å kapitalet eller genom kombinerade annuiteter af kapital och ränta. Återbetalningstiden bestämmes genom öfverenskommelse, men må icke öfverstiga 30 år. Afbetalningar ske hvarje vecka eller inom öfverenskomna perioder, som icke få öfverstiga ett halft år.

Låntagaren må en månad efter skriftligen verkställd uppsägning och mot erläggande af ogulden ränta till myndigheten återgälda hela det återstående lånebeloppet eller så stor del deraf, som utgör 10 pund eller någon mångfald af denna summa.

Låntagarens ansvar för lånets återbetalning upphör, om huset i enlighet med lagens bestämmelser öfverlåtes på annan person.

Öfriga lånevilkor.

Egaren af ett hus, som förvärfvats medelst lån enligt denna lag, är, till dess lånet jemte ränta till fullo återbetalts, underkastad följande vilkor, nämligen,

att förfallen afbetalning och ränta skola punktligt gäldas,

att egaren skall bebo huset,

att huset skall vara brandförsäkradt och hållas i godt skick såväl från sundhetssynpunkt som i öfrigt,

att huset icke får användas för försäljning af rusdrycker eller på något sätt, som är till skada för närliggande hus, samt

att den lokala myndigheten eger rätt att inspektera huset.

Vilkoret, att egaren skall bebo huset, kan under vissa förutsättningar eftergifvas för kortare tider.

Egaren är i öfrigt oförhindrad att upplåta rättigheter till huset, så länge de icke komma i strid med den lokala myndighetens befogenheter enligt lagen.

Frivillig öfverlåtelse.

Med den lokala myndighetens tillåtelse kan egaren när som helst öfverlåta sin rätt till huset å annan person, men lagens bestämmelser ega i allt fall fortfarande giltighet beträffande huset.

Underlåtenhet att fullgöra lånevilkoren.

Om egaren bryter mot vilkoret att bo i huset, må den lokala myndigheten taga detsamma i besittning, och brytes mot något af de andra vilkoren, må myndigheten antingen taga huset i besittning eller förordna om dess försäljning, i regel dock efter att förut hafva meddelat egaren skriftligt föreläggande att inom viss tid fullgöra vilkoret. Äfvenledes må myndigheten taga huset i besittning eller förordna om dess försäljning, derest egaren gör konkurs eller efter hans död hans bo afträdes till konkurs.

Då myndigheten tager ett hus i besittning, öfvergå alla egarens rättigheter på myndigheten, som kan behålla huset, sälja detsamma eller eljest

förfoga deröfver, såsom myndigheten finner lämpligt. Till egaren skall då erläggas antingen det belopp, som genom öfverenskommelse bestämmes, eller ock ett belopp, motsvarande husets värde i myndighetens besittning efter afdrag af oguldet lånebelopp och innestående ränta. Detta värde skall, om försäljning af huset ej sker och öfverenskommelse ej kan träffas, fastställas af vederbörlig myndighet. Från det på något af ofvannämnda sätt bestämda beloppet skola afdragas alla kostnader, som uppstått för myndigheten genom besittningstagande af huset samt försäljning af detsamma eller andra dermed vidtagna åtgärder.

Då myndigheten utan att taga ett hus i besittning förordnar om dess försäljning, skall huset säljas på auktion och försäljningssumman i första hand användes till gäldande af innestående lånekapital och ogulden ränta äfvensom kostnaderna för försäljningen, hvarefter öfverskottet utbetalas till låntagaren. Om huset icke på auktion kan säljas till sådant pris, att nämnda belopp kunna utgå af köpeskillingen, må myndigheten taga huset i besittning utan förpligtelse att erlägga något belopp till låntagaren.

Kostnaderna. Kostnaderna för genomförande af lagens stadganden uppföras på distriktets stat. Om på grund af dessa kostnader utdebiteringen inom något distrikt under ett finansår höjes utöfver visst belopp, skola vidare åtgärder på grund af lagen icke vidtagas, innan 5 år förflutit och utdebiteringen sjunkit till den angifna gränsen.

De lokala myndigheterna må för lagens ändamål upptaga lån enligt närmare bestämda grunder.

I öfrigt hafva lagstiftningsåtgärder vidtagits för att befrämja uppförandet af bostäder till uthyrning åt arbetare. De vigtigaste bestämmelserna i sådant hänsende innehållas i tredje afdelningen af arbetarebostadslagen *(housing of the working classes act)* den 18 augusti 1890 med ett tillägg af år 1900.

BELGIEN.

I lag den 9 augusti 1889 föreskrifves, att i hvarje förvaltningsdistrikt en eller flere komitéer skola tillsättas med uppdrag, bland annat, att befrämja uppförande och uthyrande af sunda arbetarebostäder samt deras försäljning till arbetare vare sig kontant eller mot årliga afbetalningar.

Dessa komitéer, hvilka benämnas skyddskomitéer (comités de patronage), skola bestå af minst 5 högst 18 medlemmar, tillsatta för 3 år. 3 till 10 bland medlemmarna utnämnas af provinsrådets ständiga utskott och 2 till 8 af konungen. Reglementariska föreskrifter för komitéerna utfärdas af konungen.

Den allmänna spar- och pensionskassan (La caisse générale d'épargne et de retraite) i Bryssel, hvilken är inrättad under garanti af staten, eger att efter inhemtande af yttrande från vederbörande skyddskomité använda en del af sina disponibla fonder till utlåning i ändamål att befrämja uppförande eller köp af arbetarebostäder. Ränte- och betalningsvilkor för sådana lån bestämmas af kassans styrelse under förbehåll af finansministerns godkännande. Till säkerhet för återbetalningen af lånen vare sig vid förfallotiden eller vid låntagarens död eger kassan att förmedla blandade lif- och kapitalförsäkringar, för hvilka allmänna vilkor och tariffer fastställas af konungen.

FRANKRIKE.

Genom lag den 30 november 1894 hafva meddelats bestämmelser i syfte att befrämja uppförandet af sunda och billiga bostäder vare sig af intressenterna sjelfva för egen räkning eller af enskilda personer eller föreningar, hvilka hafva för afsigt att uthyra eller sälja de uppförda bostäderna till personer, som icke förut äro egare af något hus, samt särskildt till obemedlade arbetare och tjenstemän. För sådant ändamål kunna i hvarje departement en eller flere komitéer tillsättas genom beslut af republikens president, hvilken tillika bestämmer området för hvarje komités verksamhet och inom vissa gränser antalet af dess medlemmar. En tredjedel bland dessa utses af departementets generalråd och de två återstående tredjedelarna af prefekten. Hos ministern för handel och industri upprättas ett högsta råd för frågor rörande åstadkommandet af sådana bostäder.

Dessa komitéer, som kunna erhålla understöd af allmänna medel, må anställa undersökningar, anordna täflingar mellan arkitekter, utdela penning-

belöningar och i allmänhet vidtaga åtgärder, som kunna väcka intresse för uppförande och förbättrande af billiga bostäder.

Kostnaden för lokal äfvensom förekommande ersättning till medlemmar och sekreterare uppföras på departementets stat.

Vissa allmänna kassor kunna använda en del af sina medel till uppförande af billiga bostäder äfvensom till lån åt föreningar för uppförande af sådana bostäder samt åt kreditföreningar, hvilka, utan att sjelfva bygga, hafva till uppgift att underlätta inköp eller uppförande af dylika bostäder.

En allmän lifförsäkringskassa bemyndigas att med personer, som köpt eller uppfört billiga bostäder och gälda kostnaderna härför medelst årliga afbetalningar, träffa aftal om försäkring på viss tid i syfte att, om den försäkrade inom denna tid aflider, betrygga fullgörandet af då ännu icke förfallna afbetalningar.

Befrielse från vissa afgälder eger rum för sådana bostäder äfvensom rättshandlingar, hvilka afse desamma.

De genom lagen medgifna fördelarna sträcka sig endast till hus, hvilkas hyresvärde icke öfverstiger vissa belopp i förhållande till folkmängden inom de kommuner, der de äro belägna.

Lov

om Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere.

VI CHRISTIAN DEN NIENDE, etc. Gøre vitterligt: Rigsdagen har vedtaget og Vi ved Vort Samtykke stadfæstet følgende Lov:

I.

§ 1.

Der nedsættes for hver Amtsraadskreds en Kommission med den Opgave at medvirke ved Tilvejebringelsen af og Tilsynet med de i denne Lov omhandlede Jordlodder for Landarbejdere. Kommissionen bestaar af 3 Mænd, af hvilke den ene, der fungerer som Formand, vælges af Landbrugsministeren, de to andre, af hvilke den ene skal være en Husmand, af Amtsraadet. Medlemmerne vælges for 6 Aar, men kunne genvælges. Hvert andet Aar afgaar et af Medlemmerne. Første og anden Gang efter Lovens Ikrafttræden bestemmes Afgangen ved Lodtrækning mellem de førstvalgte Medlemmer. Kommissionens Medlemmer oppebære i Befordringsgodtgørelse 1 Kr. pr. løbende Mil eller 2den Klasses Jærnbanetakst, hvor Bane kan benyttes, samt i Dagpenge 4 Kr. paa Møde og Rejsedage.

Udgifterne ved Kommissionen afholdes af Statskassen.

Landbrugsministeren udfærdiger nærmere Regler for Kommissionens Virksomhed.

§ 2.

Ved »Landarbejder« forstaas i denne Lov enhver Mandsperson, der væsenlig ernærer sig ved at udføre almindeligt Landbrugsarbejde for andre imod Vederlag, hvad enten han staar i fast Tjenesteforhold eller har sit Erhverv som Daglejer.

§ 3.

Adgang til at komme i Besiddelse af Jord paa de i denne Lov indeholdte Vilkaar er betinget af, at vedkommende Landarbejder

a. har Indfødsret;
b. er mindst 25 Aar og som Regel ikke over 50 Aar gammel;
c. ikke ved Dom er funden skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling, for hvilken han ikke har modtaget Æresoprejsning;
d. ikke har nydt Fattigunderstøttelse, der ikke er tilbagebetalt eller eftergiven i Henhold til Lov om det offentlige Fattigvæsen af 9de April 1891 § 35, 1ste Stykke;
e. har ernæret sig som Landarbejder mindst i de sidste 5 Aar, heri medregnet den Tid, i hvilken han har aftjent sin Værnepligt;
f. fremskaffer Attest fra tvende med hans Forhold nøje kendte, troværdige Personer, for, at han er en flittig, ædruelig og sparsommelig Mand, saa det kan antages, at han egner sig til at overtage et saadant Husmandsbrug;
g. godtgør at være raadig over de Midler, som i Henhold til nærværende Lov ville være fornødne for ham til Ejendommens Overtagelse, ɔ: en Tiendedel af Ejendommens Laaneværdi (§ 7).

Tilstedeværelsen af ovenstaaende Betingelser skal oplyses for den i § 1 nævnte Amtskommission ved saadanne Legitimationspapirer og Bevisligheder, som Andrageren kan antages i Almindelighed at være i Besiddelse af, og i øvrigt ved en af ham paa Tro og Love underskreven Erklæring om, at de meddelte Oplysninger ere overensstemmende med Sandheden. De af private Personer meddelte Attester og Vidnesbyrd skulle, om fornødent, ledsages af Øvrighedens Bevidnelse af Udstedernes Troværdighed.

§ 4.

De Jordlodder, der erhverves i det her omhandlede Øjemed, skulle have en Størrelse af $3^1/_2$ à 5 Tdr. Land Middeljord, eller hvad dertil svarer; dog maa Lodden ikke være mindre end 2 Tdr. Land g. M. og ikke større end 8 Tdr. Land g. M. I Landets magrere Egne kan Lodden dog have et større geometrisk Areal.

§ 5.

Jordlodderne ville være særskilt at matrikulere og skyldsætte, for saa vidt dette ikke alt maatte være sket; de skulle i Matrikulen betegnes

som Husmandsbrug. Skyldsætningen kan uden Hensyn til Loddernes Størrelse, naar Parterne ere enige derom, ske ved Landbrugsministeriets Foranstaltning efter Matrikulstaksationen eller en nyere Taksation efter de for saadanne Skyldsætninger gældende Regler. Paa Ejendommens Folio i Registret til Skøde- og Panteprotokollerne skal der ske Notering om, at Ejendommen er undergiven de i denne Lov fastsatte Vilkaar.

II.

§ 6.

Naar en Landarbejder, der fyldestgør de i § 3 opstillede Betingelser, ønsker at erhverve en Husmandslod til Ejendom i Overensstemmelse med denne Lovs Regler, men vedkommende selv ikke er i Stand til at paavise Jord, som han ved Overenskomst med Ejeren kan komme i Besiddelse af, kan Henvendelse herom ske til Sogneraadet, som derefter søger at fremkalde Tilbud fra private om Jord paa antagelige Vilkaar. Lykkes dette ikke, men Sogneraadet finder, at der i Kommunen findes Jord i offentlig Besiddelse, der maatte egne sig til dette Øjemed, indleder det Forhandling med vedkommende Myndigheder om den fornødne Jords Overdragelse for en passende Pris. Om Udfaldet af disse Forhandlinger giver Sogneraadet paagældende Landarbejder Underretning, og det overlades da til ham selv, saafremt der er givet Tilsagn om Overdragelse af Jord, at foretage det videre fornødne til dens Erhvervelse overensstemmende med nedenstaaende Regler.

Sogneraadet bør paase, at de ved dets Medvirkning tilvejebragte Jordlodder have en, med Hensyn til Vejforhold, hensigtsmæssig Beliggenhed.

Sogneraadets Henvendelse til vedkommende Myndigheder i de her omhandlede Anliggender sker gennem Amtet.

§ 7.

Naar en Landarbejder enten selv eller ved Sogneraadets Hjælp, jfr. § 6, har udset en Jordlod inden for den i § 4 nævnte Størrelse, som han ønsker at erhverve til Ejendom paa de i denne Lov omhandlede Vilkaar indgiver han gennem Sogneraadet sit Andragende herom til Formanden for den i § 1 nævnte Kommission i Amtsraadskredsen. Dette Andragende, hvortil Blanketter, affattede efter en af Landbrugsministeren foreskreven Formular, faas hos Sogneraadet, skal indeholde de til Bedømmelsen af

den paagældendes Adgang til at komme i Betragtning nødvendige Oplysninger og skal være ledsaget af de Legitimationspapirer og øvrige Bevisligheder, som Andrageren skal fremskaffe (jfr. §§ 2 og 3). Det skal derhos indeholde Oplysning om Jordloddens omtrentlige Størrelse, og om, til hvilken Pris den kan faas til Købs, samt, for saa vidt Andrageren ikke i Forvejen ejer Bygninger, som Sogneraadet finder forsvarlige, være ledsaget af Planer til Opførelse af de fornødne Bygninger og Meddelelse om, hvor stor en Kapital han mener der vil medgaa til disses Opførelse, samt Overslag over Udgifterne ved Anskaffelse af Besætning og Inventarium m. v. Den samlede Pris, som Ejendommen herefter vil komme til at staa Køberen i (Ejendommens Laaneværdi over for Statskassen), maa kun undtagelsesvis, hvor Egnens Jordpriser ere særlig høje, overstige 4,000 Kr. Andragendet ledsages af Sogneraadets Erklæring om, hvorvidt den udsete Lod kan anses passende for sitt Øjemed, saavel som om, hvorvidt den paa samme satte Pris skønnes at være passende.

De modtagne Oplysninger gennemgaas foreløbig af Kommissionens Formand og søges af ham supplerede med de yderligere Oplysninger, som han maatte anse for nødvendige; navnlig skal Kommissionens Formand være berettiget til, naar han dertil finder Anledning, at lade Ejendommens Laaneværdi fastsætte ved Taksation efter Reglerne i Lov 19de Marts 1869 om Udlaan af umyndiges Midler. Omkostningerne ved saadan Taksation afholdes af Statskassen.

§ 8.

Kommissionen gennemgaar de indkomne Andragender og undersøger, om de i §§ 2, 3 og 4 opstillede Betingelser ere til Stede, og om Bygningsplanerne m. v. ere hensigtssvarende, samt paaser, at der haves Vejret til Jordlodden.

Viser det sig herefter, at det Beløb, der i Finansaaret vil være til Raadighed til det ommeldte Formaal i den paagældende Amtsraadskreds, ikke vil være tilstrækkeligt til, at alle kvalificerede Andragere kunne komme i Betragtning, træffer Kommissionen Valget mellem dem. Andragere, som af denne Grund faa Afslag, bør fortrinsvis komme i Betragtning næste Aar, saafremt Andragende paa ny indgives.

Saasnart denne Afgørelse har fundet Sted, gives der hver enkelt Andrager Underretning om Udfaldet for hans Vedkommende. Er nogen Andrager ikke befundet kvalificeret, gives der ham Meddelelse om, hvilke Betingelser Kommissionen formener, at han ikke har opfyldt. For saa vidt det drejer sig om de i § 3 Litr. a., c. eller d. nævnte Betingelser,

kan Andrageren indanke Spørgsmaalet til Landbrugsministerens Afgørelse. Gaar denne Kommissionen imod, kan Andrageren dog ikke komme i Betragtning i det paagældende Finansaar. En Andrager, som faar Afslag, kan ikke indanke Sagen for Domstolene.

§ 9.

Naar Landarbejderen har modtaget Underretning fra Amtskommissionen om, at han er kvalificeret til at faa Statshjælp til Erhvervelse af Jord efter nærværende Lovs Bestemmelser, og at der intet er fundet at erindre imod de fremlagte Byggeplaner og Overslag, og naar det ved Erklæring fra Amtskommissionen er godtgjort for Landbrugsministeren, at Bygningerne paa Ejendommen ere forsvarlig opførte, og at Ejendommen er forsynet med fornøden Besætning og Inventarium, kan Landarbejderen ved Henvendelse til Amtskommissionen forlange sig udbetalt et Statslaan, der svarer til $^9/_{10}$ af Ejendommens Laaneværdi. Paahviler der den paagældende Ejendom Arvefæsteafgift, fradrages dog den kapitaliserede Afgift i Statslaanet. Dette Laan udbetales i den nærmest derefter følgende Juni eller December Termin mod behørig tinglæst Obligation.

Til anskaffelse af Besætning og Inventarium kan der efter Amtskommissionens Indstilling tilstaas Forskud paa Statslaanet.

Kapitalværdien af Arvefæsteafgifter udfindes ved at multiplicere den aarlige Afgift med 25. Svares Afgiften i Korn, ansættes den til Penge efter Gennemsnittet af de sidste 8 Aars Kapitelstakst, dog med Udskydelse af det højeste og det laveste Aar.

§ 10.

For det af Statskassen ydede Laan gives der 1ste Prioritet i Ejendommen med Bygninger og Besætning m. v., dog efter mulig paahvilende Arvefæsteafgift.

Laanet forrentes med 3 pCt. aarlig. Halvdelen henstaar uden Afdrag, indtil den anden Halvdel, der forrentes og afdrages med 4 pCt. aarlig, er tilbagebetalt; derefter forrentes og afdrages Restgælden med $3^1/_2$ pCt. aarlig, hvoraf 3 pCt. er Rente.

Laanet, der indestaar uopsigelig fra Statskassens Side, saa længe den paagældende Ejendom vedligeholdes efter sin Bestemmelse, ydes afdragsfrit i de forste 5 Aar.

§ 11.

Til de i § 9 omhandlede Laan kan der af Statskassen aarlig i 5 Aar udredes et Beløb af indtil 2,000,000 Kroner, som hvert Finansaar fordeles mellem Landets Amtsraadskredse væsenlig i Forhold til de indkomne Laanebegæringer. Skulde den til Raadighed i et Finansaar værende Sum ikke fuldt ud komme til Udbetaling, stilles den tiloversblevne Del af Summen til Raadighed i næste Finansaar.

Til Dækning af disse Laan bemyndiges Finansministeren til at udstede og sælge Statsobligationer.

§ 12.

Laantagernes Ydelser udredes halvaarsvis. Ønsker en Laantager at udbetale større Afdrag i en enkelt Termin, skal dette tillades, naar Afdraget mindst udgør 50 Kr. For Statskassens Krav haves Udpantningsret.

§ 13.

Ved Salg af Jord till Landarbejdere i Medfør af denne Lov bliver der till Købekontrakt eller Skøde at benytte stemplet Papir til Takst 1 Kr., hvorimod Panteobligationerne udstedes paa ustemplet Papir. Tinglæsningsgebyrer og alle andre Afgifter til det offentlige bortfalde.

III.

§ 14.

Den, der har faaet en Ejendom overdragen paa de i det foregaaende omhandlede Vilkaar, udøver en Ejers fulde Raadighed over samme med de af det følgende flydende Indskrænkninger og med de der nævnte særlige Rettigheder.

Ingen kan faa Laan af Statskassen i Henhold til nærværende Lov i mere end een Ejendom. Ejheller kan den, der til en anden (jfr. § 20) har overdraget en i Henhold til denne Lov erhvervet Ejendom, paa ny nyde Lovens Begunstigelser.

§ 15.

Ejendommen med Besætning og Inventarium kan, saa længe Statskassens Tilgodehavende ikke er nedbragt til Halvdelen af Ejendommens

oprindelige Laaneværdi, ikke behæftes med anden Pantegæld, jfr. dog § 22. Ejheller kan der i de nævnte Ejendele gøres Udlæg, Arrest eller Beslag for af Ejeren eller af nogen paa hans Vegne paadragen personlig Gæld, uden efter forud fra Landbrugsministeren indhentet Samtykke.

§ 16.

I Panteobligationen skal der optages en Bestemmelse om, at saafremt Ejeren fraflytter Ejendommen eller bortlejer nogen Del af Lodden eller opfører Lejehuse paa den, kan Laanet opsiges Ejeren till Udbetaling med $^1/_2$ Aars Varsel til Juni eller December Termin.

§ 17.

Paa Ejendommen skal vedligeholdes et almindeligt Jordbrug og til enhver Tid holdes den dertil fornødne Besætning og Inventarium samt de nødvendige Bygninger i ordentlig Stand.

Ejeren er forpligtet til at give Amtskommissionen Adgang til at føre Tilsyn med, at denne Forpligtelse overholdes, og til i den Anledning at optage Syn over Ejendommen ved et eller flere af Kommissionens Medlemmer. Saadant Syn skal afholdes mindst hvert tredje Aar, og saafremt der herved forefindes væsentlige Mangler ved Ejendommen eller dens Drift, er Ejeren pligtig til inden for en af Amtskommissionen given Frist at afhjælpe disse. Oversidder han denne Frist, indberetter Kommissionen Sagen til Landbrugsministeren, der træffer Bestemmelse om, hvorledes der i Medfør af Obligationens Bestemmelser vil være at gaa frem mod Laantageren.

§ 18.

Ejeren er forpligtet til at holde ikke blot de til Ejendommen hørende Bygninger, men ogsaa Besætning og Inventarium og samtlige sine andre Ejendele fosikrede mod Ildsvaade for den fulde Værdi, for de faste Ejendommes Vedkommende i en af Staten anerkendt Brandforsikringsforening. Ved de Syn, der afholdes over Ejendommen, paases det, att denne Forpligtelse overholdes.

§ 19.

Ejendommen maa ikke udstykkes, sammenlægges med anden Jord eller magelægges med anden Jord uden Landbrugsministerens særlige Samtykke, hvilket kun kan gives, naar Andragendet herom er anbefalet af Sogneraadet.

Samtykke til Udstykning kan meddeles, naar almenøkonomiske Forhold, Kommunens Bebyggelsesforhold eller lign. gøre det ønskeligt at kunne anvende den paagældende Husmandslod helt eller delvis paa anden Maade.

Tilladelse til Sammenlægning med anden Jord kan meddeles, naar Omstændighederne tale for at imødekomme den paagældende Landarbejders Ønske om at udvide sin Bedrift; dog maa Lodden i det hele ikke overstige det i § 4, 1ste Punktum, fastsatte Maksimum, og bliver den da i sin Helhed at betragte og notere som Husmandsbrug.

Tilladelse til Magelæg af en Husmandslod eller en Del af en saadan med en anden Lod kan meddeles, naar derved i det hele et hensigtsmæssigere Husmandsbrug vil fremkomme. Er det for at frigøre en Husmandslod for de den som saadan i Henhold til nærværende Lov paahvilende Forpligtelser, at Magelæg med en anden Lod ønskes, maa det oplyses, at den Lod, paa hvilken Forpligtelsen som Huslod fremtidig kommer til at hvile, er lige saa god og lige saa svarende til sit Øjemed som den Lod, der ønskes frigjort.

Vilkaarene for Ordningen af Gældsforholdet til Statskassen i Anledning af Udstykning, Sammenlægning og Magelæg fastsættes af Landbrugsministeren efter Indstilling af Amtskommissionen.

§ 20.

I Tilfælde af, at Ejeren ønsker i levende Live at overdrage hele Ejendommen til en anden, kan Køberen kun inträde i Sælgerens Forhold til Statskassen, naar han opfylder de foran i §§ 2 og 3 stillede Betingelser. Dog kan der, hvis det er en Søn eller Svigerson eller noget af disses Børn, Ejendommen ønskes afstaaet til, bortses fra de i § 3 a., b., e. og g. anførte Betingelser.

Overdragelse af Ejendommen til en Person, der ikke opfylder de ovennævnte Betingelser, kan kun ske, naar Gælden til Statskassen samtidig helt indfries. Ved saadan Overdragelse frigøres Ejendommen ikke for de den som Husmandsbrug i Henhold til nærværende Lov paahvilende særlige Forpligtelser, og navnlig vedbliver den at være undergiven Reglerne i § 19 med Hensyn til Udstykning, Sammenlægning og Magelæg.

§ 21.

Afgaar Ejeren ved Døden, kan hans Enke, hvis hun forbliver i Besiddelse af Ejendommen, indtræde i afdødes Forhold til Statskassen.

Ingaar Enken nyt Ægteskab, kan Forholdet til Statskassen kun fort-

sættes, hvis Manden opfylder de foran i § 3 Litra c., d. og f. indeholdte Betingelser.

§ 22.

De ifølge Fdg. 13de Maj 1769 § 5 og senere Bestemmelser gældende Regler om Selvejerbonders Testationsret skulle ogsaa finde Anvendelse med Hensyn til testamentariske Dispositioner over de heromhandlede Huse med Tilbehør. Udøves Testationsretten til Fordel for et af Børnene, skal den, hvem Huset med Jordlod efter Husmandens og hans Hustrus Bestemmelse skal tilfalde, kunne indtræde i Arveladerens Forhold til Statskassen, saafremt han eller, hvis det er en Datter, til Fordel for hvem Testationsretten benyttes, hendes Mand opfylder de foran i § 3 Litra c., d. og f. indeholdte Betingelser, dog kun for saa vidt den Sum, som Arvingen skal udrede til Dødsboet og Medarvingerne for Overtagelsen af Ejendommen med Tilbehør, ikke i Testamentet er sat højere end til et Beløb, der svarer til, hvad der paa den Tid, Arvefaldet fandt Sted, af Arveladeren var betalt i Afdrag paa Prioritetsgælden.

For saa vidt Overtageren af Ejendommen ikke selv er i Besiddelse af Midler til Dækning af den Sum, han skal tilsvare Medarvingerne, kan der gives disse Prioritet i Ejendommen efter Statskassen, imod at de underkaste sig rimelige, af Amtskommissionen godkendte, Vilkaar for Forrentning og Afbetaling af deres Tilgodehavende.

Ovennævnte Testationsret vil, naar der er Livsarvinger efter den afdøde, som opfylde de foreskrevne Betingelser, kun kunne udøves til Fordel for en af disse.

§ 23.

Ønsker den, hvem Ejendommen i Henhold til § 22 ved Testament er tillagt, ikke at overtage Ejendommen, eller er der ikke ved Testament truffet nogen Bestemmelse i den nævnte Henseende, kan, saafremt en af Arvingerne, der opfylder de i § 22 nævnte Betingelser, kommer overens med sine Medarvinger om at overtage Ejendommen, denne Arving indtræde i afdødes Forhold til Statskassen.

Bortsælges Ejendommen, kan Landbrugsministeren tillade, at Køberen, for saa vidt han opfylder de i §§ 2 og 3 fastsatte Betingelser, indtræder i den afdødes Forhold til Statskassen.

§ 24.

Saafremt Statskassen efter foretaget Udlæg maatte skride til Salg af Ejendommen, kan denne bortsælges fri for de i denne Lov ommeldte Indskrænkninger i Raadigheden over samme.

§ 25.

Denne Lov, der ikke gælder for Færøerne, træder i Kraft 6 Maaneder efter dens Kundgørelse i Lovtidende, og vil være at underkaste Revision inden 5 Aar efter dens Ikrafttræden; fører Revisionen ikke enten til en Forlængelse af Loven eller til en ny Lov, bortfalde Bestemmelserne i nærværende Lovs §§ 1—9, inkl., §§ 11 og 13.

Hvorefter alle vedkommende sig have at rette.

Givet paa Amalienborg, den 24 Marts 1899.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

CHRISTIAN R.
(L. S.)

A. Hage.